

Ministerul Apărării al Republicii Moldova
Academia Militară a Forțelor Armate
„Alexandru cel Bun”

Revista Militară

Studii de securitate și apărare

Nr. 1 (19)/2018

Chișinău, 2018

Revista Militară

Studii de securitate și apărare. Publicație științifică. Nr. 1 (19)/2018

Fondator: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Tipul de revistă: categoria C

Redactor-șef:

colonel (r) **Constantin Manolache**, doctor habilitat în științe politice,
conferențiar universitar

Secretar responsabil:

locotenent-colonel (r) **Igor Sofronescu**, doctor în științe tehnice, conferențiar universitar

Colegiul de redacție:

maior **Marin Butuc**, doctor în filologie

Svetlana Cebotari, doctor în științe politice

colonel **Vitalie Ciobanu**, doctor în istorie

colonel (r) **Valeriu Cușnir**, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Chen Hui, doctor habilitat în literatură (Republica Populară China)

Mikola Jelezneak, doctor în filologie, conferențiar universitar (Ucraina)

Victor Juc, doctor habilitat în politologie, profesor cercetător

colonel (r) **Constantin Moștofle**, doctor în științe militare (România)

Alexandru Roșca, academician

Gheorghe Rusnac, academician

Antonio Sandu, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar (România)

colonel (r) **Mircea Tănase**, doctor în științe militare (România)

Pantelimon Varzari, doctor habilitat în politologie, profesor cercetător

Ion Xenofontov, doctor în istorie

Liu Zaiqui, doctor habilitat în istorie (Republica Populară China)

Autorii poartă întreaga responsabilitate pentru conținutul științific al textelor.

Adresa redacției: str. Haltei 23, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD-2023

Tel.: (+373 22) 54-51-60

ISSN 1857-405X

SUMAR SUMMARY

SECURITATE ȘI GEOPOLITICĂ SECURITY AND GEOPOLITICS

- 6** *Sergiu PLOP, Svetlana CEBOTARI*
SECURITATEA REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL UNUI EVENTUAL
SCENARIU „NOVOROSIA”
THE SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT
OF THE EVENTUAL ”NOVOROSSIA” SCENARIO
- 22** *Aleksander ANDRIC*
CE FEL DE IMPACT VOR AVEA TEHNOLOGIILE ÎN CONTINUĂ
DEZVOLTARE ÎN DOMENIUL FORȚELOR ARMATE
PE PARCURSUL URMĂTORILOR 10 ANI?
WHAT KIND OF IMPACT WILL EMERGING TECHNOLOGIES
HAVE ON THE ARMED FORCES OVER THE NEXT 10 YEARS?
- 34** *Eugen STRĂUȚIU*
ROLUL ORGANIZAȚIILOR DE CERCETARE ÎN ANALIZA
CONFLICTELOR. CAZUL LABORATORULUI PENTRU
ANALIZA CONFLICTULUI TRANSNISTREAN
THE ROLE OF RESEARCH ORGANIZATIONS IN THE
CONFLICT ANALYSIS. THE CASE OF THE LABORATORY
FOR TRANSNISTRIAN CONFLICT ANALYSIS
- 42** *Carolina BUDURINA-GOREACI*
DIALOGUL POLITIC DINTRE INSTITUȚIILE SOCIETĂȚII CIVILE
ȘI AUTORITĂȚILE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE
ÎN DEZVOLTAREA COMUNITĂȚII LOCALE
POLITICAL DIALOGUE BETWEEN THE CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS
AND THE LOCAL PUBLIC ADMINISTRATION AUTHORITIES
IN THE LOCAL COMMUNITY DEVELOPMENT
- 52** *Ion SÎRBU*
NOUA FILOSOFIE ȘI SECURITATEA
NEW PHILOSOPHY AND SECURITY
- 62** *Sorin BECCIU*
EFECTUL PROPAGANDEI ASUPRA STATELOR ÎN PROCES
DE MODERNIZARE
EFFECT OF PROPAGANDA ON THE STATES IN THE PROCESS
OF MODERNIZATION

- 69 *Vasile ROMAN*
REPUBLICA MOLDOVA ȘI PROIECTUL INTERMARIUM
THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND INTERMARIUM PROJECT

ȘTIINȚA MILITARĂ ȘI INTERDISCIPLINARITATEA
MILITARY SCIENCE AND INTERDISCIPLINARY

- 74 *O.I. KRAVCHUK*
LECȚIILE RĂZBOIULUI HIBRID
THE LESSONS OF THE HYBRID WAR

- 81 *Oleg SOLOMON*
MODELELE DECIZIOANELE DE REFRINȚĂ ȘI PROCESUL DECIZIONAL
MILITAR: REFLECȚII ANALITICE
*REFERENCE DECISION MODELS AND MILITARY DECISION MAKING
PROCESS: ANALYTICAL REFLECTIONS*

- 90 *Gheorghe MEREUȚĂ*
PRINCIPII DE STRUCTURARE A FORȚELOR ARMATE ALE UNUI
STAT ÎN CONFLICTELE ASIMETRICE
*STRUCTURING PRINCIPLES OF THE ARMED FORCES OF A COUNTRY
IN ASYMMETRIC CONFLICTS*

- 101 *Elena PAXIMADI*
INTERNET IN THE PEDAGOGY AS A SCIENTIFIC DISCIPLINE
INTERNETUL ÎN PEDAGOGIE CA DISCIPLINĂ ȘTIINȚIFICĂ

ISTORIE
HISTORY

- 106 *Vasile HAHEU*
UN MORMÂNT DE REGE-RĂZBOINIC DIN ZORILE CIVILIZAȚIEI
DE LA PRUTUL DE JOS (CONTRIBUȚII LA PROBLEMA
DE CÂND ȘI CUM AU ÎNCEPUT RĂZBOAIELE)
*A GRAVE OF THE KING-WARRIOR OF THE ANCIENT ERA IN THE
LOWER PRUT (CONTRIBUTIONS TO THE PROBLEM
OF WHEN AND WHY THE WARS BEGUN)*

- 114 *Dmitro BONDARENKO*
THE ARMAMENT, EQUIPMENT, MILITARY RANKS OF THE WHITE
ARMIES OF FINLAND, HUNGARY, ESTONIA IN 1918-1920. A
COMPARATIVE ANALYSIS
*ARMAMENTE, ECHIPAMENTE, GRADELE MILITARE ALE ARMATEI ALBE
DE FINLANDA, UNGARIA, ESTONIA, 1918-1920. ANALIZĂ COMPARATIVĂ*

- 136 *Cătălin GORINCIOI, Viorel BOLDUMA*
RĂZBOIUL DIN AFGANISTAN: AMINTIREA UNUI EROU
THE WAR IN AFGHANISTAN: REMEMBERING A HERO

DICȚIONAR ENCICLOPEDIC MILITAR
MILITARY ENCYCLOPEDIC DICTIONARY

- 153 *Ion Valer XENOFONTOV*
INTERVENȚIA SOVIETICĂ ÎN CEHOSLOVACIA (1968)
THE SOVIET INTERVENTION IN CEHOSLOVAKIA (1968)

APARIȚII EDITORIALE. NOTE DE LECTURĂ
NEW BOOKS. NOTES FOR READING

- 158 *Tatiana TANAS*
„RUSOAICA” BASARABEANĂ
BASSARABIAN „RUSSIAN”

SECURITATEA REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL UNUI EVENTUAL SCENARIU „NOVOROSIA”

Sergiu PLOP¹
Svetlana CEBOTARI²

THE SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE EVENTUAL „NOVOROSSIA” SCENARIO

The periphery of the USSR especially in the Black Sea region, has become the intersection of geopolitical contradictions and competition over the last two decades. Lately, many actors with the interests in political, economic and energy sphere have focused their attention on this area. The events that took place in Ukraine are a continuous concern not only for regional actors, but also for the world ones, which radically change the geostrategic landscape in the Eastern Europe. With the collapse of the Soviet Union, Eastern Europe has become the main scene of the struggle for world supremacy between the US and the Russian Federation. The competition between the two great powers was felt in several areas, but its military aspect played the important role.

This article analyzes the impact of the Russian-Ukrainian crisis on the security of the Republic of Moldova. Also, the security of the Republic of Moldova is analyzed through the prism of possible strategies of the Russian Federation in the Eastern European area, such as the possible scenario for the realization of the “Novorossia” project.

Keywords: security, Republic of Moldova, Russian-Ukrainian crisis, strategy, East-European area.

Conceptul „Novorossia” se referă la proiectul istoric destinat spațiului sud-est ucrainean. În secolul XVIII, în Imperiul Rus a fost creată gubernia Novorossia. Hotarele acestei gubernii pe parcursul anilor au fost în permanentă modificare, dar care nu pot fi considerate drept suport pentru actualul proiect ”Novorossia” a președintelui rus V.V. Putin. Astfel, din perspectivă istorică, regiunile Harkov, cât și raioanele nordice ale regiunii Lugansk pot fi considerate teritorii care făceau parte din proiectul „Novorossia”. Pe de altă parte, „Novorossiei”, istorice i se atribuiau regiunile Crimeea și Taganrog. Adepții renașterii

proiectului „Novorossia” au apărut la începutul anilor ‘90, dar până în 2014 acest curent a rămas marginal. Argumentarea rezidă în aceea că colonizarea zonelor de stepă, crearea și dezvoltarea orașelor este meritul Imperiului Rus, iar conform acestui argument, „Novorossia” trebuie să aparțină Federației Ruse și nu Ucrainei.

Un nou impuls acestui proiect politic a fost dat de către președintele rus V. Putin, care în cadrul conferinței de presă din 17 aprilie 2014 a afirmat că Harkov, Donețk, Lugansk, Herson, Nikolaev și Odesa sunt zone care constituie „Novorossia”, zone care, din punct de vedere istoric, nu au aparținut

¹ Sergiu PLOP, Comandant (rector), colonel, Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Chișinău, Republica Moldova

² Svetlana CEBOTARI, doctor habilitat, conferențiar universitar, Departamentul Relații Internaționale, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Chișinău, Republica Moldova

Ucrainei. Din afirmațiile președintelui Putin, „Novorosia” a fost inclusă în componența Ucrainei de către bolșevici ca rezultat al revoluției din 1917. În vara anului 2014 a fost formulată concepția confederației „Novorosia”, care trebuia să includă 8 republici populare, create în baza regiunilor sudice și estice ale Ucrainei: Odesa, Herson, Nikolaev, Dnepropetrovsk, Zaporojie, Harkov, Donețk și Lugansk (vezi anexa nr. 1). De facto, ca rezultat al crizei ruso-ucrainene, practic au fost create doar republicile populare Lugansk și Donețk [9, p. 29-30].

Actualmente, în opinia unor specialiști, proiectul „Novorosia” poate fi considerat un subiect epuizat. Eșecul acestui proiect se datorează contramăsurilor luate de către Occident ca reacție la acțiunile Federației Ruse în Ucraina [7]. Astfel, conform opiniei lui M. Emerson, politolog britanic, specialist în problemele spațiului postsovietic, contramăsurile luate de către Occident împotriva Federației Ruse au fost un pas important în modificarea intențiilor strategice ale Rusiei în relațiile cu Ucraina [14]. Deși este considerat eșuat, nu este exclus că acest proiect să fie reactivat de către Federația Rusă. Astfel, pentru a determina care ar fi impactul unei eventuale reactivări a proiectului „Novorosia” asupra securității Republicii Moldova, apare necesitatea de a supune examinării condițiile și factorii care ar putea contribui la o eventuală extindere a acestuia. Pentru o mai bună comprehensiune a situației create în regiune, apare necesitatea de a examina factorii care ar duce la destabilizarea situației și care ar constitui amenințări la adresa securității regionale.

Un prim factor care ar putea să ducă la reactivarea proiectului „Novorosia” este prezența forțelor militare și a armamentului rus în zona Donbas. Conform datelor, în Donbas sunt prezenți militari a 45 unități ale Federației Ruse implicate

în evenimentele și acțiunile militare din zonă. Aici sunt incluse unitățile motorizate, unitățile de artilerie, de infanterie, unități ale forțelor antiaeriene (SAR), aparate de zbor fără pilot. În conflictul din Donbas, majoritatea forțelor Grupării Tactice Militare au fost formate ca rezultat al comasării forțelor militare ale brigăzilor poziționate în regiunea sudică: 136, 18, 17, 8, 19, 205, 33, brigada 34 motorizată, brigada 291 de artilerie, inclusiv baza militară 7 [9, p. 68].

De asemenea, în zona Donbas sunt prezente 12 unități de militari, utilizați cu scopul de a reacționa operativ în situații critice și în cazul amenințării obiectelor strategice ca: Ilovaisk, Debalțevo, aeroportul Donețk. În zona Donbas sunt prezente unitățile speciale ale Comandamentului General de Cercetare. Au fost depistate 7 subdiviziuni ale Comandamentului General de Cercetare al Federației Ruse care activează cu scop diversionist și de cercetare. Aceste forțe ocupă clădirile administrative, atacând forțele ucrainene, care, fiind integrate sub acoperirea documentelor false, ocupă funcții înalte de răspundere – de la loțiitor comandant până la comandanți inferiori și specialiști care deserveșc tehnica contemporană și înarmarea [9, p. 68].

În zonă mai sunt prezenți reprezentanții a 4 unități ai forțelor maritime. Militarii brigăzii 61 infanterie marină și reprezentanții brigăzii 200 cu destinație specială a flotei maritime de nord, care, în perioada 2014-2015, au fost activate în Lugansk. Din 2015, în zona Donețk este prezentă gruparea tactică 99 a flotei de nord. Militarii brigăzii 810 infanterie marină a flotei Mării Negre dislocați în Crimeea au fost observați în 2016 pe direcția Mariupol.

Armata națională „Rosgvardia” este și ea prezentă în zonă. Astfel, au fost identificate 5 subunități – cu militari angajați în bază de contract cu experiență militară în Caucazul de Nord. În Donbas mai sunt

prezente brigăzile operative cu destinație specială numărul 46 și 451, detașamentul 15 cu destinație specială „Veatici” [9, p. 69].

Pe lângă acest potențial militar, au mai fost descoperite în zona Donbas forțe militare ale apărării antirachetă și tehnică radio care fac parte din structura forțelor militar-cosmice ale Federației Ruse. În primăvara anului 2015 au fost prezente unități ale subdiviziunii 338 a Regimentului 4 al armatei, în competența căruia se află controlul spațiului aerian (Stații de radiolocație de tip „Kast” și „Nebo”). De asemenea, au fost fixate ZRPK „Panțiri”, ZRK „Buk” implicate în doborârea „Boeingului cursei MH17”. În zonă vin militari din unitățile dislocate în Orientul Apropiat, în Arctica, Tadjikistan. De asemenea, în operațiunile militare din Donbas sunt atrași militarii prezenți în unitățile dislocate în teritoriile ocupate de către Federația Rusă – Abhazia, Crimeea și chiar zona transnistreană a Republicii Moldova [9, p. 69-70].

O componentă a agresiunii Federației Ruse în Donbas este înarmarea militarilor cu armament și tehnică. Astfel, în baza observațiilor efectuate de către Agenția de Cercetare Inform Napalm, în zona de conflict a Ucrainei au fost identificate peste 40 de tipuri de tehnică militară a Federației Ruse. O bună parte din tehnica prezentă ce a fost dislocată în perioada anilor 2004-2015 se referă la cele mai noi modele. De asemenea, în scopul mânăuirii acestei tehnici este nevoie de personal cu pregătire specială (lucru care demonstrează că în zona Donbas activează cadre militare ruse).

În zona estică a Ucrainei mai este prezentă și următoarea tehnică militară rusă: automobile blindate GAZ-233014 „Tigru”, GAZ-39371 „Vodnik”, KamAZ-43269 „Vistrel”, TAB 82 A, tancuri T-72 (model 1989), T-72BA (model 1999), T-72B3 (model 2011), T-90A (model 2006), T-72 C1, camioane model KamAZ-5350 „mustang”,

„Ural 632301”, „Ural-43206”, RSZO 2B26, 9K58 „Smerci”, CHAP1 RL232-2M, ZRK9K330 „Tor”, 9K331 „Tor M-1” și 9K332 „Tor M-2”, ZRPK 96K6 „Panțiri-C1”. Sunt prezente stații radio R-166-0,5, R-441-OB „Liveni”, KȘM R-149BMR „Kușetka-B”, REB RB-341B „Leer-3”, REB R-378b „Borisoglebsk-2”, REB R-934UM, REB R-330 J „Jiteli”, REB „Torn”, REB „Rtuti BM”, RB-636AM2, „Svet-KU”, BLLA „Granat-1”, „Granat-2”, „Forpost”, „Orlan-10”, „Eleron-3SB”, „Zastava” [17, p. 68-80]. În zona Donbas, în operațiunile militare a fost utilizată tehnică de model sovietic cum ar fi: tancuri T-64, T-72B, instalații de artilerie 2C1 „Gvozдика”, complexul antiaerian „Strela-10”, mașini de luptă ale infanteriei „BMP-1”, „BMP-2”, tractoare blindate multifuncționale „MT-LB”, obuziere calibrul 122 mm „D-30” și calibrul 152 mm „Msta-B”, tunuri antitanc MT-12 „Rapira” [9, p. 80-81].

În contextul evenimentelor din zona estică a Ucrainei, dar și în cazul unei eventuale reactivări a proiectului „Novorosia”, merită să se acorde atenție factorului social, care determină vectorii și interesele politicii externe ale unui stat, în cazul dat al Ucrainei. La un interval de 4 ani de la evenimentele din Kiev, populația ucraineană, în special cea din zonele sud-estice ale țării, rămâne a fi sceptică cu referire la integrarea Ucrainei în UE. Astfel, conform sondajului efectuat de către grupul „Reiting”, populația orașelor Dnepr (49%), Zaporojie (35%), Harkov (32%), Mariupol (24%), Severodonetsk (23%) s-a pronunțat pentru aderarea Ucrainei la UE. Adepți ai integrării Ucrainei în UE sunt în Lvov (86%), Ivano-Frankovsk (85%) și Ujgorod (82%). Pentru integrarea în spațiul euroasiatic, populația ucraineană s-a pronunțat în Mariupol (37%), Odesa (29%), Harkov (27%). Cel mai mic procentaj (2%) cu referire la aderarea Ucrainei la proiectul euroasiatic a fost obținut în zona vestică a țării [17].

Un alt factor care ar putea avea un impact asupra securității regionale, inclusiv asupra securității Republicii Moldova, poate fi considerată stabilitatea/instabilitatea regiunii Odessa. În ultimii ani, 2016-2017, Odesa a devenit un oraș în care se observă creșterea criminalității și a numărului organizațiilor extremiste care au ieșit de sub controlul Kievului [12].

În perioada Rusiei țariste, Odesa ocupa locul 5 în imperiu privind gradul de criminalitate care se reducea la infracțiuni cum ar fi furturile. Actualmente, Odesa iese de sub controlul organelor de drept ale Ucrainei. Astfel, conform datelor statistice, în 2015, criminalitatea în regiunea Odesa a crescut cu 21% față de anul 2014, iar în anul 2016 – cu 45%. Infracțiunile deosebit de grave au crescut de la 355 la 717 anual, iar infracțiunile grave – de la 4397 la 6295. De asemenea, în perioada respectivă, se observă creșterea cu 76,0% a cazurilor de omor, cât și dublarea cazurilor de viol. În opinia lui V. Serdiuk, șeful Departamentului Național de Poliție, situația în Odesa în ultimii ani a devenit critică. Cauzele creșterii criminalității în Odesa sunt – stagnarea economică, diminuarea veniturilor populației, pierderea locurilor de muncă, instabilitatea politică și socială, răspândirea ilegală a armamentului din zona estică a Ucrainei. Revenirea combatanților la baștină, care, în lipsa unui serviciu, se implică în activități criminale. Un alt factor care a contribuit la creșterea criminalității în Odesa a fost adoptarea și aprobarea de către Rada Supremă a Ucrainei la data de 26 noiembrie 2015 (a intrat în vigoare la data de 24 decembrie 2015) a Legii nr. 838-VIII privind introducerea modificărilor în Codul penal al Ucrainei cu referire la ordinea și termenul de detenție a deținuților [10]. Această lege a fost denumită legea lui Savcenko, conform căreia, o zi de detenție se echivala cu 2 zile lucrătoare, fapt care a dus

la diminuarea termenului de detenție în pușcării a deținuților. Deși, așa-numita lege a lui Savcenko a fost abrogată la data de 21 iunie 2017 [8; 13], mulți deținuți deja au fost eliberați, iar în prezent aceștia își continuă activitățile ilegale. Un rol nu mai mic asupra situației din Odesa o are și reforma Ministerului de Interne al Ucrainei, care a dus la înlocuirea cadrelor profesionale cu personal necalificat/neprofesioniști. Un alt aspect care diminuează securitatea Odesei este lupta de interese a politicienilor Poroșenko, Kolomoiskii, Timoșenko pentru deținerea influenței în zonă, în special este lupta pentru a deține monopolul asupra celor patru porturi, a vămii, a pieței „Sedmoi kilometr”, puncte care aduc venit și prin care are loc efectuarea celor mai mari infracțiuni.

Un alt aspect care vizează securitatea Odesei, inclusiv securitatea regională, este polarizarea orașului. Prezența „sectorului de dreapta – pravii sektor” și a forțelor filoruse duce la destabilizarea situației, la creșterea criminalității [11]. Un alt factor care ar putea duce la destabilizarea situației în Odesa este aspectul multietnic al populației. Astfel, conform recensământului general al populației efectuat în 2001, în zona Odesa locuiesc peste 133 de etnii: ucraineni – 1542,3 mii (62,8%); ruși – 508 mii (20,7%); bulgari – 150,7 mii (6,1%); moldoveni – 123,8 mii (5%); găgăuzi – 27,6 mii (1,1%); evrei – 13,4 mii (0,6%); beloruși – 12,8 mii (0,5%); armeni – 7,4 mii (0,3%); romi – 4,0 mii (0,2%); polonezi – 3,2 mii (0,1%); nemți – 2,9 mii (0,1%); georgieni – 2,8 mii (0,1%); azeri – 2,7 mii (0,1%); tătari – 2,6 mii (0,1%); greci – 2,1 mii (0,1%); albanezi – 1,9 mii (0,1); arabi – 1,3 mii (0,1%); alte etnii – 45,6 mii (1,9%) [18].

O amenințare directă la adresa securității Republicii Moldova este și regiunea care pretinde a se constitui ca stat suveran

și independent ce constituie teritoriul Republicii Moldova din partea stângă a râului Nistru, care ocupă o suprafață de 3,7 mii km², ceea ce reprezintă 11% din teritoriul republicii, cu o populație de 730 mii din cei 4 380 mii locuitori ai țării, adică 16,7% din totalul populației [5]. Vom menționa de la bun început că nu există nici un fel de premise pentru autodeterminarea politică a acestui teritoriu. În primul rând, în această regiune, după cum ne demonstrează datele statistice, locuiesc: populația băștinașă, moldovenii, care constituie 38,5%, 29,5% – ucraineni, 25,3% – ruși, 1,6% – bulgari, 4,6% – alte naționalități [6]. Moldova s-a transformat într-un adevărat focar de conflicte.

Din anul 1995, Rusia, pentru a-și menține prezența militară în Moldova, a luat calea transformării contingentului redus de trupe ruse în Transnistria în forțe de menținere a păcii. Intenția Federației Ruse de a transforma ex-Armata a 14-a în forță de pacificare nu este nouă. Rusia a făcut propuneri Moldovei în acest sens încă în timpul conflictului armat din vara anului 1992. La 22 noiembrie 1995, problema transformării contingentului redus de trupe ruse din Transnistria în forțe de menținere a păcii a fost discutată în cadrul Comisiei Unificate de Control (CUC). Formațiunile militare ale Federației Ruse, dislocate în raioanele de est ale Republicii Moldova, includ unitățile și subunitățile fostei armate a 14-a, care din 1997 a început să fie denumită Grupul operativ al trupelor ruse (GOTR). Această transformare este explicată de Federația Rusă prin diminuarea considerabilă a prezenței militare în regiune și prin noile misiuni pacificatoare îndeplinite de trupele sale. Însă, explicația mai aproape de adevăr a acestor metamorfoze ar fi următoarea:

1. Utilizarea în continuare a sintagmei Armata a 14-a devenise prea incomodă pentru Moscova din motive că aceasta era

asociată cu implicarea directă a Rusiei în conflictul militar de partea separatiștilor.

2. Schimbarea denumirii oferea posibilitatea de a sustrage atenția de la nedorința Rusiei de a îndeplini în continuare prevederile Acordului din 1992, cu privire la principiile reglementării conflictului din regiunea transnistreană a Republicii Moldova conform căreia unitățile militare din regiune nu puteau fi utilizate în operațiunea de menținere a păcii.

3. În 1997 expira termenul de trei ani determinat pentru retragerea completă de pe teritoriul Republicii Moldova a trupelor ruse prin renumitul Acord semnat în 1994 și Federația Rusă era nevoită să creeze impresia că, chiar dacă intrarea în vigoare a acordului în cauză fusese blocată de Duma rusească, totuși Rusia acționează, în măsura posibilităților obiective, în conformitate cu spiritul acestui acord. În realitate, nici un fel de noi misiuni pentru trupele ruse n-au apărut și nici un fel de diminuare considerabilă a prezenței militare n-a avut loc. Către sfârșitul anului 1997, în Federația Rusă fusese retrase numai 377 vagoane cu tehnică și echipament militar din cele circa 10 000 determinate înainte de semnarea acordului din 1994. În acești trei ani, de pe teritoriul Republicii Moldova fusese retrasă numai tehnică de geniu, de transmisiuni, de luptă radioelectronică și echipament logistic, dar nu fusese retrase nici un tanc, nici o mașină blindată de luptă, nici o piesă de artilerie, sistemă antitanc sau antiaeriană, nici un vagon cu muniții etc. Această tendință nu s-a schimbat nici în continuare. În anul 1998, de pe teritoriul Republicii Moldova n-au fost retrase nici un vagon cu echipament sau tehnică militară ale GOTR, în 1999 au fost retrase 122 vagoane cu automobile, tehnică de geniu și echipament de reparație, în 2000 din nou numai 40 vagoane cu automobile și echipament logistic (*Astfel, până în prezent, de pe teritoriul*

Republicii Moldova a fost retras echipament militar în volum ce nu depășește 5 la sută din volumul declarat spre evacuare în 1994).

Din punct de vedere militar, abrogarea denumirii „Armata a 14-a” părea să fie logică dat fiind faptul că mai multe unități care au făcut parte din această structură către anul 1992 se aflau pe teritoriul Ucrainei și au trecut sub jurisdicția acesteia, două unități militare (din Parcani și Dubăsari) au trecut sub jurisdicția Tiraspolului, iar unitățile aflate în Tiraspol reprezentau în esență o divizie de infanterie cu câteva unități de întăriri. În prezent, structura Grupului operativ a rămas practic similară cu cea a diviziei 59-a de infanterie motorizată și include o brigadă de infanterie (formată pe baza celor 3 regimente de infanterie din divizia 59-a), un regiment de tancuri, un regiment de artilerie, un regiment de rachete antiaeriene, un divizion de artilerie antitanc, un batalion de recunoaștere, un batalion de transmisiuni, subunități de asigurare, depozite etc. Înzestrarea trupelor ruse, pe parcursul a 6 ani, de asemenea, a rămas fără schimbări esențiale: 117 tancuri T64 în 2000 în comparație cu 120 în 1994, 130 mașini blindate de luptă în comparație cu 160 în 1994, 128 piese de artilerie în comparație cu 128 în 1994 și 180 în 1992 (Să amintim că diferența dintre cantitatea armamentului rus în 1992, 1994 și 2000 se explică destul de simplu prin faptul transmiterii armamentului și tehnicii militare formațiunilor militare ale RMN). Cea mai stupefiantă concluzie la care ajung analiștii militari în urma evaluării în timp a prezenței militare ruse pe teritoriul Republicii Moldova este că potențialul total al forțelor militare de malul stâng al Nistrului a rămas practic același care a fost în 1992. Unitățile militare din categoria celor de rezervă în Armata a 14-a s-au transformat în unități militare semidesfășurate. Forțe armate ale RMN, diminuarea efectivului forțelor ruse

a fost însoțită de creșterea efectivului militar al RMN în aceeași proporție; ofițerii și subofițerii din trupele ruse trec cu serviciul militar în unitățile militare transnistrene, iar armamentul și tehnica militară sunt pur și simplu transmise la înzestrarea celor din urmă. În asemenea mod, pe malul stâng al Nistrului a fost păstrat un potențial militar cu mult superior celui existent pe malul drept. Compararea potențialului a două forțe militare nu se bazează în exclusivitate pe cantitatea categoriilor de armament și tehnică militară, dar, în primul rând, pe potențialul lor de luptă. Astfel, cantitatea unor sisteme de armament, cum ar fi de exemplu cele de artilerie, poate fi comparabilă, însă în cazul când o parte din aceste sisteme nu au muniții sau sunt într-o stare tehnică care nu mai permite folosirea lor, atunci la evaluarea potențialului militar real această categorie poate fi omisă în totalitate. De asemenea, să nu uităm că depozitele de la Colbasna sunt practic divizate în două, o parte aparținând Tiraspolului. În același timp, către anul 1992, pe malul drept n-au existat stocuri importante de muniții, iar condițiile de finanțare și activitate a Armatei Naționale a Republicii Moldova de la momentul creării acesteia și până în prezent permit să estimăm că rezervele de muniții s-au diminuat considerabil, iar procurări n-au avut loc. Faptul că armata încearcă să vândă unele categorii de armament și tehnica din dotare este o mărturie tangențială că aceste categorii nu au o influență decisivă asupra potențialului militar. Astfel, modificările organizatorice din 1997, efectuând câteva schimbări în structura unităților militare ruse, n-au diminuat potențialul militar rus din regiune, înscriindu-se perfect în logica cursului strategic al Federației Ruse cu statele membre ale CSI, aprobat de B. Elțin la 14 septembrie 1995, și care a declarat Comunitatea Statelor Independente drept zonă a intereselor vitale ale Federației Ruse

și a oficializat implementarea mecanismului de păstrare a prezenței militare ruse în statele CSI pe principii și forme de baze militare. Acordul cu privire la principiile reglementării politice a conflictului transnistrean, semnat în iulie 1992, stabilește că unitățile militare ale armatei a 14-a nu puteau fi folosite pentru îndeplinirea misiunilor de menținere a păcii, dat fiind faptul implicării active a acesteia în conflictul militar, precum și faptul că circa 50% din ofițeri și circa 80% din subofițerii acestor unități sunt semilocalnici și, de facto, cetățeni ai RMN. În asemenea mod, Moscova a impus aplicarea principiului neutralității și imparțialității trupelor de menținere a păcii în varianta de elaborare proprie. În noua formulă, după reorganizarea armatei a 14-a în GOTR, îndeplinirea misiunilor de menținere a păcii deja nu mai este pusă pe seama unităților militare aduse în regiune din adâncurile Rusiei, dar pe seama trupelor locale. În realitate, însăși acceptarea de către Republica Moldova a forțelor militare ruse în calitate de forțe de menținere a păcii a fost cea mai mare greșeală de ordin politic care a condiționat blocarea întregului proces de soluționare a conflictului și este o profanare a înseși principiilor unui asemenea proces. De altfel, întreaga operațiune de menținere a păcii este, în realitate, o operațiune de conservare a conflictului și de protejare a regimului separatist și a procesului de consolidare a acestuia [2].

Rusia a încercat să motiveze propunerea sa de a acorda funcții pacificatoare trupelor din ex-Armata a 14-a prin dificultățile de ordin financiar cu care se confruntă în asigurarea cu mijloace a trupelor de menținere a păcii. În realitate, propunerea rusă a constituit o dovadă în plus a faptului că Moscova nu are intenții de a respecta Acordul de retragere a trupelor ruse, acord semnat cu Moldova în octombrie 1994, iar „transferul funcției de menținere a păcii a Armatei a

14-a va perpetua prezența acesteia în Moldova”. În opinia unor observatori, propunerea rusă urmărea și un alt scop. Conform prevederilor Tratatului cu privire la armamentele convenționale în Europa, Federația Rusă se obliga să distrugă sau să retragă de pe teritoriul Republicii Moldova 5 tipuri de armament convențional (tancuri, vehicule blindate, piese de artilerie, elicoptere de luptă și avioane de atac). În cazul în care Republica Moldova ar accepta propunerea rusă, întreg armamentul, sau o parte din el, ar trece în dotarea forțelor de menținere a păcii, fapt care ar însemna scoaterea lui de sub incidența Tratatului FACE și, prin urmare, Rusia, în acest caz, nu va putea fi acuzată de nerespectarea Tratatului menționat [4, pp. 164-165]. Rusia, ca succesor al Uniunii Sovietice, nu s-a împăcat și nu se împacă cu diminuarea rolului său în spațiul fostei URSS. Ea a fost cointeresată în stoparea tendințelor centrifuge și diminuarea influenței sale în acest teritoriu.

În componența Forțele Armate ale RMN se află: unități și subunități de infanterie, artilerie, tancuri, apărare antiaeriană, transmisiuni, aviație, speciale, de asigurare și altele din cadrul Ministerului Apărării; trupele de interne în cadrul Ministerului Afacerilor Interne; trupele de grăniceri în cadrul Ministerului Securității de Stat; trupele de cazaci; statele majore și formațiuni de miliție populare; statele majore și formațiuni ale apărării civile. Efectivul formațiunilor militare din componența Ministerului Apărării, trupelor de interne și trupelor de grăniceri la sfârșitul anului 2 000 atinge cifra de 7 200 de militari, dintre care circa 3 000 dislocați în zona de securitate. Trupele de cazaci (circa 3 000 pers.) și miliția populară (circa 3 000 pers.) sunt considerate unități de rezervă activă. În caz de pericol militar este preconizată creșterea efectivelor până la circa 25 000 persoane. Astfel, actualmente în zona estică se află următorul efectiv:

1. Ministerul Apărării și statul major, compania de pază or. Tiraspol cca 200

2. Brigada 1 infanterie moto or. Tiraspol 700

3. Brigada 2 infanterie moto (Centrul de instruire) or. Bender 600

4. Brigada 3 infanterie moto or. Râbnița 420

5. Brigada 4 infanterie moto or. Dubăsari 450

6. Batalionul de tancuri independent staționat în localitatea Vladimirovca 120

7. Batalionul independent destinație specială or. Tiraspol 100

8. Regimentul de artilerie independent s. Parcani cca 200

9. Regimentul de artilerie antiaeriană or. Tiraspol cca 200

10. Detașamentul de aviație independent or. Tiraspol cca 150

11. Batalionul de transmisiuni independent or. Tiraspol cca 200

12. Batalionul de geniu independent s. Parcani cca 220

13. Baza tehnică de aviație or. Tiraspol

14. Baza de reparație or. Tiraspol

15. Batalionul de reparație independent or. Tiraspol

16. Centrul de instruire al Brigăzii 4 de infanterie s. Afanasievca cca 200

17. Forțele de menținere a păcii s. Vladimirovca 450. Făcând un calcul, actualmente, în zona estică este prezent un potențial de circa 4 500 unități tehnică militară [2].

În prezent, formațiunile militare ale RMN sunt structurate în conformitate cu doctrina militară proprie nr. 686 adoptată la data de 17 februarie 2016 [15], care prevede menținerea unităților cu efectiv redus, dar capabile să-și tripleze efectivul în caz de necesitate. Astfel, fiecare brigadă de infanterie include subunități de comandament, pază și asigurare desfășurate (care asigură activitatea cotidiană a unității), precum și câte un batalion desfășurat de infanterie

(care asigură instruirea recruților și formarea permanentă a rezervei militare). În caz de pericol militar, se prevede desfășurarea unităților până la statele de război.

Baza materială formațiunilor militare ale RMN o constituie tehnica de luptă, armamentul, echipamentul, munițiile și alte surse materiale transmise de la unitățile militare ale Armatei a 14-a atât în timpul conflictului armat din anul 1992, cât și în perioada următoare. La înzestrarea formațiunilor militare ale Ministerului Apărării se află: tancuri T-64 – 18 un.; mașini de luptă blindate – 84 un.; BTR-60 – 24 un.; BTR-70 – 26 un.; BTR-80 – 11 un.; BTR-D – 12 un.; BRDM – 7 un.; BMP – 3 un.; MTLB – 1 un. Piese de artilerie – circa 10 un: obuziere autopropulsate 122-mm tip „Gvozdika” – 18 un.; tunuri antitanc 100-mm MT12 – 16 un.; tunuri 85-mm – 12 un.; aruncătoare de mine M120 – 45 un.; aruncătoare de mine 82-mm – 40 un: sisteme de lansare a proiectilelor reactive BM-21. Grad. – 20 un. Tunuri antiaeriene – 49: de calibrul 100-mm tip AZP-100 – 10 un., de calibrul 57-mm tip C-60 – 12 un.; de calibrul 23 mm tip ZU 23-2 – 24 un.; „Alazani” – 3 un.; Sisteme de rachete antiaeriene complexe de apărare antiaeriană de rază medie (1-18 km) de tip Osa-2 complete; complexe de apărare antiaeriană de rază mică (0,3-5km) de tip Iгла, circa 40 unități complexe de rachete antitanc de tip ПИТЯР „FAGOT” circa 30 un.; armament cu glonț circa 20 000 un. Subunitățile de aviație dețin: 6 elicoptere МИ-8Т; 2 elicoptere МИ-2; 1 avion АН-26; 4 avioane АН-2 (2 la conservare); 2 avioane ЯК-18 (50), 10 avioane ЯК-52. Elicopterele МИ-8Т sunt dotate cu instalații pentru lansarea rachetelor de tip „HYPC”.

În gestiunea Ministerului Afacerilor Interne se află: trupele de interne destinate pentru paza obiectelor de stat și îndeplinirea diferitor sarcini de serviciu și de luptă.

În componența trupelor de interne sunt: Batalionul Destinație Specială „Dnestr” dislocate în orașul Tiraspol, 2 detașamente de patrulare Prevomaisk și Parcani, 7 secții de miliție de patrulare, Batalionul „Dnestr” este subordonat direct Ministrului Afacerilor Interne al RMN. Efectivul dispune de circa 400 persoane. În zona estică a Republicii Moldova este prezent armament: aruncătoare de mine de calibrul 82 mm, aruncătoare de grenade antitanc, mitraliere, pistoale-mitraliere, puști cu lunetă etc. Efectivul total al subunităților trupelor de interne are în subordine circa 700 persoane.

O altă instituție care dispune de forțe militare este Ministerul Securității de Stat al așa-numitei „republici moldovenești transnistrene”. În componența acestei instituții sunt următoarele forțe care fac parte din forțele armate ale „RMN”: batalionul cu destinație specială „Delta” (dislocat în orașul Tiraspol). Efectivul acestuia este de 150 de militari. De asemenea, în gestiunea Ministerului se află armament: mașini blindate, aruncătoare de grenade, arme ușoare, mijloacele speciale. Componentă a forțelor Ministerului mai este și Regimentul căzăcesc de grăniceri independent (dislocat în orașul Tiraspol) cu un efectiv de 300 de militari. De asemenea, Regimentul este înzestrat cu armament de infanterie și circa 20 de transportoare blindate de tip BTR-60, BTR-70.

Alte forțe militare prezente în zona transnistreană sunt trupele de grăniceri formate dintr-un detașament de instrucție (dislocate în orașul Tiraspol), 7 comenduri (Camenca, Râbnița, Dubăsari, Grigoriopol, Bender, Tiraspol, Slobozia), 29 de pichete de grăniceri și 30 de posturi de control de frontieră. În zona transnistreană este prezent armament: mașini de luptă blindate, aruncătoare de mine, aruncătoare de grenade, arme ușoare și un efectiv militar de circa 1 500 persoane [2].

De asemenea, în zona transnistreană sunt prezente trupele de cazaci (*Черноморское казачье войско*). Trupele de cazaci sunt rezerva principală a FA ale RMN. În organizația «Черноморское казачье войско» intră 7 districte de cazaci, constituite după principiul teritorial și care întru-nesc cazacii din localitățile (stanițele) apropiate. Componența acestora este următoarea: districtul 1 de cazaci (orașul Camenca); districtul 2 de cazaci (orașul Râbnița); districtul 3 de cazaci (orașul Dubăsari); districtul 4 de cazaci (orașul Grigoriopol (stanițele Grigoriopol, Crasnaia Gorca, Bâcioc); districtul 5 de cazaci (orașul Bender); districtul 6 de cazaci (orașul Tiraspol – stanițele: Centrală, de Vest, Balca); districtul 7 de cazaci (orașul Slobozia – stanițele: Sucleia, Slobozia, Glinoe, Dnestrovsic).

Cazacii satisfac serviciul militar în: 1) regimentul căzăcesc de grăniceri din componența Ministerului Securității de Stat și 2) batalionul de infanterie motorizată al brigăzii 1 de infanterie moto a Ministerului Apărării.

Numărul cazacilor care pot fi mobilizați atinge cifra de 3 000 oameni (numărul total al cazacilor și membrilor de familie constituie circa 10 000 de oameni). Efectivul Comandamentului militar al trupelor de cazaci în număr de 30 de persoane îndeplinește serviciul militar permanent. De asemenea, trupele de cazaci intră în componența uniunii ruse a Sovietului Cazacilor, la lucrările căreia atamanul cazacilor din regiune participă în permanență.

Corpul apărării teritoriale (miliția populară și apărarea civilă) (*народное ополчение*) (format în baza decretului lui I. Smirnov din 17 martie 1992) și apărarea civilă (formată în 1992) este rezerva forțelor armate ale RMN și este structurată în batalioane teritoriale. Pe timp de pace, miliția populară și apărarea civilă are state majore permanente dislocate în centre-

le raionale. Desfășurarea batalioanelor se efectuează în caz de pericol militar sau pentru concentrări și aplicații de instrucție. Statul major al batalionului este completat cu efectiv permanent de la comandant de batalion până la comandant de companie. Efectivul statului major este de circa 20 de persoane și dispune de armament de circa 150 de pistoale-mitraliere. De asemenea, efectivul statului major în permanență desfășoară exerciții de pregătire de luptă cu comandanții de batalion, companie. Miliția populară și apărarea civilă dispun de o structură proprie: statul major al Corpului de miliție populară (Tiraspol) și 5 state majore ale batalioanelor teritoriale (Râbnița, Dubăsari, Grigoriopol, Bender, Parcani), Efectivul permanent al Corpului apărării teritoriale (miliție populară și apărarea civilă) constituie până la 300 de persoane, majoritatea fiind ofițeri în rezervă. După completarea batalioanelor cu efectiv în caz de pericol militar, Corpul apărării teritoriale poate atinge cifra de 2 000 de persoane. De notat că Batalionul independent de tancuri din componența GOTR include 80 de tancuri. Aceasta este cantitatea care corespunde unui regiment atât după standardele ruse, cât și după standardele europene. Concomitent, Batalionul independent de tancuri din componența FA RMN include 18 tancuri ce corespunde structurii a două companii [2, p. 28-31].

Începând cu anul 1995, la întreprinderile din zona transnistreană se producea armament. Astfel, uzina mecanică din Bender producea în serie: sisteme de lansare a proiectilelor reactive БМ-21, Град cu 20 de țevi (montate pe caroserii de automobile ЗиЛ-131); aruncătoare de grenade antitanc pe afet СИГ-9 (din anul 1995); aruncătoare de mine (de calibrul 82-mm, 120-mm) (din anul 1996); aruncătoare de grenade antitanc portative ПИГ-7 (din anul 1996); pistoale ПСМ de calibrul 5,45 mm. (numai

în perioada 1995–99 au fost produse circa 2 000 unități). Astfel, până la sfârșitul anului 1999 au fost produse 47 instalații de lansare a proiectilelor reactive de tip „Град”. Dintre acestea, 20 unități au fost transmise regimentului de artilerie al Forțelor Armate ale RMN. Celelalte sunt exportate. Astfel, 7 sisteme reactive БМ-21 „Град” au fost livrate în Abhazia prin Bulgaria, sub acoperirea unei firme rusești.

Ținând cont de dislocarea uzinei (malul drept al Nistrului, în interiorul zonei de securitate, regimul special ar orașului Bender) liderii de la Tiraspol, în comun cu partea rusă, au promovat cu insistență și au reușit să obțină condițiile necesare pentru producerea și transportarea armamentului. Astfel a fost impusă condiția ca postul de control și trecere al Trupelor de menținere a păcii de pe podul de la Bender să fie completat numai din militari ruși și transnistreni (în 1992, prin decizia Comisiei Unificate de Control, pe toate podurile de pe Nistru au fost instalate posturi tripartite de control. Din componența lor făceau parte reprezentanții forțelor de menținere a păcii ale Republicii Moldova, Federației Ruse și RMN).

Toate tentativele ulterioare ale reprezentanților Chișinăului în Comisia Unificată de Control de a restabili statutul acestui post ca tripartit și de a efectua o vizită de inspecție la uzină în conformitate cu prevederile Acordului din 1992 și statutul CUC au fost respinse.

Din primăvara anului 1997, la uzina metalurgică din Râbnița, a fost lansată producerea aruncătoarelor de mine de calibrul 82 mm. Utilajul de producere a aruncătoarelor de mine a fost achiziționat în 1995 din Federația Rusă și permite, de asemenea, producerea aruncătoarelor de mine de calibrul 120 mm. Testarea primelor aruncătoare și tragerile de control au fost efectuate la 17 mai 1997 în prezența reprezentanților

din Rusia. Capacitatea de producție – 5-6 unități pe săptămână. Majoritatea aruncătoarelor este livrată formațiunilor militare ale RMN. Tot în primăvara anului 1997, la uzină a fost produsă prima partidă experimentală (100) de mine antipersonal în carcasă de lemn (de tipul ПМД). Ulterior a fost constatată și producerea minelor antitanc. La uzina de pompe se produc aruncătoare de grenade antipersonal (cu fixare sub țevă) GP-25 de calibrul 40 mm. O parte din subansambluri pentru aceste aruncătoare se produc la uzina „Selihoztehnică” din orașul Camenca.

Din primăvara anului 1996, uzina a început să primească sistematic vagoane și camioane cu bombe și proiectile de la depozitul din Colbasna. Aceste livrări erau acoperite de procesul de distrugere a munițiilor netransportabile de la depozitul în cauză. Vecinătatea nemijlocită a depozitului și uzinei (aproximativ de 10 km), precum și blocarea permanentă a accesului în zona respectivă a reprezentanților Chișinăului sau organizațiilor internaționale fac destul de dificile estimările privind volumul livrărilor atât pentru producția armamentului și munițiilor, cât și pentru comercializare (numai 4 vagoane livrate uzinei în primăvara anului 1997 conțineau circa 200 tone de bombe și proiectile). Diferite surse confirmă faptul că, cu ajutorul specialiștilor din Federația Rusă, a fost lansat procesul tehnologic pentru extragerea materialului exploziv și producerea munițiilor, iar comercializarea diferitor tipuri de armament, atât din arsenalul GOTR, cât și de producție proprie, este efectuată sub acoperirea prin contracte de export cu metal.

Astfel, la uzina „Electromaș” din orașul Tiraspol se producea în serie: pistoale mitralieră 9 mm; pistoale Makarov ПМ 9 mm; pistoale ПМК 5,45 mm; arme de vânătoare și arme de luptă speciale fabricate în baza acestora. Subansamblurile (in-

clusiv amortizoare de zgomot – приборы для бесшумной стрельбы) sunt primite din Federația Rusă. Concomitent, uzina „Electromaș” și uzina „Electroapar” (orașul Tiraspol) produc subansambluri și blocuri de aparataj pentru diferite sisteme de armament, asamblarea căruia se efectuează în Federația Rusă. În cele mai dese cazuri, Tiraspolul realizează contractele de export al armamentului cu concursul Rusiei și, în special, al concernului „РОСВООРУЖЕНИЕ”, reprezentanții căruia se află în regiune cu titlu permanent [2, p. 33-34]. Reieșind din faptul că situația din Ucraina are un caracter complex, la randul lor, și implicațiile crizei din Ucraina asupra sistemului de securitate al Republicii Moldova sunt complexe [1, p. 30].

Criza din Ucraina modifică în mod esențial felul în care Republica Moldova urmează să înțeleagă asigurarea propriei securități, amplificând exponențial amenințările și riscurile. Succesele Chișinăului – semnarea Acordului de Asociere în iunie 2014 și obținerea regimului liberalizat de vize în luna aprilie – pot fi văzute nu doar ca momente cruciale de intrare într-o lume liberă și mai sigură, ci și ca riscuri ce sporesc starea de insecuritate a țării. În același timp, în condițiile unei dependențe mari a Moldovei de factorul extern, aceste decizii au fost luate prin conștientizarea faptului că orice soluție alternativă prezintă riscuri cel puțin la fel de mari.

Prin urmare, criza din Ucraina a conturat o serie de tendințe îngrijorătoare pentru Republica Moldova, ale căror principali parametri sunt următorii:

- Moldova a intrat pe făgașul logicii geopolitice a lui „ori, ori”, fiind silită să aleagă între două proiecte divergente de integrare – fie Uniunea Europeană, fie Uniunea Eurasiatică. Aceste două mari proiecte, cu ideologiile și principiile distincte, au renunțat la concurența loială și s-au transformat în niște

generatoare de confruntare geopolitică directă, linia frontului trecând prin Ucraina. Rusia și Occidentul tind să-și consolideze pozițiile în spațiul est-european, iar tentativele de găsire a numitorului sunt motivate de dorința de minimizare a riscurilor, nu de revenire la ideea „spațiilor comune”.

- Moldova pierde progresiv capacitatea de a influența evenimentele ce se desfășoară pe propriul său teritoriu și în imediata lui apropiere, intrând în „**haosul controlat**”. Statul devine vulnerabil în fața unor provocări venite din afară, asupra cărora nu exercită control și care pot produce consecințe devastatoare. Această senzație de permanentă expunere la pericole difuze, vagi, nedefinite poate fi ilustrată prin impactul pe care l-au avut asupra oamenilor din Moldova evenimentele din 2 mai 2014 de la Odesa, pe care ei le-au perceput ca pe o amenințare directă. Totodată, actorii externi sunt tot mai tentați să folosească instrumentele „haosului controlat” pentru a crea spații pasibile de intruziune.

Referendumul cu privire la vectorul de dezvoltare al Republicii Moldova, organizat în Unitatea Teritorial-Administrativă Gagauz-Yeri la 2 februarie 2014 și declarat ulterior neconstituțional, a deformat modelul de colaborare dintre Chișinău și Comrat. Mai mult, el a pus Guvernul în situația de a reacționa *ad-hoc*, prin acțiuni deseori la limita acceptabilului. În același timp, deși stagnează și nu abordează chestiunile legate de statutul Transnistriei, formatul de negocieri 5+2 este permanent pus în discuție de către unii garanți și obligă Chișinăul și Tiraspolul să se gândească la salvarea (conservarea) lui, chiar dacă pentru moment el este condamnat la ineficiență.

- Are loc **degradarea mecanismelor soft de asigurare a securității care**, în condițiile unei polarizări acute a vectorilor de integrare, sunt văzute drept principalul mijloc de menținere a echilibrului. Acordul

de Asociere, de la care se aștepta să consolideze societatea moldovenească, a generat o divizare și mai profundă a ei, creând focare de instabilitate în diferite regiuni ale țării – Tiraspol, Comrat, Bălți, Taraclia, Ocnița etc. De asemenea, euro-integrarea Moldovei – deși este considerată o modalitate *soft* de atragere, prin ridicarea standardelor de viață, a Transnistriei în câmpul legal al Chișinăului, n-a reușit să diminueze tensiunea dintre cele două maluri. Astfel, potrivit anumitor analize, integrarea europeană intră în conflict cu procesul de reintegrare a țării. Diminuarea rolului mecanismelor *soft* de asigurare a securității și revenirea la dimensiunea politico-militară poate fi dedusă și din scăderea, în percepția publică, a importanței factorului corupției la definirea amenințărilor la adresa securității Moldovei. Același lucru poate fi constatat și în cazul influenței mass-media – sistarea transmisiunii unor posturi TV nu reprezintă neapărat o replică adecvată la adresa unor amenințări politico-militare.

Pentru Moldova, aceste tendințe ridică problema strategică de asigurare a securității, respectiv a ralierii la una dintre cele două opțiuni alternative enunțate mai sus – coevoluția și coexistența cu Rusia sau izolarea și ingrădirea ei. Ambele opțiuni sunt luate în calcul și nu există, deocamdată, o decizie tranșantă în acest sens. Tendința de raliere a Republicii Moldova la politica de izolare a Rusiei poate fi dedusă din mai multe acțiuni întreprinse în ultimul timp de către guvernarea de la Chișinău:

- arestarea unui șir de persoane din Transnistria și Găgăuzia;
- expulzarea unor cetățeni ai Federației Ruse;
- introducerea, la început de 2014, a accizelor la importurile din Transnistria;
- consolidarea capacităților militare și sporirea numărului de aplicații militare (chiar dacă obiectivul lor în mod clar a fost

defensiv), instrumentarea unei campanii de obstrucționare a partidelor politice prorusești și sistarea transmisiunii unui post de știri rusesc; refuzul de a deschide un număr suplimentar de secții de vot în Rusia;

- susținerea Ucrainei în cadrul Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.

După declanșarea ostilităților în Ucraina, importanța țării noastre a fost în continuă scădere, atenția comunității internaționale fiind în întregime acaparată de evenimentele din Luhansk și Donețk. Moldova a coborât considerabil în lista de priorități a Rusiei și UE. Problema transnistreană nu mai este privită ca o șansă de reglementare pașnică, ci este plasată în registrul disputelor geopolitice în care dictează echilibrul de putere și conflictul de interese. Concomitent, deși neglijată, Moldova devine pentru Rusia un poligon convenabil de aplicare a diferitor strategii distructive (sanctiuni, provocări în zona de securitate etc.). Astfel, interesul scăzut pentru Moldova nu înseamnă neapărat și neglijarea ei, dimpotrivă, aceasta ar putea antrena o creștere a provocărilor la adresa securității țării noastre. Rolul crescând, în contextul crizei din Ucraina, al dimensiunii politico-militare a securității ne obligă să revenim la riscurile fundamentale ce amenință securitatea Republicii Moldova. Sunt riscuri ce ating însăși esența existenței Republicii Moldova ca stat, care este periclitată ca rezultat al acțiunilor militare ale Rusiei în regiune.

Principalele domenii în care aceste riscuri se manifestă țin de procesul de reglementare a conflictului transnistrean, de încercările de diminuare a atitudinilor „anti-Chișinău” în diverse raioane ale țării și de activitățile de descurajare a acțiunilor subversive în politica internă a statului. Respectivetele temeri sunt întărite și de discuțiile purtate cu diverși experți și analiști din Federația Rusă – discuții din care transpa-

re probabilitatea utilizării unor scenarii de destabilizare a situației din Republica Moldova. Aceste scenarii pot fi de natură militară, însă ar putea să cuprindă și alte elemente *hard* în măsură să evite o intervenție militară directă. Capabilitatea unor scenarii de forță majoră merită o analiză mai atentă, în situația în care șansa ca ele să se întâmple crește proporțional cu capacitatea Ucrainei de a menține situația sub control și de a nu permite dezvoltarea proiectului Novorosia. În continuare, vom trece în revistă elementele posibile ale unor asemenea scenarii de forță majoră, ce nu cuprind dimensiunea pur militară, ci implică un set de acțiuni de constrângere și destabilizare agresivă a Republicii Moldova, fără ca să aibă loc intervenții directe.

Manifestarea atitudinilor „anti-Chișinău” în diverse raioane ale Republicii Moldova – *Găgăuzia, Bălți, Taraclia* – de asemenea prezintă amenințări la adresa securității statului. Desfășurarea, la 2 februarie 2014, a celor două referendumuri din regiunea autonomă găgăuză a constituit pentru societatea moldovenească un prilej de dezbateri aprinse referitoare la felul în care centrul comunică cu regiunile. În cadrul unei discuții la Institutul Rus pentru Cercetări Strategice, experții acestei cunoscute instituții au confirmat posibilitatea recurgerii de către Moscova la scenariu militar sau de forță majoră. Argumentul principal ținea de faptul că, după cele întâmplate în Ucraina, regulile de joc existente anterior au dispărut, ceea ce deschide „fereastra de oportunitate” pentru o multitudine de scenarii.

Potrivit unor experți din domeniul de securitate, există o serie de analize confidentiale care confirmă slaba capacitate a Republicii Moldova de a face față unei agresiuni militare directe. Și în municipiul Bălți există o problemă similară. În vara anului 2012, consilierii din Bălți au decis că vor

organiza un referendum pentru extinderea autonomiei municipiului. Plebiscitul urma să aibă loc pe 9 septembrie 2012, dar nu a fost organizat, deoarece Guvernul ajunsese la o înțelegere cu autoritățile locale. Municipiul Bălți urma să primească statut de unitate administrativ-teritorială de nivelul II, la fel ca și Chișinăul. Înțelegerea însă, nu a fost respectată. În iunie 2014, consilierii din Bălți au cerut din nou să fie adoptată o lege prin care Bălțiul să primească un statut special, în caz contrar, au amenințat că vor organiza un referendum pentru crearea unei autonomii. Două elemente explică atenția publicului față de acest subiect. În primul caz este vorba de faptul că, deși instanța de judecată le-a declarat ilegale, elita politică de la Comrat a insistat asupra organizării plebiscitelor, ceea ce a constituit un afront politic la adresa autorităților centrale. A doua problemă ține de lovitura de imagine aplicată cursului politicii externe a Republicii Moldova, desfășurarea și rezultatele referendumurilor arătând că există contestatari solizi ai ideii de integrare europeană a țării [3].

În primul rând, este vorba despre vizitele pe care bașcanul (guvernatorul) autonomiei găgăuze, Mihail Formuzal, le-a întreprins cu regularitate în Federația Rusă – în special, întâlnirea sa din octombrie 2013 cu vicepremierul Dmitri Rogozin, cunoscut drept un critic dur al politicii externe a Chișinăului. În al doilea rând, finanțarea celor două plebiscite de către un milionar rus, originar din regiunea autonomă – Iuri Iakubov, care din noiembrie 2012, la inițiativa aceluiași bașcan Formuzal, deține titlul de „Cetățean de onoare al Găgăuziei”. În al treilea rând, se face remarcată prezența lui Roman Hudiakov, deputat în Duma de Stat a Federației Ruse, la evenimentele din 2 februarie. În sfârșit, ultimul argument

este legat de declarațiile Ambasadorului rus în Republica Moldova, care a afirmat că Federația Rusă va acorda o atenție specială raionului Taraclia, populat de etnici bulgari, și autonomiei găgăuze. Acțiunile lui Iakubov, născut în Ceadir-Lunga, și Hudiakov, născut la Tiraspol, considerați prieteni mai vechi cu liderii găgăuzi, creează impresia că aceștia nu au reprezentat poziția oficială a Rusiei. La fel, declarația Ambasadorului Muhametșin precum că va acorda mai multă atenție vorbitorilor de limbă rusă din Taraclia sau UTA Gagauz-Yeri ar putea fi tratată drept o platformă de susținere culturală a vorbitorilor de limbă rusă din localitățile menționate. Așadar, instabilitatea creată în regiunile de sud ale Moldovei a fost potențată de evenimentele din Ucraina și de implicarea politică a Rusiei, dar și de cauzele interne. O nouă piatră de încercare pentru stabilitatea din zonă o va constitui discutarea pachetului de legi cu privire la statutul special al Autonomiei Găgăuze, care așa și nu a fost aprobat de Parlament [3].

Astfel, supunând analizei impactul crizei ruso-ucrainene, cât și impactul proiectului rusesc „Novorosia”, proiect care, deși este epuizat, nu este exclusă reactivarea acestuia; este de menționat că toți acești factori au un impact direct asupra securității Republicii Moldova. În contextul evenimentelor din Ucraina, cât și al prezenței amenințărilor interne la adresa securității statului, consolidarea clasei politice de la Chișinău, a societății civile devine un imperativ al timpului. De asemenea, în condițiile actuale nu poate fi neglijat rolul Ministerului Apărării, căruia i-i revine sarcina de a elabora strategii privind asigurarea Republicii Moldova.

BIBLIOGRAFIE

1. Albu N. *Influența crizei din Ucraina asupra securității Republicii Moldova*. Revista Militară nr. 2 (14) 2015.
2. *Aspectul militar în soluționarea conflictului din zona de est a Republicii Moldova*. Institutul de Politici Publice. Chișinău 2001.
3. Ciurea C. *Criza din Ucraina și impactul ei asupra sistemului de securitate al Republicii Moldova*. Asociația pentru Politică Externă.
4. Gribincea M. *Politica rusă a bazelor militare. Moldova și Georgia* — Chișinău: Ed. „Civitas”, 1999. p. 3.
5. Nantoi O. *Cu privire la situația în raioanele de est ale Republicii Moldova (1992-2000) / Aspecte ale conflictului transnistrean* – Chișinău: Institutul de Politici Publice, Ed. „Știința”, 2001. p. 9.
6. Serebrian O. *Politosfera* – Chișinău: Ed. „CARTIER”, 2001. p. 105.
7. *В ЕС объяснили, почему Путин отказался от «Новороссии» и не пошел на Мариуполь и Одессу*. <http://sprotyv.info/ru/news/kiev/v-es-obyasnili-pochemu-putin-otkazalsya-ot-novorossii-ne-poshel-na-mariupol-i-odessu>
8. *Верховная Рада Украины отменила «закон Савченко», сокращавший сроки уголовникам*. <http://www.mk.ru/social/2017/05/18/verkhovnaya-rada-ukrainy-otmenila-zakon-savchenko-sokrashhavshiy-sroki-ugolovnikam.html>
9. *Донбасс в огне. Путеводитель по зоне конфликта*. Львов: Прометей. 2017, с. 29-30.
10. *Закон Украины «О внесении изменения в Уголовный кодекс Украины относительно совершенствования порядка зачисления судом срока предварительного заключения в срок наказания*. <http://pravoved.in.ua/section-law/243-zuomp/2249-raz-3.html>
11. *Оганджанов И. Беспредел у моря: как Одесса превратилась в криминальную столицу Украины*. <https://russian.rt.com/article/311089-bespredel-u-morya-kak-odessa-prevratilas-v-ukrainy>
12. *«Правый сектор» и криминал делят Одессу на сферы влияния*. <https://vz.ru/world/2015/3/5/732919.html>
13. *Рада и «закон Савченко»: отмена ошибки?* <https://ru.krymr.com/a/28499518.html>
14. *Санкции заставили Путина отказаться от «Новороссии»*. <http://pl.com.ua/sanktsii-zastavili-putina-otkazatsya-ot-novorossii/>
15. *Указ об утверждении Военной доктрины Приднестровской Молдавской Республики № 636, 17 февраля 2016 г.* <http://pravo.pmr-online.com/View.aspx?id=uEP%2FDPSm6uyslTsr0AwjzQ%3D%3D>
16. *Украина и Черноморский регион. Агрессия России заставляет действовать*. <https://ru.krymr.com/a/27637064.html>
17. *Феномен Новороссии по-прежнему присутствует в политическом поле Украины*. <http://rebels-herald.ru/fenomen-novorossii-po-prezhnemu-prisutstvuet-v-politicheskom-pole-ukrainy/>
18. *Численность и состав населения Одесской области по итогам Всеукраинской переписи населения 2001 года*. Государственный комитет статистики Украины. <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/nationality/odesa/>

Анеха 1. Proectul „Novorosia”

Sursa: Донбасс в огне. Путеводитель по зоне конфликта. Львов: Прометей. 2017, с. 29

CE FEL DE IMPACT VOR AVEA TEHNOLOGIILE ÎN CONTINUĂ DEZVOLTARE ÎN DOMENIUL FORȚELOR ARMATE PE PARCURSUL URMĂTORILOR 10 ANI?

Aleksander ANDRIC¹

WHAT KIND OF IMPACT WILL EMERGING TECHNOLOGIES HAVE ON THE ARMED FORCES OVER THE NEXT 10 YEARS?

The technology had an exceptional development impacts on the men and the society over the last few decades. It had transformed the environment and the way of life, creativity and work, as well as the ways we think and perceive ourselves and the world. In the recent decades, an informational technology has been spread towards almost all the activities and work areas, including the armed forces. Different types of digital and semi-automatic processes are applied practically everywhere, in the work, environmental, everyday and private activities. The development of military technology has become a big challenge, promoting, along with the development of the traditional military defence institutions, the growth of the larger and smaller development companies and research agencies. In the past, the technological development was slower, and then the development pace began to expand exponentially in many technological areas. The aim of this essay is not to predict the future; it is designed as an overview of the future technologies area and their potential military use over the next ten years. Although the technological development has a significant impact on the armed forces, it will not replace the human element in a conflict; a man is a key player who decides whether or not he will enter an armed conflict and how he will lead it. A technology only offers an opportunity to achieve his goals with greater sovereignty and fewer casualties.

Keywords: Emerging technologies, technology, development technology, military technology, armed forces, scientific technological development, artificial intelligence, robotics, nanotechnology, biotechnology, cyberspace, future battle environment, human decides.

INTRODUCTION

'Beam me, Scotty!' is a folk saying from the series Star Trek, which could be echoing in reality over a millennium. Authors of science fiction were always good at predicting the future - from the flight to the moon to the uprising of artificial intelligence (Bratanič, 2018).

Scientifically fiction stories like *Twenty Thousand Leagues Under the Sea* and later stories of travelling to space and battles there, unbeatable robots and the superpower of new weapons originating from high-tech technology, as well as today's heroes

using lasers and supersonic weapons have always been attracted by people of all ages, regardless of whether they have been presented in books, cinemas, DVDs or other media. Today, we often find them in various professional magazines and articles, as well as in defence documents and are no longer a fantasy, they become a reality. The resentment of the super-techno weapon, however, has a bearing on the community and its impact on the reason, time and place and the way of the development of the war.

Over the last two decades, information technology has expanded to almost all activities and to most work areas, including

¹ Aleksander ANDRIC, Slovenia.

the armed forces. Different types of digital, semi-automated and automated processes are present almost everywhere, both in the work environment and in everyday private activities. Our activities of the mind and the body, the activities of the entire society are increasingly connected with various technologies, and some experts and futurologists say that we are entering a trans-human or post-human phase of existence, which is characterized by an increasing interconnection with technology. 'Professor Klaus Schwab, chairman and founder of the World Economic Forum, argues that the collapse of barriers between digital and physical, and between synthetic and organic, constitutes a Fourth industrial revolution, promising a level change comparable to that brought about by steam power, electricity and computing' (Schwab, 2016).

The development of military technology has become a big deal with the emergence of big and small development companies and research agencies, in addition to traditional military defence development institutions. 'They created what President Dwight Eisenhower called in his farewell address a "military-industrial complex", a perpetual arms race, not necessarily with any particular enemy, but with the status quo' (Roland, 2009).

This essay will confirm that emerging technologies will have an impact on the armed forces over the next ten years. Given the wide range of emerging technologies and the analysis of their impact on modern warfare, this essay will argue that, even though technology development will have a significant impact on the armed forces, it will not replace the human element in conflicts. The human is a key player who decides if he will or will not go into an armed conflict and how he will lead it. Technology only offers him the opportunity to help achieve his goals with more sovereignty and fewer casualties. The technologies and

their potential military use in the next ten years will be presented and their impact analysed. Military strategic planners are already deeply engaged in these technologies, as they need to define the place and the mission very accurately and integrate the technologies into the structure. That changes the wholesome structure of the armed forces and the strategy and tactics of warfare. In addition, the essay will investigate what these technologies can mean for the future and whether all new technologies are actually also practical and versatile.

The essay consists of five chapters. The introductory part presents the topic, defines the subject, purpose and the structure of the essay. The second part presents the scientific and technological progress with regard to the armed forces, the importance of it, its indicators and what are the overall trends in the development of the armed forces, especially in developed countries. The third part presents the implication of these trends in the armed forces. The advantages and disadvantages of progress and the fact that human remains the main factor in spite of the technology are presented in the fourth part. The latter part outlines the facts that support the claim that the development of technologies will affect the armed forces over the next ten years, but that the person remains in the first place.

SCIENTIFIC-TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT AND ITS IMPLICATIONS ON THE ARMED FORCES

According to the professor (lecture delivered under the Chatham House rule):

The use of new technologies for military purposes has two objectives: improving the capacity of its own forces compared to the forces of opponents in situations similar to battles (operational advantage) and archiving strategic advantage with the ability to influence the full potential of the opponent (Notes, 2018).

So far, research and development in the field of military technology have emerged from the empirical fact that the lifetime of the average modern weapon system is about 15 years. ‘Since the development of an armaments system takes from 6 to 8 years, followed by 1 to 3 years of testing, it is very important that we anticipate what the opponent will develop or construct in the next 6 to 8 years’ (Žabkar, 1994). If developers are able to truly develop a technology that will upgrade, develop and update

automatically, this cycle will drastically change to an unpredictable dimension. Detection, development, the use of advanced knowledge, the latest sciences and technology are essential to preserving the technological standard. ‘The NATO Science and Technology Council (STO), with about 5000 scientists, engineers and analysts, has identified a list of twelve technological areas expected to have the largest impact on capabilities and operations in the future’ (NATO STO, 2017).

<i>SHOR-TERM</i> (<i><6 YEARS</i>)	<i>MID-TERM</i> (<i>6-20 YEARS</i>)	<i>LONG-TERM</i> (<i>>20 YEARS</i>)
1. Additive Manufacturing 2. Everywhere Computing 3. Predictive Analytics 4. Social Media 5. Unmanned Air Vehicles	6. Advanced Materials 7. Mixed Reality 8. Sensors are Everywhere	9. Artificial intelligence 10. Electromagnetic Dominance 11. Hypersonic Vehicles 12. Soldier Systems

Innovation in some of the most advanced areas of science and technology according to the Margaret Kosal:

[ ] include robotics and autonomous unmanned system; artificial intelligence; biotechnology, including synthetic and systems biology; the cognitive neurosciences; nanotechnology, including stealth metamaterials; additive manufacturing (aka 3D printing); and the intersection of each with information and computing technologies, i.e., cyber-everything (2016).

On the other hand, ‘that such technologies could yield doomsday scenarios and that military applications of such technologies have even greater potential than nuclear weapons to radically change the balance of power’ and these concepts and their fundamental strategic importance were defined at the multinational level in the NATO Strategic Concept of May 2010 (Kosal, 2016). By developing the perception

and understanding of potential threats, anticipating technological changes and predicting possible upcoming technologies military organizations such as ‘NATO can take advantage and an opportunity to make better choices today about the required capabilities in the future’ (NATO RTO, 2011).

Technological improvements affect the reliability of operation in particular, due to the automation of communication means, combat assets, control over the work of power units and control of the damage caused. In so far as automation also includes the infallibility and the possibility of constant adaptation to changes and their integration into the digitized command control network. New technologies emerge on a global level, they become cheaper and more accessible, communication with them and between them is faster every day, and various product manufacturers appear in different designs. The

right to ownership of new technology has gone into oblivion. Çalişkan is convinced that it is becoming increasingly more important to possess new technologies than knowing them properly and use them appropriately and that when developing these technologies we must constantly search for answers to the question: 'What is the best way or method of using the new technology' (Çalişkan, 2017).

ARTIFICIAL INTELLIGENCE

The term 'Artificial Intelligence (AI)' is understood as the ability of devices to equate themselves with people in terms of learning, inference, design, and performance in complex cybernetic physical environments. This practically means that AI is a substitute for human thinking, decision-making and control in all areas. 'AI is located in autonomous robots or vehicles, boats, aircraft, it carries out functions of automatic detection of information and detection of anomalies and their elimination, psychological operations and intelligent mentoring for various military and support missions' (Notes, 2018). By developing AI software they will be able to make faster decisions based on a much larger amount of data collected than human beings could. How far could the development of artificial intelligence go? 'By 2050, the computer power of 1000 USD will be equal to the processing power of all the brain on earth' (Evans, 2010). Also considering the possibility of 'smart dust' that will connect everything to the internet, which will allow us to monitor and manage our environment. It's a fact that technology innovations are happening at a fast pace and the exponential growth of computational power, data storage, bandwidth, and the information is unthinkable. Computers will have self-aware abilities and no longer just exponentially cognitive abilities, because of

this ability to instantly interpret things it will overcome language barriers.

AI is useful in all areas and has long since exceeded the capacity of man. It is capable of controlling weapons, including nuclear weapons. It can also be used to control everything and everyone, wherever a fast and current response is needed even before something happens – much faster than a human response. Brimley argues that 'the success of future forces will depend on their ability to search, correct, and complete goals faster than their opponents' (Brimley, 2018). At this speed, this led to further development and even faster AI performance, which means the faster collection, analysis and reaction. Everyone is aware that in the next war the winner will be the one who is faster, which is why everyone is striving for a faster and more sophisticated AI technology. The question is, is this development of technology under control and what does it bring? The superpowers are competing which one will develop an AI system that will be much better (faster) than the opponents. Can Russia take lead in developing AI and move the scale of weapons technologies and military domination on its side? 'The statement of the Russian President, Vladimir Putin, who suggested that with the help of the AI, Russia could shift the power, speaks of how important, strong and influential is the AI. The state-sponsored media reported that AI "is of key importance for Russia" (Meyer, 2017). The Arms Control Arrangement is one of the mechanisms that were put in place to control arming, but at the moment there is no agreement on the AI to be included in this group, so it is currently not under control. As each AI can be used for military purposes it would be necessary, not only for official and regular armed forces, but also to prevent access to it for terrorist and other militant groups

and organizations, non-state actors and individuals, as it allows for the creation of a massive destroying, threatens stability and allows for more possibilities of hybrid wars, which in turn means that conflicts are escalating to unpredictable consequences. There is also an ethical concern about AI technology. Did we come up with the idea of building AI, which will decide instead of us to cause harm to us, decide on a war and peace, on being or not being? State institutions create and prescribe legal and moral norms and also control. Will AI systems, if they are able to make a decision, be responsible for their consequences? However, 'there are fears that with the use of a variety of AI applications such as drones, self-driving vehicles and cybersecurity, we may again enter into another cold war' (Straub, 2018). As we are in the constant anticipation of some of the major change and the use of new technologies and their appropriate tactics, the units have constantly increased the state of alert, which on a longer period leads of doubt and uncertainty.

ROBOTICS

Robotics can be defined as a science fiction from the recent past that became a reality. A robot is defined as a 'machine with sensors, processors, and effectors able to perceive the environment, have situational awareness, make appropriate decisions and act upon the environment' (Echevarria II, 2009). They are characterized by being devastating, surviving and consuming, and therefore useful in more or less all areas. 'Their use works on a two-sided basis: they are faster, better, more efficient and cheaper than people, but tactical, organizational and structural changes are necessary for their complete placement in the system' (Notes, 2018). All robotization issues have not been resolved yet. One of them is how to control a robot –how to control a weap-

on that strives for a greater autonomy, how can we rely on the robot to be reliable in separating enemy units from soldiers.

'The most recognizable unmanned aircraft are definitely drones, which are some kind of flying robots, similar to insects and capable of many things. In addition to transmitting cargo, observing, recovering, perceiving, shooting with various weapons, receiving commands at long distances and automatically avoiding obstacles they are also able to respond to hand gestures and follow their owner' (The Economist, 2017), and to automatically switch to standby operation or transport position. Due to their versatility and relatively low prices, they are highly sought-after on the market and represent a cheap toy, a business opportunity and an expensive and dangerous weapon. Bunker, in a study entitled 'Weapons Systems Life Cycles Analysis and New Strategic Realities', claims that 'armed robotic systems in the form of teleoperated, semi-autonomous and even autonomous drones and droids are not yet equipped with AI but are still operated by soldiers who use standard connections and control devices for management, while the more sophisticated are using wireless and satellite systems. In the near future, they will be equipped with AI and are likely to be able to respond independently and achieve some forms of self-awareness' (Bunker, 2017).

As in all areas, humans have always tried rationalising in the field of warfare. Therefore they always looked for a way and for means of defeating the opponent by using only the necessary forces and resources and resulting in the least number of victims. Today the first robots have entered the battlefields and many are eagerly waiting for it. It is true that robots reduce the need for people to carry out the tasks and that consequently brings fewer victims and in principle, there should be less col-

lateral damage. On the other hand, this contests the traditional notion of being a soldier - the warrior and the mentality of the war. The management of the battle with remote machines and without the physical danger changes the mindset of the warfare. The forces of a technically inferior enemy and attacks on civilians give rise to abuse such as attacks from self-interest, etc. On the other hand, there is always the risk when such a weapon is separating a friend from the opponent, what if he breaks down or is injured and turns on us? How will we handle it and under what laws? It is true that machines must serve us, but we must control them, manage them, and take responsibility for their actions- the machine cannot protect our interests in the war. The machine can only be a tool and must remain a tool.

NANOTECHNOLOGY

‘The field of nanotechnology is defined as ‘imaging, measuring, modelling and manipulating with substances in dimensions between about 1 and 100 nanometers’, where unusual physical, chemical and biological properties can occur due to such low values also outside the Newtonian Physics Act’ (Echevarria II, 2009). This opened the way for new solutions to mechanical and biological problems that lead to completely new military capabilities. Due to the improved detection and decontamination capabilities, nanotechnology is located in many applications related to the defence against weapons of mass destruction and due to the required low power, low mass and low prices in handheld radio devices. Nanofibers are tested to seek better protection against chemical, biological, radiological, nuclear and high-energy explosive weapons or use in military uniforms and equipment.

The concept of equipment of a modern soldier states that this should be an integrated technological system that will provide the military with chemical, biological and ballistic protection, communication and information support, power, physiological control and climate control. All this additional protection, safety, greater survival and efficiency should be provided by nanomaterials. On the other hand, the question arises as to what happens when these matrices destabilize during combat, how they affect the environment and the soldier who uses this equipment. Is it an advantage or a weakness? What do all these implants and supplements mean for a soldier’s long-term health and stability and are there also any side effects?

BIOTECHNOLOGY

‘One of the areas with high potential is biotechnology, which includes biometrics and genetic engineering and represents an area of non-limitative possibilities’ (Notes, 2018). Genetics determines our strongest physical characteristics such as height, eye colour, body shape, muscle strength and practically all other features of our physical structure, while also affecting our mind, psychical traits and talents. It’s not hard to imagine that by encroaching on our genetic design we could almost create people by a recipe. ‘Genetic engineering seeks to translate biological systems into engineering systems, transforming the army through biotechnology’ (Echevarria II, 2009). Soldiers Systems increase, ‘individual human abilities using artificial means such as robotic exoskeletons, smart textile, drugs, and seamless man-machine interface. Uses include capacity to endure extreme environments, better health monitoring and care provision, decision making at individual level’ (NATO STO, 2017).

Biotechnology is characterized by the use of organisms, tissues, cells, or molecular components of living beings to function and to act in such a way that they interact in the action of cells or their molecular components. This, in practice, means that biotechnology can increase the physical ability of a soldier to fight for longer under extreme conditions. Fewer soldiers are needed for the same task. The question is, however, how all these changes and 'defects' in the organism reflect human beings in the long run. It is true that biotechnology corrects the defects in organisms and corrects their genetic records. What does it mean for an organism when biotechnology 'breaks down'? What happens to a soldier when the fight is over, is it possible to return to a former state without any consequences? We will probably not get a real and honest answer to this question. It is always necessary to weigh what improvements bring, both positive and negative.

CYBERSPACE

'In 2011, the US Defence Department declared cyberspace a new field of warfare; since then DARPA has begun a research project known "Project X" with the goal of creating new technologies that will enable the government to better understand and map the cyber territory' (Wikipedia, 2014). Cyber-attacks cause greater damage to state authorities, business entities and critical infrastructure day by day, and are becoming frequently, better organized, difficult to manage and costlier. According to the NATO; 'they can reach a threshold that threatens national and Euro-Atlantic prosperity, security and stability. Foreign militaries and intelligence services, organized criminals, terrorist and/or extremist groups can each be the source of such attacks' (NATO, 2010). Recognition of the cyberspace as a field of operation should in-

clude the current problem of different views and find a common position and agreement on a cyber-domain that would explain possible cyber operations. NATO is in Summit in Warsaw on July 2016; 'recognised cyberspace as a "domain of operations"; that cyber defence is part of NATO's core task of collective defence, and that NATO is ready for the Allies to invoke collective defence in response to a significant cyber attack, equivalent of an armed attack through cyberspace' (NATO CCDCOE, 2016).

This action additionally confirms the fact that cyberspace represents an environment in which there is a great possibility of implementing network operations and therefore it is urgent to be edited. Today's tendency is that more or less all systems are integrated into a single, common network, providing significantly faster, better quality and better data exchange, while simultaneously opening a new and vulnerable space for various cyber-attacks. These attacks are constantly increasing, both in terms of numbers and in terms of the depth and depth of their impacts, which poses a threat to the functioning of public and government information systems and the protection of data, as well as the functioning of banks and all other institutions that use the network, and therefore jeopardize their functioning, credibility and trust. This is why the question arises as to how to protect this proctor from cyber-attacks and whether this represents a new, completely digitized form of wars?

IMPLICATION ON THE ARMED FORCES

According to Margaret Kosal;

The widespread enthusiasm for emerging technologies is reflected not only in official rhetoric but is also codified in respective national technology strategies and the global upswing of dedicated funding.

Military-related programs in potential peer competitors in Asia (China), in states posing regional security challenges in the Middle East (Iran), in the former Soviet Union (Russia), and in rapidly developing areas (including South Asia, Southeast Asia, and Brazil) offer comparisons for advanced, allied states (U.S., Western Europe, Japan, ROK) in order to understand the national meanings, organization, and strategic implications surrounding the development and fielding of emerging technology (2016).

It should be emphasized that the integration of new technologies into armament platforms is a complex and multi-layered process. 'There is no time for error on the battlefield. War is a matter of heart and will first, weaponry and technology second' (Sullivan, 1993). The Centre for Strategic and International Studies (CSIS) wrote that we are entering an era in which:

Computers are becoming faster and more ubiquitous, medical breakthroughs are prolonging and enriching lives and machines are becoming smaller by the day today. At the same time, as new technologies become embedded in our lives, we are forced to address issues of ethics, privacy, discrimination, and even basic human interaction. Technology will increasingly test the ability of individuals, cultures and governments to adapt to new opportunities and dangers (2018).

Success or failure of future conflicts will largely depend on how quickly and effectively different available technologies can be used on the current battlefield. All technologies will not have the same effect on the military field, and some will have a significant impact and will condition the future functioning of military systems, military planning and decision-making in the future. By changing the way forces are organized according to the available technol-

ogies, 'we may be able to change the speed and extent of combat in the battlefield,' (Orio, 2018). But science and development go ahead in all areas. Some large and rich countries have financial resources and invest in development, while others are looking for alternative solutions and responses to newly developed weapons through the action-reaction system.

THE MISSION OF DECIDING BELONGS TO A HUMAN, NOT A MACHINE

The future generations of military robots will operate more autonomously than comparable devices today, but will they be able to make decisions about life or death? The technology means a lot, but not everything. In Rand, the relationship between technology and human beings has been written as;

Technology cannot substitute for sociocultural, political, and historical knowledge. This knowledge is critical for understanding a conflict, formulating a strategy, and assessing its implementation. There has been a deficit of this knowledge, partly due to a continuing overreliance on technology and a belief that wars can be fought and won by reliance on technology alone. Without sociocultural, political, and historical knowledge, necessarily developed over time, the required adaptations in a strategy cannot be recognized and made (2014).

When we analyse the history of wars and battles we quickly find out that everything did not proceed in accordance with the 'rules', such as for example that in order to succeed it is necessary to ensure a ratio of forces of at least 3:1, that technological superiority also automatically means victory. For example, in the Second World War, the Nazi German Army was much better equipped than other armies and also used

the tactics of 'blitzkrieg' tactfully. They developed modern tanks, planes, missiles, an atomic bomb, but despite all this technical advantage, they were not victorious. Similarly, in the Vietnam War where the US had the great technological power, it did not bring them victory. In Afghanistan, the highly modernized coalition troops are equipped with drones, reconnaissance robots and engineering and on the other side are the poor armed Taliban and their mine-explosive obstacles on the roads, which caused a lot of victims and material damage. All these examples show that despite military superiority, on the one hand, a person who is threatened, in distress and under pressure is always able to find an answer and an asset. A human is a being who thinks and acts and does not act after some recorded logs as a robot, but he feels, thinks and reacts outside these frames. This brings him progress and development in the field of tactics and the use of units, funds and counter-agents. And here a human is irreplaceable and it is the humans' responsibility to prosecute the target.

We will use the robot as the soldier who will always appear first before the dangerous and invisible enemy. Antulio J. Echevarria II wonders:

What laws and ethical codes will be needed to govern the use of such weapons? What signal or "message" do we send to those on the other side or to the international community when we send machines rather than our own blood to protect our interests in wartime (2009)?

However, human will be irreplaceable in the most difficult and most complex environments such as cities and the jungle. If robots' sensors and AI work flawlessly they should recognize and act automatically in front of an opponent or an intruder. What if they will not, what if their sensors receive distorted information and turn on us? The

new technology does not only bring advantages it also brings its' weaknesses that military institutions have to face. This is also confirmed by Van Creveld when he says:

The greatest victories that have been won in war do not depend upon a simple superiority of technology, but rather on a meshing of one side's advantages with the other's weakness so as to produce the greatest possible gap between the two (1991).

That is why we must understand technological changes and develop doctrinal rules that will solve the future questions of war. Technology should not become a guide, but it must remain useful as a service to use when it is needed and for the purpose, it is intended for. We must not become its' slaves, but we must learn how to manage it so it serves us. Lewis likewise considered: James Andrew Lewis also considers in a like manner. According to Lewis:

Computers were invented to augment human performance. They are powerful tools, but even as processing speeds increase and algorithms grow more sophisticated, these machines still cannot "think." Eventually, this will change. A group of leading scientists and public figures signed an open letter warning of the dangers of this moment. One famous scientist warned that "The development of full artificial intelligence could spell the end of the human race" (2018).

Soldiers are fighting wars in the name of politics, everything else are just tools and weapons that they use to eliminate the potential enemy and achieve the desired victory. With all these innovations, the attitude towards warfare is likely to change. After all, the question arises of what will be the role of men in the decision-making system, if everything depends on the computer and what will this supercomputer decide to be superfluous?

CONCLUSION

Increasing the power of some countries and the availability of new technologies further increases the complexity of the environment. War and clashes of the past have shown that technology has changed the mode of warfare. Strategies and tactics are changing due to new technologies. These technologies will have an impact on future kinetic and non-kinetic operations. For this reason, today's military planners and developers must think systematically about the possible future development of technology. This process should not be limited to technology but must include possible future weapons systems and military equipment, hybrid threats and social changes that can occur with technological development.

Equipment, weapons systems, tactical and strategic ideas, doctrines and the structures of the armed forces are being changed. The way of complementing the armed forces, the educational structure, age structure, social and sexual structure is changing. On the one hand, the structure of the armed forces reflects the attitude of the society towards them and on the other hand, the needs of the armed forces. Scientific and technological progress has a significant impact on the armed forces. It offers them a more efficient mode of operation, better protection against the enemy, simplifying the process of weapons production, allowing greater control of the battlefield and providing improvements that create the difference between defeat and victory. However, this requires well-trained individuals who are able to manage increas-

ingly sophisticated systems. Being trained means not only in physical fitness but also in some mental abilities and a wealth of knowledge. As scientific and technological advances allow and at the same time require the involvement of highly educated personnel. Scientific and technological progress brings many direct innovations, such as armaments and support systems, into the armed forces, but it also brings indirect changes that arise mainly from the characteristics of the operation of these systems. Modern armament systems require knowledge of the systems and the importance of physical power decreases. Indirectly, scientific and technological progress has led the whole world to become a potential battlefield, which means that there is no clear separation between the front and the hinterland. At the same time, there is very little or no direct physical contact, even less visual contact, the personal image of the enemy is lost. Scientific and technological progress alters the operational, tactical and strategic ideas of the armed forces of the modern industrial states. In order to succeed, we must know very well the abilities and capabilities of technology, their tactical and technical abilities and use it accordingly. This can bring us an advantage and success. The massive and all-around non-intrusive use of technology does not ensure success. As Albert Einstein once said about the explosion of an atomic bomb; '*I know not with what weapons World War III will be fought, but World War IV will be fought with sticks and stones*' (Brainyquote, 2001). This suggests that our technology must remain the same, primitive.

BIBLIOGRAPHY

1. **Brainyquote. 2001.** Albert Einstein Quotes [Online] 2001. [Cited: 20 March 2018.] https://www.brainyquote.com/quotes/albert_einstein_122873?src=.
2. **Bratanič, Jan. 2018.** Technology strengthens the best and the worst in humans. *Svet kapitala*. [Online] January 2018. [Cited 20 March 2018.] https://svetkapitala.delo.si/inovacije/tehnologija-krepi-najboljse-in-najslabse-v-ljudeh-4616?meta_refresh=true.
3. **Brimley, Shawn, Hendrix, Jerry, Fish, Lauren, Routh, Adam and Velez-Green, Alexander. 2018.** Building the Future Forces. *CNAS*. [Online] 29 March 2018. [Cited 12 April 2018.] <https://www.cnas.org/publications/reports/building-the-future-force>.
4. **Bunker, Robert J. 2017.** Armed Robotic Systems Emergence: Weapons Systems Life Cycles Analysis and New Strategic Realities. *Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press*. [Online] 14 November 2017. [Cited 12 March 2018.] <https://ssi.armywarcollege.edu/pubs/display.cfm?pubID=1368>.
5. **CSIS. 2018.** Revolution 3: Technology. *Center for Strategic and International Studies*. [Online] 28 August 2015 [Cited: 12 April 2018.] <https://www.csis.org/programs/international-security-program/strategic-futures/revolution-3-technology>.
6. **Çalışkan, Murat and Liégeois, Michel. 2017.** Technology and War Strategy. *Beyond The Horizon*. [Online] 13 June 2017. [Cited: 17 March 2018.] <https://www.behorizon.org/technology-and-war-strategy/>.
7. **Echevarria II, Antulio J. 2009.** Strategic Implications of Emerging Technologies. *U.S. Army War College, Strategic Studies Institute*. [Online] [Cited: 14 March 2018.] <https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/PUB927.pdf>.
8. **Evans, Dave. 2010.** Top 25 Technology Predictions from Futurist Dave Evans. *Techvibes*. [Online] 4 March 2010. [Cited: 8 March 2018.] <https://techvibes.com/2010/03/03/top-25-technology-predictions-from-futurist-dave-evans>.
9. **Kosal, Margaret. 2016.** Science, technology, and the future of warfare. *Modern War Institute*. [Online] October 2016. [Cited: 30 January 2018.] <https://mwi.usma.edu/science-technology-future-warfare/>.
10. **Lewis, James Andrew. 2018.** Waiting for Skynet. *Center for Strategic and International Studies*. [Online] 18 January 2018. [Cited 12 April 2018.] <https://www.csis.org/analysis/waiting-skynet>.
11. **Meyer, David. 2017.** Vladimir Putin Says Whoever Leads in Artificial Intelligence Will Rule the World. *Fortune*. [Online] 4 September 2017. [Cited: 20 March 2018.] <http://fortune.com/2017/09/04/ai-artificial-intelligence-putin-rule-world/>.
12. **NATO. 2010.** Strategic Concept. *NATO Public Diplomacy Division*. [Online] February 2012. [Cited: 20 March 2018.] https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf.
13. **NATO CCDCOE, 2016.** NATO Recognises Cyberspace as a 'Domain of Operations' at Warsaw Summit. *NATO CCDCOE*. [Online] 21 July 2016 [Cited: 17 March 2018.] <https://ccdcoe.org/nato-recognises-cyberspace-domain-operations-warsaw-summit.html>.
14. **NATO RTO, 2011.** Joint Operations 2030 – Final Report. *NATO RTO*. [Online] 1 June 2014 [Cited: 18 March 2018.] https://www.researchgate.net/publication/229428350_Joint_Operations_2030_-_Final_Report.
15. **NATO STO. 2017.** STO Tech Trends Report 2017. Public Release Version of AC/323-D(2017)0006 (INV). *NATO Science & Technology Organization*. [Online] 15 September 2017. [Cited: 8 March 2018.] <https://www.sto.nato.int/SitePages/newsitem.aspx?ID=3534>.
16. **Orio, Brendan. 2018.** Order from Chaos: Six technologies that the U.S. military is betting on. *Brookings*. [Online] 28 January 2018. [Cited: 25 February 2018.] <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/01/28/six-technologies-that-the-u-s-military-is-betting-on/>.

17. **Rand, 2014.** Lessons from 13 Years of War Point to a Better U.S. Strategy. *Rand*. [Online] 2014. [Cited: 12 March 2018.] https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB9814.html.

18. **Roland, Alex. 2009.** War and Technology. *Foreign Policy Research Institute*. [Online] 27 February 2009. [Cited] 10 March 2018. <https://www.fpri.org/article/2009/02/war-and-technology/>.

19. **Schwab, Klaus. 2016.** The Fourth Industrial Revolution. *World Economic Forum*. [Online]. [Cited: 25 February 2018.] <https://www.weforum.org/pages/the-fourth-industrial-revolution-by-klaus-schwab>.

20. **Straub, Jeremy. 2018.** Artificial intelligence is the weapon of the next Cold War. *The Conversation*. [Online] 29 January 2018. [Cited: 20 March 2018.] <https://theconversation.com/artificial-intelligence-is-the-weapon-of-the-next-cold-war-86086>.

21. **Sullivan, Gordon R. and Dubik, James M. 1993.** Land Warfare in the 21st Century. *U.S. Army War College Strategic Studies Institute*. February 1993. [Online] [Cited: 17 March 2018.] <http://ssi.armywarcollege.edu/pubs/1993/landwar/landwar.pdf>.

22. **The Economist. 2017.** Commercial drones are the fastest-growing part of the market. [Online] 10 Jun 2017. [Cited: 22 March 2018.] <https://www.economist.com/news/technology-quarterly/21723003-most-drones-today-are-either-cheap-toys-or-expensive-weapons-interesting>.

23. **Van Creveld, Martin. 1991.** Technology and War: From 2000 B.C. to the Present. *Simon and Schuster*. [Online] May 2010. [Cited 20 March 2018.] https://books.google.ee/books?hl=sl&lr=&id=A7FZ98dFQbkC&oi=fnd&pg=PR9&dq=technology+and+war&ots=1j_SsQK8ZX&sig=IPY94hgu9bIgniLQEYKbNQZE79Q&redir_esc=y#v=onepage&q=technology%20and%20war&f=false.

24. **Wikipedia.** Cyberspace. *Military Technology*. [Online] 2014 [Cited: Cited: 12 March 2018.] https://en.wikipedia.org/wiki/Military_technology.

25. **Žabkar, Anton. 1994.** Research and development policies and the costs of NATO - after the Cold War. Theory and Practis. *FDV*. [Online] 2000 [Cited: 7 February 2018.] <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-1P5ISSOH/5aea4216-ca25-4f39-a327-53e2866c4f68/PDF>.

NOTES:

26. **Notes, 2018.** Personal notes from lectures HSCS 2018, January - June 2018 in the Baltic Defence College.

ROLUL ORGANIZAȚIILOR DE CERCETARE ÎN ANALIZA CONFLICTELOR. CAZUL LABORATORULUI PENTRU ANALIZA CONFLICTULUI TRANSNISTREAN

Eugen STRĂUȚIU¹

THE ROLE OF RESEARCH ORGANIZATIONS IN THE CONFLICT ANALYSIS. THE CASE OF THE LABORATORY FOR TRANSNISTRIAN CONFLICT ANALYSIS

Organizations that have the statutory objective of scientific research (often known as “think-tanks”) are useful and necessary resource for political and security decision-makers in order to substantiate the security policies. They are also useful for substantiating and objective documentation of the education process and training of the security staff.

The main working tools of the research organizations are workshop, conference, project, research stage, study visit; their products appear in the form of articles, studies and scientific books, or research reports.

In this article, we propose a detailed examination of how this theoretical-methodological tool is applied by the Transnistrian Conflict Analysis Laboratory (research organization of “Lucian Blaga” University of Sibiu) and the results produced so far.

Keywords: research organizations; think-tank; international conflicts; Transnistrian conflict; the Transnistrian Conflict Analysis Laboratory.

Organizațiile de cercetare (cel mai adesea abordate în sinonimie cu termenul de „think-tankuri”) sunt descrise și analizate de către o bogată literatură de analiză politică, fără să se desprindă însă o unanimitate a paradigmelor de abordare și a concluziilor.

Ce sunt think-tankurile? Ce este o organizație de cercetare?

De o mare audiență se bucură cercetarea coordonată de Stephen Bouchner, în proiectul *L'Europe et ses think tanks: un potentiel inaccompli* [1, p. 4]. În baza colaborării câtorva sute de cercetători, lucrarea sintetizează următoarea definiție a think-tankurilor: (1) organisme permanente, (2) care se specializează în producția de soluții pentru politici publice, (3) grație unui personal propriu dedicat cercetării (4).

Ele furnizează o producție originală în urma reflecției, analizei și consilierii, (5) cu scopul de a fi comunicată guvernanților și opiniei publice (6). Aceste think-tankuri nu sunt însărcinate cu îndeplinirea unor funcții guvernamentale (7). Ele se străduiesc, în general, să-și mențină libertatea de cercetare și nu sunt legate de interese specifice (8). Sarcina lor principală nu este de învățământ și acordare de diplome (9), iar munca lor are ambiția, implicită sau explicită, de a servi binele public – spre deosebire de organisme cu scop comercial sau lucrativ (10).

Adaptând clasificarea propusă de către James McGann, în funcție de scopul cercetării, identificăm trei categorii de think-tankuri:

1) focalizate pe activitatea de cercetare (“policy research organisations”);

¹ Eugen STRĂUȚIU, prof.univ.dr., Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Departamentul de Relații Internaționale, Științe Politice și Studii de Securitate.

2) cele care vizează și consilierea factorilor politici (“think and do tanks”);

3) cele orientate aproape exclusiv pe afirmarea unor poziții (“do tanks”) [2].

O altă clasificare, bazată pe o prelucrare după Mc Gann & Weawer [3], prezintă astfel panorama think-tankurilor:

	Tipul think-tankului	Baza cercetării	Rolul experților	Instituții similare	Finanțarea principală
1.	„Universitate fără studenți” ¹	Date (cunoaștere)	Academic	Centre academice de cercetare	Fundații, organizații internaționale, buget public
2.	Centre de consultanță	-	Cercetători cu contract, experți	Centre guvernamentale de cercetare	Bugetul public
3.	Organizații non-guvernamentale ²	Valori ideatice (ideologice)	Avocați	Think-tankuri de partid	Partide politice, indivizi, corporații
4.	Lobbyiste	Argumente, interese	Intermediari, lobbyiști	Centre de cercetare asociate sau grupuri de interese	Antreprenori, corporații, asociații, sindicate

Simplificând, din punct de vedere al statutului instituțional, think-tankurile apar ca structuri ale universităților (1), institute de cercetare în subordinea statului (2), organizații neguvernamentale (3) sau structuri formale în interiorul altor organizații (4). O altă distincție evidentă apare cu privire la calificarea personalului angajat: profesori universitari atestați prin diplome și concursuri pe post (1), academicieni și cercetători științifici atestați prin diplome, certificate profesionale și concursuri pe post (2), sau personal angajat pe bază de interviu, considerat capabil de a îndeplini obiectivele organizației (3, 4).

În această lucrare, ne referim la prima categorie a think-tankurilor, similară organizațiilor de cercetare, care se adresează profesorilor universitari, cercetătorilor, studenților la toate nivelurile (licență, master, doctorat, postdoctorat), și – în mod complementar – decidenților politici

și în domeniul securității. Având un astfel de public, organizațiile de cercetare (academice sau institute de cercetare) lucrează cu instrumente specifice, destinate a lansa pe piața ideilor cartea științifică, revista științifică, studiul științific, articolul științific sau raportul de cercetare. Pentru a formula aceste produse finale, organizațiile de cercetare acumulează, prelucrează și diseminează date în cadrul proiectelor de cercetare, conferințelor, workshopurilor, stagiilor de cercetare, vizitelor de studiu, schimburilor de experiență, lansărilor de carte / revistă. Site-ul web permanent actualizat al organizației este un instrument absolut necesar.

În cele ce urmează, ne propunem să urmărim și să explicăm cazul concret al Laboratorului pentru Analiza Conflictului Transnistrean, organizație de cercetare academică în cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

Studiu de caz: Laboratorul pentru Analiza Conflictului Transnistrean

Conform Statutului [4], „Scopul organizării și activității LACT este de inițiere, coordonare și valorificare a unor proiecte de cercetare științifică referitoare la cauzele, formele de exprimare, stadiul și perspectivele conflictului transnistrean.

În vederea realizării acestui scop, LACT va utiliza următoarele metode și mijloace:

- organizarea de conferințe, workshopuri, mese rotunde și seminare, la care vor fi invitați experți în problema transnistreană;
- publicarea cercetării științifice în volume, în publicațiile științifice proprii (revista „Studia Securitatis” și volumul conferinței internaționale anuale „Științe Politice, Relații Internaționale și Studii de Securitate”), în publicațiile științifice ale partenerilor Centrului de Cercetări în Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene, în alte publicații de profil;
- organizarea de stagii de cercetare în Transnistria și zonele vecine, pentru cercetători individuali sau pentru echipe de cercetare care vor prezenta conducerii executive LACT un proiect viabil, aprobat ca atare;
- depunerea de proiecte în competițiile organizate de către instituții guvernamentale și neguvernamentale, române și străine, în calitate de unic titular sau în parteneriat, în vederea obținerii finanțărilor necesare proiectelor proprii de cercetare;
- diseminarea informațiilor publice referitoare la evenimentele curente din Transnistria și activitățile LACT printr-un site propriu, precum și prin comunicate de presă transmise către mass-media”.

În vederea îndeplinii acestor obiective de investigare academică a conflictului transnistrean, LACT a pus în funcțiune instrumentarul obișnuit al organizațiilor de cercetare: proiectele de cercetare, conferințele, workshopurile, vizitele de studiu, schimburile de experiență. În urma acestora au

rezultat cărți, studii, articole și propria revistă. Le vom prezenta și analiza pe rând.

Proiectele internaționale s-au derulat sub contract cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, beneficiind de fondurile din Programul de Asistență pentru Dezvoltare al României, asigurate de către Ministerul Afacerilor Externe.

Primul proiect, sub denumirea „Dezvoltarea ca soluție a conflictului transnistrean” [5], a derulat activități în perioada mai 2014 – iunie 2015. În cadrul proiectului, a fost organizat un workshop de tip „dialog în oglindă”, cu experți de la Chișinău și Tiraspol, la sediul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Datele și recomandările formulate acolo au stat la baza investigației ulterioare realizată de către Eugen Străuțiu și Vasile Tabără, din care a rezultat volumul *A comparative analysis of the development on the two banks of the Dniestr. Implemented policies, desirable policies* [6].

Lucrarea prezintă versiunea de bază în limba engleză, dar beneficiază și de traduceri în rusă și română. Obișnuita Introducere este urmată de o bogată și detaliată metodologie de lucru, apoi de analize comparative (pe cele două maluri ale Nistrului) organizate pe tematici de dezvoltare, astfel: politica; societatea civilă; mass-media; drepturile omului; economia. Concluziile, la fel ca întregul demers de cercetare, sunt fundamentate pe bibliografia repertorizată în final, în categoriile „Instrumente de lucru”, „Lucrări generale”, „Documente”, „Studii și articole”.

Cartea a fost lansată cu ocazia ediției din 2015 a workshopului „Transnistria: formatul problemei și posibile soluții” și a fost recenzată de către Iulia Crăciun în numărul 2/2015 al revistei „Studia Securitatis” [7].

Un alt proiect contractat cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, cu finanțarea Programului de Asistență pentru Dezvoltare al României, s-a derulat sub

denumirea „Dosarele conflictului transnistrean – soluții pentru dezvoltarea societății pe cele două maluri ale Nistrului” [8]. Activitățile s-au derulat în perioada septembrie 2016 – septembrie 2017.

Colectarea datelor necesare demersului de cercetare s-a efectuat cu sprijinul unei echipe de jurnaliști români, care au fost instruiți la Sibiu, în cadrul unui focus-group, pentru cunoașterea tematicii generale a conflictului transnistrean, primind spre studiu și o bogată bibliografie. Cu acest prilej, fiecare jurnalist a primit spre investigare un dosar specific al conflictului, pentru care LACT i-a oferit bibliografie detaliată și contacte (experți proveniți dintre funcționarii publici cu atribuții în gestionarea conflictului, activiști din societatea civilă, profesori și cercetători de la Chișinău și Tiraspol), care ulterior au fost intervievați și au oferit date pentru articole de presă referitoare la tematica transnistreană. Expertiza jurnaliștilor români a fost fundamentată suplimentar cu ocazia workshopului organizat la Chișinău, în martie 2017 [9], când jurnaliștii români au luat contact direct cu experții recomandați de către LACT – inclusiv cei de la Tiraspol. În continuarea workshopului, echipa LACT împreună cu jurnaliștii români au efectuat o vizită de studiu în stânga Nistrului, unde au avut dialoguri cu șefii Camerei de Comerț și Industrie și ai autorităților [10].

Rezultatele parțiale ale proiectului au fost analizate împreună cu membrii Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Academia Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” din Chișinău, în iunie 2017 [11].

Asupra materialului jurnalistic foarte bogat, rezultat din aplicarea expertizei jurnalistice românești la tema conflictului transnistrean, a fost aplicată o analiză detaliată de către Eugen Străuțiu, rezultând volumul intitulat *The Transnistrian conflict files* [12].

Lucrarea demarează cu obișnuita Introducere contextuală, urmată de o voluminoasă Metodologie de lucru. Tot contextual, sunt prezentate și analizate Platformele de negociere ale conflictului – cadrul esențial în care se dezbate și se soluționează dosarele conflictuale. Sunt apoi investigate principalele dosare, sub denumirile: Dosarul de securitate; Dosarul politic, Dosarul economic; Dosarul drepturilor omului; Agende și strategii diferite la Chișinău și Tiraspol (dosarele prioritare pe agenda Chișinăului / Tiraspolului). Câteva pagini sunt dedicate Rolului României în reglementarea transnistreană, apoi textul se finalizează sub titlul „Concluzii. Există soluții?” Lucrarea beneficiază de un set important de Anexe (documente esențiale ale procesului de negociere) și Bibliografie (în categoriile „Cărți”, „Studii și articole” și „Documente”). Versiunea de bază a volumului este în limba engleză, dar în continuarea acesteia apare și versiunea în limba română.

Cartea a fost lansată la Sibiu, în cadrul conferinței internaționale „The Transnistrian conflict files. Solutions to develop society on the two banks of the Dniester” [13], în luna septembrie 2017. A beneficiat de recenzii în revistele „Studia Securitatis” [14] și „Anuarul Laboratorului pentru Analiza Conflictului Transnistrean” [15].

În categoria *proiectelor interne* ale Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, sub denumirea „Opțiunile partidelor politice din Republica Moldova în problema transnistreană”, a apărut cartea cu același titlu, semnată de către Eugen Străuțiu, Nicoleta Munteanu și Marius Șpechea [16].

Lucrarea și-a propus să investigheze, în manieră comparativă, programele partidelor politice (parlamentare și extraparlamentare) din Republica Moldova, cu privire la soluționarea conflictului transnistrean. Obișnuita Introducere este continuată cu un substanțial capitol meto-

dologic, intitulat „Cum stabilim relevanța partidelor politice în problema transnistreană?” Apoi, programele partidelor politice sunt investigate în două capitole distincte: unul dedicat programelor oficiale, altul analizând pozițiile publice ale liderilor partidelor. Fiecărui partid i s-a întocmit o diagramă de valori / soluții, care au fost puse, în Concluzii, în analiză comparativă. A rezultat un eșichier al partidelor care ne ajută să înțelegem, sintetic, care sunt asemănările și deosebirile – și de aici care sunt alianțele posibile și adversitățile ireductibile. Desigur, lucrarea beneficiază de anexe și bibliografie finală.

Cartea a fost recenzată în „Anuarul Laboratorului pentru Analiza Conflictului Transnistrean” [17].

Tot în proiect intern, lucrând cu o echipă de studenți originari din Republica Moldova, buni cunoscători ai limbii ruse, LACT a realizat proiectul „Resuse transnistrene online” [18]. Acesta a fost gândit ca un instrument de lucru la dispoziția cercetătorilor în limba română, ca un catalog al adreselor web ale celor mai importante instituții (administrative, politice, mass-media, societate civilă, culturale), descrise sumar ca obiect de activitate, sediu și arhitectură instituțională.

În categoria *proiectelor educaționale*, LACT a organizat Școala de vară „Grafia latină în spațiul cultural românesc” [19], cu finanțarea Departamentului Politici pentru Românii de Pretutindeni din cadrul Guvernului României (iunie 2014). Au participat 30 de elevi și 5 profesori de la liceele teoretice „Lucian Blaga” din Tiraspol, „Ștefan cel Mare și Sfânt” din Grigoriopol, „Alexandru cel Bun” din Bender, „Mihai Eminescu” din Dubăsari, „Evrika” din Râbnița, și directorii Ion Iovcev (Tiraspol) și Eleonora Cercavski (Grigoriopol), care au parcurs un program de cursuri și unul cultural, axat pe redescoperirea unității patrimoniului cultural românesc.

Un proiect continuu al Laboratorului, destinat susținerii *schimburilor de experiență* cu experții din Chișinău și Tiraspol, se derulează sub denumirea „Dialogurile LACT”. În acest cadru, sunt invitați la Sibiu experți care derulează dialoguri cu membrii LACT, cu alți profesori și cercetători, precum și cu studenți. Contextul proiectului este menit și să creeze și să consolideze parteneriate instituționale utile Laboratorului. Spre exemplu, în luna martie 2018, partenerii de dialog ai LACT au fost un reprezentant al Biroului politici de reintegrare din cadrul Cancelariei de Stat a Guvernului Republicii Moldova și un membru al Delegației Republicii Moldova în Comisia Unificată de Control [20].

Editarea și publicarea cărților de specialitate a fost completată de un alt proiect continuu al Laboratorului – *propria revistă științifică*. Aceasta a debutat în anul 2017, sub denumirea „Anuarul Laboratorului pentru Analiza Conflictului Transnistrean” [21]. Comitetul editorial este asigurat de către membrii LACT, în timp ce comitetul științific este format din profesori universitari și cercetători din Chișinău, Tiraspol, Moscova, Kiev și Sibiu. Secțiunile obișnuite ale revistei sunt cele de Cercetare (articole științifice și recenzii) și Instrumente de lucru (Analize, Interviu și Documente relevante pentru anul calendaristic precedent în evoluția conflictului transnistrean).

În plus față de acest instrument științific la dispoziția membrilor LACT și partenerilor săi, propriii cercetători au publicat articole și studii științifice în mod sistematic, în reviste (privilegiată este revista „Studia Securitatis” a Centrului de Cercetare în Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene – unitatea de cercetare tutelată a LACT) și în volume ale conferințelor din România și Republica Moldova. Aceste cercetări acoperă o paletă largă de aspecte ale conflictului transnistrean, precum ex-

partiza nonguvernamentală moldoveană în problema conflictului transnistrean [22], obiectivul de politică externă al regiunii transnistrene [23], politici și instituții de securitate în regiunea transnistreană [24], forțele militare în regiunea transnistreană [25], cercetarea românească în problema conflictului transnistrean [26], stiluri de comunicare web în cazul autorităților transnistrene [27], partidele politice în Transnistria [28], mass-media în Transnistria [29], grupurile de lucru și rolul lor în reglementarea transnistreană [30].

CONCLUZII

La cinci ani de la înființare, Laboratorul pentru Analiza Conflictului Transnistrean și-a consolidat o poziție de întemeietor al unei direcții de cercetare românești asupra conflictului transnistrean. Această realizare a venit pe fondul lipsei aproape absolute a cărților, studiilor și articolelor de cercetare științifică în literatura românească de specialitate, dar și pe fondul unei cereri imperioase din partea lumii științifice internaționale, a decidenților politici și a unui public mai rafinat – care dorește să ia cunoștință de toate argumentele unei dezbatere și să poată verifica validitatea concluziilor.

Vizibilitatea internațională a produselor de cercetare ale Laboratorului este deosebită. „Anuarul Laboratorului pentru Analiza Conflictului Transnistrean”, la doar o lună de la apariție, este preluat de trei baze de date internaționale (din Germania, Polonia și Federația Rusă); revista „Studia

Securitatis” este afiliată în zece baze de date internaționale. Conferințele și workshopurile internaționale au beneficiat de participare masivă din Chișinău, Tiraspol, Moscova, Londra, dar și de audiență din partea ambasadelor Federației Ruse, Ucrainei și Republicii Moldova și a consulatului Germaniei la Sibiu. Rezultatele cercetării și evenimentele LACT sunt sistematic prezentate pe site-ul propriu, a cărui vizibilitate a cunoscut o creștere exponențială.

Dincolo de efortul și nivelul de expertiză al membrilor LACT, interesul deosebit pentru activitatea și rezultatele sale se explică și prin calitatea parteneriatelor. Laboratorul a fost partener pe proiecte, iar în prezent lucrează pe baza unui protocol-cadru cu Biroul politici de reintegrare din cadrul Cancelariei de Stat a Republicii Moldova [31]. Autoritățile de la Tiraspol, și personal reprezentantul politic al Tiraspolului în procesul de negociere, au răspuns pozitiv invitațiilor la evenimente și au participat cu documente și expertiză în proiecte. Societatea civilă de pe ambele maluri ale Nistrului, dar și profesori universitari și cercetători au fost prezenți în activități și au publicat studii și articole în publicațiile LACT.

În concluzie, Laboratorul pentru Analiza Conflictului Transnistrean este un bun reper pentru a aprofunda înțelegerea asupra rolului organizațiilor de cercetare în analiza conflictelor de securitate, și, în detaliu, asupra modului cum se construiește instrumentarul de lucru și se diseminează cu succes rezultatele cercetării.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. coord. Stephen Boucher, *De l Europe et ses think-tanks. Un potentiel nonaccompli*, în „Notre Europe. Etudes et recherches”, 35/2004, p. 4
2. James McGann, *Think-tanks and Policy Advice in the US*, Foreign Policy Research Institute, Routledge, London, 2006
3. James G. McGann, R. Kent Weaver, *Think-tanks and Civil Societies: Catalysts for Ideas and Action*, Transaction Publishers, New Brunswick, 2000
4. <http://www.lact.ro/2016/08/21/statut/>
5. <http://www.lact.ro/2016/09/26/dezvoltarea-ca-solutie-a-reconcilierii-conflictului-transnistrean/>
6. Eugen Străuțiu, Vasile Tabără, *A comparative analysis of the development on the two banks of the Dniestr. Implemented policies, desirable policies*, TechnoMedia, Sibiu, 2015, 245 p.
7. Iulia Crăciun, *A comparative analysis of the development on the two banks of the Dniestr. Implemented policies, desirable policies, Technomedia, Sibiu, 2015 (autori Eugen STRĂUȚIU, Vasile TABĂRĂ)*, „Studia Securitatis”, Nr. 2, 2015, pp. 188-189
8. <http://www.lact.ro/2016/10/02/proiectul-dosarele-conflictului-transnistrean-solutii-pentru-dezvoltarea-societatii-pe-cele-doua-maluri-ale-nistrului/>
9. <http://www.lact.ro/2017/04/01/workshop-ul-dosarele-conflictului-transnistrean-organizata-chisinau-de-catre-laboratorul-pentru-analiza-conflictului-transnistrean-29-martie-2017/>
10. <http://www.lact.ro/2017/04/01/vizita-de-studiu-la-tiraspol-in-cadrul-proiectului-dosarele-conflictului-transnistrean/>
11. <http://www.lact.ro/2017/06/12/prezentarea-proiectului-dosarele-conflictului-transnistrean-la-academia-militara-a-fortelor-armate-alexandru-cel-bun-din-chisinau/>
12. Eugen Străuțiu, *The Transnistrian conflict files*, TechnoMedia, Sibiu, 2017, 397 p.
13. <http://www.lact.ro/2017/06/28/international-conference-the-transnistrian-conflict-files-solutions-to-develop-society-on-the-two-banks-of-the-dniester/>
14. Nicoleta Annemarie Munteanu, *The Transnistrian conflict files – a research volume under the Laboratory for Transnistrian Conflict Analysis, signed by professor Eugen Străuțiu*, „Studia Securitatis”, Nr. 3, 2017, pp. 156-160
15. Idem, *Файлы Приднестровского Конфликта*, „Anuarul Laboratorului pentru Analiza Conflictului Transnistrean”, Nr. 1, 2017, pp. 93 - 97
16. Eugen Străuțiu, Nicoleta Munteanu, Marius Șpechea, *Opțiunile partidelor politice din Republica Moldova în problema transnistreană*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017, 161 p.
17. Cristian Troncotă, *Opțiunile partidelor politice din Republica Moldova în problema transnistreană – de Eugen Străuțiu, Nicoleta Munteanu și Marius Șpechea*, „Anuarul Laboratorului pentru Analiza Conflictului Transnistrean”, Nr. 1, 2017, pp. 88-92
18. <http://www.lact.ro/2016/09/21/resurse-transnistrene-online-2/>
19. <http://www.lact.ro/2016/09/21/scoala-de-vara-grafia-latina-in-spatiul-cultural-romanesc/>
20. <http://www.lact.ro/2018/03/18/dialogurile-lact-au-invitat-reprezentantii-biroului-politici-de-reintegrare-si-delegatiei-republicii-moldova-in-comisia-unificata-de-control/>
21. „Anuarul Laboratorului pentru Analiza Conflictului Transnistrean”, vol. I, nr. 1, 2017, ISSN 2601 - 1174
22. Eugen Străuțiu, *Expertiza nonguvernamentală moldoveană în problema conflictului transnistrean*, în „Studia Securitatis”, Nr. 2, 2013, pp. 50-60
23. Eugen Străuțiu, *Foreign Policy Objective of Separatist Transnistrian Region. Institutional Architecture*, în „Studia Securitatis”, Nr. 3/, 2013, pp. 21-27
24. Eugen Străuțiu, *Security Policies and Institutions in Transnistrian Region*, în „Studia Securitatis”, Nr. 1, 2014, pp. 110-117

25. Eugen Străuțiu, *Forțele militare în regiunea transnistreană. Evaluări cantitative și calitative*, în „Studia Securitatis”, Nr. 2, 2014, pp. 142-150
26. Eugen Străuțiu, *Cercetarea românească în problema conflictului transnistrean. Prezent și viitor*, în *Știința politică și societatea în schimbare*, Chișinău, 2015, pp. 216-222
27. Nicoleta Munteanu, *Stiluri de comunicare web în cazul autorităților transnistrene*, în „Studia Securitatis”, Nr. 1, 2016, pp. 123-127
28. Eugen Străuțiu, *Partidele politice în Transnistria. Influența nerecunoașterii internaționale asupra sistemului de partide*, în *Post-Soviet States between Russia and the EU: analyzing special circumstances and political tendencies. International scientific conference*, 27 September, 2016, CEP USM, Chișinău, 2016, pp. 487-496
29. Nicoleta Munteanu, *Considerations on mass-media in Transnistria*, „Studia Securitatis”, Nr. 2, 2017, pp. 134-147
30. Marius Șpechea, *The Sectoral working groups – innovation and efficiency in Transnistrian settlement*, „Studia Securitatis”, Nr. 2, 2017, pp. 148 - 155
31. <http://gov.md/ro/content/biroul-politici-de-reintegrare-semnat-un-protocol-de-cooperare-cu-laboratorul-pentru-analiza>

DIALOGUL POLITIC DINTRE INSTITUȚIILE SOCIETĂȚII CIVILE ȘI AUTORITĂȚILE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE ÎN DEZVOLTAREA COMUNITĂȚII LOCALE

Carolina BUDURINA-GOREACI¹

POLITICAL DIALOGUE BETWEEN THE CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS AND THE LOCAL PUBLIC ADMINISTRATION AUTHORITIES IN THE LOCAL COMMUNITY DEVELOPMENT

Implementation of the basic principles of participatory democracy has been an objective of political representatives and an important task for the actors of civil society institutions for over 25 years. However, this is a process that requires time, resources and cooperation of all the actors involved. An effective coordination between the local public administration's (LPA) authorities and civil society institutions is also needed in the decision-making, which can be achieved through the public hearings, referendums, consultations and decisions taken to address the local issues.

This article examines the cooperation partnership between the civil society institutions and the LPA authorities in the light of the international and national normative acts, regulating the possibilities of citizens' involvement in public affairs.

Keywords: participation, cooperation, public authorities, decision-making, civil society institutions, normative acts.

Valoarea instituțiilor societății civile în cadrul oricărei democrații nu poate fi contestată. Importanța activităților constă în abordarea unor forme și metode eficiente de participare publică în soluționarea unor probleme economice și socio-culturale la nivelul comunității locale. În funcție de sfera lor de influență în localități, instituțiile societății civile au o contribuție deosebită în dezvoltarea comunității locale. Totuși, fără susținerea autorităților administrației publice locale (APL), procesul respectiv ar fi mult mai dificil, necesitând timp, resurse umane și bani. Iar aceste eforturi trebuie să fie depuse din partea ambelor părți. De aceea, în atingerea scopurilor propuse, instituțiile societății civile (ISC) se implică în acțiuni locale prin participare publică. Aceste forme de mobilizare locală

presupun formalizarea parteneriatului de colaborare dintre părți.

În general, parteneriatele constituie relația de cooperare dintre sectorul asociativ, stat și piață și reprezintă un demers necesar implicării reprezentanților instituțiilor societății civile în dezvoltarea comunității locale prin participarea publică la treburile obștești. Avantajele parteneriatelor constau în creșterea credibilității autorităților APL și a instituțiilor societății civile în comunitate; în multiplicarea resurselor (autoritățile pot oferi resurse financiare și materiale, iar comunitatea – muncă voluntară) și în creșterea impactului asupra comunității: o mai bună identificare a problemelor și diversificare a abordărilor.

Un segment important privind formalizarea parteneriatului de colaborare

¹ Carolina BUDURINA-GOREACI, magistrul în științe politice, doctorandă, lector, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova.

dintre instituțiile societății civile și autoritățile APL îl reprezintă dialogul politic. În contextul dezvoltării comunității locale, dialogul politic reprezintă procesul, dar și rezultatul participării publice a instituțiilor societății civile la treburile obștești. Această participare este necesară, deoarece are loc consolidarea sistemului democratic. Iar componenta-cheie a unei democrații o reprezintă participarea publică a cetățenilor. În același timp, participarea publică crește transparența procesului decizional și eficacitatea actului guvernării. Iar implicarea instituțiilor societății civile în această acțiune îi obligă pe reprezentanții autorităților APL să fie mai responsabili față de rezultatele politicilor inițiate [10, p. 5].

Principiile fundamentale ale participării publice sunt prevăzute și într-un șir de legi sau acte normative naționale, care reglementează în fapt formalizarea parteneriatului de colaborare dintre autoritățile APL și instituțiile societății civile. Aceste aspecte includ: accesul la informații; dreptul și cadrul de participare la administrarea afacerilor publice și dreptul de petiție.

a) Accesul la informație. În art. 34 al Constituției Republicii Moldova se stipulează că „dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit”, iar „autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor cu privire la treburile publice și problemele de interes personal” [7]. Art. 11 al Legii privind accesul la informație nr. 982-XIV din 11.05.2000 prevede că atât autoritățile administrației publice, cât și funcționarii publici sunt furnizori de informație. Ei sunt obligați să asigure informarea activă, corectă și la timp a cetățenilor; să garanteze liberul acces la informație; să respecte termenii de furnizare a informației, prevăzute de lege; să dea publicității propriile acte adoptate în conformitate cu legea etc. [13]. Totodată,

potrivit art. 3 al Legii presei nr. 243-XIII din 26.10.1994, se menționează că „persoanele oficiale ale autorităților publice prezintă operativ materialul și informația solicitată de publicațiile periodice și de agenția de presă, exceptând materialele și informațiile calificate drept secret de stat” [15].

Chiar dacă țara noastră a adoptat principalele acte normative care să asigure accesul liber la informație al cetățenilor, totuși, situația reală arată că autoritățile publice moldovenești manifestă o atitudine mai puțin loială față de interesele populației. Rolul instituțiilor societății civile, în acest sens, este să faciliteze dialogul dintre cetățeni și reprezentanții APL în materie de acces liber la informație, iar sub aspect practic acest fapt se realizează prin elaborarea materialelor informative (rapoarte, pliante, broșuri etc.), organizarea campaniilor de sensibilizare sau a conferințelor de presă care să aibă loc la toate nivelurile.

Ca să exemplificăm, vom face referință la AO Centrul „Acces Info”, care în anul 2008 a elaborat un raport intitulat „Dreptul la informație: pe hârtie și în realitate”. Astfel, pentru a prezenta situația generală a țării privind asigurarea accesului la informație, în publicație găsim că „din 4839 cereri de informații adresate autorităților și instituțiilor publice moldovenești, doar 19,3% dintre acestea au primit răspunsuri. Iar din cele 934 de răspunsuri oferite solicitanților, circa 78,1% au fost complete, 13,8% - incomplete și 8,1% au fost răspunsuri formale [4]. Publicația a arătat că răspunsurile oferite de către autorități manifestau ignorare a legislației, dar și o lipsă de cunoaștere a actelor normative din domeniul accesului la informație. De asemenea, un motiv în plus care le permitea funcționarilor să se eschiveze sau chiar să refuze de a colabora cu instituțiile societății civile a fost lipsa unui control din partea puterii executive și legislative.

Într-un alt raport de monitorizare, „Accesul la informație și transparența în procesul decizional: atitudini, percepții, tendințe”, publicat de AO Centrul „Acces Info”, se arată că deși Legea privind transparența în procesul decizional din 2008 asigură cetățenilor, asociațiilor constituite în conformitate cu legea și altor părți interesate, dreptul de a participa la orice etapă a procesului decizional, de a solicita și a obține informații cu privire la procesul decizional, inclusiv de a primi proiecte de decizii însoțite de materialele aferente, în condițiile Legii privind accesul la informație (art. 6) [14], totuși, multe autorități și instituții publice ignorează cererile de acces la informație, nu fac publice proiectele de decizii și nu implică cetățenii în procesul de luare a deciziilor. O bună parte dintre reprezentanții instituțiilor publice și ai societății civile, nemaivorbind de cetățenii simpli, nu cunosc prevederile actelor normative locale [2, p. 49].

Lansarea în anul 2011 a Registrului actelor locale (<http://actelocale.md/>) reprezintă un rezultat pozitiv în asigurarea accesului liber al reprezentanților mediului de afaceri, instituțiilor societății civile și a publicului larg la actele emise de primării și consiliile locale, precum și la actul guvernării locale, în ansamblu. Registrul este un serviciu electronic public care are scopul de a asigura transparența actului guvernării la nivel local, de a reduce birocrăția și a oferi o bază de date centralizată privind actele eliberate de toate autoritățile APL din Republica Moldova [21]. În cadrul ședinței Cabinetului de Miniștri din 23 august 2017 a fost aprobat proiectul Hotărârii de Guvern privind „Registrul de stat al actelor locale”, care include Regulamentul cu privire la modul de ținere a Registrului de stat a actelor locale și Regulamentul cu privire la evidența actelor supuse controlului administrativ de legalitate. Documentul reglementează și mecanismul de înregistrare,

publicare, păstrare, evidență și vizualizare a actelor autorităților APL de nivelul I și II pe platforma informațională - „Registrul de stat al actelor locale”. Iar prin implementarea sistemului electronic se așteaptă să fie asigurată transparența procesului decizional al autorităților APL și activitatea oficiilor teritoriale ale Cancelariei de Stat în domeniul controlului administrativ de legalitate [11].

Totuși, măsurile întreprinse de către autoritățile APL, prin implementarea tehnologiilor informaționale moderne cu scopul de a oferi liberul acces la informațiile oficiale, rămân deocamdată ineficiente. Nu toți cetățenii de rând cunosc despre existența acestui registru, iar o bună parte dintre persoanele nevoiașe nu dețin un calculator și nu au acces la internet. Cu toate acestea, pentru majoritatea cetățenilor, cea mai rapidă și cea mai eficientă metodă de informare este televizorul, unde, chiar dacă este suficientă informație despre activitatea APL, rar sunt organizate dezbateri publice, conferințe de presă sau sunt anunțate programele ședințelor [19, p. 7]. Pentru majoritatea populației din comunitățile locale, principalele surse de informare rămân a fi, de asemenea, vecinii, rudele, prietenii, piața și panourile informaționale din fața autorităților APL de nivelul I și II [3, p. 65]. În fond, populația locală nu prea este interesată de activitatea autorităților APL, iar printre motivele invocate sunt: incapacitatea de a influența deciziile APL, lipsa de timp, accesul limitat la informație (informația nu este făcută publică sau cetățenii nu cunosc unde o pot obține), sunt prea bătrâni sau bolnavi pentru a se implica în viața publică etc. [19, p. 22].

Astăzi, instituțiile societății civile se implică tot mai frecvent în acțiuni de sensibilizare a autorităților publice privind îngrădirea accesului la informație al cetățenilor: campanii de informare, conferințe de pre-

să, articole publicate în ziare, rapoarte elaborate și prezentate în fața publicului din țară, dar și instituțiilor internaționale pentru a se lua atitudine. Totuși, situația nu se îmbunătățește, ci, din contra, acest proces atinge tot mai mulți indicatori negativi, din cauza contextului politic în țară.

Pentru a ameliora situația în acest sens, reprezentanții instituțiilor societății civile ar trebui să implementeze unele măsuri relevante ce țin de: elaborarea unui ghid practic pentru organizațiile (in)formale și publicului larg care să explice legislația, ceea ce îi va ajuta să soluționeze problemele și să obțină informații de interes public [5, p. 13]. Autortiațile APL trebuie să-și îmbunătățească activitățile de relații cu publicul, în timp ce instituțiile societății civile ar trebui să se mobilizeze mai mult în domeniu.

b) Dreptul și cadrul de participare la administrarea afacerilor publice este reglementat de Constituție, Legea cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor din 21.07.1995, Codul electoral nr. 1381 din 21.11.1997 și Legea privind administrația publică locală, respectiv: nr. 310 din 17.12.1994, nr. 186 din 06.11.1998, nr. 123 din 18.03.2003, nr. 436 din 28.12.2006.

Astfel, conform art. 39 „Dreptul la administrare” din Constituție, „cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor, iar fiecărui cetățean i se asigură accesul la o funcție publică”. Totodată, art. 40 din Constituție stabilește că cetățenii au dreptul de a organiza și a desfășura în mod pașnic unele forme de participare, ca mitinguri, demonstrații, manifestații, procesiuni sau alte întruniri.

Potrivit Legii cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor, forme de participare la întruniri pot fi mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile, marșurile, pichetările, grevele desfășurate în

locuri publice, în afara unității economice sau locului de lucru, orice alte adunări ale cetățenilor ce nu sunt indicate în legea nominalizată sau a căror desfășurare nu este reglementată de o altă lege. Pe de altă parte, la nivel local au fost stabilite câteva modalități juridice de organizare a diferitor manifestări. De exemplu, în unele localități, prin decizia Consiliului local, sunt instituite adunările de sector și sfatul bătrânilor. Este de remarcat că potrivit normelor legale, nimeni nu poate să fie supus urmărilor pentru libera exprimare sub aspect politic.

Cât privește aplicarea prevederilor legislative în practică, atunci acest fapt este mult mai dificil. De la adoptarea sa, au fost semnalate un șir de cazuri de încălcare a acestui drept, iar numărul de refuzuri de a desfășura careva acțiuni publice a crescut constant. Numai pe parcursul anului 2007, reprezentanții unor ISC-uri care apără drepturile omului, precum: „Hyde Park”, AO „GenderDoc-M”, Amnesty International Moldova etc., s-au pomenit cu interzicerea din partea autorităților de a realiza câteva zeci de activități (demonstrații, pichetări, marșuri etc.) în capitala orașului [1].

Pentru a depăși acele situații neplăcute cu care s-au confruntat organizațiile, în toamna anului 2008 reprezentanții PromOLEX, Centrul pentru Drepturile Omului, CReDO și Acces – Info au organizat o serie de traininguri de instruire cu tema „Libertatea de întrunire în Republica Moldova”, în Chișinău, Bălți, Comrat, Cahul, Căușeni și Edineț. Deoarece la evenimente au participat reprezentanți ai autorităților APL de nivelul I și II, colaboratori ai Ministerului Afacerilor Interne, precum și reprezentanți ai ISC-urilor locale, toți au apreciat activitățile ca fiind foarte utile și actuale [16].

Într-un studiu elaborat în anul 2014 se arată că respectarea libertății întrunirilor și de asociere este destul de bună, de această părere fiind 67% dintre cetățeni [5, p. 11].

Noi totuși considerăm că astăzi lucrurile nu sunt deloc în favoarea încurajării instituțiilor societății civile de a organiza activități publice, iar frica de intimidare și presiune din partea statului îi oprește deseori pe reprezentanții sectorului neguvernamental de a defășura astfel de acțiuni.

Codul electoral stabilește modul de organizare și desfășurare a alegerilor Parlamentului, autorităților APL, precum și modul de organizare și desfășurare a referendumurilor. De asemenea, în textul documentului este inclusă sintagma *educație electorală*. Aceasta reprezintă o activitate cu caracter educativ, apolitică, realizată de organizații și grupuri ale societății civile, de instituții de educație, de mass-media și alte părți interesate, menită să sporească gradul de cunoștințe ale cetățenilor privind procesele politice și electorale, pentru exercitarea votului conștient și liber exprimat. Educația electorală poate fi realizată de subiecții interesați prin intermediul seminarelor, cursurilor de instruire, a meselor rotunde și campaniilor informaționale, a dezbaterilor publice electorale și altor acțiuni educaționale [6].

În anul 2006, Comisia Electorală Centrală (CEC) a creat Secția educație civică, traininguri și secretariat, aceasta având sarcina de a implementa programele de instruire a funcționarilor electorali, de educație civică și de informare a alegătorilor. Până la formarea secției respective, toate acțiunile de educație electorală erau desfășurate de către instituțiile societății civile, deseori în parteneriat cu CEC. Deși, Comisia Electorală Centrală nu are elaborate programe de educație electorală, totuși aceasta organizează anual activități în domeniul respectiv pentru tineri, reprezentanți ai mass-mediei, femei etc.

Colaborarea CEC cu instituțiile societății civile a cunoscut o largă dezvoltare în domeniul educației electorale. Pe parcursul anilor 2009-2011, acestea în parteneriat cu

CEC, au desfășurat un șir de acțiuni, printre care: seminare, mese rotunde, conferințe, dezbateri publice electorale, campanii de educație electorală și informare a alegătorilor, campanii de voluntariat, teatru social, elaborare emisiuni educativ-informative și difuzarea acestora, elaborarea materialelor printate. ISC-urile s-au implicat activ în cadrul campaniilor electorale, obiectivul fiind sporirea nivelului de informare și conștientizare al cetățenilor la procesul electoral în vederea ridicării nivelului de cultură politică și participare la alegeri. În campaniile electorale din 2009, materialele de educație civică și electorală comandate de ISC-uri sau alte persoane au fost difuzate de instituțiile mass-media doar după avizarea lor prealabilă de către Comisia Electorală Centrală.

În anul 2011 a fost încheiat un acord de parteneriat între CEC și Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte (CALC) privind colaborarea în domeniul educației electorale în contextul alegerilor locale generale din 5 iunie 2011, prin care instituțiile și-au asumat anumite responsabilități în timpul campaniei electorale. Astfel, partea motivațională a fost acoperită de CALC, care întrunea 12 organizații locale, iar CEC a fost responsabilă de partea informativă.

În perioada dintre alegeri și în campaniile electorale, CEC cooperează activ cu un șir de ISC-uri: CALC, AO Promo-LEX, Fundația Est-Europeană, IDIS „Viitorul”, CNTM, IPP, Centrul de Investigații Sociologice și Marketing „CBS-AXA”, ADEPT [22, p. 7-8]. De asemenea, mai multe instituții ale societății civile se implică de sine stătător în desfășurarea activităților privind educația electorală. Printre ele remarcăm: Centrul CONTACT, Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare”, precum și asociații din domeniul mass-media - Centrul Independent de Jurnalism, Asociația Presei Independente, Centrul pentru Jurnalism

Independent etc. Deși se organizează diverse activități de informare cu privire la educația electorală, totuși actul electoral în Republica Moldova continuă să trezească anumite suspiciuni în rândul cetățenilor. Chiar dacă predomină numărul alegătorilor care consideră alegerile libere și corecte, numărul celor care exprimă neîncredere este încă unul destul de ridicat.

În aceeași ordine de idei, pentru noi este important să examinăm și eficiența participării instituțiilor societății civile la treburile publice, prin intermediul cărora aceasta influențează deciziile politice pentru a atinge scopuri comunitare la general și ale cetățenilor, în particular. În practică, există mai multe niveluri de participare publică la procesul decizional. Nivelul de bază al unei asemenea participări îl constituie informarea publicului (aspect care a fost analizat mai sus). Următorul nivel îl reprezintă consultarea și discuțiile cu publicul, în timp ce cea mai eficientă formă de participare o constituie implicarea la procesul de inițiere a proiectelor, adoptarea unor recomandări și soluții pentru problemele identificate etc. [17, p. 175-182]. Astfel, participarea este un proces realizat în patru etape: informare, consultare, implicare, influență și control. Fiecare din aceste etape întrunește anumite tehnici care diferă în funcție de scopul, necesitățile și problemele identificate.

În continuare ne vom axa pe analiza participării instituțiilor societății civile la aceste etape prin prisma examinării Legii privind administrația publică locală, care a fost adoptată în 1994, 1998, 2003 și 2006. În decembrie 1994 a fost adoptată Legea privind administrația publică locală, iar participarea cetățenilor la treburile publice s-a redus doar la consultarea lor prin referendum în problemele locale de interes deosebit, atribuție ce aparține „primarului, președintelui comitetului executiv raional (art. 51 lit. p). Tot ei urmează să „prezin-

te consiliului propuneri privind anularea hotărârilor adoptate nelegitim la adunările cetățenilor satului (comunei), orașului (municipiului)” – art. 51 lit. s).

Este important să remarcăm că în Legea privind administrația publică locală (1998) a fost introdusă sintagma *grup de inițiativă*. Potrivit art. 1, acesta reprezintă „un grup de cetățeni în număr de cel puțin 20 de persoane care este înregistrat de consiliul local și se ocupă de soluționarea problemelor de interes local”. Legea stabilește, de asemenea, că „primarul este responsabil de informarea cetățenilor cu privire la actele normative locale” (art. 37 alin. (1), în timp ce „consiliile locale, raionale și consiliul municipal Chișinău pot decide înființarea, în condițiile legii, a unor societăți comerciale, asociații, agenții și pot organiza alte activități, în scopul executării unor lucrări de interes local” (art. 88).

Remarcăm că în textul legilor privind administrația publică locală din 1998, 2003 și 2006 se stipulează că „consultarea cetățenilor pe probleme de importanță deosebită pentru unitățile administrativ-teritoriale se pot supune prin referendum local”, iar „pentru problemele de interes local care preocupă o parte a populației din unitatea administrativ-teritorială, cu această parte a populației se organizează consultări: audieri publice și convorbiri”. Deosebirea constă în faptul că dacă în legea din 1998 sintagmele de „grupuri de inițiativă” și „asociații obștești” sunt incluse în procesele de consultări, audieri publice și convorbiri în problemele de interes local (art.10 alin. (2), atunci în legea din 2003 și 2006 aceste noțiuni lipsesc. Sub aspect practic însă, consultarea cetățenilor pe probleme de importanță deosebită este redusă la minimum, aceste discuții fiind purtate deseori doar între consilierii locali, cei care au fost aleși de fapt de către popor și reprezintă interesele cetățenilor. Nici asociațiile obștești sau grupurile

de inițiativă nu sunt informate sau sunt informate ocazional despre consultările, audierile publice sau convorbirile organizate. Deși aspectele respective sunt prevăzute în lege, reprezentanții sectorului asociativ sunt deseori ignorați de la aceste procese.

De asemenea, potrivit legilor din 1998, 2003 și 2006, printre atribuțiile primarului se numără înregistrarea asociațiilor obștești și alte organizații necomerciale de interes local care intenționează să activeze în unitatea administrativ-teritorială respectivă, precum și de remiterea informației de rigoare autorităților abilitate. Totodată, în art. 39 alin. (1) al legii din 2006, secretarul este responsabil de ținerea evidenței gospodăriilor țărănești (de fermier) și a asociațiilor acestora conform registrului aprobat de Guvern. În practică aceste acțiuni se efectuează în strictă conformitate cu legea, nefiind cunoscute aumite abateri sau plângeri parvenite din partea reprezenanților sectorului neguvernamental. Înșiși liderii locali ai asociațiilor obștești consideră procesul de înregistrare cu mult mai eficient și mai rapid la nivel local comparativ cu cel național [5, p. 14]. Pe de altă parte, multe dintre administrațiile publice locale de nivelul I nu mențin o bază de date a organizațiilor necomerciale înregistrate și dispun de cunoștințe limitate privind atribuirea numărului unic de înregistrare a organizațiilor. Iar ghișeul unic pentru înregistrarea organizațiilor necomerciale, care urma să fie funcțional din 2014 [23, p. 3], nu a fost deschis nici până în prezent.

În textul legilor din 2003 și 2006, „primarul coordonează și activitățile de asistență socială asupra copiilor, persoanelor în etate, invalizilor, familiilor cu mulți copii, asupra altor categorii de persoane socialmente vulnerabile, precum și susține activitățile asociațiilor obștești de utilitate publică din teritoriul satului (comunei), orașului (municipiului)”. Iar în scopul rea-

lizării unor lucrări și servicii de interes public, promovării și protejării intereselor autorităților APL, precum și colaborării cu agenți economici și asociații obștești din țară și din străinătate, în legea din 2003 și, respectiv, cea din 2006, este prevăzută asocierea organelor administrative locale cu alte autorități ale APL, inclusiv cooperarea transfrontalieră. Deci observăm că colaborarea dintre autoritățile publice și instituțiile societății civile devine mult mai extinsă, dialogul dintre părți fiind realizat prin consultări, organizarea și susținerea reciprocă a diverselor activități de interes comun, precum și prin cooperare pentru a realiza unele acțiuni socioeconomice și culturale privind dezvoltarea comunității locale.

De remarcat faptul că în legea din 2006 art. 17 este dedicat participării cetățenilor și asociațiilor la procesul decizional. În practică însă, autoritățile APL folosesc cel mai des plasarea anunțurilor privind organizarea ședințelor publice în fața sediului clădirii pentru a fi accesibil publicului și mai rar afișează informațiile pe paginile web oficiale ale autorităților publice. Deși este garantat accesul tuturor părților interesate la ședințe, totuși această normă este mai puțin realizată în practică. Mulți funcționari publici motivează că nu dispun de un spațiu adecvat sau de săli de ședințe corespunzătoare. Astfel, este necesară reglementarea amănunțită a modalității de acces în sala unde se desfășoară o ședință publică, comportamentul participanților etc. Toate acestea ar trebui să se regăsească în regulile interne de organizare a procedurilor de consultare publică în procesul de elaborare și de adoptare a deciziilor ce urmează a fi aduse la cunoștința participanților la ședință, care sunt obligați să le respecte [18, p. 14].

În anul 2016 Guvernul a adoptat o hotărâre cu privire la mecanismul de consultare publică cu societatea civilă în proce-

sul decizional [12], în cadrul căreia au fost stabilite procedurile de consultare publică a proiectului de lege/proiectului de hotărâre/proiectului de ordin. De asemenea, potrivit documentului, autoritățile publice se obligă să elaboreze și să prezinte publicului rapoartele anuale privind transparența în procesul decizional. Conform raportului pentru anul 2015, printre asociațiile obștești care au prezentat propuneri se numără: Centrul Internațional „La Strada”, AO „Parteneriate pentru fiecare copil”, AO „Copil comunitate familie”, Alianța ONG-urilor active în domeniul protecției sociale a copilului și familiei etc. [9, p. 2].

Din prevederile legilor cu privire la administrația publică locală menționate mai sus este de remarcat faptul că formele de participare publică a instituțiilor societății civile la treburile obștești, dar și nivelul de formalizare a parteneriatului de colaborare dintre aceștia a decurs diferit. Astfel, dacă în 1994 cetățenii au fost doar consultați în probleme de interes comun și chemați să participe la referendumuri sau alegeri, atunci în anul 1998 are loc deja informarea cetățenilor cu privire la actele normative locale, iar grupurile de inițiativă au început să fie înregistrate de către consiliile locale și, respectiv, asociațiile obștești locale - de către primărie. În anul 2003 s-a produs consolidarea cooperării dintre autoritățile APL cu ISC-urile din țară și din străinătate pentru a desfășura unele activități de interes comun, iar în 2006 cetățenii, organizațiile și alte părți interesate au fost deja încurajate să se implice la toate etapele procesului de luare a deciziilor.

c) Dreptul de petiție este reglementat de Constituție și de Legea cu privire la petiționare nr. 190-XIII din 19.07.1994. În particular, în art. 52 al Constituției este prevăzut că „cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor”. Legea cu

privire la petiționare stabilește în art. 21 alin. (2) că conducătorii organelor de auto-administrare locală, întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor desfășoară primirea petiționarilor nu mai rar de o dată pe săptămână, în timp ce organizarea și controlul asupra lucrului cu petițiile revin organelor de autoadministrare locală, Guvernului și Parlamentului (art. 23). În scopul executării Legii cu privire la petiționare din anul 1994 și a Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 46-II din 17 februarie 1997 „Privind asigurarea dreptului cetățenilor la petiționare”, a fost adoptată Hotărârea Guvernului cu privire la organizarea audienței cetățenilor nr. 689 din 13.11.2009. Iar, conform acestui document, conducătorii autorităților APL de nivelul I și II organizează audiența cetățenilor în fiecare zi de luni a lunii curente. De menționat că printre problemele abordate în adresările cetățenilor sunt preponderent cele de ordin funciar (consultații în litigii asupra unor loturi de pământ, administrarea bunurilor publice, consultații privind acțiunile civile în judecată pentru restituirea bunurilor materiale etc.) și în domeniul relațiilor de muncă/serviciu (respectarea prevederilor Codului muncii, în particular, ocuparea funcției publice, angajarea în câmpul muncii etc.) [20, p. 14]. Astfel, prin organizarea acestor audiențe cu cetățenii, are loc asigurarea transparenței în activitatea autorităților APL, iar adresările acestora sunt supuse examinării de către organele competente.

Totuși, există un șir de probleme privind modul de executare a legislației cu privire la petiționare. Deseori petițiile care trebuie să fie examinate la nivel local ajung în gestiunea celor de nivel național, care, la rândul lor, sunt retrimise înapoi. Or, anume autoritățile APL sunt responsabile de a răspunde cetățenilor despre procesul de soluționare a problemelor reclamate în termen de 30 de zile. Sistemul de petiționare este, de

asemenea, de cele mai multe ori ineficient pentru că nu dispune de un mecanism de examinare a petițiilor, dar și de responsabilizare a instituțiilor publice și a funcționarilor.

Foarte multe petiții sunt redirecționate altor instituții pentru a fi examinate, pentru că nu țin de competența instituțiilor respective. Pe paginile web ale instituțiilor publice este afișată informația cu privire la procedura de adresare a unei petiții [8]. Totuși, cetățenii nu sunt destul de bine informați, din cauza numărului scăzut de activități de instruire organizate de către reprezentanții autorităților APL și ai instituțiilor societății civile pentru cetățenii de rând privind dreptul la petiționare.

Ca să rezumăm cele expuse mai sus, vom remarca că prezentarea succintă a legislației privind formalizarea parteneriatului de colaborare dintre autoritățile APL și instituțiile societății civile în contextul participării publice la dezvoltarea

comunității locale, în linii generale, conține prevederile necesare realizării unei asemenea participări. Totuși, trebuie să evidențiem lipsa unei legi care ar reglementa mecanismul exercitării dreptului participativ și dreptului la inițiativa cetățenească. Iar recunoașterea faptului că țara noastră dispune de un cadru legislativ în acest domeniu nu presupune automat și respectarea lui. Cu părere de rău, aplicabilitatea legislației este redusă, ce se explică prin necunoașterea, nerespectarea, precum și prin încălcarea frecventă a prevederilor acestuia. Altfel spus, sunt necesare măsuri de asigurare a realizării drepturilor de acces la informații, de participare la luarea deciziilor, de petiționare etc., începând de la familiarizarea populației cu drepturile constituționale și instruirea funcționarilor publice până la aplicarea unor sancțiuni riguroase pentru încălcarea acestor drepturi.

RESURSE BIBLIOGRAFICE

1. 9 mai: Primăria Chișinău submină libertatea întrunirilor. Publicat pe 19.2007 [on-line] <http://www.civic.md/stiri-ong/154-9-mai-primaria-chisinau-submina-libertatea-intrunirilor.html> (vizitat 17.09.2017).

2. Accesul la informație și transparența în procesul decizional: atitudini, percepții, tendințe (Raport de monitorizare). Asociația Obștească Centrul de Promovare a Libertății de Exprimare și a Accesului la Informație „Acces-info”, p. 49 [on-line] http://aliana.md/uploads/docs/1285548337_studiu_MonitorizareaTD_Acces-Info.pdf (vizitat 03.09.2017).

3. Bulat V., Guțuțui V., Spinei I. Participarea societății civile la procesul decizional de nivel local. Chișinău: Bons Offices. 2005. p. 65.

4. Centrul Acces Info: Autoritățile și instituțiile publice din Republica Moldova mimează accesul la informații. Publicat pe 08.08.2008. [on-line] <http://www.civic.md/stiri-ong/2682-centrul-acces-info-autoritaepile-ai-instituapiile-publice-din-r-moldova-mimeazae-accesul-la-informaapi.html> (vizitat 15.09.2017).

5. Chiriac L., Țugui E. Organizațiile societății civile din Republica Moldova: evoluția, sustenabilitatea și participarea la dialogul politic. Mapping study. Chișinău, 2014. 62 p.

6. Codul electoral nr. 1381 din 21.11.1997 (Monitorul Oficial nr. 81 din 08.12.1997).

7. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994).

8. Cozonac C. Valorificarea dreptului cetățeanului la a înainta o petiție. Publicat pe 04.08.2014. [on-line] <https://www.europalibera.org/a/25480796.html> (vizitat 16.09.2017).

9. Date despre transparența în procesul decizional în anul 2015. p. 2 [on-line] http://www.mmmpsf.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_transparenta_2015.pdf (vizitat 08.02.2017).

10. Dinu D., Ghinea C., Ciucu C., Albișteanu R. Participarea societății civile la procesul decizional (Ghid). Centrul român de politici europene, 2013. p. 5. [on-line] <http://www.crpe.ro/wp-content/uploads/2013/05/ghid-de-consultare-ONG.pdf> (vizitat 31.08.2017).

11. Guvernul a aprobat Regulamentele cu privire la Registrul de stat al actelor locale. [on-line] <http://www.eurotv.md/stire-guvernul-a-aprobat-regulamentele-cu-privire-la-registrul-de-stat-al-actelor-locale> (vizitat 01.09.2017).

12. Hotărîrea Guvernului cu privire la mecanismul de consultare publică cu societatea civilă în procesul decizional nr. 967 din 09.08.2016 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 265-276 din 19.08.2016).

13. Lege privind accesul la informație nr. 982 din 11.05.2000 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 88-90 din 28.07.2000).

14. Lege privind transparența în procesul decizional nr. 239 din 13.11.2008 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 215-217 din 05.12.2008).

15. Legea presei nr. 243-XIII din 26.10.1994 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 2 din 12.01.1995).

16. Libertatea de întrunire în Europa. Publicat pe 10.12.2008. [on-line] <http://www.civic.md/grants/7-stiri/3227-libertatea-de-antrunire-arn-republica-moldova.html> (vizitat 17.09.2017).

17. Nimu A., Pirvulescu C., Tudor A. (coord.) Societate civilă, democrație și construcție instituțională. Iași: Polirom, 2016. p. 175-182.

18. Pîrvan V. Transparența procesului decizional în cadrul autorităților administrației publice locale. Dificultăți și soluții. Policy Brief. Nr. 3. Idis „Viitorul”. Chișinău, 2015. p. 14 [on-line] http://viitorul.org/files/library/4720295_md_policy_brief_n.pdf (vizitat 16.09.2017).

19. Proiectul: „Transparență și responsabilitate prin intermediul activităților de monitorizare din partea societății civile și mass-media din Republica Moldova”. Raport: Evaluarea și analiza situației actuale privind participarea cetățeanului, organizațiilor societății civile și mass-media regională din raioanele Orhei, Rezina, Șoldănești, Telenești, Taraclia și UTA Găgăuzia în monitorizarea activității APL și procesul decizional. Magenta Consulting. Octombrie, 2013. 46 p.

20. Raportul privind controlul de legalitate al actelor autorităților administrației publice locale în anul 2014. Chișinău, 2015. p. 14 [on-line] http://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_2014.pdf (vizitat 03.09.2017).

21. Registrul actelor locale a fost lansat la Bălți. Publicat pe 01.08.2011 [on-line] <http://www.timpul.md/articol/registrul-actelor-locale-a-fost-lansat-la-balti-25791.html> (vizitat 01.09.2017).

22. Studiu de analiză privind necesitățile de informare și educație electorală a alegătorilor corresponszător grupului țintă. Comisia Electorală Centrală. Chișinău, 2014. p. 7-8. [on-line] http://www.cec.md/files/files/studii_analiza/studiu%20ed%20electorala%20final.pdf?attempt=1 (vizitat 15.09.2017).

23. USAID. Indexul sustenabilității organizațiilor societății civile 2015 - Republica Moldova. Iunie, 2016. p. 3.

NOUA FILOSOFIE ȘI SECURITATEA

Ion SÎRBU¹

NEW PHILOSOPHY AND SECURITY

Ecosophy or ecological wisdom – the new philosophy of contemporary life is also a philosophy of security, digital content, tolerance; it is a philosophy of survival and sustainable development of man, society and nature.

Man, society as well as science currently need and will need a new philosophy – ecosophy. All together and each one in part they are based on security, first of all on human security.

The interaction of philosophy with science occurs historically through three main stages. The first one is characterized by the ancient belief that all the theoretical knowledge is philosophy. The second one, which has started approximately in the 15th century, suggests that the science is apparently independent from philosophy as a main focus. The third stage, that has just started, treats the scientific knowledge as complementary to the philosophical one. Both of them can successfully develop and function only with reciprocal interaction. Studying and understanding of the scientific knowledge leads to the professional development. The study of philosophy develops and strengthens the spirituality, the core of a developed personality.

Keywords: ecosophy, science, anthropoecology, security, global environmental ethics, digital philosophy, philosophy of tolerance.

Omul și societatea contemporană au oare nevoie de filosofie? Sunt convinși că da. Altminteri cum ar putea fi explicată proclamarea în 2002 de către UNESCO a Zilei Mondiale a Filosofiei, care e marcată de umanitate anual în a treia joi a lunii noiembrie. Problemele care stau astăzi în fața omenirii au nu numai aspecte teoretico-științifice, dar și filosofico-existențiale.

Cea mai importantă și imperativă problemă a omului contemporan e cea a ocrotirii, menținerii sau conservării naturii umane. Ultima e amenințată de degradarea și poluarea mediului natural, de aplicarea incorectă a noilor tehnologii și realizări ale științei, tehnicii și medicinei. Realizările geniului uman sunt necesare de a fi dirijate spre binele omului, spre dezvoltarea lui corporală și spirituală. Aceste lucruri sunt în centrul de atenție al noii filosofii – ecosofia, promovată de mine și alți filosofi preocupați de prezentul și viitorul speciei umane și al vieții terestre.

Materiale și metode. Necesitatea unei noi filosofii mai apropiate de viața omului și a soluționării problemelor stringente ale societății și civilizației actuale este evidentă. Evidentă e și necesitatea colaborării științelor naturii și celor exacte cu cele socioumane, inclusiv filosofia, în rezolvarea tot mai multor proiecte complexe.

Educarea personalităților integre și multilateral dezvoltate la fel e la ordinea de zi. Toate acestea și servesc ca materiale de cercetare și analiză.

Metodele folosite țin de dialectică, de analiză, sinteză, generalizare, extrapolare în aspect istoric și logic.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Etaple principale ale interacțiunii filosofiei cu știința. Filosofia formulează, fundamentează și ipotetic soluționează multe dintre cele mai importante probleme ale epocii. Ea, după cum afirma filosoful ger-

¹ Ion SÎRBU, dr. hab., prof., Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

man Hegel, este „chintesența epocii”, „epoca cuprinsă în gânduri”. Cum interacționează ea cu știința sau mai exact cu științele?

Am putea vorbi de 3 etape principale în interacțiunea filosofiei cu științele. Toată cunoașterea teoretică este filosofie – se considera la prima etapă. Chiar și cunoștințele etice, economice și despre stat erau considerate de către Aristotel ca filosofie practică. Treptat însă, în măsura dezvoltării filosofiei, a cunoașterii în general, începând cu secolele XV-XVIII, apare convingerea că știința nu mai are nevoie de filosofie. „Fizică, fie-ți teamă de metafizică!”. Această stare de lucruri caracterizează etapa a doua, care, parțial, e în vogă și astăzi. Să nu uităm însă că știința, chiar și în lucrările consacrate fizicii de cel mai înalt nivel, cum ar fi cele ale lui Newton, erau marcate cu termenul „filosofia naturală”. Cei mai de vază filosofi de după Aristotel, cum ar fi Descartes, Leibniz, Kant și alții, erau concomitent și mari savanți cu realizări considerabile în matematică, fizică, biologie etc.

Marile descoperiri în fizică care țineau de microlume sau lumea particulelor elementare și nu puteau fi explicate de pe pozițiile științei clasice au dus, la începutul secolului al XX-lea, la așa-zisa criză în fizică, de fapt la criza filosofiei mecaniciste pe care se bazau atunci savanții.

Apariția teoriei relativității, de la început specifică, ulterior generală, a lui Einstein se datora în multe aspecte metafizicii, deci a filosofiei speculative, de care renumitul savant nu avea frică și o utiliza deseori chiar inconștient în construcțiile sale fizice și matematice.

Consider că astăzi, la moment e vizibilă etapa a treia a interacțiunii filosofiei cu știința. Dacă etapa a doua o nega pe prima, astăzi, în concordanță cu dialectica hegeliană, are loc a doua negație care e și sinteza primelor două. Filosofia „totalitară” a fost negată de știința de același gen, tot „totalitară”.

Astăzi pare-se că are loc reîntoarcerea la recunoașterea dreptului de existență al filosofiei, dar nu ca „regină a științelor” sau ca „știința științelor” propagată de Hegel, dar ca una din științe. Reîntoarcerea și la știință, dar la fel nu „totalitară”, absolută, dar egală în drepturi cu filosofia. Filosofia și știința, ca două forme de cunoaștere, sunt partenere și necesare una alteia. Ele se completează reciproc.

Știința s-a schimbat radical la etapa neclasică, dar mai ales la etapa postneclasică din prezent. Filosofia, la rândul ei, tot are nevoie de o schimbare radicală pentru a deveni un partener de nădejde al științei. Știința contemporană, postneclasică, se integrează în continuu. Proiectele extra-complexe de dezvoltare de astăzi presupun integrarea cunoștințelor din diferite domenii. Noile tehnologii nu sunt altceva decât aplicarea în practică a realizărilor științei în domeniul tehnic, dar nu numai. Nanotehnologiile, biotehnologiile, tehnologiile informaționale, tehnologiile cognitive și tehnologiile sociale sunt convergente, în interacțiune, deci integrate. Rezultatele finale ale acestei convergențe nu sunt clare, precise. Filosofia, la această etapă, devine integratoare de științe și tehnologii și acesta e rolul ei principal în interacțiunea menționată. Din ce cauză? Oare științele sau, mai bine zis, realizările recente și de viitor ale acestora, ca și noile tehnologii, nu s-ar putea integra și fără filosofie? Poate că s-ar putea, dar unde e garanția că această integrare, care nu ia în considerare valorile general umane, nu va duce la nimicirea omului ca specie?

Filosofia se deosebește de oricare altă știință, și de toate acestea împreună, prin faptul că ea este „partinică”. Ce înseamnă partinică în sens nemarkist? Filosofia întotdeauna abordează, rezolvă problemele epocii prin prisma Omului, prin prisma valorilor general umane. Ea întotdeauna își

pune întrebarea: „Ce-i dă aceasta omului?”. Omul în filosofie este valoarea supremă pentru om. Chiar și în filosofile antiumaniste omul e antivaloarea supremă.

Ecologiștii profunzi din anii '70 ai secolului trecut considerau că omul, specia umană, este un parazit pentru Terra, cel mai mare distrugător al naturii acesteia. Din această cauză ei militau și militează pentru biocentrism contra antropocentrismului. Ei uită că omul nu numai distruge natura, dar poate și să o restabilească, să o perfecționeze și că el este viața cu rațiune și deci până când cea mai valoroasă formă a acesteia.

Filosofia, după cum am afirmat, este integrator de știință și tehnologii. De ce anume ea? Fiindcă ea are ca valoare supremă omul, care combină în sine natura și societatea, cultura ultimei. El e o ființă bio-socială sau bio-psiho-socială. O ființă cu natură biologică prin corpul său și cu conștiință, rațiune, spirit care nu sunt prezente în lumea naturală. Această ființă poate fi considerată și ca artificială, creată tot de om, de societate, de cultură, care sunt proprii numai speciei umane. Acesta e numai primul aspect. Aspectul al doilea se concretizează în faptul că știința și aplicarea ei în tehnică, dezvoltarea acestora poate duce la nimicirea speciei umane, a omului cu trăsăturile, însușirile și calitățile sale actuale.

Savantul deseori e ghidat de sentimentul priorității. El primul a înfăptuit sau va înfăptui ceva înaintea altora. Nu contează că acest ceva îl va dezvolta sau îl va nimici pe om.

Mulți dintre savanți, mai ales cei din domeniul științelor informaționale, consideră că intelectul uman poate fi transmis mașinii și că acesta va putea în viitor exista pe bază nebiologică.

Filosofia umanistă consideră pe drept că știința, tehnica și tehnologiile pot face minuni. Dar oare acestea întotdeauna sunt necesare? Ce dau ele omului – dezvoltare,

stagnare sau chiar moartea, dispariția? Urmarile pot fi incerte. Tehnologiile convergente pot duce la materializarea obiectivelor planificate, dar și la multe neplanificate, care pot fi tragice pentru om și viață. Din această cauză, în complexul noilor tehnologii convergente (NBIC) se introduc și tehnologiile sociale (NBICS), care sunt elaborate de științele socioumane, inclusiv de filosofie. Ultima e nucleul științelor în cauză. De aici prioritatea și necesitatea filosofiei în calitate de integrator al științelor și tehnologiilor. De aici și necesitatea ei pentru om și societatea umană [1].

Ecosofia, compartimentele și problemele ei fundamentale. Ecosofia e noua filosofie contemporană a supraviețuirii, securității și dezvoltării durabile a omului, societății și naturii terestre; filosofia problemelor globale, a toleranței și moralității, a integrării științifico-tehnice [2]. Aceasta e filosofia ce analizează toate problemele prin prisma ecologică luată în aspectul ei extins. Ecosofia sau înțelepciunea ecologică include în sine problemele filosofice ale ecologiei generale, antropoecologiei și ecologiei sociale [3]. Ea mai include în sine și etica ecologică globală, care se bazează pe umanismul tradițional, ecologic și etnic și pe valorile ecologice general umane [4]. Ecosofia, în opinia mea, nu trebuie să ocolească și problematica paranormalului ce ține de om, societate și natură [3] și care are aspecte științifice, socioculturale, psihologice și psihofizice.

Ecosofia mai include în sine, ca părți componente, și filosofile mai specifice, cum ar fi filosofia securității, filosofia digitală, filosofia toleranței și filosofia problemelor globale. Îmbinând în sine probleme de ordin filosofic ale ecologiei generale (știință biologică-naturalistă), ale ecologiei omului sau antropoecologiei (știință medico-biologică și psihosocială), a ecologiei sociale (știința complexă a interacțiunii

socio-naturale și sociale), ecosofia evidențiază ca problematică primordială pe cea a antropoecologiei. Din ce cauză? Fiindcă, după cum am menționat mai sus, omul e problema fundamentală primordială a oricărei filosofii umaniste. Natura terestră ar fi fost cu totul alta în lipsa omului. Mai bună sau mai rea? Mai degrabă, a doua.

Putem afirma că omul e cel mai mare distrugător al naturii terestre, concomitent însă el e și cel mai iscusit maestru-zugrav al acesteia. Dându-și seama de activitatea sa nocivă în natură, el e gata de a restabili și perfecționa ceea ce tot el neintenționat a distrus. Omul a modificat și modifică natura, inclusiv pe a sa proprie – corpul său fizic. Ultimul astăzi se află chiar în pericol, în insecuritate. Omul e amenințat de om. Realizările civilizației în domeniul științei și tehnicii, al tehnologiilor și medicinei sunt fantastice. Acestea l-au „amețit” pe omul contemporan într-atât încât la el a apărut iluzia că ar putea exista și corpul său biologic.

Filosofia, majoritatea filosofilor, întotdeauna au considerat că totul în lume e posibil, mai devreme sau mai târziu. Posibilă e oare existența, ființarea rațiunii umane pe o bază nebiologică? Nu pot nega ferm, completamente, această posibilitate. Consider însă că, dacă vom ajunge la așa ceva, nu vom mai putea vorbi de om, de specia umană, de societatea umană. Acestea vor dispărea ireversibil.

Reprezentanții transumanismului afirmă [vezi: 5-8] că, aproximativ către anul 2045, civilizația umană va intra în faza „polifurcației”, „a haosului dinamic” și se va apropia de hotarul „singularității”, după care va urma ori degradarea și pieirea, ori trecerea ei la o etapă calitativ nouă de dezvoltare. Posibilitatea supraviețuirii civilizației terestre, trecerea ei la o etapă nouă, mai avansată de dezvoltare, depinde de procesele evoluției antropotehnologice. Ultima are loc în prezent și se desfășoară

într-un tempou accelerat și imposibil de frânat [vezi: 9, p. 215].

Transumanismul, afirmă filosoful rus P. D. Tișcenko, exprimă tendința de contopire a omului cu mașina. „Omul va căpăta corpul nemuritor al mașinii, iar aceasta – sufletul lui rațional (deja mașinizat radical)” – în viziunea lui Tișcenko [10, p. 182]. După cum se vede, transumanistii de azi, ca și marxistii, bolșevicii de ieri, vor să supună controlului rațional evoluția omului. Posibilă e oare această realitate? Viața va arăta.

Consider că transumanismul depășește umanismul care se transformă în ceva completamente opus lui. Or, în lumea mașinizată, în lumea roboților unde intelectul uman, chipurile transferat mașinii, nu mai e nevoie de morală, de umanism. Acestea vor dispărea, probabil, odată cu dispariția omului, a etniilor și națiunilor umane, a naturii terestre cu diversele ei forme de viață.

Transumanismul absolutizează unele tendințe obiective ale dezvoltării actuale civilizației umane. Unele dintre acestea țin de posibilitățile științei, medicinei și noilor tehnologii. Acestea sunt capabile în prezent, dar mai ales vor fi capabile în viitor de a perfecționa și de a menține corpul, sănătatea fizică și psihică a omului la cel mai înalt nivel. Sunt deja create și implantate cu succes unor bolnavi organe create de om fie că din țesuturi biologice, fie că din materiale artificiale.

Tendențele absolutizate de transumanisti sunt deci cele ce țin de intelectul artificial, de robotică și de degradarea mediului în care activează omul și care la un anumit moment va deveni incompatibil cu viața, deci și cu omul, cu corpul biologic al acestuia.

Toate aceste tendințe, devenind realitate, vor amenința existența omului. Numai intelectul uman transmis mașinii va supraviețui, nu și corpul lui biologic, consideră transumanistii.

Iarăși ne punem întrebarea: e posibil așa ceva? Da, probabil, e posibil, numai că e posibilă și optimizarea interacțiunii omului cu mediul, a societății și civilizației cu natura terestră, deci și optimizarea interacțiunilor antro-po- și sacionaturale. Pe acestea omul trebuie să pună accentul în activitățile sale. Ocrotirea și menținerea corpului biologic al omului, al naturii umane devine astăzi și în viitor o problemă globală imperativă.

Omul a creat cultura și civilizația ca pe a o doua natură. Prin om natura a căpătat conștiința de sine, autocunoașterea. Prin intermediul lui, ea se perfecționează și se va dezvolta ascendent sau progresiv. Omul a creat și societatea, în afara căreia el nu a putut apărea și exista ca om. Societatea nu e o simplă sumă sau totalitate de indivizi, dar rezultatul interacțiunilor acestora. Ea nu poate exista și funcționa fără de indivizi cum nu poate exista și în afara și fără de natura terestră. Aceasta, la rândul ei, fiind modificată de om și societate, nu mai poate ființa în parametrii de azi decât cu sprijinul omului și al societății umane.

Omul e ființa în care în modul cel mai armonios se îmbină naturalul și socialul sau natura și societatea. Omul, prin corporalitatea sa, e o ființă organică, o ființă naturală. Prin rațiune, conștiință, spiritualitate, creativitate, acesta se prezintă și ca ființă „artificială” sau socială, culturală. Numai teoretic omul poate fi divizat în ființă bio-psiho-socială. Practic însă, naturalul (biologicul), psihologicul și socialul se interpătrund, formând un tot întreg, unic și armonios.

Trebuie de avut în vedere că corpul biologic al omului diferă cardinal de corpul altor ființe naturale. Conștiința, rațiunea, adevărata creativitate pot apărea numai în corpul uman și numai grație vieții sociale și a culturii. Ființa umană, copilul crescut în afara colectivității și al societății, rupt de cultură sau lipsit de ea nu se transfor-

mă în om. Rămâne o ființă cu chip de om, lipsit de intelect, și limbă naturală, de alte calități și însușiri umane. Structura fizică a creierului și sistemului nervos al acestuia nu se deosebește prin nimic de cea a omului normal. Deosebirea e de ordin psihologic. Lipsesc conexiunile psihice, imateriale ale acestuia față de cele ale omului normal.

Maimuța, delfinul, ca cele mai inteligente animale, pot fi relativ ușor dresate, dar e imposibil ca ele să capete intelect uman. O imitare a intelectului e posibilă, într-un anumit diapazon (la maimuța), dar însuși intelectul omului e de neatins. Asemănător cred că e și cu mașina inteligentă. Nu s-a înregistrat încă nici un caz când roboții singuri și-ar planifica propria dezvoltare trecând pe alături de programul de activitate elaborat de om. Creativitatea proprie robotului e posibilă numai în cazul când omul va implanta în el o logică a activității, luptei, creației poetice etc. Astăzi încă nimeni nu poate spune cum robotul ar putea însuși activitatea creatoare a omului [vezi: 11 p. 77].

Războiul oamenilor cu roboții și înrobirea acestora de către mașinile inteligente, afirmă E.V. Mareeva, bineînțeles că e un mit. Nicidecum însă nu e un mit posibilitatea înrobirii unor oameni de către alții cu ajutorul roboților. Regretabil ar fi dacă aceste unelte minunate ale omului ar fi transformate în armament. Atunci, afirmă E.V. Mareeva, războaiele viitorului vor fi nu cu androizii neînsuflețiți, dar cu oamenii lipsiți de suflet [12, p.173; 176].

Filosofia digitală e o altă componentă a ecosofiei care e chemată la viață de noua realitate în care s-au pomenit omul și societatea contemporană. Televiziunea, telefonია mobilă, mass-media, industria de distracții, sfera medicală și educațională etc. din ce în ce mai mult sunt digitalizate. Omul și mediul în care el activează, societatea – toate devin digitalizate. Iar filosofia, ca cel mai profund mod de reflectare a realității, încă

nu a reacționat adecvat, nu a conștientizat faptul că ea trebuie, dacă tinde să fie tot atât de apreciată și necesară omului ca știința, tehnica și noile tehnologii, să analizeze această realitate și posibilele consecințe ale ei asupra dezvoltării omului și ale evoluției umanității. Cugetătoarea din România, Lavinia Marin, consideră că filosofia „nu resimte șocul schimbării. În presa de larg consum, afirmă ea, era digitală este însoțită de obicei de o retorică a schimbării ca necesitate: guvernarea, administrația, educația, aproape totul trebuie să aibă și o umbră virtuală. Oare ar trebui ca și filosofia să intre în era digitală?” [13, p. 571]. Răspunsul poate fi numai unul – filosofia nu numai că trebuie, dar chiar e obligată să o ia în considerație și numai în acest mod va putea, ca pasărea Phoenix, renaște și schimba radical, conformându-se cu epoca dată.

„Deoarece filosofia este sinonimă cu gândirea, afirmă în continuare Lavinia Marin, ne vom întreba în ce măsură putem vorbi cu sens despre o gândire digitală... Oamenii din carne și oase – fără implanturi și proteze cognitive – pot gândi altfel cu ajutorul instrumentelor digitale, afirmă hotărât filozofa [13, p. 571]. Cugetătoarea în cauză, cred eu, nu pune la mod absolut semnul egalității între filosofie și gândire, or, ultima poate fi și nefilosofică, cotidiană, artistică, științifică, spre exemplu. Principalul e că filosofia e sinonimul celei mai adecvate, profunde și generalizatoare gândiri. Ultima are în centrul său de atenție omul ca cea mai de preț valoare, ca valoarea valorilor. Anume umanismul e fața adevăratei filosofii. De aici și necesitatea reflectării de către filosofie a realității digitale prin prisma umanului, a umanismului, a valorilor general umane. Numai astfel se va putea reforma și însăși cugetarea, gândirea.

Dorim, împreună cu Lavinia Marin, „să aflăm dacă și în ce fel instrumentele digitale pot aduce ceva cu adevărat nou în filosofie.

Suntem înconjurați și influențați de aparate digitale într-o asemenea măsură încât aproape nu le mai observăm prezența. Am putea spune că forma noastră de viață a devenit digitală în multe privințe. Dar cum putem folosi acest fapt pentru a gândi o filosofie nouă?”, se întreabă filozofa [13, p. 572].

Conform Laviniei Marin, care se bazează pe concepțiile lui Vilém Flusser, exprimată în cartea „Despre scris. Are scrisul un viitor?”, reflectarea realității istorice are la baza sa 3 coduri. Vorba e despre imagini, codul alfabetic, deci scrisul și numerele sau gândirea numerică. Așa cum imaginile au fost de-construite și criticate prin scris, a venit rândul scrisului să fie criticat și de-construit prin sau de numere.

Numerele au fost inventate odată cu literele, în același gest al scrisului, dar ele exprimă un cu totul alt mod de gândire, diferit chiar de modul de gândire logic care rămâne textual. Vorba e de gândirea numerică [13, p. 574]. Putem spune, afirmă în continuare Lavinia Marin, că abia în zilele noastre gândirea matematică și-a atins apogeul și forma supremă în gândirea digitală. Odată cu revoluția în informatică asistăm la o nouă schimbare de cod. De la codul alfabetic și matematic s-a trecut la codul binar sau digital. Două numere (zero și unu) au ambiția să înlocuiască toată arhitectura informației prezente și trecute. Dacă textele analizau și criticau imaginile, atunci programele digitale se constituie ca o critică directă a textelor. Cu fiecare schimbare de cod ne găsim și mai înstrăinați de realitate [vezi: 13 p. 575].

Cristina Voinea afirmă că, în ultimele decenii, arii mari ale vieții politice, economice și sociale s-au extins online. Internetul a schimbat în mod radical comportamentul politic al indivizilor umani, fie prin oferirea unor noi modalități de obținere, verificare și răspândire a informației, fie prin facilitarea comunicării la scară globală.

Internetul oferă, afirmă Cristina Voinea, și o altă dimensiune, cum ar fi logica acțiunii colective, noul mediu, înlesnind mobilizarea în masă prin oferirea unor noi posibilități pentru coordonare și colaborare. Astfel devine tot mai clar că noile tehnologii nu sunt simple mecanisme utile în activități punctuale, ci adevărate motoare ale schimbării sociale [14, p. 583].

Astfel, la întrebarea e posibilă oare o filosofie a digitalului, răspunsul poate fi numai afirmativ. Or, lumea digitalului a devenit o lume a noastră, a tuturor. Aproape întreaga noastră formă de viață e deja digitalizată. Necesitatea filosofiei digitale sau a digitalului e evidentă.

Care ar fi cauza includerii filosofiei digitale în componența ecosofiei? Odată ce ecosofia este noua filosofie a epocii noastre și a supraviețuirii, securității și dezvoltării durabile a omului, societății și naturii terestre, iar acestea nu pot fi împlinite fără de noile tehnologii, inclusiv cele digitale sau informaționale, nu e oare logic de a include filosofia dată în ecosofie? Consider că răspunsul logic e numai cel pozitiv sau afirmativ.

Tehnologiile digitale și utilizarea lor trebuie să fie în centrul atenției ecosofiei, or, acestea pot influența omul și societatea atât benefic, cât și malefic. Omul, societatea în întregime, pot fi expuși manipulării. Exemple avem destule. Practic, majoritatea țărilor lumii, și printre acestea SUA, Franța, Rusia, au înregistrat amestecul hackerilor în activitatea uneia sau chiar a majorității instituțiilor sociale, cum ar fi cele ale apărării, băncile, electorale, de partid etc. Cele mai recente exemple de „influențe digitale” ar fi companiile electorale prezidențiale din SUA și Franța, atacul global asupra a mai mult de 300 000 calculatoare în 150 țări ale lumii în luna mai 2017, atacul hackerilor din iunie 2017 asupra Băncii Naționale, a sistemului energetic, inclusiv cel de la Cernobâl

și al altor instituții statale și particulare din Ucraina, alte țări, inclusiv Federația Rusă.

Un studiu recent a demonstrat că algoritmul de căutare a motorului Google poate influența preferințele votanților indeciși cu 20%, ori chiar mai mult, în diverse grupuri demografice, în favoarea unui anumit candidat la alegerile prezidențiale, prin afișarea pe prima pagină a rezultatelor căutării după termenul „alegeri 2016” a paginilor care favorizează un anumit candidat. Ceea ce se dovedește cu adevărat problematic este că această manipulare devine greu de sesizat [14, p. 587].

Tehnologiile digitale ar putea servi nu numai activităților de manipulare, dar și celor ce țin de spiritualitate, moralitate, comportament decent etc. Prin intermediul acestor tehnologii s-ar putea stopa și înlătura, în cadrul internetului, violența, pornografia, inclusiv cea infantilă, discriminările de tot genul, diversele propagande rasiale, xenofobe, anti-umane, care sunt introduse anonim și circulă virtual nestingherit. Mass-media comunică că deja există roboți capabili să depisteze oamenii care mint, având ca bază aceleași tehnologii digitale mai avansate decât detectorul de minciuni.

Roboții actuali pot influența omul, comportamentul acestuia, atât benefic, cât și malefic. Totul depinde de programator, de intențiile bune sau rele ale acestuia. Anume aici e nevoie și de o filosofie a digitalului, o bază teoretică a activităților robotice. Filosofia digitală trebuie să se bazeze pe umanism, pe etica ecologică globală, care include în sine umanismul tradițional, care-i are în vedere pe indivizii umani, pe umanismul ecologic, răspândit și asupra naturii, a întregii vieți terestre și pe umanismul etnic, răspândit și asupra etniilor umane [vezi: 4].

Filosofia securității. Filosofia digitală, ca și filosofia general ecologică, socioecologică, antropoecologică și cea a toleranței,

are tangențe cu filosofia securității și filosofia problemelor globale, or, toate acestea interacționează în cadrul ecosofiei sau înțelepciunii ecologice în baza eticii ecologice globale. Filosofia digitală are în centrul atenției nu numai robotica, tehnologiile digitale și posibilitățile acestora, dar și securitatea umană. Ultima e chiar unul din aspectele fundamentale ale acesteia, or, după cum deja am menționat, robotica, întreaga tehnică ce ține de domeniul artificial, poate fi îndreptată nu numai spre a-i ușura omului activitățile sale și viața, dar și împotriva acestora. Securitatea omului, a speciei umane poate fi foarte grav amenințată și afectată de roboți, de transformarea acestora în armament tot de către om. Acest aspect al roboticii este un argument în plus în favoarea existenței filosofiei securității, fie și în cadrul ecosofiei, care și ea este filosofie. Filosofia, după cum s-a menționat anterior, întotdeauna abordează problemele prin prisma factorului uman și a valorilor general umane. Ecosofia deci nu face excepție. Robototehnica îl scu teste pe om de activități algoritmice, monotone, eliberându-i timpul pentru activități cu adevărat creatoare și de anvergură. Omul i-a ajutat și în creație prin îndeplinire de către mașini și roboți a unor operații de rutină și de lungă durată. Robototehnica în acest aspect e necesară omului, ceea ce nu putem afirma în cazul transformării acesteia în armament și tehnică de război. Dar și în acest caz factorul uman e hotărâtor. De om depinde folosirea sau neutilizarea acestui armament (a roboților) împotriva altor oameni.

Securitatea se referă, practic, la toate entitățile materiale și spirituale, la toate domeniile sociale, economice, morale, virtuale. Acestea servesc ca încă un argument în favoarea necesității filosofiei securității. Aplicarea și utilizarea discutabilă a termenului de securitate de asemenea servește ca argument în favoarea existenței filosofiei

securității. Argumentul cel mai hotărâtor însă e că securitatea, în ultimă instanță, se referă la ființa umană, la lumea acestuia. Toate celelalte securități au sens pe atât pe cât se referă la om, la specia umană. Am putea afirma că toate securitățile sunt incluse în cea umană și au sens pe atâta pe cât asigură securitatea umană.

Problemele globale, inclusiv schimbarea climei, elaborarea și aplicarea noilor tehnologii convergente, pot deveni incompatibile cu securitatea și chiar viața umană. Pentru ca securitatea dată să devină reală și durabilă pe cât e posibil, sunt necesare atât calculatoarele, robotica, cât și tehnologiile digitale, filosofia acestora. Securitatea omului, în viziunea filosofiei securității, e mai valoroasă, mai preferabilă decât securitatea oricărei alte forme de viață. Acest lucru nu e tocmai în concordanță cu principiul laureatului Premiului Nobel, Albert Schweitzer – „venerază oricare formă de viață”.

Securitatea e și o problemă filosofică care nu poate fi soluționată, asigurată odată și pentru totdeauna, univoc în toate împrejurările. Ea e concretă, individuală și nestandard. A cui securitate ar trebui asigurată dacă am alege între criminal și posibila lui jertfă, spre exemplu între pedofil și copilul care poate fi violat? A cui securitate ar trebuie întărită și menținută în cazul statului agresor și celui supus agresiunii, cum ar fi, spre exemplu, Federația Rusă cu Ucraina, aceeași Rusia și Republica Moldova, Federația Rusă și Georgia? Filosofia securității, pe cine ar îndreptăți în cazul Siriei cu problemele ei ce țin de securitatea președintelui Asad și a majorității populației siriene? Conducerea Rusiei a ales „securitatea” președintelui sirian, care, chipurile, a fost ales de popor și reprezintă „puterea legitimă”. Așa să fie oare?

Filosofia securității, cred eu, trebuie să fundamenteze securitatea tuturor, deci și a criminalului, numai că în pușcărie, și

a agresorului, poporul căruia nu trebuie nimicit, dar ajutat să iasă din criză, cum a fost cazul Germaniei naziste, a Japoniei și al altora după cel de-al II-lea Război Mondial. Vinovații trebuie pedepsiți, chiar și prin intermediul pedepsei capitale, numai că înfăptuirea pedepsei să fie demnă de om și nu o batjocură la adresa acestuia, cum a fost, spre exemplu, pedeapsa lui Hussein sau Gaddafi.

Filosofia toleranței. Filosofia securității, ca parte componentă a ecosofiei, e strâns legată de filosofia toleranței, și ea parte componentă a ecosofiei. Conceptul de toleranță își are uzul în viața reală a oamenilor în medicină și biologie, în teorie și practica religioasă și morală, în concepțiile filosofiei sociale și antropologice contemporane. Creștinismul, ca religie universală și morală înaintată și fundamentată în darul acesteia, se deosebește radical de alte religii și concepții morale prin toleranța absolutizată. „Iubește-ți aproapele necătând la orice. Dacă cineva te lovește pe obrazul drept, dăi-l și pe cel stâng”. Fiind grav agresat, batjocorit și înjosit, Hristos rostește: „Iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac”.

Morala creștină propagă toleranța absolută, dar în practică biserica și majoritatea creștinilor nu au implementat-o, nu o pot traduce în viață până la capăt. Chiar și în relațiile între diversele curente și biserici creștine, nemaivorbind de celelalte necreștine. Preafericitul sau Sfântul Augustin ajunsese la concluzia că nici chiar Dumnezeu nu poate fi absolut tolerant. Or, majoritatea oamenilor nu vor ajunge în Rai, ci în Iad, din cauza păcatelor Domnul nu-i poate ierta pe toți, deci nu poate fi absolut tolerant față de toți oamenii.

B. S. Galimov, un filosof din Federația Rusă, afirmă că noțiunea de toleranță s-a constituit pentru prima dată în medicină și biologie, însă la momentul de față nu există o concepție unică pentru toate as-

pectele existenței sociale și ale vieții spirituale a societății. Toleranța e pluralistă, multiaspectuală, eterogenă. Din punctul de vedere al abordărilor politico-juridice și filosofice toleranța semnifică stima, înțelegerea și acceptarea diversității de culturi ale popoarelor lumii, ale formelor de autoevidențiere, ale modalităților de exprimare a individualității umane. Ea e favorizată de cunoștințe, comunicabilitate, sinceritate și libertatea gândirii, conștiinței și convingerilor.

Toleranța e armonie în diversitate. Ea nu e numai datoria morală, dar și necesitatea politică și juridică. Toleranța contribuie la instaurarea păcii, la schimbarea culturii războiului cu cea a păcii. Toleranța, conform filosofului din Federația Rusă, nicidecum nu înseamnă cedări, indulgență sau îngăduință prea mare. Toleranța, mai întâi de toate, e o atârnare activă, formată în baza principiilor universale ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Toleranța în orice împrejurări nu poate servi ce îndreptățire a atacurilor la aceste valori fundamentale [15, p.10].

Toleranța e necesară în procesul de edificare și menținere a securității. Până la ce nivel sau limită însă ea e admisă? Iată unde apare problema. Poate oare agresatul sau atacatul să fie tolerant față de agresor? Toleranța, consider eu, poate fi numai duală, manifestată de ambele părți ale conflictului neîncepută încă și nu de agresat sau de învins față de victorios. Posibil e așa ceva sau totuși e o utopie ca și în cazul moralei creștine. De aici necesitatea elaborării unei filosofii a toleranței ca parte componentă a ecosofiei de rând cu filosofia securității și a celorlalte. Altfel, înțelepciunea filosofică nu va fi completă și nu-și va putea înfăptui misiunea imperativă a salvării omului, a supraviețuirii și dezvoltării durabile a acestuia, a societății, culturii și a naturii terestre.

CONCLUZII

Epoca contemporană, epocă a internetului, științei, noilor tehnologii, problemelor globale și a pericolelor de moarte nemaiîntâlnite până acum pentru om și întreaga viață terestră, necesită imperativ o nouă filosofie marcată de mine prin termenul de ecosofie sau înțelepciune ecologică.

Ecosofia include în sine o serie de probleme și obiective, câteva filosofii mai particulare, printre care și cele ale securității,

toleranței, a problemelor globale și a noii moralități, bazate pe umanismul tradițional, ecologic și etnic.

Ecosofia e adresată absolut tuturor oamenilor în genere și în parte, tuturor statelor, societăților și comunităților de oameni de pe întreaga Terra, reprezentanților tuturor profesiilor, savanților și factorilor de decizie de toate nivelurile, inclusiv militarilor, mai ales, prin problemele ce țin de securitate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Strat Emilia Irina. Mai este actuală filosofia? // Revista de filosofie. – București 2012, №3, p. 410-417.
2. Sîrbu Ion. Securitatea și dihotomia tehnologiilor convergente // PolicialScience, International RelationsAndSecurity Studies. International ConferenceProceedingsthe 7th edition. Sibiu, may 27-29, 2016. Lucian Blaga University of Sibiu, p. 471-478.
3. Sîrbu Ion. Ecosofia sau filosofia ecologică. – Iași, 2000. – 370 p.
4. Sîrbu Ion. Etica ecologică globală și dialogul civilizațional; Aspecte epistemologice și de securitate // Lucian Blaga University of Sibiu Studia Securitatis Tom IX No3/2015. – p. 159-168.
5. Дубровский Д. И. (редактор) Глобальное будущее 2045. Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая эволюция. – М: МБА, 2013.
6. Алексеева И. Ю., Аршинов В.И., Чеклецов В.В. „Технолюди” против „постлюдей”: НБИКС – революция и будущее человека // Вопросы философии. М., 2013, №3, с.12-21.
7. Конвергенция биологических, информационных, нано- и когнитивных теологий: вызов философии (материалы круглого стола) // Вопросы философии. – М., 2012, №12, с. 3-23.
8. Урсул А.Д., Урсул Т.А. Будущее человечества: Апокалипсис или дальнейшая эволюция? // Политика и общество. – М. 2012, с. 59-72.
9. Дубровский Д.И. К вопросу о глобальном будущем и трансгуманистической эволюции (Ответ П.Д. Тищенко) // Вопросы философии. – М., 2015, №3, с. 2014-2020.
10. Тищенко П.Д. Россия 2045: котлован для аватара: размышления в связи с книгой „Глобальное будущее 2045: Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая эволюция” // Вопросы философии. – М., 2014, №8, с. 181-187.
11. Кузнецова Т.В., Оруджев З.М. История и проблема робота // Вопросы философии. – М., 2016, №1, с. 72-81.
12. Мареева Е.В. От искусственного интеллекта к искусственной душе // Вопросы философии. – М., 2014, №1, с. 171-177.
13. Marin Lavinia. Schiță pentru o posibilă filosofie a digitalului // Revista de filosofie. – București, 2016, №5, p. 571-582.
14. Voinea Cristina. Guvernarea fără guvernanți: Politica prin algoritmi și Big Data // Revista de filosofie. – București, 2016, №5, p. 583-595.
15. Чумаков А.Н., Королёв А.Д. Философия. Толерантность. Глобализация. К итогам VII Российского философского конгресса // Вопросы философии. – Москва, 2016, №7, с. 6-20.
16. Sîrbu Ion. Ecosofia și perspectiva rurală // Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Facultatea de Economie. Lucrări științifice, volumul 31, Economie. – Chișinău, 2012, p. 530-540.

EFFECTUL PROPAGANDEI ASUPRA STATELOR ÎN PROCES DE MODERNIZARE

Sorin BECCIU¹

EFFECT OF PROPAGANDA ON THE STATES IN THE PROCESS OF MODERNIZATION

The appearance of propaganda phenomenon is analysed in this article. Although information plays an important role since the ancient times, in the post-truth epoch it manages to produce the major changes. Following the English-Saxonian and Latin countries' traditions, one can observe that propaganda is an instrument that can be used according to some interests. The research tries to identify why the number of propagandistic materials had risen in the XXth century. The series of the theories are touched upon, such as behaviorism, spiral of science or crowd psychology, to explain the mechanisms of propaganda functioning. The knowledge of the mechanisms can create the immunity towards the black propaganda, and the citizens of certain countries, such as the Republic of Moldova, can be protected against its effects.

Keywords: propaganda, information, manipulation, spiral of science, behaviorism, crowd psychology, psyops, censorship.

Tema este importantă în contextul geopolitic actual, caracterizat de confruntări informaționale și propagandistice în care se află spațiul românesc. Globalizarea, fenomen caracterizat de un grad înalt de transfer al informațiilor, face ca cercetătorii să acorde o mai mare atenție acestei probleme. Componenta informațională devine tot mai importantă pentru organizarea apărării statelor, de aceea aceste cunoștințe trebuie utilizate și de către Armata Națională a Republicii Moldova.

Informația a jucat mereu un rol important în război. În tratatele sale, Sun Tzu scria că „arta războiului se bazează pe decepție” [1] și că o persoană care dorește să devină comandant de oști trebuie „să cunoască inamicul așa cum se cunoaște pe sine” [2]. Propaganda este acțiunea de răspândire a unor idei care prezintă și susțin o teorie, o concepție, un partid politic etc., cu sco-

pul de a convinge și de a câștiga adepți [3]. Unul dintre scopurile propagandei într-un conflict este încercarea de a induce în eroare inamicul, ca acesta să se predea fără a suferi distrugerii masive ale infrastructurii, în timp ce oștile proprii să rămână motivate să lupte, iar cei rămași acasă să susțină industria de război și să păstreze un moral favorabil operațiunilor militare.

În istorie sunt o sumedenie de exemple de acțiuni propagandistice, însă pentru prima dată termenul de „propagandă” a fost folosit cu un sens diferit. Termenul datează din anul 1622, atunci când Papa Grigore al XV-lea convoacă Conciliul Bisericii Catolice, care avea drept scop supraviețuirea activității misionarilor. Misiunea acestui conciliu era să organizeze propagarea credinței în coloniile întemeiate peste Atlantic. Acest conciliu s-a numit *Congregatio de Propaganda Fide* (trad. *Congregația pentru propagarea credinței*). La început,

¹ Sorin BECCIU, drd. Institutul de Cercetări Juridice și Politice

termenul „propagandă” s-a referit la conciliu și nu la activitățile pe care acesta le gestiona. Mai târziu, cuvântul „propagandă” a început a fi folosit cu sensul de eforturi de a răspândi idei religioase sau viziuni politice. În același timp, alții vedeau propaganda ca echivalenta publicității. După Bernard Cathelat, diferența majoră dintre propagandă și publicitate este că „persoana care folosește propaganda încearcă să-și impună ideile fără a ține cont de viziunile grupului țintă, pe când un agent de publicitate trebuie să-și ignore propriul stil de viață, valorile sale și să se focalizeze pe valorile și pe stilul de viață al grupului țintă, prin ce îl motivează pe consumator” [4].

Cu toate că exemple de propagandă putem găsi încă din epoca antică, Henric al VIII-lea este considerat ca primul rege ce a finanțat o acțiune de propagandă din banii statului. El a dorit să treacă Anglia de sub influența Bisericii Catolice sub cea Anglicană. Monarhul a folosit această metodă încă înainte ca termenul „propagandă” să fi fost inventat. Jean-Marie Domenach afirmă că prima utilizare modernă a termenului s-a produs în timpul Revoluției Franceze. În 1793, în Alsacia, a fost creată asociația *Propaganda*, al cărei scop era să răspândească ideile revoluționare.

Atunci când dorim să ne referim la aspectul etic al propagandei, ne apare întrebarea: este propaganda pozitivă sau negativă? Răspunsul la această întrebare depinde de felul cum definim termenul „propagandă”. În tradiția anglo-saxonă, acest termen are o conotație negativă prin definiție. În percepția vorbitorilor de limbă engleză, propaganda este în strânsă legătură cu minciuna, decepția, manipularea, termeni cu o profundă încărcătură malefică. În viziunea țărilor de sorginte latină, propaganda înseamnă „publicitate”. În spațiul românesc, datorită influenței regimului totalitar comunist, sensul termenului „propagandă”

se apropie de tradiția anglo-saxonă. În societățile occidentale, datorită conotației negative pe care a căpătat-o termenul, organizațiile ce activează în așa domenii ca diplomația publică, operațiile informaționale preferă să nu-și atribuie acest termen în denumirea lor, cu toate că unele acțiuni pe care le întreprind ar cădea sub incidența definiției propagandei. Diferența subtilă dintre informație și propagandă poate fi sesizată în viziunea egocentrică a unui înalt reprezentant al armatei Statelor Unite ale Americii, în rezervă. Răspunsul simplist la această întrebare l-a oferit colonelul Jack Summe, încadrat anterior în al patrulea grup de operații psihologice din cadrul armatei Statelor Unite ale Americii, menționând „produsul oferit de noi este *informație* și cel oferit de inamic *propagandă*” [5].

Până la începutul Primului Război Mondial, propagandei i se acorda puțină atenție din partea oamenilor de știință sau a politicienilor. Odată cu apariția telegrafului și a presei scrise, propaganda a putut influența mase mari de oameni, de la cei rămași acasă până la trupele din linia întâi. În timpul acestui război, ea devine instituționalizată și este privită ca un mod oficial de luptă. De ce propaganda a avut o ascensiune vertiginosă la începutul celui de-al XX-lea secol? Pe lângă revoluția tehnologică condusă de Nikola Tesla, Guglielmo Marconi și alții, care au făcut posibilă apariția radioului și televiziunii la începutul acestui secol, psihologii și sociologii și-au axat atenția asupra comportamentului uman. Schimbarea se produce în faptul că aceștia nu se limitează, cum o făceau în trecut, la descrierea comportamentului uman, ci încearcă să descopere metode să modifice sau să anticipeze comportamente. Intenția nu era în totalitate științifică. Ei încercau să găsească metode eficiente să influențeze un număr mare de oameni, într-o societate din ce în ce mai complexă, ce dispunea de mai multă

libertate, în concluzie, o societate mai greu de guvernat. Cercetătorii o purces pe calea acestor cercetări și sub presiunea politicului.

Ca să explice metodele de persuasiune și propagandă, cercetătoarea germană Elisabeta Noelle-Neuman, folosind teorii din domeniul psihologiei și sociologiei, a elaborat conceptul „spirală tăcerii”. Acest concept se referă la faptul că societatea amenință pe membrii ei care nu îi împărtășesc valorile și normele și au un comportament deviant cu izolarea, fapt ce face ca ei să trăiască într-o frică constantă de a fi respinși. Această frică îi face pe indivizi să evalueze constant climatul din jurul lor. Această evaluare constantă influențează comportamentul public al individului, în special vorbitul în public. Altfel spus, persoanele sunt manipulate de mediul ambiant, de frica interioară de ostracizare atunci când sunt parte a unei minorități. De cele mai multe ori ei nu își vor vocifera opinia minoritară atunci când sunt înconjurați de reprezentanții majorității. În cadrul alegerilor electorale, de cele mai multe ori după finalizarea acestora, cei intervievați afirmă că au votat cu învingătorul din alegeri. În Republica Moldova, acest fenomen s-a observat după alegerile din 5 aprilie 2009, când majoritatea celor chestionați nu afirmă că au votat cu PCRM, iar rezultatele au făcut ca aceștia din urmă să obțină 60 mandate de deputat.

Folosind teoriile elaborate anterior, propaganda are un efect mai mare asupra grupului țintă. În cazul țărilor membre ale NATO, departamentul ce se ocupă de operațiuni psihologice folosește teorii și concepte din sociologie și psihologie. În una dintre cele mai recente doctrine ale NATO, pentru departamentul PSYOPS există o întreagă anexă care explică diverse comportamente și acțiuni (NATO PSYOPS Doctrine, 2006, Annex C) și cele mai simple metode de a le modifica folosind teo-

rii elaborate în cadrul behaviorismului lui Watson [6]. În cadrul acestui document este stipulat că, pentru a genera răspunsuri favorabile din partea populației, sunt folosite mai multe metode. Fie transmiterea mesajelor prin intermediul persoanelor ce dețin autoritate (lideri politici sau religioși), fie pentru a scădea coeziunea dintre trupele inamice, se creează zvonuri despre prezența în rândul acestora a unor grupuri distincte. Totodată, în cadrul acestui document, specialiștii NATO analizează efectul pe care îl pot avea mișcările spontane de masă (revoltele). Cu toate că acestea pot oferi beneficii de scurtă durată, ele sunt imprevizibile și dificil de manipulat. Cu toate că în societățile occidentale rolul major pe care îl au percepțiile, emoțiile și factorii culturali se studiază de mult timp, aceste schimbări nu au fost introduse încă în doctrina PSYOPS. Până în prezent, patriotismul și naționalismul sunt folosite ca artilerie grea în campaniile de propagandă pe întreg mapamondul. Scopul lor este să mențină moralul ridicat al trupelor de pe câmpul de bătălie și a celor rămași în spatele frontului. Demonizarea până la absurd a inamicilor este o altă tehnică populară în cadrul propagandei. Bazată pe așa sentimente ca dragostea de țară și ura față de inamic, aceste tehnici de propagandă sunt acceptate și primite de către grupurile țintă [7].

Psihologia oferă teorii pentru psihicul individului, dar, conform teoriilor sociologului francez Gustave Le Bon, teorii acceptate de sociologii și psihologii moderni, comportamentul individului se schimbă de îndată ce acesta aparține unei mase de oameni. „Individul inclus într-o mulțime dobândește, prin simplul fapt al numărului crescut de oameni din care face parte, un sentiment de putere invincibilă care îi permite să cedeze unor instincte pe care, singur, și le-ar reprima obligatoriu. El va ceda acestora cu atât mai bucuros cu cât

mulțimea, fiind anonimă și, prin urmare, iresponsabilă, sentimentul responsabilității, care întotdeauna îi reține pe indivizi, dispare în întregime” [8]. Ca departamentul PSYOPS să aibă un mai mare succes, sunt necesare și cunoștințe ce țin de domeniul psihologiei sociale. Psihologia socială studiază omul într-un context social în care aceasta interacționează cu alți semeni și pare a fi singura disciplină care oferă soluții și teorii pentru problemele tehnice ale propagandei.

Cum trebuie organizat un mesaj propagandistic ca să fie acceptat cu ușurință de către grupul țintă? După ce a citit teoriile lui Edward Bernays despre manipularea publicului și teoriile lui Gustave Le Bon despre psihologia maselor, Adolf Hitler a spus, în 1937: „Capacitatea de percepție a maselor este limitată, nivelul lor de înțelegere este redus, însă pe de o parte capacitatea de a uita este mare” [9]. De aceea un mesaj propagandistic trebuie să se limiteze la puține puncte, să fie folosite niște cuvinte cheie, să fie succint ca oamenii să poată înțelege mesajul. Astfel, mesajul propagandistic rusesc în urma anexării Crimeii și a războiului din Donbas s-a revigorat prin intermediul demonizării europenilor (gayropa, Europa sprijină minoritățile sexuale în defavoarea tradițiilor milenare ș.a.) [10] și răspândirea dezinformărilor, în timp ce mesajul propagandistic american, promovat prin intermediul culturii de masă oferite de Hollywood, se rezumă simplist la o cultură hedonistă și la consumerism exagerat, valori străine de matricea spirituală a neamului românesc.

O altă importantă acțiune pentru succesul propagandei este cenzura. Intelectualul american Walter Lippmann afirmă că este necesar să existe o relație direct proporțională între propagandă și cenzură: „Fără cenzură, propaganda în forma ei cea mai pură este imposibilă. Pentru a supune

publicul acțiunilor propagandei, trebuie să existe un obstacol între acesta și eveniment” [11]. Pentru a crea acel pseudoeveniment, intenționat de cel ce dorește inițierea propagandei, este necesară să fie limitată realitatea oamenilor, ca în conștiința lor să accedă mai ușor acel eveniment. Dacă s-ar cunoaște și cealaltă latură a monedei, în interiorul persoanei s-ar putea produce o dezbatere care ar putea culmina cu aflarea adevărului. Un exemplu elocvent ce arată echilibrul între propagandă și cenzură este Republica Populară Democrată Coreeană. Cetățenii acestei țări sunt supuși unei ample campanii de propagandă ce durează de mai bine de jumătate de secol, iar între timp sunt privați de informații din restul lumii. Nu au acces la internet, telefonie mobilă, conexiune telefonică cu restul lumii, aparatele de radio sunt fixate doar pe frecvențele nord-coreene. Sunt interzise contactele dintre turiști și localnici. Într-un documentar pe care l-am văzut despre Coreea de Nord, un student la științe politice întrebând ce lideri politici, în afară de cei locali, cunoaște a putut menționa doar pe Stalin, Lenin și Mao. Acest fapt demonstrează la ce nivel ridicat este cenzura în acel stat totalitar. Pentru statele liberal-capitaliste se produce un fenomen similar ca esență. Multitudinea de informație și caracterul redus de percepție și analiză ale individului îl face pe acesta să autocenzureze informația și să accepte un anumit palier al informației, în urma preferințelor ideologice sau a autorității emitentului.

În cartea „Propaganda politică”, scrisă de cercetătorul francez Jean-Marie Domenach, putem găsi legătura dintre individ, mass-media și propagandă. Propaganda este un discurs adresat indivizilor; se folosesc deseori cuvinte și simboluri ce le putem auzi la radio, citi în presă sau vedea la televizor. Scopul propagandei este să influențeze atitudinea oamenilor în

probleme ce țin de opinia publică. Masele sociale sunt supuse propagandei cu ocazia unor evenimente. Un exemplu recent ar fi cel din Statele Unite ale Americii, în urma conflictului armat în Golful Persic, Irak și Afghanistan, acasă s-a declanșat campania „*Support our Troops*” [12] (trad. *Sușține trupele noastre*), care dorește a menține moralul ridicat al contribuabililor care plătesc pentru aceste războaie. Jean-Marie Domenach mai identifică diferența dintre propaganda îndreptată împotriva națiunilor – grup de oameni cu memorie istorică și mase – grup de oameni fără memorie istorică; conform lui, efectele propagandei îndreptate împotriva maselor dispăre rapid de îndată ce agitatorul a oprit-o. Astfel, ne putem explica de ce în mentalul colectiv din stânga Prutului se păstrează acele idei referitoare la „bunăstarea sovietică” sau „jandarmul fascist român”.

În plin Război Rece, filosoful și sociologul francez Jaques Ellul scrie o carte despre propagandă. Acesta o consideră ca o știință sau metodă care se bazează pe psihologie și sociologie. El afirmă că scopul propagandei este să determine acțiuni și nu să modifice credințe sau idei. Jaques Ellul opinează că propaganda este o necesitate în societatea modernă, față de care individul nu poate să scape, datorită faptului că el este parte a unei mase de oameni. Ca să fie eficientă, propaganda trebuie să excludă orice contradicție, ea trebuie să fie continuă, de durată, organizată și instituționalizată. Argumentele folosite în propagandă trebuie să fie conștientizate deja de către grupul țintă. De exemplu, propaganda stalinistă se baza pe teoria fiziologului Ivan Pavlov referitor la reflexul condiționat clasic; propaganda hitleristă, organizată de Joseph Goebbels, era bazată pe teoriile lui Sigmund Freud referitoare la libido și refulare, iar propaganda americană se folosea de teoriile lui John Dewey referitoare la educație. Deși țările

au folosit diferite teorii, Jaques Ellul concluzionează că „propaganda este aceeași în China, Statele Unire ale Americii, Uniunea Sovietică sau Algeria” [13].

Pentru a combate propaganda neagră, se organizează acțiuni contrapropagandistice. Contrapropaganda presupune acțiunile menite pentru a combate propaganda inamică. Ea este strâns legată de propagandă, deoarece se folosesc metode similare. Cu toate acestea, contra propaganda are un scop defensiv și poate fi bazată, spre deosebire de propagandă, care permite minciuni, doar pe adevăr [14]. Contrapropaganda se alimentează tematic din ideologia statului și promovează valorile spirituale și estetice, ideile general umane și practicile democratice avansate specifice statului dat. Ea mai promovează un mod sănătos de viață bazat pe cultură și tradițiile multisekulare strămoșești, pentru a combate pseudocultura și nonvalorile promovate subtil. Un al doilea scop este demascarea propagandei inamice, de răspândire a dezinformării, miturilor și zvonurilor. Sarcina strategică a activității contrapropagandistice ar fi eliminarea canalelor de promovare a ideilor ostile, formarea la cetățeni a unei imunități morale, estetice și cognitive față de ideile dăunătoare spiritului și sănătății, formarea la cetățeni a unor convingeri ferme, bazate pe știință modernă, istoria neamului și Bisericii, cărților sfinte ale civilizațiilor și cultura strămoșească, cunoașterea culturii și esteticii universale. De asemenea, sarcina strategică presupune contracararea tuturor formelor de diversiune și dezinformare informațională venite din interior și exterior, demascând operativ scopurile lor, metodele de promovare, desfășurând activitățile de contracarare a lor.

În regimurile totalitare, propaganda a beneficiat de o cenzură instituționalizată care controla fluxul de informație ce intra și ieșea din țară. Cenzura era menținută de

un aparat represiv. Pentru a scăpa de fluxul de informație venită pe unde radio, Uniunea Sovietică folosea la început unde AM apoi YKB. Totodată, în preajma orașelor mari erau bruiate frecvențele posturilor de radio de peste hotare BBC, Radio Europa Liberă și Vocea Americii etc. Era destul de dificil accesul la informația de alternativă. În satele și orașele din RSSM, activiștii de partid pedepseau pe acei ce ascultau Radio București. Altă diferență era existența unui cult al personalității în regimurile totalitare (*Führer* Hitler, *батька* Stalin, *Conducătorul* Ceaușescu și Fidel Castro – *El Lidero Maximo*). Propaganda totalitară afecta totate sectoarele vieții, politicul, socialul, culturalul și era justificată cu argumente ideologice (fasciste, național-socialiste, marxist-leniniste, rasiste ș.a). Spre deosebire de țările democratice, unde instituțiile de propagandă funcționau doar pe timp de război, în cele totalitare erau prezente o mulțime de ministere, instituții, departamente și pe timp de pace.

După ce am enunțat această istorie succintă a propagandei, pentru cititorul neavizat poate apărea întrebarea: „Care este valoarea ei etică?” Paradoxal, răspunsul la această întrebare a fost dat în 1934, la Congresul Partidului Național-Socialist din Nürnberg, de către Joseph Goebbels: „Propaganda, în esanța sa, nu este nici pozitivă, nici negativă. Valoarea sa morală este decisă de obiectivele pe care încearcă să le îndeplinească” [15].

În concluzie, putem spune că propaganda este și va fi prezentă în orice societate, cu un grad mai înalt în societățile informaționale, important este ca publicul care este cel mai des supus acestei metode de manipulare să aibă acces la tehnici și metode de protecție. Statele în proces de modernizare sunt mai susceptibile proceselor progadistice pentru că prezintă instituții slabe și elite politice necompetente. Pentru

a combate propaganda neagră, în programul gimnazial de învățământ recomandăm să fie introdus un curs teoretico-practic care să-i ofere elevului cunoștințe despre comunicare publică, despre manipulare și evitarea acesteia, după cum a afirmat și fostul ministru al educației, doamna Maia Sandu, la emisiunea „Istoria în mișcare”, că „rolul profesorului este ca să învețe elevul să nu fie manipulat” [16]. Instituțiile ce pregătesc militari trebuie să evalueze constant pregătirea morală a tinerilor cadeți. Folosirea exemplelor de patriotism din trecut este utilă pentru întărirea atașamentului față de sacrificiile ce le presupune viața de militar. Sunt recomandate măsuri mai dure care să pedepsească pe cei ce manipulează, în special pe cei ce abordează teme istorice, culturale și pe cei care mint în campaniile electorale sau pentru a obține funcții publice. Academia de Științe a Moldovei trebuie să instituie un centru de analiză a informației și combatere a manipularii în diverse domenii. Sarcina omului de cultură, a intelectualului este, în opinia jurnalistului francez de origine română Matei Vișniec, să ajute societatea să deosebească falsul de real. Rolul jurnalistului, pe lângă informare, este să combată propaganda politicienilor, a altor persoane publice și chiar a altor state; implicarea activă a statului pentru a menține celula societății – familia – intactă și prosperă, deoarece lipsa imaginii paterne face copiii mai receptivi la manipulare; crearea unor campanii informaționale pentru a promova valorile constructive necesare statului, în detrimentul celor distructive din interior sau exterior.

Rămas fără protecția actorilor mai sus menționați, asemeni unui arbore, care pentru a rezista intemperiilor are rădăcinile adânc înfipte în pământ, omul se poate apăra de furtunile informaționale caracteristice lumii globale și a intereselor existente prin revenirea la tradiție, cultură, familie și credință.

BIBLIOGRAFIE

1. SUN TZU. *The Art of War*. Oxford: Oxford University Press, 1963, p. 15.
2. *Ibidem*.
3. <http://dexonline.ro/definitie/propaganda>.
4. CATHELAT B. *Publicité et société*. Paris: Editura Payot, 2001, p. 42.
5. PAUL C. *Information Operations, Doctrine and Practice*. USA: Greenwood Publishing Group, 2008, p. 23.
6. HENTEA C. *Noile haine ale propagandei*. Pitești: Paralela 45, 2008, pp. 34-36.
7. *NATO Psychological Operations Doctrine*, 2002, pp. 68-75.
8. LE BON G. *Psihologia maselor*. București: Editura Științifică, 1991, p. 19.
9. KUNCZIK M. *PR – concepte și teorii*. București: InterGraf, 2003, p. 148.
10. http://www.hotnews.ro/stiri-russia_report-20508462-infografic-propaganda-influenta-rusa-mass-media-din-republica-moldova.htm
11. LIPPMANN W. *Public Opinion*. UK: Create Space Independent Publishing Platform, 2009, p. 24.
12. Vezi Anexa
13. ELLUL J. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. USA: Vintage Books, 1973, p. 15 (prefață).
14. <http://en.wikipedia.org/wiki/Counterpropaganda>
15. HENTEA C. *Noile haine ale propagandei*. Pitești: Paralela 45, 2008, p. 132.
Radio Vocea Basarabiei, *emisiunea „Istoria în mișcare”*, 8 iunie 2013, ora 11.55.

REPUBLICA MOLDOVA ȘI PROIECTUL INTERMARIUM

Vasile ROMAN¹

THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND INTERMARIUM PROJECT

Europe is involved in the political reforming process. The Russia re-writes the borders and do not want to get out of control the East of its empire.

The USA are interested to be seen as a protector, a supplier of economic and security services. They have discovered that the Eastern countries are loyal allies because they hope the America will protect them from Russia.

Under the USA umbrella the old project was re-opened which comes from the beginning of the XIXth century - Intermarium.

Moldova cannot be excluded from this project, but to determine its implication, Romania needs to demonstrate that all the security and defence projects which it develops, are involving the Republic of Moldova as well.

Keywords: security, regional project, Republic of Moldova, alliance.

INTRODUCERE

Analizele de securitate, care au ca principal scop aducerea în atenția specialiștilor, decidenților politici, dar și a mediului academic, principalele date cu privire la comportamentul prezent al statelor, precum și posibile scenarii de evoluție a unor fenomene care pot influența arealul geografic la care face trimitere analiza.

Analizele de securitate au ca obiect de referință științifică atât concepte teoretice emise și argumentate de către școlile de gândire politică, precum cea de la Copenhaga, dar și aparatul analitic al centrelor de studii de pe lângă instituțiile internaționale cum ar fi cele ale NATO sau UE.

Nu sunt de neglijat, ca surse de informare, nici declarațiile sau deciziile curențe ale liderilor politici și militari implicați în managementul relațiilor dintre state sau interesați în evoluția viitoare a unor procese și acțiuni.

Analizele de securitate dezvoltate cu scop academic, adică elemente de dezbateri în conferințe eterogene, au ca principal scop aducerea în atenția participanților nevoia stringentă de racordare a conceptelor teoretice cu realitățile prezentului, în scop clar de a provoca cât mai multe entități la un angajament clar pentru realizarea obiectivelor naționale sau internaționale de securitate.

Trebuie însă subliniat faptul că aceste analize nu pot fi livrate decidenților politici ca o lecție de însușit și ca o problemă de rezolvat, din simplul motiv că există o mare diferență între cei care analizează școlastic o problemă și cei care sunt implicați în problemă.

Diferențele între opțiunile de care dispune analistul și cele la îndemâna decidentului țin atât de cunoaștere cât și de moralitatea soluției.

Pentru o mai bună înțelegere a problemei, este necesar de precizat că analistul se

¹ Vasile ROMAN, conf. univ. dr., Universitatea Apollonia, Iași, România

bazează pe date istorice, analize precedente, statistici socioeconomice, scenariile elaborate și chiar pe previziuni realizate de tehnologia computerizată, pentru simplul fapt că, dacă scenariul presupus nu se materializează, îi rămâne opțiunea relansării unuia nou.

Decidentul politic este presat de interese de partid sau de stat, este un mai bun cunoscător al culiselor evenimentelor și mai mult este încărcat cu o mare doză de responsabilitate pentru efectele deciziilor sale, atât pe moment cât și pentru viitor, atât în planul direct al problemei cât și în domeniile complementare acesteia.

Mai mult decât atât, decidentul politic este angrenat într-un sistem care de multe ori excede zona moralității politice, implicând machiavelismul protejării intereselor prin orice mijloace.

CADRUL POLITIC IMPREVIZIBIL AL ÎNCEPUTULUI DE SECOL XXI

Evoluțiile de la final de secol XX au adus în atenția specialiștilor faptul că este dificil de previzionat o evoluție continuă a existenței statelor și alianțelor și că prezența istorică a unor personalități poate schimba lumea în întregul ei.

Fără a nega rolul personalităților care au condus China sau America, precum și rolul celor care au fondat Uniunea Europeană, trebuie recunoscut faptul că două personalități marcante din Rusia, respectiv Mihail Gorbaciov și Vladimir Putin, au produs mari schimbări în arena internațională.

Dacă Gorbaciov, din postura de secretar general al Partidului Comunist al URSS, a schimbat atât profilul URSS, până la a o aduce la implozie, creând condiții pentru ieșirea statelor estic-europene din orânduirea comunistă, Vladimir Putin, prin prezența sa la conducerea Federației Ruse, aduce în atenția lumii un nou profil comportamental al țării sale, cu clare accente conflictuale și de dorințe de influență mondială.

Dacă reformele lui Gorbaciov se produceau pe un fond al controlului strict al zonelor de influență atât de către URSS cât și de către SUA, acțiunile președintelui Putin au ca teren de manifestare o lume care suferă de o clară confuzie privind viitorul.

Crizele financiare, tendințele de delocalizare a companiilor, crizele imigranților, comportamentul imprevizibil al Coreei de Nord, tendințele revizioniste ale Rusiei sunt doar câteva din cele mai grave probleme ale lumii.

Uniunea Europeană este implicată într-un proces de reformare politică și economică, căutând soluții care să armonizeze comportamentul statelor care tind să conteste deciziile de la Bruxelles, argumentele fiind de foarte multe ori subiective.

Deranjată de agresiunea Rusiei și de comportamentul imprevizibil al președintelui SUA, UE este angajată într-o cursă, contracronometru, de identificare a unor mecanisme și instituții de securitate europeană.

Rusia a rescris granițele cu Ucraina și Georgia și nu se sfiște să se angajeze într-o adevărată cursă a înarmărilor atât pentru a fi la egală valoare cu SUA, cât și pentru a demonstra europenilor, și mai ales țărilor din fostul bloc comunist, că apartenența la NATO nu presupune pe deplin garanția securității.

Statele Unite se confruntă cu o adevărată agitație pe plan intern, prin provocările sociale și prin dificilul proces de organizare a conducerii de la Casa Albă, și totuși nu ezită să se angajeze în strategii surprinzătoare în relațiile cu țările europene (nu însă și cu întreaga Uniune Europeană).

Între timp, în Noua Europă (denumirea dată de secretarul apărării SUA Rumsfeld), sub influența parteneriatelor strategice cu SUA, putem observa acțiuni întreprinse de Polonia, România sau alte state din regiune, pentru o nouă inițiativă strategică, declara-

tă ca fiind complementară NATO și UE și care ar avea ca axă de dezvoltare o anumită independență energetică și nu numai.

Această inițiativă poartă denumirea Inițiativa celor trei mări (Marea Baltică, Marea Neagră și Marea Adriatică) sau Intermarium, un proiect vechi care vine de la începutul secolului al nouăsprezecelea.

Piłsudski, fostul președinte al Poloniei, a avut în vedere o federație sau o alianță dintre statele baltice și cele balcanice, cu scopul clar de a bloca comportamentul agresiv al Rusiei.

El a văzut o relație strânsă între o Polonie puternică și o țară liberă ucraineană ca un nucleu pentru o viitoare federație, luând în calcul o uniune care urma să includă Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Scandinavia, Statele Baltice, Italia, România, Bulgaria, Iugoslavia și Grecia.

O scurtă analiză arată că Intermarium trebuia să fie un sanitar de cordon (zonă tampon), între Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Rus și Imperiul Otoman, având puterea politică și militară de a proteja interesele statelor membre.

A fost un proiect nerealizat pentru că Cehoslovacia și Lituania nu au avut încredere în Polonia și astfel singura secvență realizată a fost aceea a Micii Antante, adică a alianței dintre România și Polonia.

ACTORI, INTERESE ȘI COMPORTAMENTE

Artizanul acestui proiect este SUA, iar ideea este una mai veche, încă din anul 2003, momentul în care a descoperit (cu ocazia celui de al doilea război din Golf).

Angajându-se într-un conflict militar în Irak, pentru înlăturarea lui Saddam Hussein, Statele Unite au constatat că au nevoie de sprijin internațional nu doar în partea politică, ci și cea de prezență militară.

Prezența, alături de coaliția formată de Marea Britanie și SUA, a unor state precum

țările baltice, Polonia și România, au dat primul semnal că aceste state sunt cele care își doresc o relație specială cu America.

Astăzi aceleași state sunt recunoscătoare pentru faptul că au fost ajutați de SUA să adere la NATO și speră că America va fi principalul actor care le va proteja de Rusia.

Inițiativa celor Trei Mări evaluează importanța valorificării formatelor bilaterale, multilaterale și regionale în definirea pozițiilor țărilor membre NATO cu privire la gestionarea riscurilor la adresa securității.

La Reuniunea B9, din luna mai anul 2018, au participat miniștrii apărării din Bulgaria, Republica Cehă, Republica Estonia, Ungaria, Republica Letonia, Republica Lituania, Republica Polonă, România și Republica Slovacă, dar și oficiali ai NATO, reprezentanți ai Departamentului de Stat și ai Departamentului Apărării din SUA, care au dat nota dorinței de deschidere a unei colaborări aprofundate.

Dintre toate temele prezente pe agenda discuțiilor, cea mai importantă a fost aceea referitoare la Marea Neagră, pentru că, pornind de la situația geografică din această parte europeană a Rusiei, din nordul până în sudul continentului, acest stat are un mare handicap, fiind o țară încercuită aproape în totalitate de pământ, cu acces dificil la mare, iar acest lucru definește cel mai bine strategia sa geopolitică de a se lupta să-și împingă frontierele către vest.

În acest context, strategia Rusiei este una de a muta frontiera cât mai la vest posibil, spre țările europene din prima linie, respectiv, Țările Baltice, Belarus și Ucraina, dar și să preia controlul asupra Mării Negre pentru a-și proiecta puterea și pentru a-și putea valorifica oportunitățile economice.

Spațiul est-european nu contează pentru Rusia doar din punct de vedere militar, importantă este conservarea rolului de robinet al conductei de gaz natural. Pentru Rusia, sectorul energetic este pilonul cel

mai important al stabilității interne și principalul instrument de politică externă.

SUA, prin președintele SUA Donald Trump, sublinia, la Varșovia în anul 2017, în cadrul întâlnirii Inițiativei celor Trei Mări, că este gata să devină furnizor de energie pentru țările est-europene.

SUA, care în trecut erau un importator major de gaze naturale, vor deveni, în timp scurt, un exportator reprezentativ datorită gazelor naturale obținute prin fracturare hidrofractură.

Consecințele pe care le-ar avea exporturile SUA ar fi acelea de a tăia cordonul ombilical dintre o serie de state est-europene și Rusia, în cazul furnizării de gaze naturale, și ar face Polonia mai încrezătoare și poate mai vocală în fața Germaniei.

Deși unii diplomații din Europa de Vest minimalizează importanța „Inițiativei celor Trei Mări”, considerând-o o alianță regională, pe zi ce trece aceasta devine, cu sprijinul SUA, un centru de gravitație care din punct de vedere militar poate descuraja o acțiune intempestivă a Rusiei, dar și o platformă importantă pentru schimburile economice, atât între statele membre, cât și între acestea și SUA.

Un exemplu elocvent este relația economică în cadrul statelor din Grupul de la Vișegrad, în care economia Germaniei reprezintă o pătrime din cifra de afaceri a Poloniei, 27% din cifra de afaceri a Ungariei și a Republicii Cehe și 20% din cifra de afaceri a Slovaciei.

Până la sfârșitul anului 2014, investițiile poloneze în Republica Cehă s-au ridicat la 1,314 miliarde de euro, în Slovacia – aproape 400 de milioane, iar în Ungaria – peste 250 de milioane de euro.

Ungaria la rândul ei a investit în cele două state partenere peste șapte sute de milioane de euro (în relație cu companiile slovace, o sumă de peste 500 de milioane de euro și în cele cehe – o sumă de peste 200 de milioane de euro).

În Ungaria, companiile din Cehia au investit peste 100 de milioane de euro, iar cele slovace – peste 100 de milioane de euro.

Dacă aceste relații ar putea fie elemente de pornire economică în Intermarium, atunci și problematicile de securitate regională, legate atât de conflictele interne din Ucraina și Republica Moldova, precum și agresivitatea militară a Rusiei, pot fi elemente de luat în calcul pentru acest proiect.

Noile relații cu UE legate de viitorul Ucrainei, de acordul cu Iranul, de conflictul din Siria și de taxe speciale sunt argumente în favoarea proiectului, iar SUA le vor folosi ca argumente pentru a determina statele est-europene să aibă o altă poziție decât cele din vest.

Pornind de la ideea că acest proiect este sustenabil atât de către SUA, cât mai ales de către țările din estul Europei, și că el nu este doar unul cu conotații economice pentru relația trans-atlantică, este imperios necesar ca actorii să introducă în ecuație și țările din proximitate, respectând astfel proiectul Poloniei de la începutul secolului XX.

Astfel, Ucraina este necesar a fi inclusă în proiect, în primul rând, pentru a nu rămâne un punct fierbinte pe harta Europei, pe considerente de securitate, iar în al doilea rând pe considerente de economie strategică, reducând astfel din potențialul de manifestare a Rusiei.

Nici Moldova nu poate fi exclusă din proiect, nu pentru că România are legătură (emoțională și rațională) cu ea, ci pentru că Republica Moldova aduce un mare plus de siguranță strategică pentru vestul european.

Într-o abordare sintetică constatăm că importanța Republicii Moldova este dată de faptul că este o țară situată în sud-estul Europei cu un relief pretabil agriculturii în procent de 53%, are ieșire la fluviul Dunărea pe 700 de metri (utilizabilă pentru acces la mare), are fluviul Nistru și o rețea hidrografică de 16000 km.

Se certifică și faptul că Republica Moldova este, prin prezența pe teritoriul său a unui conflict înghețat, ușor șantajabilă de către Rusia, dificilă pentru securitatea euro-atlantică, sensibilă pentru Uniunea Europeană și poate prea departe pentru Statele Unite ale Americii.

România are misiunea de a convinge Republica Moldova de nevoia parcurgerii unui traseu comun pentru intrarea în Uniunea Europeană, fie prin posibila oportunitate a deschiderii uniunii, fie prin realizarea unirii celor două state.

De asemenea, România trebuie să convingă toți actorii implicați în proiect de importanța economică și de securitate a Republicii Moldova și de faptul că mutarea virtuală a frontierei de securitate atât a NATO cât și a UE, pe râul Nistru, ar fi un mare avantaj strategic.

Pentru a determina Republica Moldova să fie implicată în acest proiect, România trebuie să demonstreze că toate eforturile și proiectele economice și de securitate și apărare pe care le dezvoltă sunt în sprijinul amândurora, dar în special pentru țara soră.

ÎN LOC DE CONCLUZII

Țările Europei de Est, membre sau nemembre ale Uniunii Europene, sunt legate prin psihologia popoarelor, prin istoria comună și, fără îndoială, prin geografie.

Geopolitica pe care marile puteri au proiectat-o, în această arie geografică, le-a

surprins în fiecare moment al istoriei divizate, nedumerite și extrem de vulnerabile.

Secolul XXI arată că geopolitica din acest areal are aceleași caracteristici date de percepții diferite privind pericole, de perspective diferite de abordare a viitorului și nu în ultimă instanță de comportamente diferite în abordarea unor situații de criză.

Găsirea unei soluții comune pentru securitatea zonală rămâne o problemă care suferă influența legăturilor economice, dar și de percepție clară privind materializarea intereselor.

Astăzi Polonia pare să fie unul din statele care și-a creat o poziție de lider regional și care identifică mai repede rolul pe care trebuie să îl joace în istorie.

România este mimetică și câteodată duplicitară, dar are marea calitate de a se orienta, pentru moment, în spațiul larg al manevrelor europene și acționează către o relație puternică atât cu SUA, cât și cu vecinii care fac politici regionale.

În acest sens, proiectul Intermarium pare a fi unul de viitor, la care, cu siguranță, România își va aduce contribuția.

Pentru ca această contribuție să dea notă în istorie, este necesar ca România să fie unul din avocații Ucrainei și Republicii Moldova pentru ca acestea să fie parte din proiect.

În rolul său de avocat, România nu trebuie să se rezume doar la a proteja interesele clienților, ci să convingă clienții de validitatea soluției.

УРОКИ ГИБРИДНОЙ ВОЙНЫ

КРАВЧУК О.И.¹

THE LESSONS OF THE HYBRID WAR

Evaluation of the “hybrid war” lessons of Russia in Ukraine, which should be drawn from the Russian-Ukrainian conflict in Donbass by the armies of Ukraine and the leading Western countries, will definitely promote the development and strengthening of the security and defence sectors of both the separate countries, and the countries’ coalitions under the conditions of „new generation wars”.

Keywords: Hybrid war, security, Ukraine, European Union, West.

Историей нужно не просто интересоваться, ее нужно знать в совершенстве. Потому что история – не просто прошлое народа, это его живая душа. Вот почему тот, кто не знает истории, никогда не поймет своего народа.

Проигранная война – всегда интересный материал для исследования. Выигранная война всегда становится «священной коровой», ковырять в недостатках государства по ее результатам – дело неблагодарное. Победа списывает все недостатки, но не убирает их. Другое дело – война проиграна. Все причины, все недостатки, все системные ошибки лежат как на ладони – описанные в тысячах документов и сотнях мемуаров участников со всех возможных сторон. Все можно брать, исследовать, анализировать и строить ценные заключения на будущее.

В V столетии до н.э. во время Пелопонесской войны (431–404 до н.э.) Афины, кроме фронтального противостояния со Спартой, всячески подстрекали к восстанию подчиненных спартанцам илотов. В конце концов, им это удалось. Военная машина Спарты могла выдержать битвы с армией Афин, однако справиться с риском потери илотов

и расшатывание ими Спарты изнутри регулярная армия не смогла. Спарта начала искать мира с Афинами... **Наверное, это был первый зафиксированный в истории элемент гибридной войны.** Но впервые в истории именно в Украине Россия свела гибридную войну в абсолют. Гибридная война во многом метафизическая и трудноуловимая. Она везде и вместе с тем нигде. Познать и осознать все ее составные свежим взглядом со стороны очень тяжело, как и внутренне воспринять тот факт, что гибридная агрессия требует гибридной обороны, а не поиска классических ответов на современные вопросы. **Чтобы понять гибридную войну, ее нужно прожить.**

Уместно в начале доклада вспомнить слова Лоуренса Питера: «История вынуждена повторяться, потому что никто ее не слушает», в разных странах, при разных обстоятельствах, но по очень похожим сценариями. Обращаю внимание на **важность понимания обществом самого факта ведения войны.** Нам казалось, что война обойдет нашу страну в XXI ст. и никогда мы не услышим на улицах наших городов и сел свиста пуль, взрывов гранат, бомбардировок, что не будут плакать родные по

¹ КРАВЧУК О.И., заместитель начальника Военной академии (г. Одесса) по научной работе, кандидат технических наук, старший научный сотрудник, полковник.

погибшим в ходе боевых действий, не будут хоронить родители своих детей. Надежды не оправдались, вооруженный конфликт постучал нам в дверь.

Правда жизни заключается в том, что если ты живешь мирной жизнью, а против тебя ведут войну, и ты об этом даже не догадываешься, то ты уже ее проиграл.

Ради собственного вечного величия, богатства и свободного пользования ресурсами планеты, стремятся и готовы воевать со всем миром его же руками, в том числе методами современных «диффузных» или «гибридных» войн.

Современная война – это не когда стреляют танки и артиллерия, наносят удары авиация и ракетные войска, а солдаты сторон войны двигают собой линию фронта к победе, **современная война, она как радиация**, вы ее не ощущаете, но вас уже нет.

Цель войны – не уничтожение противника, а силовое перераспределение ролевых функций субъектов социума в пользу сильного.

Главный приз войны – это не ресурсы, не территория и не власть на ней, а новый измененный национальный менталитет побежденной нации, **всегда комплементарный к победителю**.

Характер современной войны имеет такие составные.

Глобальный геополитический характер:

Цивилизационный характер;

Перманентный и общий характер;

Диффузный (гибридный) характер.

Война, как социальное явление – неизменна, но новая реальность порождает новые типы. Война нового поколения. Постсовременная война. Паравойна. Неконвекционная война. Нелинейная война. Диффузная война.

Сетецентрическая война. Мятёж-война. Прокси-война, – именно перечислением синонимов гибридной войны начинает президент Центра глобалистики «Стратегия XXI» Михаил Гончар свое исследование «Гибресья Путина. Невенные аспекты войн нового поколения».

Анализ трагических событий в Украине позволил определить их как несомненные признаки формирования новой отрицательной цивилизационной и геостратегической реальности, и более точно сформулировать особенности войны, обусловленные экспертами, как новый и современный тип вооруженной борьбы и обозначен как диффузионно-гибридные войны.

Новый тип войны называются «диффузным» или «гибридным», потому что в своих основах они содержат элементы от наиболее современных знаний и технологий (например, информационных и компьютерных войн) к архаическим и диким образам убийства людей, при отсутствии у убийц даже тени моральных неудобств.

В парадигме общей теории войны, феномен диффузной войны заключается в том, что «диффузные войны» – это современная версия войны, как вооруженной борьбы, это войны нового варварства. Иначе говоря, – это путь от войны цивилизованной к войне инстинктивной, от государственно организованных форм вооруженной борьбы, военного права и военной этики, к тотальному геноциду людей на территории противника и культура смерти, как такой.

Это путь устранения моральных ограничений насилию и смерти, как основным компонентам и сущности этой войны.

В июне 2015 г. Финский институт международных оношений опубликовал

доклад «Гибридная война России в Украине: уничтожение способности противостоять врагу», подготовленный старшим научным сотрудником института Андрашем Рацем. Как видно из названия, объектом исследования является феномен «гибридной войны». После присоединения Крыма к России и начала боевых действий между украинскими силовиками и подразделениями непризнанных Донецкой и Луганской народных республик в 2014 г. этот феномен привлек особое внимание представителей политических, военных, академических и журналистских кругов.

В последние годы возникшая новая форма вооруженного конфликта, которая начинается с «мирных» антиправительственных акций и завершается жестокостью гражданской войной и внешней интервенцией. Такая война выходит за рамки традиционных представлений о ней, приобретая комбинированный характер, превращаясь на запутанный клубок политических интриг, отчаянной борьбы за ресурсы и финансовые потоки, непримиримых цивилизационных столкновений. Здесь применяются все возможные средства, стороны прибегают к любым, самым бессовестным способам и приемам действий – как силовых, так и не силовых. Жертвами конфликта нового типа становятся мирные жители, прежде всего, наиболее незащищенные категории населения – люди преклонного возраста, женщины и дети.

В условиях этой войны становится невозможным отличить правых от виновных, врагов от союзников, простых мирных граждан от боевиков и террористов-смертников. Скрытая или открытая внешняя военная интервенция, проведенная бандами боевиков соседних стран при поддержке высокотехнологических средств разведки и

поражения со стороны некоторых развитых государств мира, придает такому вооруженному конфликту еще более запутанный и неоднозначный характер. Содержанием военных действий в войне этого типа становится не физическое уничтожение вооруженных сил противника, а деморализация и навязывания своей воли населению государства.

На поле боя в современном вооруженном конфликте рядом с регулярными войсками появляется множество новых действующих лиц – иррегулярные формирования повстанцев и боевиков, криминальные банды, международные террористические сети, частные военно-промышленные компании и легионы иностранных наемников, подразделения спецслужб разных стран мира, а также военные контингенты международных организаций. На Западе новый тип войны получил название «гибридной войны».

В любом случае, самый важный участник войны – это вооруженные силы. Попробуем схематично систематизировать все многообразие войн в истории человечества через призму эволюции в военном деле. Под эволюцией в военном деле следует понимать всю сумму коренных изменений в средствах вооруженной борьбы, способах ведения боевых действий, в организации войск, их обучении и воспитании. Этот подход позволяет представить всю историю эволюции войн в виде шести поколений.

Анализируя промежуточные результаты информационной борьбы Украины и России, следует отметить, – нужно активнее совершенствовать инфосферу общества, постоянно пропагандировать общественно значимые ценности, а самое главное – превращать эти ценности в реальность.

Любая война, в том числе и «гибридная», когда-то закончится, а информационная борьба за ум и сердца людей не закончится никогда, поскольку мы вступили в информационную эпоху, где главным источником богатства и благополучия людей становится информация. Какой она дойдет до людей, который мир они создадут – или европейский, или русский, или какой-либо другой – зависит от каждого человека, от гражданского общества и государства.

Подавляющее большинство руководящих международных и отечественных политологов, военно-политических экспертов, военных специалистов и аналитиков разделяют мнение, которое в рамках реализации коварной неоперской «гибридной политики» Россией была развязанная и сейчас длится против Украины так называемая «гибридная война», то есть полноценная война – «гибридная» по форме и «асимметричная» по смыслу. Её отличие характеризуется как ведением агрессивных военных действий под прикрытием незаконных (неформальных) вооруженных формирований, так и одновременным использованием широкого спектра политических, экономических (в т.ч. энергетических и торгово-экономических), а также информационно-пропагандистских мероприятий, с каковыми, по обыкновению, и начинается эта «гибридная война», и какие её сопровождают в течение всего периода военных действий. Ряд ведущих экспертов Запада небезосновательно называют ее еще как «война нового поколения» или «война новой генерации».

Если не прибегать к подробностям, уроки российско-украинского вооруженного конфликта можно свести к следующим главным выводам.

1. Название «гибридная война» не в полной мере раскрывает сущность этого конфликта, поскольку покрывает широкий класс конфликтов с комплексным использованием нетрадиционных, разнородных сил и средств в политическом, военном, информационном, экономическом, энергетическом, гуманитарном пространствах.

2. Гибридность вызывает сложность в оценках начала агрессии, идентификации агрессора, в понимании взаимодействия разнородных элементов в рамках единой технологии достижения поставленных целей. Если в российско-украинском конфликте политические, экономические, энергетические, информационные средства используются почти полностью, то сугубо военные средства применяются разнообразно, но ограниченно, по мере потребности в достижении тактических целей.

3. Сегодня существует достаточно доводов агрессии России против Украины. Россия бросила открытый вызов международным нормам, глобальным и региональным центрам силы в лице США, ЕС, НАТО, избрав для этого несколько жертв (Грузию, Украину, Молдову, страны Балкан и Прибалтики), пользуясь купленной поддержкой радикальных политических сил в развитых странах с целью ослабления их сопротивления, стараясь предрасположить на свою сторону страны с авторитарными режимами правления.

4. Одним из главных вызовов для стороны-жертвы современной гибридной войны является порождаемая гибридной неопределенностью (объекты, время ударов, спектр сил и средств, способы их применения и т.п.). Для минимизации этого эффекта необходимо является внедрение принципиально другого кризисного менеджмента,

основанного на качественном анализе этапов эскалации конфликтов.

5. Одним из проявлений гибридности является сетевая природа современных конфликтов, объединение стороной-агрессором регулярных сил и собранных в сеть (в качестве активных узлов) самоорганизованных образований. Это требует от стороны-жертвы привлечения к противодействию не только регулярных вооруженных сил и других государственных сил безопасности, но и создание аналогичных сетевых структур, в частности «комитетов бдительности», народной самообороны, волонтерских организаций, групп информационного сопротивления.

6. Можно согласиться с утверждением, что военного решения российско-украинского конфликта не существует. При этом следует признать, что не существует дипломатического, экономического или любого другого отдельно взятого решения конфликта, ведь какая-либо война – это уже поражение дипломатии. Но для предотвращения гибридной войны следует придерживаться определенного комплекса мер, направленных на стабилизацию ситуации.

7. Важным условием эффективности комплексной реакции на гибридную агрессию – как одного из элементов упомянутого выше кризисного менеджмента – является координация мер по названным направлениям: по времени, результатам, исполнителями, ресурсами. Один из выводов такого утверждения звучит таким образом: время перемирия в условиях вооруженного конфликта, который может быть использован для дипломатических переговоров, определяется соотношением наступательного и оборонительного потенциалов сторон на линии столкновения.

8. Амплитуда и решительность действий международного сообщества в ответ на российскую агрессию ограничиваются не только недостаточно почтительным отношением к Украине – которая не является членом Евроатлантической системы коллективной безопасности, которая сдала свое ядерное оружие в обмен на пустые, как выяснилось, обещания гарантировать ее безопасность и которая разрывается между осторожными чарами Запада и настойчивыми домогательствами России.

9. Существующий мировой порядок дошел предела эффективности в противодействии синергетическим международным конфликтам и требует пересмотра. Основой, носителями нового мирового порядка будут коалиции заинтересованных в нем субъектов – государств, международных организаций, негосударственных актеров. Страны, которые находятся на «границах» интеграционных проектов, будут подвергаться самой большой напряженности и опасности, являются потенциальными зонами конфликтов.

10. Гибридный характер современных конфликтов, не всегда ощутимые связи между элементами технологии их эскалации и реализации, определяют необходимость их придирчивого изучения, всестороннего обоснования и употребления немедленных изменений в структурах и способах применения систем обеспечения национальной, региональной и глобальной безопасности. Особое внимание нужно обратить на внедрение на всех этих уровнях качественно нового кризисного менеджмента и сетевых структур обеспечения безопасности, которые были бы способны эффективно реагировать не только на сами конфликты, но и – и прежде всего – на процессы их эскалации, а также предотвращать их.

Начиная еще с развала Советского Союза, Российская Федерация, в нарушение действующих норм и правил международного права, беспардонно продолжила практику его «гибридной политики» по отношению к международным организациям и других стран, в т.ч. постсоветских.

Среди другого, это нашло свое отображение в отмене Государственной думой РФ в декабре 2015 года в национальном законодательстве страны основных принципов международного права, которые являются императивными нормами. Указанное полностью подтверждается рядом геополитических выводов и уроков, которые вытекают из результатов «гибридной войны» России против Украины на протяжении последних лет.

С началом сопротивления Украины военной агрессии Российской Федерации на территории Донецкой и Луганской областей, а также оккупации и аннексии украинского Крыма, информационная политика Российской Федерации трансформировалась в тотальную военную дезинформационную агрессию, направленную на демонизацию в глазах российского и мирового общества действующего руководства Украины.

Противостоять российской дезинформации возможно лишь в тесном взаимодействии с информационными ресурсами демократических стран Запада, направляя и координируя совместную работу не только относительно разъяснения текущих российских информационных акций, а и на них предубеждение и активное противодействие.

Учет уроков «гибридной войны» России в Украине, которые должны вынести из российско-украинского конфликта на Донбассе армии Украины и ведущих стран Запада, однозначно будет содействовать развитию и усилению

секторов безопасности и обороны как отдельных стран, так и коалиций стран в условиях ведения «войн нового поколения» («войн новой генерации»).

ВЫВОДЫ

Подводя итоги вышеизложенному, нужно остановиться на следующих ключевых моментах.

Ведение войны на собственной территории имеет собственную специфику.

Такая война, по обыкновению, готовится заранее, еще в мирное время, для чего:

- разрабатываются соответствующие планы и выделяются средства;
- проводятся специальные меры разведывательного и контрразведывательного характера;
- проводится система охранительных мер и усиления охраны, обороны самых важных инфраструктурных объектов;
- готовятся системы управления и кадры;
- готовится соответствующая специальная инфраструктура;
- готовятся специальные подразделения и отряды самообороны;
- закладываются на хранение необходимые средства войны;
- готовятся альтернативные существующим логистические центры и цепи;
- формируется информационное и все другие виды боевого обеспечения;
- готовится население страны и так далее.

Безусловно, мы должны понимать, что эти задачи более широкие, чем задача территориальной обороны страны.

Подготовка страны к войне такого типа включает:

- разработку теории войны такого типа;

- подготовку управления страны к действиям в условиях такой войны;
  - подготовку народного хозяйства;
  - подготовку силовых структур и системы военного профессионального образования;
  - подготовку населения страны;
  - подготовку территории страны.
- В войне побеждает тот:
- чья воля и решительность победить сильнее;
  - кто меньше ценит свою кровь и жизнь и готов идти до конца;
  - кто лучше готов к войне и кому нечего терять;

- кто провел больше боевой работы.
- Побеждают в войне – Искусством.
Конечная победа в войне принадлежит тому, чьи цели в войне верные и моральные.

Победа в войне складывается работой и подвигом всей нации.

Победу в войне приносят Знание, Вера, Воля и Сила.

Мы знаем, что сегодня наша страна находится в таком состоянии, в котором: когда есть шанс победить – нужно воевать, если шансов нет – нужно побеждать!

MODELELE DECIZIOANELE DE REFRINȚĂ ȘI PROCESUL DECIZIONAL MILITAR: REFLECȚII ANALITICE

Oleg SOLOMON¹

REFERENCE DECISION MODELS AND MILITARY DECISION MAKING PROCESS: ANALYTICAL REFLECTIONS

As known, each decision-making process is based on one or several decision models, depending on how quickly we need the decision, what kind of information do we have and how rational the decision will be. In this article we are going to analyze the most important decision models through their component elements and to determine which of them can be found in the military decision-making process, in order to figure out on which decision the model is based on and which are the elements that help us to come to this conclusion. Each decision model is specified by certain elements which make it unique and distinguishable. At the end, we'll establish how many elements are found in the military decision-making process, from which models they are originated, and how they influence the decision taking. Also, the recommendations will be elaborated, based on the research on how to use the decision models in order to obtain good military decisions.

Keywords: decision, decision models, military decision, decision-making process, public administration, military institution, modernization, international bibliography.

Aspecte introductive

Activitatea funcțională a unei organizații este redată de agregarea tuturor deciziilor adoptate și implementate de către aceasta. Astfel, pornind de la ideea enunțată, se deduce că eficiența și eficacitatea activităților desfășurate de către orice organizație, inclusiv publică, este în raport de dependență cu calitatea deciziilor adoptate și implementate de către aceasta.

Activitatea de elaborare și fundamentare a deciziilor reprezintă un proces complex ce presupune dezvoltarea mai multor etape și subetape, care grupează activități specifice științelor interdisciplinare. Conținutul, numărul și ordinea de dezvoltare a etapelor și subetapelor de elaborare a deciziilor sunt influențate de natura abordării decizionale, ce poate cuprinde *modelele normative bazate pe optimizare* sau *modelele descriptive bazate pe satisfacție* [1, p. 232], [2, p. 64].

Modelele decizionale ce fac parte din categoria abordărilor normative și în centrul cărora se află *omul rațional* mai sunt denumite și modele predictive sau de optimizare a rezultatelor. Acestea sunt fundamentate pe premisa că oamenii acționează rațional, generând și selectând într-o manieră logică acel curs al acțiunii, care maximizează rezultatele. În cadrul procesului decizional, care se desfășoară prin prisma modelelor normative, decidentul rațional face apel la obiectivitate și cauzalitate, iar deciziile acestuia sunt logice și bine fundamentate.

Modelele normative, determină decidenții să se concentreze asupra elementelor importante ale problemei decizionale încurajează descoperirea și cercetarea informațiilor și datelor netransparente, necesare pentru evaluarea alternativelor, solicită și chiar dezvoltă judecata de valoare a decidenților.

¹ Oleg SOLOMON, doctor în științe administrative, colonel, Ministerul Apărării.

Modelele normative impun decidentului ca acesta să ia în considerare un număr mare de cerințe, cu scopul de a selecta acel curs al acțiunii care generează satisfacția maximă. Selectarea celor mai bune alternative, precum și ordonarea acestora pentru realizarea judecăților de valoare comparată, reprezintă reguli de bază pentru decidentul modelelor normative [2, p. 64-68].

În cadrul proceselor decizionale militare, factorii decizionali la fel se prezumă a fi raționali, urmărind obținerea rezultatelor maxime, utilizând analize de cauzalitate și informații complete pentru fundamentarea deciziilor adoptate. Până aici, s-ar deduce faptul că procesele decizionale militare se înscriu completamente în categoria abordărilor normative, dacă nu ar mai fi și alte aspecte ce necesită a fi examinate.

În cadrul abordării decizionale reprezentată de modelele descriptive, decidentul adoptă o atitudine subiectivă și emoțională în raport cu procesul de elaborare și fundamentare a deciziilor. Atenția decidentului este una secvențială, îndreptată spre identificarea unui curs de acțiune suficient de bun, dar nu neapărat cel mai bun. Odată cu identificarea unui curs de acțiune satisfăcător, căutarea altor soluții potențial mai bune poate înceta, sau dacă totuși se continuă, atunci numai cu scopul de a confirma alegerea deja făcută. Decidenții abordării descriptive, de regulă, folosesc reguli intuitive stabilite pe baza experienței și aplică raționamente euristice, care reflectă expresia intuiției verificate de practica vieții. Acestea permit obținerea unei soluții, fără examinarea tuturor informațiilor referitoare la problema ce trebuie rezolvată. Testarea cursurilor alternative de acțiune se face în baza unui număr redus de criterii, sau chiar pe baza unui singur criteriu [2, p. 64-68].

În cadrul abordării descriptive, procesul decizional se prezintă așa cum se realizează el în activitatea practică a organizației, pe

când în cadrul abordării normative, procesul decizional este reprezentat așa cum ar trebui să se desfășoare în practica activității de management, pentru a elabora decizii eficiente [1, p. 233].

Analizând cu atenție caracteristicile generale ale categoriei abordărilor descriptive, vom identifica și aici elemente care se regăsesc în cadrul proceselor decizionale militare, cu referință la existența atitudinii emoționale a decidenților, atenția secvențială îndreptată pentru identificarea unui curs de acțiune suficient de bun, dar nu neapărat cel mai bun, precum și utilizarea regulilor intuitive stabilite pe baza experienței.

Potrivit literaturii de specialitate [3], [4], [5], [6], [7], luarea deciziei militare poate fi rezultatul unui proces analitic sau intuitiv, în funcție de gradul de incertitudine al acțiunilor militare, de rapiditatea schimbărilor și constrângerile impuse de realitatea câmpului de luptă. *Metoda analitică* presupune analiza detaliată a problemelor, prin generarea a cât mai multe soluții posibile, analiza și compararea acestora, stabilirea criteriilor și selectarea celei mai bune soluții [3, p. 36]. Este o metodă care necesită în special timp, iar folosirea acesteia pe timpul execuției operației este mai puțin indicată. Ideea care stă la baza acestei teorii constă în faptul că, în urma comparării opțiunilor multiple, va fi obținută soluția optimă. Ca rezultat, procesul analitic de luare a deciziilor tinde să fie metodic, dar și îndelungat. Teoretic, puterea analitică și procesele logice sunt mai eficiente decât experiența.

Metoda intuitivă constă în luarea intuitivă a deciziilor, respinge metodele analitice și se bazează pe experiența comandantului și statului major, pe abilitatea intuitivă a acestora de a recunoaște elementele esențiale ale unei probleme și pe capacitatea lor de a lua o decizie corectă [3, p. 36]. Modul intuitiv de luare a deciziilor înlocuiește analiza metodică cu deprinde-

rile de a recunoaște situații și a le rezolva pe baza experienței. Această metodă se concentrează pe estimarea situației și nu pe compararea opțiunilor multiple ca în cazul metodei analitice. Luarea deciziilor în mod intuitiv are drept scop găsirea unei soluții care să satisfacă cerințele misiunii, în timp ce metoda analitică va duce la găsirea unei rezolvări optime a problemei. Calea de rezolvare intuitivă a situațiilor se bazează și pe considerentul că războiul este mai degrabă artă decât știință și că nu există o soluție perfectă pentru problemele operaționale ale luptei. Această teorie mai precizează că datorită experienței și pregătirii comandantului, acesta va genera o primă soluție care răspunde cerințelor misiunii, în consecință nemaifiind necesar să fie elaborate opțiuni multiple. Întrucât acest mod de luare a deciziei nu implică compararea mai multor cursuri de acțiune, el este mult mai rapid decât modelul analitic. În funcție de timpul avut la dispoziție, comandantul poate evalua în detaliu decizia sa. În urma evaluării, dacă cursul acțiunii se dovedește a fi neviabil, comandantul poate elabora o nouă soluție, pe aceleași principii. Metoda intuitivă este potrivită pentru luarea multor decizii la eșaloanele tactice sau chiar operative, atunci când condițiile în care se duce lupta sunt fluide, iar timpul și incertitudinea sunt factori critici [3, p. 36], [4, p. 56], [5, p. 101], [6, p. 17], [7].

Interferențe între modelele de referință ale abordărilor decizionale și procesele decizionale militare

Așadar, la prima vedere, procesele decizionale militare conțin atât elemente din categoria abordărilor normative, cât și din categoria abordărilor descriptive. Totuși, pentru a determina ponderea sau raportul acestora, este nevoie de o analiză mai amplă a acestor abordări, de aceea, în cele ce urmează, vom supune procesului de exami-

nare modelele decizionale reprezentative abordărilor decizionale expuse anterior, cu referință la modelul rațional-comprehensiv de luare a deciziilor, modelul raționalității limitate și modelul incremental, însă fără a minimaliza importanța și aportul celorlalte modele decizionale prescrise de literatura de specialitate.

Vom începe cu teoriile raționaliste, care își au originea în raționalismul iluminist și în cel pozitivist, curente care promovau ideea conform căreia problemele societății umane trebuie și se pot rezolva într-o manieră științifică, rațională, prin colectarea întregii cantități de informație disponibilă despre problema respectivă, prelucrarea acestora și selectarea celei mai eficiente soluții din punctul de vedere al costurilor. Cu referință la lucrările cercetătorilor în domeniu [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], putem constata faptul că *modelul rațional sau rațional-comprehensiv de luare a deciziilor* este apreciat ca modelul ideal, care presupune existența unui *individ rațional*, ce parcurge etapele de stabilire a unor obiective de soluționare a problemei, de analiză și inventariere a tuturor posibilităților de realizare a obiectivelor, de anticipare a tuturor consecințelor și posibilităților producerii acestora, precum și selectarea alternativei care produce cel mai eficient rezultat în raport cu resursele alocate pentru soluționarea problemei [20, p. 61, 197].

A. Androniceanu, analizând procesul decizional din cadrul autorităților publice, susține faptul că, în cadrul procesului decizional bazat pe modelul rațional-comprehensiv, funcționarul public trebuie să anticipeze consecințele fiecărei alternative luate în considerare, să le analizeze, să realizeze analize factoriale, precum și să întocmească simulări și scenarii decizionale, pornind de la contextul existent [19].

Criticii modelului rațional-comprehensiv relevă faptul că pentru identificarea

celor mai potrivite modalități de realizare a obiectivelor, ținând cont de criteriile eficiență, raționalitate și eficacitate, *modelul presupune un consum excesiv de timp*, de care autoritățile publice administrative nu dispun. Exigența dezvoltării detaliate și multilaterale a fiecărei etape din cadrul procesului decizional solicită costuri ridicate și bugete extinse [9], [19]. Trebuie să recunoaștem faptul că factorii decizionali militari la fel nu dispun de timpul necesar pentru pregătirea și adoptarea deciziilor, în special, în cazul proceselor decizionale desfășurate pe parcursul acțiunilor militare. Rigurozitatea impusă de abordările decizionale normative pentru fiecare etapă și subetapă din cadrul proceselor decizionale nu poate fi aplicată nici de către decidenții militari, care la fel se confruntă cu deficiențe financiare și temporale.

Din considerentul că factorii de decizie nu pot fi exhaustivi în stabilirea alternativelor și în calcularea costurilor pentru fiecare din acestea, precum și existența restricțiilor de natură instituțională și politică ce condiționează selectarea opțiunilor și a alegerilor, modelul rațional-comprehensiv este calificat de autori ca fiind nechibzuit sau de-a dreptul prost intenționat [10, p. 159]. Cunoscutul analist al modelului rațional și deținătorul Premiului Nobel, americanul H. Simon, afirmă că factorii de decizie întâmpină greutăți în atingerea unui nivel de raționalitate comprehensivă pură în deciziile pe care le iau, din cauza că există limite de natură cognitivă impuse capacității acestora de a analiza toate opțiunile posibile, ceea ce îi determină să aleagă opțiuni selectate pe temeuri de natură politică sau ideologică, dacă nu chiar la întâmplare, fără a lua în considerare gradul de eficiență al acestora [9], [10, p. 159]. Autorul citat mai menționează că ființele umane nu sunt întotdeauna sau, în general, nu sunt raționale și că concepția cu privire la rați-

onalitatea umană este una eronată [20, p. 57]. În baza unor descoperiri sociologice, cercetătorul H. Nicolas afirmă că procesul decizional din cadrul organizațiilor este logic într-o măsură foarte mică, pe motiv că deciziile sunt luate de oameni, iar oamenii sunt mai puțin logici [21, p. 216]. Modelul decizional rațional-comprehensiv începe să se năruiască în momentul în care se confruntă cu viziunea pluralistă a grupurilor de interese multiple și complexe, care se află în raport de emulație pentru supremație [22, p. 272].

Într-adevăr, este dificil să prezumăm faptul că raționalitatea umană, inclusiv cea militară, poate fi comprehensivă în identificarea tuturor alternativelor decizionale posibile pentru o anumită situație problematică, din cauza limitelor cognitive sau de altă natură, dar nici nu putem admite faptul că aceasta lipsește completamente sau într-o măsură esențială. În ceea ce privește existența competițiilor vizionare și ideologice dintre diversele grupuri de interese din cadrul organizațiilor, aceste constatări nu pot fi raportate la entitățile militare, subsecvent, nu pot fi apreciate ca impedimente sau factori variabili pentru procesele decizionale militare.

În mediile organizaționale publice, obiectivele nu sunt întotdeauna clar conturate, decidenții nu dispun de întreaga gamă de informație necesară elaborării variantelor decizionale, de cele mai multe ori ei nici nu cunosc toate alternativele decizionale, iar situațiile de certitudine sunt puține în comparație cu cele incerte și greu de previzionat. Pornind de la aceste realități din cadrul autorităților publice și încercând să ia în considerare complexitatea proceselor decizionale, unii autori au propus o serie de *modele explicativ-interpretative* ale deciziei, care în final reprezintă niște alternative la modelul rațional-comprehensiv. Aceste modele au apărut din necesitatea explicării

procesului decizional prin prisma contextelor reale și naturale de funcționalitate ale organizațiilor, cu toate posibilitățile și constrângerile de rigoare [22, p. 272].

Astfel, pentru a apropia modelul rațional-comprehensiv de luare a deciziilor de activitatea empirică, care predomină în lumea reală a autorităților publice, unii autori au încercat să modifice conceptul de raționalitate. Cea mai reușită mutație a modelului rațional-comprehensiv a fost realizată de către H. Simon, care consideră că cei care decid nu sunt în același timp raționali și comprehensivi. Chiar dacă alegerile sunt raționale, aceasta nu înseamnă ca ele satisfac cerințele aspre impuse de modelul comprehensiv. Cei care se află în situația de a decide sunt limitați în activitatea lor de circumstanțele și mediile în care se pregătesc deciziile. Ca urmare, susține H. Simon, *omul este rațional, doar că raționalitatea lui este una limitată*. În mediile organizaționale puternic orientate spre scopurile și obiectivele care urmează a fi realizate, omul trebuie considerat ca având o conduită rațională, însă limitată și constrânsă de circumstanțe [2, p. 66-72], [11], [12], [14], [15], [16, p. 305-327], [18, p. 361], [22, p. 272]. În lucrarea lui B. Băcanu [14], modelul raționalității limitate este denumit modelul organizațional.

H. Nicolas, pornind de la ideea că puterea de judecată a minții umane este limitată la planuri mici și simple, în comparație cu vastitatea și complexitatea teritoriului acoperit de problemele pe care mintea umană ar trebui să le înțeleagă și să le rezolve, consemnează *judecata limitată* a speciei umane [21, p. 218]. Alternativa aleasă în cadrul procesului decizional bazat pe modelul raționalității limitate, nu este cea care produce cele mai mari beneficii în raport cu costurile implementării acesteia. Comportamentul rațional limitat nu contribuie la maximizarea rezultatelor obținute, ci

este mai degrabă un model satisfăcător/suficient. Termenul *satisficient* combină cele două condiții ale raționalității limitate și anume *condiția de satisfacere* și *condiția de suficiență*. Un proces decizional este satisficient atunci când decidentul identifică acea alternativă care este satisfăcătoare și suficientă pentru a realiza scopul și obiectivele procesului decizional. Potrivit modelului, decidentul nu trebuie să cerceteze toate alternativele decizionale printre care ar putea fi chiar cea mai de succes alternativă, el doar trebuie să ia în considerare acea alternativă care va produce o creștere satisficientă beneficiilor sale [11], [12], [18, p. 361]. Conform modelului raționalității limitate, deciziile se iau în organizație astfel încât să satisfacă pe cei care au luat deciziile și să mulțumească destul de mult organizația, pentru ca aceasta să treacă peste problemele cu care se confruntă și chiar să supraviețuiască [21, p. 219]. În opinia autorului M. Zlate, punctele nevralgice ale modelului raționalității limitate rezidă în neconsiderarea soluțiilor inovative și în neclaritatea cu privire la măsura în care procesele de negociere și de influență din organizațiile publice influențează procesul de luare a deciziilor [22, p. 272].

Deci, potrivit modelului raționalității limitate, decidenții sunt raționali, numai că decizia este limitată și constrânsă de varii elemente și circumstanțe. Alternativa decizională selectată nu este cea care să soluționeze completamente situația problematică, ci una care este satisfăcătoare și suficientă, adică una satisficientă. Decidenții, din diverse motive, nu identifică și analizează toate alternativele decizionale, considerând că o soluție care i-ar ajuta să treacă peste problema apărută este suficientă pentru a mulțumi organizația. Bazându-ne pe experiența funcțională acumulată în cadrul sectorului public (autoritatea publică centrală de specialitate responsabilă de domeniul

apărării), aplicând observația directă și indirectă, ne raliem la opiniile autorilor, constatând și noi faptul că, într-adevăr, în cadrul multor procese decizionale, decidenții fie că nu dispun de timp suficient și resurse necesare, fie că sunt constrânși de anumite circumstanțe nefavorabile sau, chiar din lipsa potențialului cognitiv, nu cercetează toate alternativele decizionale posibile în vederea selectării și aplicării celei mai raționale și complete soluții. Lipsa exercițiului de planificare exhaustivă, inclusiv strategică, a proceselor decizionale, sau nerespectarea acesteia dacă există, duce la desfășurarea ad-hoc și precipitată a activităților instituționale și, subsecvent, la apariția insuficienței temporale cronice. „Totul este urgent” sau „termenul de execuție este ieri” – reprezintă „paradigme” ce împiedică instituțiile publice, inclusiv militare, să se dezvolte și să livreze politici, servicii și bunuri de calitate cetățenilor – misiune de bază a administrației publice.

Studiind administrația publică și instituțiile politice, cercetătorul științelor politice Ch. Lindblom constată faptul că, din perspectiva luării deciziilor, acestea sunt departe de prevederile modelului raționalității complete, care aspiră la idealul rațional deductiv, și atunci își propune un scop mai realist, și anume studierea modului în care sunt elaborate deciziile pragmatice [22]. Prim urmare, Ch. Lindblom consemnează faptul că factorii de decizie elaborează decizii printr-un proces de efectuare a unor *comparații succesive limitate cu deciziile adoptate anterior*, cu care aceștia sunt familiarizați, astfel încât deciziile luate diferă foarte puțin de cele deja existente, iar schimbările statu-quoului sunt de natură incrementală [11, p. 160]. Această afirmație a constituit temelia *modelului incremental de luare a deciziilor* [9], [11], [13], [15], [16].

Incrementalismul fragmentat, așa cum este denumit modelul decizional de că-

tre autorul M. Zlate, vizează dezvoltarea progresivă a deciziilor prin confuzie, pas cu pas, pe baza efectuării unor comparații succesive limitate. Incrementalismul fragmentat se soldează cu creșteri minore, chiar dacă procesele decizionale sunt incoerente și necoordonate. Modelul se axează mai mult pe evitarea disfuncționalităților prezente și mai puțin pe realizarea obiectivelor decizionale definite, ceea ce înseamnă că multe aspecte ale problemei abordate rămân nesoluționate [22]. Prin urmare, se identifică două motive pentru care deciziile rezultate din procesul decizional bazat pe modelul incremental rămân relativ apropiate situației curente a organizației publice. În primul rând, se invocă *rezistența tipică a factorilor de decizie față de procesul de schimbare în general și de schimbarea radicală, în mod special*. Al doilea motiv este de natură birocratică, caracteristic structurilor administrative, și face referință la *procedurile de operare standard*, care tind să promoveze practicile și programele curente, în detrimentul celor strategice și de perspectivă [9].

Modelul incremental de luare a deciziilor mai este definit de către M. Vlăsceanu și ca modelul adaptiv sau modelul rațional-adaptiv și, în mod sugestiv, îl asimilează cu „știința ieșirii la liman” [8, p. 275]. Pe motiv că modelul ia în considerare influența politicului asupra procesului decizional din cadrul autorităților publice administrative, A. Androniceanu numește acest model drept modelul creșterii sau al dezvoltării. În literatura de specialitate, modelul mai este cunoscut ca abordarea politică [17], [19].

Modelul incremental de elaborare a deciziilor reprezintă un exercițiu practic mai *preocupat de soluționarea cea mai comodă a problemelor, decât de realizare a unor obiective strategice*. Ideea centrală a modelului incremental de luare a deciziilor este reprezentată de caracterul negocierilor politice

și de condiția existenței compromisurilor între cei implicați în procesul decizional. Alternativele identificate în cadrul procesului decizional exprimă mai degrabă fezabilitatea politică decât dezirabilitatea obiectivelor sociale. *Deciziile care se adoptă comportă modificări relativ mici ale procedurilor existente, dar care totuși contribuie la îmbunătățirea situației problematice și la minimizarea numărului de instituții sau persoane „deranjate” de aceste măsuri noi* [8], [9], [11], [17], [19].

Din considerentul că orice organizație publică este constituită, în esență, dintr-o coaliție de forțe, grupuri sau interese diferite, de multe ori chiar antagoniste, se presupune faptul că nu există o sursă centrală a puterii, și nici obiective organizaționale clare, precise și general acceptate. Diversitatea de obiective și interese duce la necesitatea unei negocieri între grupuri, fiecare dintre ele câștigând ceva și pierzând altceva. Alternativa decizională, care satisface interesele și expectativele grupurilor participante la procesul decizional, este predilectă în detrimentul altei alternative decizionale, care ar putea să maximalizeze calitatea procesului decizional.

Modelul decizional incremental este centrat pe *generarea soluțiilor reactive* la problemele existente, neglijând abordarea proactivă, care să identifice alternative sau posibilități inovative pentru situațiile problematice. Deciziile se iau în pași seriali și incrementali (crescători), *decidentul concentrându-se, în primul rând, pe alternativele considerate familiare și convenabile. Modelul este reticent față de intenția de distanțare majoră față de statu-quo-ul organizațional*, întrucât aventurarea în necunoscut și luarea unor decizii cu caracter aprofundat reprezintă o amenințare serioasă pentru însuși procesul decizional. Pentru menținerea cooperării și consensului, modelul incremental de luare a deciziilor

accentuează importanța compromisului și *limitează desprinderile radicale de practiciile și politicile existente*. Modelul decizional incremental, fiind axat pe necesitatea adaptării și reacției permanente la constrângerile interne și externe ale organizațiilor și ale mediului, nu poate fi aplicat în situații care impun schimbări radicale, respectiv restructurări majore sociale, politice, valorice etc. [8].

Deciziile obținute în urma desfășurării procesului decizional incremental *sunt modificate continuu în timp*, iar problemele sociale pentru care au fost luate deciziile *se remediază în mod perpetuu în detrimentul unor rezolvări complete și definitive*. Responsabilitatea analizei, evaluării și alegerii alternativei decizionale este partajată cu mai multe grupuri din societate, astfel încât procesul de elaborare a deciziilor devine *fragmentat și disjunct* [8], [11], [12], [17], [19].

Cercetătorul J. Forester, unul dintre criticii modelului incremental de luare a deciziilor, menționează faptul că incrementalismul ne-ar face să traversăm de mai multe ori intersecțiile, fără să știm încotro ne îndreptăm [10, p. 162]. Criticile sunt aduse pentru caracterul său conservator, care *respinge schimbarea și inovația*, precum și pentru natura nedemocratică a acestuia, în sensul că procesul luării deciziilor se limitează la negocierile din cadrul unui grup de persoane importante, responsabile de elaborarea deciziilor. *Respingerea analizelor sistematice și neglijarea alternativelor promițătoare* constituie alte motive pentru care modelul este criticat. Modelul decizional incremental este funcțional doar pentru organizațiile publice, unde activitatea instituțională beneficiază de stabilitate și continuitate în realizarea obiectivelor stabilite [8], [9], [10], [11]. Alte elemente ce influențează buna funcționare a modelului decizional incremental sunt stabilitatea societală, nivelul ridicat al culturii de purtare

a negocierilor, precum și maturitatea clasei politice și a cetățenilor [8], [9].

Parcurgând modelul decizional incremental, ne întrebăm ce elemente din cadrul acestuia se regăsesc în exercițiile decizionale desfășurate în cadrul mediilor militare. Astfel, realizăm faptul că, la pregătirea deciziilor, de multe ori ne raportăm la deciziile adoptate anterior pentru aceleași subiecte, încercând doar să le îmbunătățim puțin, dar mai presus de orice să respectăm limitele temporale stabilite și condițiile de formă. Consecințele pozitive rezultate sunt minore, dar acestea contribuie la îmbunătățirea temporară a situației problematice apărute și nu creează deranj pentru alte structuri sau persoane. Din cauza caracterului provizoriu de tratare a problemei, soluțiile respective necesită a fi modificate încontinuu. Nu suntem deschiși și nu privim cu entuziasm către procesele de transformare, cu predilecție cele de fond, iar identificarea soluțiilor inovative care să ducă la construirea abordărilor proactive – nu este o preocupare pentru noi. Preferăm să ne axăm pe activitatea cotidiană, inclusiv pe luarea deciziilor cu caracter repetitiv și operațional, în detrimentul celor strategice și de perspectivă.

CONCLUZII

Prin urmare, analizând modelele de referință ale celor două categorii de abordări decizionale (normativă și descriptivă), constatăm faptul că în cadrul proceselor decizionale militare, în special al celor cu caracter administrativ, se regăsesc elemente din ambele categorii, ponderea acestora fiind neuniformă. Se observă totuși faptul că elementele ce aparțin abordării descriptive sunt preponderente. Noi însă conside-

răm că în cadrul actului decizional militar strategic, cu referință la deciziile strategice, deciziile adoptate în condiții de certitudine, deciziile programate, deciziile normative ar trebui să predomine elementele modelelor decizionale normative, în care decidentul acționează rațional, generând și selectând într-o manieră logică și fundamentată acel curs al acțiunii care maximalizează rezultatele.

Totodată, conștientizăm faptul că există și situații când timpul avut la dispoziție este unul scurt, circumstanțele și condițiile în care trebuie luată decizia sunt nefavorabile și incerte, informația necesară lipsește cu acuitate, sau decizia de adoptat comportă un caracter repetitiv sau operațional, stări în care elementele abordării descriptive sunt acceptate.

Inferând cele expuse și analizate apriori, conchidem prin a reliefa faptul că, la desfășurarea proceselor decizionale, decidenții militari trebuie să apropie aceste activități de modelele decizionale care se pretează cu timpul și resursele avute la dispoziție la acel moment, cu circumstanțele și condițiile în care se cere decizia, precum și cu natura deciziei așteptate. Totuși, în cazul exercițiilor decizionale programate, în special al celor care vizează deciziile strategice, elementele modelului rațional-comprehensiv ar trebui să fie predominante. Admiterea atitudinilor emotive, utilizarea exclusivă a intuiției și experienței, stabilirea nehibzuită a termenelor de luare a deciziilor, axarea excesivă pe procedurile birocratice, în special pe cele ce vizează forma, complăcerea în *satisficient* și *incrementalism* reprezintă factori ce afectează calitatea deciziilor și care necesită a fi excluși din cadrul activităților cu caracter decizional.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Burduș E., Căprărescu Gh. *Fundamentele managementului organizației*. București: Editura Economică, 1999. 512 p.
2. Hîncu D., Ene N. *Metode și tehnici cantitative în administrația publică*. București: Lumina Lex, 2003. 350 p.
3. Pantazi S., Stancu M., Martin Iu. *Planificarea acțiunilor militare*. București: Univestirea Națională de Apărare "Carol I", 2009. 141 p.
4. Gary Klein. *Strategies of Decision Making*. Military Review, 1989, p.56-64.
5. *Command and control*. MCDP 6, U.S. Marine Corps, 1996. 147 p.
6. *Naval command and control*. Naval Doctrinal Publication 6 (NPD 6), 19 May 1995. 73 p.
7. *Army Planning and Orders Production*. Field Manual No.5-0. Headquarters, Department of the Army Washington, DC, 20 January 2005.
8. Vlăsceanu M. *Psihologia organizațiilor și conducerii*. București: Editura Paideia, 1993. 369 p.
9. Junjan V. *Modele cantitative de luare a deciziei*//Revista Transilvană de Științe Administrative, 2002,VIII, p. 61-71.
10. Howlett M., Ramesh M. *Studiul politicilor publice: cicluri și subsisteme ale politicilor*. Trad.: T. Stela. Chișinău: Epigraf SRL., 2004. 272 p.
11. Miroiu A. *Introducere în analiza politicilor publice*. București: 2001. 324 p.
12. Dunn W. *Analiza politicilor publice*. Trad.: Drăgușin N. Iași: Polirom, 2010. 507 p.
13. Brătianu C. *Management și marketing*. Curs universitar, 2007.
14. Băcanu B. *Organizația publică: teorie și management*. Iași: Polirom, 2008. 350 p.
15. Preda M. *Comportament organizațional (Teorii, exerciții și studii de caz)*. Iași : Polirom, 2006. 249 p.
16. Nilsson M., Dalkmann H. *Decision making and strategic environmental assesment*// Journal of Environmental Assessment Policy and Managment. Vol.3, No.3, September 2001, Imperial College Press., p.305-327.
17. Matei L. *Managementul public*. București: Editura economică, 2001. 440 p.
18. Johns G. *Comportament organizațional. Înțelegerea și conducerea oamenilor în procesul muncii*. București: Editura Economică, 1998. 633 p.
19. Androniceanu A. *Management public*. București:Editura Economică, 1999. 240 p.
20. Simon H. *Comportamentul administrativ (Studiu asupra proceselor de luare a deciziilor în structurile administrative)*. Chișinău: Î.E.P. Știința, 2004. 300 p.
21. Nicolas H. *Administrație publică și afaceri publice*. Trad.: Boca C., Chișinău: Cartier, 2005. 1156 p.
22. Zlate M. *Tratat de psihologie organizațional-managerială. Vol.II*. Iași: Polirom, 2007. 673 p.

PRINCIPII DE STRUCTURARE A FORTELOR ARMATE ALE UNUI STAT ÎN CONFLICTELE ASIMETRICE

Gheorghe MEREUȚĂ¹

STRUCTURING PRINCIPLES OF THE ARMED FORCES OF A COUNTRY IN ASYMMETRIC CONFLICTS

The process of the military structures adapting to the imperative of participating in asymmetric conflicts implies, at least, the fulfillment of the following principles:

- Creation of the combat executive structures, capable to perform a broad range of missions;
- Conceptual and pragmatic realization of operational headquarters, in line with the current CJTF concept, capable to conduct the actions including under the multinational framework, during participation in asymmetric confrontations;
- the establishment of an appropriate legislative framework to enable the armed forces participation in such confrontations.

The operational requirements with regard to the structure of an army, circumscribed to the following areas, would be:

1. organizational flexibility;
2. structural modularity;
3. specialized structures for specific counteractions;
4. core structures capable to generate, if necessary, the support to the efforts in specific counteractions;
5. advanced technologies;
6. CJTF type management structures;
7. creating the necessary legislative framework.

Organizational flexibility is the ability of military structures to be shaped and resized, timely and effectively, in line with the requirements of national and military security strategies, and, respectively, to address the risks, threats and aggressions in the security environment in which they must act. At the same time, this implies the ability to fulfill a diverse range of missions, with adequate endowment and training, adaptable to the realities of the modern battlefield. Beyond this general definition, the concrete solutions are to be identified and applied to ensure the flexibility of the structures created in the peacetime, in the crisis and war situations, taking into account the asymmetric character of the military confrontations of the future.

The modularity principle of organizational structures in the military field proceeds from the requirement of organizational flexibility and was imposed by the need for ad hoc creation of the structures, required due to the multiplication of missions and the imperative of operative crisis or war situations resolving.

Asymmetry is an expression of the real relationships existing in nature, in society, in human relations. The modern science studies the asymmetric relationships by means of analysis, offering the models and paradigms more and more close to the reality. Asymmetry finds its place for existence and manifestation everywhere and everyday. Asymmetric conflicts are no more than a real manifestation of an asymmetry in the act of confrontation. All conflicts are, in fact, asymmetric.

Keywords: Armies structuring in modern military actions, operational principles and requirements related to the structure of an army, structural flexibility and modularity, specialized and core structures, advanced technologies, modification of legislative framework.

¹ Gheorghe MEREUȚĂ, colonel (r), conferențiar universitar, doctor în științe militare, Academia Militară a Forțelor Armate.

Armatele moderne trebuie astfel structurate și pregătite pentru a face față, pe lângă confruntările militare pentru care au fost proiectate până în prezent, unor provocări noi, cu totul diferite față de accepțiunea actuală a sintagmei „lupta armată”. Aserțiunea noastră se bazează atât pe actualele evoluții ale fenomenului război, cât, mai ales, pe schimbarea fizionomiei, conținutului, formelor, procedeele și mijloacelor de ducere a acestuia. În plus, decalajul tehnico-științific existent între unele state și armate, care ajung în situația de confruntare militară, obligă la adoptarea unor căi, forme și metode de contracarare a acțiunilor agresive/de apărare ale părții adverse. Pentru că asimetria strategică, proprie confruntărilor militare ale viitorului, obligă, ca și până în prezent, la o capacitate operațională a forțelor armate menită să contracareze noile provocări ale câmpului de luptă [1].

Evoluțiile actuale și de perspectivă ale științei și artei militare sunt dependente, în mare măsură, de schimbările produse în conținutul misiunilor de luptă ale diferitor forțe și structuri militare. Din această perspectivă, extinderea gamei riscurilor, amenințărilor și agresiunilor la adresa securității statelor, precum și apariția noilor actori și a noilor procedee, induse în câmpul de luptă modern, implică o viziune nouă în proiecția structurilor și misiunilor armatelor viitorului. Relevantă, în acest sens, este observația, care nu mai are nevoie de demonstrații științifice că, în perioada postbelică, ponderea misiunilor clasice, specifice luptei armate, în accepțiunea ei consacrată, începe să piardă teren în fața misiunilor noi, presupuse de realizarea securității colective (misiuni de menținere, impunere, construcție a păcii etc.). În același context, este de remarcat că forțele militare sunt chemate să rezolve situații cu totul noi, cum sunt cele produse, de pildă, de actele de

terrorism, ceea ce obligă armatele moderne să-și adapteze principiile, misiunile și procedeele de acțiune la noile provocări ale câmpului de luptă. Decizia factorului politic de angajare a forțelor armate în soluționarea acestor situații, ca formă decisivă de restabilire a ordinii de drept, constituționale și democratice, implică mutații corespunzătoare în domeniul întrebuițării armatelor, obligând la reformularea cerințelor operaționale care determină structurarea acestora [2].

În viziunea noastră, procesul de adaptare a structurilor militare la imperativul participării la conflicte asimetrice implică, în mod obligatoriu, îndeplinirea, cel puțin, a următoarelor principii [3, p. 35]:

- crearea unor structuri luptătoare, de execuție, apte să îndeplinească o gamă variată de misiuni;
- realizarea, conceptual și pragmatic, a unor comandamente operaționale întrunite în accepțiunea actuală de tip CJTF – capabile să conducă acțiuni, inclusiv în cadru multinațional, pe timpul participării la confruntări asimetrice;
- realizarea unui cadru legislativ adecvat, care să permită participarea forțelor armate la confruntări de acest gen.

Pornind de la necesitatea remodelării armatelor moderne, astfel încât acestea să fie capabile a îndeplini eficient misiuni în cadrul unor conflicte asimetrice, de tipul celor menționate în prezentul studiu, dar luând în considerare caracterul prospectiv-evolutiv al acestora în perspectiva previzibilă, în urma analizei întreprinse, am identificat unele cerințe operaționale privind structura unei armate, circumscrise următoarelor domenii, astfel [4, p. 28]:

- 1) flexibilitate organizațională;
- 2) modularitate structurală;
- 3) structuri specializate optime de contracarare specifică;
- 4) structuri-nuclee apte să le genereze,

la nevoie, pe cele necesare susținerii efortului de contracarare specifică;

- 5) tehnologii performante;
- 6) structuri de conducere de tip CJTF;
- 7) crearea cadrului legislativ necesar.

1. FLEXIBILITATEA ORGANIZAȚIONALĂ

Această cerință operațională a constituit, de-a lungul istoriei militare, un principiu călăuzitor în proiectarea armatelor în timp de pace, gândirea planificatorilor militari vizând nevoile vremurilor de război. În pofida prevederilor tratatelor internaționale și a constrângerilor financiare din diferite regimuri politice, specialiștii militari au reușit să identifice soluțiile necesare asigurării flexibilității organizaționale a structurilor militare. Această abilitate a permis ca, în caz de necesitate, să fie conservate resursele material-financiare și umane necesare operaționalizării, în timp oportun, a structurilor militare cerute de efortul de război solicitat la un moment istoric dat.

Important însă este cum poate fi realizat acest imperativ în prezent pentru perspectivă și, mai ales, în contextul unui dinamism fără precedent al mediului de securitate de interes, al evoluției riscurilor, amenințărilor și a agresiunilor la adresa securității naționale, în special, în contextul creșterii caracterului asimetric al unei eventuale confruntări în care ar putea fi implicat statul.

Apreciem că flexibilitatea organizațională reprezintă capacitatea structurilor militare de a se modela și redimensiona, oportun și eficient, în raport cu cerințele formulate de strategiile de securitate națională și, respectiv, militară pentru a răspunde riscurilor, amenințărilor și agresiunilor din mediul de securitate în care trebuie să acționeze [5, p. 48]. Aceasta implică, în același timp, capacitatea de îndeplinire a unei game diverse de misiuni, dispunând de o înzestrare și

pregătire corespunzătoare, adaptabile la realitățile câmpului de luptă modern. Dincolo de această definiție generală însă trebuie identificate soluțiile concrete de aplicat pentru a asigura flexibilitatea structurilor create din timp de pace pentru situații de criză și război, cu luarea în considerare a caracterului asimetric al confruntărilor militare ale viitorului [6, p. 18].

Rezolvarea acestei ecuații trebuie să aibă la bază, în viziunea noastră, două repere fundamentale: soluțiile adoptate de armatele moderne, posesoare ale unei experiențe și ale unor informații cuprinzătoare asupra evoluțiilor fenomenului politico-militar pe termen mediu și lung, precum și condițiile concrete în care ființează statul. Corelarea concluziilor rezultate din această analiză trebuie să ducă la formularea și aplicarea unor principii stabilite în proiectarea forțelor și în structurarea acestora, astfel [7, p. 54]:

- stabilirea unei ponderi echilibrate a categoriilor de forțe: forțe terestre, aeriene, navale și crearea, în contextul creșterii amenințărilor asimetrice, a unei categorii distincte de forțe, cele speciale – fie independente, fie în structura fiecărei categorii de forțe ale armatei;

- operaționalizarea unui sistem funcțional, care să asigure ridicarea graduală a capacității de luptă la toate nivelurile ierarhice, astfel încât, în raport cu escaladarea unui conflict (asimetric), să fie conservată o cantitate suficientă și calitativ eficientă de forțe capabile să contracareze orice amenințare sau agresiune militară, materializată într-un număr corespunzător de comandamente, mari unități și unități luptătoare și logistice, care să susțină efortul de război, în cadrul fiecărei categorii de forțe;

- stabilirea unui raport corespunzător între forțe, asigurând premisele necesare pentru optimizarea procesului de amplificare a forțelor operaționale apte de acțiuni militare, în caz de necesitate;

- asigurarea unui grad sporit de mobilizare și generare a forței, astfel încât să existe posibilitatea reală de a face față unei amenințări neprevăzute și de a asigura rezerva necesară în condițiile existenței unui interval de timp mai îndelungat de avertizare;

- crearea unor structuri organizatorice, capabile de cooperare cu armatele statelor membre ale NATO, îndeosebi pentru forțele stabilite să participe la operații conduse de NATO și/sau UE;

- realizarea unui nivel corespunzător al interoperabilității operaționale, tehnice și logistice cu forțele multinaționale, alături de care pot acționa în misiuni conduse de NATO/UE;

- realizarea unei capacități informaționale și de evaluare a situațiilor tactice, operative și strategice a riscurilor, amenințărilor și agresiunilor;

- crearea unei protecții multidimensionale a forțelor/obiectivelor și asigurarea unui grad ridicat de autonomie în teatrul de operații;

- existența unui sistem logistic specializat, flexibil și interoperabil, menit a asigura autonomia acțiunilor și complementaritatea eforturilor în câmpul de luptă;

- realizarea unei infrastructuri adecvate pentru desfășurarea acțiunilor militare.

În afara acestor principii, fără de care nu se poate realiza flexibilitatea organizațională a structurilor militare, considerăm că aplicarea lor presupune, în mod necesar, identificarea soluțiilor care să asigure, în timp oportun, crearea acelor structuri de conducere și execuție (luptătoare) cerute de rezolvarea unei situații sau alteia la un moment dat.

Această manieră de proiectare a structurilor poate, realmente, determina sporirea capacității de reacție a structurilor armatei în acțiuni de contracarare, inclusiv a riscurilor și amenințărilor asimetrice.

2. MODULARITATE STRUCTURALĂ

Consacrat, îndeosebi, în perioada post-belică, principiul modularității structurilor organizaționale din domeniul militar decurge din cerința realizării flexibilității organizaționale și a fost impus de nevoia constituirii ad-hoc a unor structuri reclamate de multiplicarea misiunilor și de imperativul soluționării operative a unor situații de criză sau război.

Principiul enunțat constă, în principal, în crearea și existența unor structuri militare, de conducere sau execuție care dispun de pregătirea necesară translatării lor dintr-o structură în alta, dispunând de abilitățile cerute pentru realizarea interoperabilității și integrării într-un sistem de luptă creat pentru soluționarea unei situații noi.

Acest principiu răspunde, pe de o parte, implicațiilor reducerii efectivelor militare, în care structurile militare sunt de dimensiuni mai mici, dar trebuie să fie mai mobile, suplă, active și adecvate unui mediu de securitate nou, în continuă schimbare, capabil de o ripostă optimă, iar pe de altă parte, principiul poate oferi soluții în aplicarea noului concept CJTF, de creare și dezvoltare a capacităților de acțiune integrată [8, p. 39].

Principiul enunțat presupune existența la toate nivelurile ierarhice (strategic, operativ și tactic) și pentru fiecare categorie de forțe și gen de armă a unor structuri de comandă și luptătoare în măsură a participa la îndeplinirea unei game variate de misiuni. Modularitatea structurilor oferă oportunitatea de proiecție și generare a unei forțe în măsură să facă față unor amenințări neprevăzute și de a asigura rezerva necesară pentru un timp îndelungat de avertizare și a unui efort militar susținut.

Totodată, aplicarea și realizarea cerințelor principiului modularității structurilor militare este de natură să asigure compatibilitatea cu structurile similare NATO, dar

în strânsă relație cu resursele și necesitățile interne ale statului, asigurându-se, în același timp, optimizarea posibilităților de cooperare cu module și structuri existente în armatele statelor membre ale Alianței [9, p. 65].

Apreciem că realizarea cerințelor principiului analizat este oportună din perspectiva modernizării structurale și operaționalizării forțelor, asigurându-se astfel un nivel corespunzător al interoperabilității operaționale tehnice, logistice și administrative atât între categoriile de forțe ale armatei statului respectiv, cât și între acestea și armatele statelor membre ale NATO.

3. STRUCTURI SPECIALIZATE OPTIME DE CONTRACARARE SPECIFICĂ

Restructurarea și modernizarea unei armate presupune, în mod necesar, realizarea unor structuri specializate, capabile să răspundă cerințelor câmpului de luptă modern, potrivit noilor riscuri și provocări ale modului de securitate actual și din perspectiva previzibilă. Și dacă coexistența tipurilor clasice de agresiune cu cele moderne obligă la menținerea unor structuri și proceduri clasice, este evidentă necesitatea creării și pregătirii unor structuri specializate, capabile să contracareze noile tipuri de agresiuni și forțe angajate în acțiunile militare ale viitorului.

Fără îndoială că implicarea armatelor în soluționarea diferendelor viitorului este o problemă politică. Deciziile politice vor trebui însă urmate în consecință de măsuri în domeniul militar. Prin urmare, este de așteptat ca implicarea forțelor militare în soluționarea conflictelor interstatale sau interorganizaționale să determine crearea unor structuri noi, altele decât cele cunoscute până în prezent, capabile să contracareze acțiunile ostile îndreptate împotriva securității și apărării naționale ale statelor naționale sau organizațiilor colective de securitate. Terorismul, ca fenomen și formă

acută și actuală de amenințare, de exemplu, cere astfel de structuri [10, p. 48].

Important de reținut este că crearea și eficiența unor astfel de structuri implică, în afară de cheltuieli, o nouă filosofie a întrebuițării forțelor armate, adică structurare, pregătire și conducere adecvate noului mediu de securitate.

Spre exemplificare, având în vedere creșterea complexității mediului de securitate și în consonanță cu structurarea armatelor moderne, considerăm că se impune crearea, în cadrul armatei, a unei noi categorii de forțe – forțele speciale, pregătite și înzestrate corespunzător, care să cuprindă elemente din toate actualele categorii de forțe ale armatei. Ele vor trebui astfel proiectate, încât să îndeplinească misiuni cu caracter deosebit, pe timp de pace, în situații de criză și la război, aducând un plus de calitate și eficiență modalităților de contracarare a noilor provocări ale câmpului de luptă modern.

4. STRUCTURI – NUCLEE

Principiu sau indicator important al capacității unui stat de susținere a unui efort militar credibil, constituirea unor structuri-nuclee capabile să amplifice potențialul cerut într-o situație de criză sau război, reprezintă un element ce va trebui exploatat în consecință într-o etapă istorică în care diminuarea forțelor armate este o modă. Creșterea ponderii conflictelor asimetrice în cadrul evoluției fenomenului militar internațional obligă la crearea și pregătirea unor structuri-nuclee capabile să facă față oricăror tipuri de agresiuni [11, p. 32].

Procesul este deosebit de complex și dinamic, implicând măsuri organizatorice, din timp de pace, care să asigure operaționalizarea oportună, în situații de criză sau la război, a structurilor de conducere și execuție necesare îndeplinirii obiectivelor

propuse prin strategiile de securitate și apărare națională proiectate.

Acest proces presupune conservarea resurselor materiale și umane necesare proiectării, în caz de nevoie, a forței capabile să rezolve situațiile apărute într-o circumstanță sau alta, ceea ce necesită responsabilități distincte pentru fiecare component al lanțului de comandă și decizie politico-militară. Câte structuri-nuclee și care este mecanismul de operaționalizare a acestora constituie o chestiune ce trebuie asumată de către factorii de decizie politico-militară. Iar detaliile planificării acestora fac obiectul unor documente organizatorice confidențiale, bazate pe o evaluare realistă a mediului de securitate, concomitent cu o repartiție judicioasă a forțelor – structuri-nuclee corespunzătoare contracarării amenințărilor estimate [12, p. 52].

5. TEHNOLOGII PERFORMANTE

Pornind de la postulatul că nivelul de înzestrare tehnică reprezintă un indicator important al capacității de luptă a oricărei armate moderne, cu implicații majore asupra strategiilor de securitate națională și, respectiv, militare ale oricărei națiuni, cu atât mai mult, în cazul conflictelor asimetrice, dotarea armatelor moderne presupune tehnologii de înaltă performanță. Această cerință este cu atât mai mult valabilă pentru un stat ca Republica Moldova, a cărei armată dispune de mijloace uzate fizic și moral, datorită unei perpetue politici anacronice și în totală neconcordanță cu evoluțiile din domeniu practicate pe plan mondial. Politicile aplicate nu au făcut față preocupărilor existente pe plan mondial de reînnoire periodică a parcului de tehnică militară, ajungându-se în prezent la un decalaj important între nivelul de înzestrare al armatei noastre și celelalte armate, inclusiv cele cu potențial asemănător.

Ca atare, pentru perioada imediat următoare, apar ca prioritare următoarele direcții de acțiune în acest domeniu, ce presupun un efort financiar corespunzător pentru diverse programe de înzestrare viabile, ce vor trebui direcționate pentru [13, p. 72]:

- realizarea creșterii la un nivel corespunzător a interoperabilității cu structurile militare ale statelor membre ale NATO, precum și între categoriile de forțe ale armatei;
- achiziționarea de tehnică și armament de ultimă generație, cu consumuri și deservire minimă și fiabilitate maximă;
- efort propriu și prin cooperare militară internațională;
- înlocuirea armamentelor și tehnicii de luptă cu uzură fizică și morală avansată;
- modernizarea armamentelor și tehnicii de luptă care pot fi aduse la nivelurile de compatibilitate cu cele din țările membre ale NATO;
- completarea unor deficite la mijloacele de protecție individuală și colectivă, la stocurile de muniții pentru tehnica nou introdusă (modernizată) în (din) înzestrare, precum și la carburanți-lubrifianți;
- înlocuirea aparaturii de comutație analogică și a stațiilor (autostațiilor) radio cu frecvență fixă, cu cea de tip numeric și stațiilor radio cu salt de frecvență;
- asigurarea necesarului, la pace, de mijloace de informatică și tehnică de transmisiuni;
- implementarea, cu prioritate, a sistemului C4I.

Aceste câteva direcții de acțiune în domeniul înzestrării, subsumează numeroase alte subdirecții deosebit de importante pentru fiecare categorie de forțe ale armatei și gen de armă, având ca rezultat aducerea nivelului de înzestrare la cerințele și plafulul impuse de intrarea în secolul XXI, adică la generația superioară celei existente în prezent în dotarea armatei.

6. STRUCTURI DE CONDUCERE DE TIP CJTF

O schimbare structurală esențială, re-clamată de epoca confruntărilor militare asimetrice, ce se manifestă în prezent, va trebui produsă și în domeniul conducerii. Deci, dacă în teoria și practica militară, din trecutul imediat și din prezent, introducerea structurilor întrunite de comandă a fost oarecum timidă, ea va trebui generalizată la toate nivelurile ierarhice (nu numai strategic, ci și la nivel operativ și chiar tactic). Îngemănarea acțiunilor din toate mediile de ducere a războiului implică în mod necesar generalizarea nu doar ideatică, ci și pragmatică a constituirii unor structuri manageriale capabile să conducă forțele aparținând tuturor categoriilor de forțe ale armatei, inclusiv multinaționale.

Prin urmare, apreciem că trebuie depășit stadiul actual al constituirii unor comandamente cu abilități prealabil concepute, apte să conducă un tip structural și acțional de misiuni preconcept, pregătind structuri și personal în măsură să gestioneze o gamă diversă de acțiuni militare, în raport cu situațiile ce pot apărea.

Această mobilitate conceptuală și acțională poate și trebuie să genereze capacitățile necesare asigurării răspunsului potrivit pentru contracararea acțiunilor asimetrice. Noua filosofie a conducerii acțiunilor militare implică pregătirea și competența corespunzătoare soluționării provocării câmpului de luptă modern [14, p. 21].

Soluția sugerată ar răspunde acestor provocări prin materializarea principiilor flexibilității organizatorice și modularității structurale în domeniul conducerii, precum și prin pregătirea specialiștilor capabili să asigure, fiecare din zona lui de responsabilitate, expertiza necesară pentru elaborarea unor planuri realiste și viabile, potrivite cu diversitatea și complexitatea unor situații de criză sau de război [15, p. 37].

Crearea condițiilor necesare pentru constituirea structurilor de conducere de tip CJTF reprezintă cerința indispensabilă de participare a statului, implicit în cadrul conflictelor asimetrice, la acțiuni militare întrunite și multinaționale, adică la un nivel maximal, interoperabil și eficient, de participare la misiuni de apărare colectivă.

7. CADRUL LEGISLATIV

Toate cerințele operaționale enunțate vizavi de implicarea unei armate în conflictele militare ale viitorului nu pot fi soluționate fără existența unei baze legale instituționalizate.

În opinia noastră, este nevoie de o rapidă adecvare a cadrului legislativ la prevederile existente pe plan internațional în domeniu, această armonizare necesară și așteptată a legislației, permițând sporirea contribuției statului ca generator de securitate în zona de interes.

Mai mult, noua legislație trebuie să fie prospectivă și deschisă, cuprinzând, în spiritul și litera ei, aspectele evolutive ale conflictelor militare, inclusiv pe cele asimetrice, precum și baza legală care să permită forțelor armate participarea la acestea [16, p. 49].

Din aspectele prezentate, este evident că gândirea militară va trebui adaptată și astfel orientată, încât să ofere soluții pentru a nu surprinde, ci pentru a pregăti sistemul național de apărare să asigure riposta potrivită pentru contracararea oricărui gen de riscuri, amenințări sau agresiuni îndreptate împotriva suveranității și integrității teritoriale, prin efort propriu sau în cadrul unei alianțe.

CONCLUZII

Documentarea, dar mai ales elaborarea propriu-zisă a conținutului temei de cercetare s-au desfășurat, în cea mai mare parte, după atacul terorist din 11 septembrie

2001, confirmând fără nici un fel de dubii necesitatea și actualitatea unui asemenea studiu.

Realitatea crudă a celor văzute de o lume întregă confirmă, totodată, pe deplin, una din concluziile majore ale ultimei conferințe a Army War College (Colegiul de Război al Trupelor de Uscat al armatei SUA), din iunie 1998, consacrată asimetriei, amenințărilor și conflictelor de natură asimetrică, anume aceea că „Recurgerea la mijloace asimetriche nu este o ipoteză de lucru, ci o certitudine” [42, p. 35].

La finele studiului întreprins și în legătură cu evenimentele grave amintite, întrebarea care era la modă până acum — există riscuri și amenințări asimetriche? — nu se mai justifică. Demonstrația a fost deja făcută într-o manieră cât se poate de inacceptabilă, iar riposta celor în drept va fi una pe măsură, ea fiind deja pusă pe rol de către coaliția internațională antiterorism.

Dacă nonexistența riscurilor și amenințărilor de natură asimetrică/teroristă nu se mai discută, rămâne să fie găsite răspunsuri la întrebarea majoră: suntem în prezent, și în perspectiva imediată, capabili să controlăm/stăpânim amenințările și conflictele asimetriche?

Răspunsurile la o asemenea întrebare pot fi grupate într-un set de concluzii ce rezultă în mod logic din studiul întreprins, astfel:

1. Asimetria este o expresie a raporturilor reale existente în natură, în societate, în relațiile umane. Știința modernă studiază prin mijloace de analiză raporturile asimetriche, oferind modele și paradigme din ce în ce mai apropiate de realitatea lucrurilor. Asimetria își află un spațiu de existență și de manifestare oriunde și dintotdeauna. Conflictele asimetriche nu sunt altceva decât un mod real de manifestare a asimetriei în actul confruntării. Toate conflictele sunt, de fapt, asimetriche.

2. Dezvoltarea inegală a lumii, existența unor variabile mari în spațiul de construcție al strategiilor de securitate, ca și diversitatea enormă a intereselor duc la elaborarea unor politici asimetriche de confruntare (informațională, economică, socială, culturală și militară) și, în consecință, a unor strategii pe măsură. Tipologia politicilor definește tipologia conflictelor, iar tipologia conflictelor impune o nouă tipologie a strategiilor de confruntare sau de colaborare.

3. Confruntările asimetriche impun concepte noi, precum și un cadru nou de definire, angajare și implicare, astfel încât cunoașterea legilor, principiilor, cauzelor și particularităților situațiilor conflictuale, iese din liniaritate și se apropie asimptotic de orizontul real, sinuos, atipic, mereu schimbător și greu previzibil al confruntărilor.

4. Noul concept strategic NATO, gestionarea crizelor, războiul non-contact, războiul disproporționat, conflictul de joasă, medie sau mare intensitate, acțiunile altele decât războiul, terorismul, antiterorismul și contraterorismul, conflictele de sorginte etnică și religioasă, ca și cele din sistemele informaționale, din ciber spațiul acestui început de mileniu etc. sunt repere importante ale unui alt mod, mult mai realist, mult mai pragmatic și mai diversificat de a vedea, analiza situația de fapt și a elabora deciziile corespunzătoare în ceea ce privește construirea noii ordini mondiale.

5. Realitatea mediului internațional, care este și un posibil mediu operațional vizând amenințările și conflictele asimetriche, reprezintă, în prezent, o lume cât se poate de ambiguă, cuprinzând o diversitate culturală, religioasă și istorică de oameni, grupuri și națiuni sau chiar organizații cu scopuri și obiective complexe, în cele mai multe situații divergente, caracterizate de politici extremiste, criminalitate, coerciție și terorism, chiar dacă eforturile națiunilor

dezvoltate au fost orientate în ultimii ani, mai mult ca altădată, spre securitate colectivă, integrare și globalizare.

6. Amenințările asimetrice rezultă, în principal, din extinderea fără limite a terorismului mondial și coabitarea dintre teroriști, contrabandiști, seniorii drogurilor, traficanții de armament, fanaticii religioși, nemulțumiții de tot felul, expatriații, cu ambiții de mărire etc., care formează împreună un inamic posibil a fi prezent în oricare loc de pe mapamond, dar în special acolo unde dorința lor de răzbunare și violență se poate manifesta cât mai „spectaculos”.

7. Promotorii amenințărilor asimetrice, în special ale celor de natură teroristă, sunt în general actori nonstatali (teroriști notorii, crima organizată internațională și transnațională, insurgenții etc.), cu mentalități complet diferite față de cele normale, convingerile lor fiind permanent mobilizate spre răzbunare, violență, sacrificiu și război. Acțiunile pe care aceștia le promovează nu urmează nici un fel de canoane ale războiului clasic. Regulile conflictului asimetric sunt formulate ad-hoc, utilizându-se metode și procedee care să le permită autorilor să evite sau chiar să anihileze părțile tari ale adversarului, avantajele înaltei tehnologii, dar în același timp să exploateze în beneficiul propriu vulnerabilitățile specifice.

8. Răspunsurile de până acum la amenințările și acțiunile asimetrice în general, și în special la cele teroriste, s-au constituit în reacții de protecție și apărare, iar în unele cazuri de riposte aeriene sau cu rachete de croazieră, producând victime colaterale, ceea ce a avut ca urmare efecte de discreditare a acțiunilor de răspuns întreprinse.

9. Este un lucru dovedit, cel puțin până în prezent, că partea mai limitată în resurse sau în complexe și sisteme de comandă și control, care poate fi victima amenințărilor sau conflictelor asimetrice, are posibilita-

tea să compenseze aceste neajunsuri prin ingeniozitate, surprindere, flexibilitate, adaptări organizaționale și prin cunoașterea temeinică a fenomenului, care amplifică și multiplică posibilitățile reale de contracarare.

10. În acest sens, se impune o atenție prioritară descoperirii și întreruperii fluxului operațional al coeziunii amenințărilor și acțiunilor asimetrice, încă din faza de pregătire, pentru a se împiedica faza de atac. Se recomandă utilizarea unor metode de contracarare care să vizeze acțiunea asimetrică (interzicere, distrugere, întrerupere, dislocare, degradare etc.), moralul atacatorului, precum și domeniul său organizațional și acțional specific.

11. Se impun măsuri și acțiuni neconvenționale și convenționale, dacă este cazul, specifice, pentru împiedicarea acestuia de a deține ascendență în fața opiniei publice, a populației locale. De asemenea, se impun interzicerea utilizării spațiilor închise de către structurile acestuia, interzicerea fluxului financiar și logisticii teroriste, împiedicarea utilizării în mod eficace a propagandei prin mass-media de toate categoriile, proliferarea corupției etc. Toate aceste măsuri și acțiuni trebuie să ducă spre defensivă și renunțarea cel puțin în parte la acțiunile teroriste propuse a le pune în practică.

12. Ceea ce s-a întâmplat și, îndeosebi, cum s-a întâmplat la 11 septembrie 2001 ne poate conduce la concluzia că amenințările asimetrice, îndeosebi cele de natură teroristă, nu pot fi controlate, cel puțin prin modalitățile de abordare politico-militară utilizate până în prezent. Putem, de asemenea, să conchidem că, până la această dată, fenomenul în sine, deși se considera a fi un potențial pericol, nu a putut fi dimensionat la adevăratul lui grad de pericolozitate, iar capacitățile destinate a-l stăpâni nu au fost utilizate în mod adecvat.

13. Cu siguranță, este nevoie de noi abordări politico-militare și de capacități suplimentare care să fie permanente și în mod adecvat disponibilizate pentru a stăpâni/controla fenomenul, care tinde să devină din ce în ce mai periculos.

14. În ciuda rezultatelor imperfecte ale intervențiilor limitate de până acum, făcute în numele comunității internaționale, cu sau fără girul organismelor internaționale abilitate, se poate aprecia că acestea au avut rolul lor benefic în stăvilirea fie și temporară a fenomenului, care au deschis calea tuturor posibilităților în domeniu.

Oricare ar fi viitorul următoarelor intervenții internaționale, inclusiv a celei în curs de desfășurare, dificultățile acestora, ca durată, cost și consecințe colaterale în cadrul conflictelor asimetrice și, în special, în lupta împotriva terorismului, sunt de preferat neintervențiilor.

15. Este nevoie deci de politici de prevenire a crizelor de acest gen, utilizând toate instrumentele disponibile, adecvate, diplomatice, financiare, tehnologice, informaționale, militare etc. Indiscutabil, fiecare din domeniile enunțate își are rolul lui în conflictele asimetrice, rămâne de discutat doar strategia utilizării eficiente a acestora într-un caz sau altul.

16. Un domeniu neenuțat în enumerarea făcută, ce se regăsește însă în fiecare din aceste domenii, este cel al resurselor umane, al forțelor speciale care trebuie create sau adaptate specificului misiunilor ce le presupune în prezent amenințarea sau conflictul asimetric, în special lupta antiteroristă la toate nivelurile de contracarare a acestui flagel.

17. Analiza prin mijloacele teoriei asimetriei, inclusiv prin modelele matematice, nu numai a ceea ce se întâmplă, ci și a ceea ce s-a petrecut de-a lungul timpurilor în spațiul de confruntare, apropie mai mult omeniirea de posibilitatea cunoașterii reale a propriei evoluții, facilitându-se astfel ieșirea din legende și din mituri și raportarea pragmatică la realitățile dure ale prezentului. Teoria asimetriei facilitează actul de planificare strategică, impunând ieșirea din subiectivism și voluntarism și introducerea în ecuație a variabilelor de stare și de dinamism.

18. Analiza conceptelor strategice care țin de asimetrie ne permite să calculăm cu o mai mare precizie unde ne aflăm, care sunt realitățile cu care ne confruntăm, care ne este locul într-un sistem de securitate viitor, care ne sunt șansele, obligațiile, drepturile și, mai ales, care sunt cheltuielile.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Dr. M. Cociu, Gena egoistă și strategiile sale, www.asimetrie.htm.
2. Lt.col. Al. Rizescu, Aspecte teoretice privind cadrul de desfășurare a acțiunilor militare la începutul secolului XXI, http://www.actrus.ro/reviste/1_2001/g_2.html.
3. Iosif Armaș, C.Purcărea, Paul P. Duță, Acțiunea militară la granița dintre milenii, Editura Militară, București, 2001.
4. Gl.bg.dr. Vasile Paul, Războiul mileniului trei, Editura D.B.H., București, 2001.
5. Lt.col. M. Antonovici, Securitatea mondială-încotro?, http://www.actrus.ro/reviste/1_2001/g_1.html.
6. Gl.mr. (r.) Corneliu Soare, Recitindu-l pe Clausewitz, București, Editura Militară, 1993.
7. Gl. Ion Pitulescu, Al 3-lea război mondial. Crima organizată, Editura Național, 1996.
8. Col. Dumitru Sava, Războiul, de la coșmarul de ieri la misterul de azi și apocalipsa de mâine (II), în revista Gândirea Militară Românească, nr.4/1998.
9. Gl.bg.(r.) dr. Gheorghe Arădăvoaice și lector univ. col. Valentin Stancu, Războaiele de azi și de mâine. Agresiuni neconvenționale, București, Editura Militară, 1999.

10. Gl.bg.dr. Vasile Paul, *Conflictele secolului XXI. Proiecții în spațiul strategic*, București, Editura Militară, 1999.
11. Cpt.R.III Vasile Michi, *De la războiul clasic la războiul politic*, *Gândirea Militară Românească*, nr.3/1995.
12. Dan Onciu și Sorin Rădulescu, *Corupția și crima organizată în România*, Editura Continent XXI, 1994.
13. Vasile Iosipescu, *Războaiele locale și panoplia zeului Marte*, Editura Militară, București, 1985.
14. Crăciun Ionescu, *Secretele operațiunii „Furtuna deșertului”*, Editura Militară, 1991.
15. Gl.(r.) Corneliu Soare, *Gândirea militară*, Editura ANTET, 1999.
16. Colectiv, *Sceptrul de oțel al zeului Marte*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994.
17. B.H. LIDDELL HART, *Strategia. Acțiunile indirecte*, Editura Militară, București, 1973.
18. Sun Tzî, *Arta războiului*, Editura Militară, București, 1976.
19. Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de șah*, Editura Univers Enciclopedic.
20. Hervé COUTEAU-BEGARIE, *Ami-inami*, <http://www.stratisc.org/isc.intro.htm>
21. Paul T.V., *Assymetric Conflict. War initiation by Weaker Power*, New York, Cambridge University Press, 1981.
22. Joseph Yacoub, *Minorités nationales et prolifération etatique*, În *LA INTERNATIONALE ET STRATEGIQUE* no 37/2000.
23. Marc BOUVIER, *Cyberterrorisme: entre mythe et réalité*, Internet, www.frstrategie.org.
24. Heinz Kozak, *Zur Theorie des Bregrenzten Krieges*, *Österreichische Militärische Zeitschrift*, vol. 31, Heft 2/1993.
25. R.V. Joule & I.L.Beauvois, *Tratat de manipulare*, traducere de Nicolae-Florentin Petrișor, Antet.
26. Vladimir Volhov, *Dezinformarea, armă de război, Incitatus*.
27. Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura ANTET, 1998.
28. Philippe Labarde și Bernard Maris, *Doamne, ce frumos e războiul economic !*, Editura Antet, 2001.
29. Carl von Clausewitz, *Despre război*, București, Editura Militară, 1982.
30. Alvin și Heidi TOFFLER, *Război și antirăzboi, Supraviețuirea în zorii secolului XXI*, București, Editura Antet, 1996.
31. Maurice NAJMAN, *Noul război rece, manipulare, dezinformare, infiltrare*, în revista “Planeta Internet” nr.2, ian. 1997.
32. James ADAMS, *Următorul – ultimul război mondial*, București, Editura Antet, 1998.
33. Nathan GARDELS, *Schimbarea ordinii globale*, București, Editura Antet, 1998.
34. Gl.lt. Patrick M. HUGHES, *Amenințări și provocări pe plan mondial în deceniile următoare*, Raport prezentat, în septembrie 1999, Comisiei parlamentare a SUA.
35. Alvin TOFFLER, *POWERSHIFT. Puterea în mișcare*, București, Editura Antet, 1995.
36. Martin van CREVELD, *On Future War*, London, Brassey’s, 1991.
37. Gl. Oleg SARIN și col. Lev DVORETSKY, *Război contra speciei umane*, Editura Antet, 1997.
38. Jonathan TUCKER, 1997, “Asymetric Warfare: an emerging threat to US security”, *The Quadrennial Defense Review*, Web www.comw.org/qdr/tucker.htm.
39. Kenneth F. McKenzie, Jr., *The Revenge of the Melians Asymmetric threats and the next QDR*, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington DC, 2000.
40. Steven METZ și Douglas V. Johnson II, *Asimetria și Strategia militară a SUA*, ianuarie 2001, p. WEB: <http://carlisle-www.army.mil/usassi-welcome.htm>.
41. Gl. (r.) David L. GRANGE, *Războiul asimetric: vechi metode, noi preocupări*.
42. CIRPES, *Dezbaterea strategică*, nr. 41 – noiembrie 1998.

INTERNET ÎN PEDAGOGIE CA DISCIPLINĂ ȘTIINȚIFICĂ

Elena PAXIMADI¹

INTERNET IN THE PEDAGOGY AS A SCIENTIFIC DISCIPLINE

The collecting, saving, processing of information, organization of informational torrent, related to the activity of an educational institution with multiple teaching levels can be done using the informational system. The potential of modern tools allows reaching the complete automation of informational activity. To set an effective informational flux, related to institution's activity on many levels training, to ensure the fast access to database and the knowledge of this problem, it is necessary to use the modern computational communication and development of computational telecommunications in education.

Keywords: internet, informational technologies.

Tehnica de calcul, în zilele noastre, pătrunzând adânc în activitatea umană, transformă conținutul și caracterul muncii și al învățământului, pune probleme dezvoltării intelectului și a personalității de pe alte poziții, mai noi, influențează mult concepția umană despre lume și concepțiile ideologice, generează procedee și forme noi de organizare a cercetărilor științifice.

În sfera instructivă și educativă, calculatorul apare și ca un mijloc de instruire (educație, dezvoltare) și ca obiect de studiu, iar problema socială și filosofică generală „individ-calculator”, de facto, se reduce la identificarea interrelațiilor „profesor-calculator”, „student-calculator”, „profesor-student” în condițiile instruirii computerizate. [6, p. 119-205].

În prima jumătate a anilor '80 au apărut primele proiecte de comunicare sistematică prin rețeaua de calculatoare la studenții diferitor țări. Cercetările au arătat că activitatea comună a studenților în rețea poate da un efect pedagogic nemaipomenit. În prezent, se evidențiază câteva tipuri de proiecte de studii în comun, care permit utilizarea cu

succes a potențialului instructiv al comunicării computerizate globale. Proiectul instructiv este o activitate organizată, orientată spre studierea compartimentului finalizat și alcătuiește o parte a cursului standard de studii sau a mai multor studii. Se propun șase tipuri de proiecte:

- schimb de decizii locale problemei generale;
- efectuarea observării în comun;
- studierea generalului și a particularului;
- pregătirea publicațiilor în comun;
- participarea în jocuri-modele de imitație;
- realizarea proiectelor unice în comun [3, p. 13-123].

Pentru o realizare cu succes, pentru efort la formarea informației ample, în care ar exista societatea, orientată spre informație, este necesară crearea infrastructurii relației, predestinată dezvoltării învățământului. Rolul majoritar în această direcție îl joacă comunicațiile computerizate, crearea rețelei de telecomunicații instructive. Apariția acestei rețele în învățământ modifică procesul de învățământ în două direcții:

¹ Elena PAXIMADI, Centrul de Excelență în Economie și Finanțe

- devin accesibile posibilitățile informaționale și tehnice pentru fiecare student și profesor, cu care sunt înzestrate toate centrele științifice și metodice ale lumii;

- crește încadrarea în procesele informaționale a studenților și profesorilor, ceea ce permite de organizat o activitate de predare și de asimilare mult mai activă și mult mai eficace [2, p. 107-111].

Ca exemplu al rețelei instructive de telecomunicații poate servi rețeaua internet, în cadrul căreia se evidențiază următoarele sectoare:

1. Studiarea matematicii, fizicii, chimiei
2. Studiarea limbilor
3. Serviciul psihologic
4. „Logo” în instruire.
5. Activitatea administrativă etc.

Comunicațiile computerizate contribuie la crearea condițiilor pentru a forma un spațiu de instruire informativ unic.

Fără utilizarea tehnologiilor informaționale, e greu de rezolvat problemele dificile ale prelucrării monitorizării pedagogice, care, în cazul dat, prezintă un mijloc instrumental major pentru prelucrarea sistemului informativ. Monitorizarea pedagogică este o așa formă de organizare a acumulării, păstrării, prelucrării și răspândirii informației despre sistemele pedagogice, care asigură o examinare continuă a stării lor și care, la fel, dă posibilitatea de a prognoza dezvoltarea acestor sisteme pedagogice.

Acumularea, păstrarea, prelucrarea informației, organizarea torentului informațional, legate de activitatea instituției de învățământ superior în realizarea instruirii pedagogice superioare cu mai multe niveluri, se pot realiza eficient, utilizând sistemul informațional al instituției de învățământ superior. Posibilitățile mijloacelor moderne ale tehnologiilor informaționale permit o automatizare maximă a activității informaționale a instituției de învățământ superior pedagogic. Sistemul informațio-

nal al instituției de învățământ superior se poate constitui în baza locurilor de muncă automatizate, care realizează următoarele funcții: acumularea, păstrarea și prelucrarea informației necesare pentru conducerea procesului de învățământ cu ajutorul planificărilor de studiu, ce reflectă standardele de stat ale programelor de învățământ și profesionale, accesul efectiv la această informație, elaborarea planurilor de învățământ; crearea și păstrarea, posibilitatea de corectare a programelor de învățământ și profesionale ale specialităților de bază, intermediare și secundare; formarea bazei instructive și metodice și asigurarea științifică a disciplinelor; crearea bazei de aprovizionare și organizarea activității independente și individuale, creative a studentului; accesul rapid la baza de date prelucrate; prezentarea organelor de conducere a acțiunilor corespunzătoare efectuate [4, p. 4-51].

Așadar, pentru organizarea efectivă a fluxului informațional, relațional la activitatea instituției de învățământ superior în realizarea instruirii pedagogice în mai multe niveluri, pentru acces rapid la baza de date și cunoștințe în problema aceasta, e necesară utilizarea comunicațiilor computerizate moderne, dezvoltarea telecomunicațiilor computerizate în învățământ. În instituțiile de învățământ, pe lângă rețeaua computerizată locală, care unește toate puterile informaționale, trebuie să existe poșta electronică și alte surse de comunicații computerizate, care ar permite să creăm o infrastructură de învățământ unică. Se știe că forma principală a procesului instructiv-educativ în școli de cultură generală, școli polivalente, colegii este lecția. La nivel înalt de organizare a ei, la utilizarea bine gândită a mijloacelor tehnice de instruire, la varierea metodelor și tehnologiilor de instruire în funcție de obiectivele propuse, studenții nu numai sistematic și consecvent asimilează cunoștințe, deprinderi

și aptitudini practice și intelectuale, dar și capătă noi calități personale, dezvoltă creativitatea. La rezolvarea acestor probleme, la atingerea rezultatelor maxime în condiții concrete, prin pierderea minimă a timpului și altor resurse, contribuie teoria, cunoscută în pedagogie, a optimizării procesului instructiv-educativ, care îi oferă pedagogului un șir de recomandări stricte în vederea perfecționării tuturor componentelor lecției, obiective, conținut, metode, mijloace, formele organizaționale, luându-se în considerare potențialul diferențiat al studenților, alegerea tempoului optim al predării, formarea motivației pozitive a învățării.

Faptul că în procesul instructiv-educativ se insistă asupra atitudinii individuale față de student este cert. Cele mai eficiente mijloace ale individualizării sunt anume în activități colective ale studenților, în dezvoltarea independenței și autoadministrării colectivului de studenți. Deoarece anume în colectiv și datorită lui pot fi create condiții mai favorabile pentru dezvoltarea multilaterală a personalității fiecărui student. Pozițiile acestora fundamentale, care nu pot fi depășite după importanța lor științifică și practică, ar trebui să se ia în considerare și în rezolvarea problemelor psihologice și pedagogice ale instruirii informaționale.

Așadar, pentru a lua decizii optime, în vederea utilizării tehnologiilor informaționale ca mijloc de instruire, sunt necesare cercetări serioase, clar coordonate în teoria metodologică și experimentală, care ar da posibilitatea de a identifica atât laturile pozitive ale informatizării, cât și contrazicerile obiective și posibile urmări negative ale aplicării computerelor personale în procesul de învățământ. Deci, pot avea teme nu numai căile raționale, pronosticate, argumentative de atingere a rezultatelor psihologice, pedagogice și didactice dorite ale instruirii informatizate, dar și, nu mai puțin important, cheltuielile materiale nece-

sare, justificate pedagogic, și alte mijloace de realizare a inovațiilor de afaceri.

Proiectul și construcția calculatorului ENIAC (**Electronic Numerical Integrator And Computer**) au fost finanțate de armata SUA în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, la 5 iunie 1943, pentru a calcula tabele balistice pentru laboratorul de cercetări balistice al armatei americane. Era un calculator numeric Turing-complet, capabil de a fi reprogramat pentru a rezolva o gamă largă de probleme de calcul.

La începutul anilor '70, Ministerul Apărării al SUA a început elaborarea sistemului de comunicații care trebuie să relaționeze calculatoarele tuturor centrelor de apărare antirachetă a țării. Pentru siguranța sistemului se înaintează cerințe dure: ieșirea din funcție a unor componente (calculatorul și liniile de comunicații) nu trebuie să influențeze asupra calității și vitezei comunicațiilor între ceilalți participanți ai schimbului informativ. Așa a apărut rețeaua ARP Anet (Advanced Research Projects Agency – Biroul de cercetări de perspectivă al Ministerului Apărării al SUA; cuvântul „net” în engleză înseamnă „rețea”) [1, p. 123-140].

Internetul – pe lângă faptul că apariția lui a însemnat o epocă nouă în dezvoltarea comunicației – îi permite omului să-și lărgescă orizontul cognitiv în orice domeniu de activitate și de cercetare. Iar dacă la dezvoltarea internetului, pe de o parte, au contribuit organizațiile comerciale, firmele utilizatoare de rețea pentru schimbul informației de afaceri și publicitate, iar pe de altă parte – studenții care dispuneau de o mulțime de informație, cu caracter distractiv, atunci aici vor găsi materialul folositor toți – de la oameni de afaceri până la cei care vor să se distreze.

Spectrul de servicii în internet, în prezent, a devenit vast.

Conferințe televizate – tipul serviciilor de rețea a informației cognitive, unde apar

noutăți pe o tematică anumită – noutăți, însemnări, răspunsuri la întrebări, aprecieri la publicații anterioare etc. Ele, după aranjament și potențialul lucrativ, se aseamănă cu poșta electronică, cu excepția: scrisoarea dumneavoastră o pot citi o mulțime de oameni, iar, la rândul său, puteți să vă interesați de ceea ce vă scriu oamenii necunoscuți. Conferințele se divizează după tematică; denumirea conferințelor este alcătuită din câteva cuvinte, care se separă prin punct, fiecare din următoarele reducând tema.

Implementarea tehnologiilor informaționale noi permite, astăzi, utilizarea metodelor noi, diverse după conținut și formă, cu studenți și elevi. La accesarea tehnologiilor informaționale în procesul de învățământ, în special posibilitățile internetului, baza principală o constituie activitatea independentă a instruitului. Eciopedia online, ghiduri, cărți de instruire independentă, cursuri de instruire – toate acestea, într-o oarecare măsură, se pot atașa la o instruire pasivă, deoarece, orice nivel interactiv ar avea sursa instructivă, el totuși se prezintă ca un rezultat al activității creative a însuși autorului (sau colectivului de autori), al prelucrării active a materialului predispus și deja include restricții în vederea comportamentului studentului. Dar o cercetare activă, care ar duce la receptarea creativă a materialului, la sistematizarea lui, la descoperirea de gen divers, care ar permite o cunoaștere amplă, resursele date nu o pot predispuce [5, p. 4-44].

În această direcție, e interesantă ideea elaborării de către student a propriului proiect – internet instructiv, care ar include rezultatele individuale, sistematizarea, încercarea de creare a manualului de autor. Nu un referat tradițional, dar o cercetare de problemă proprie (temă), cu publicarea de

mai departe în internet, pentru o utilizare generală – iată încă un mijloc original de actualizare a capacităților creative ale individului și de creștere individuală a potențialului creativ al studentului.

CONCLUZIE

Pentru o utilizare eficace a tehnologiilor internet e necesar de a lua în considerare următorii factori: expunere explicită a materialului; reducere maximă a utilizării terminologiei și a lexicului științific și pseudoștiințific, abuzul cărora încurcă la perceperea individului nepregătit îndeajuns într-un domeniu; evidență a psihologiei percepției vizuale a materialului instructiv; mărimea scrisului, distanța dintre rânduri, aranjamentul și componența materialului trebuie să rezulte nu din interes economic și nu din standarde stabilite (cum se întâmplă în condiții de cărți, video sau audio), dar din particularitățile psihologice ale percepției materialului; un număr impunător de informație primit din alte domenii ale științei; în scopul intensificării percepției materialului și menținerii concentrației atenției asupra principalului, e necesară o analiză minuțioasă a volumului materialului studiat, aranjat pe ecran la momentul dat; fiecare lecție de minimizat după volum și după numărul temelor propuse, ceea ce ar permite crearea unei senzații de studiere ușoară și rapidă a materialului cu o concepere maximă a faptelor expuse anterior; utilizare activă și rațional justificată a trimerilor interne, a resurselor internet permite studentului, fără a pierde mult timp pentru căutările îndelungi, să restituie în memorie materialul anterior cu privire la vreo noțiune sau regulă. Abuzul de hiper-căutări duce la incapacitatea concentrării asupra principalului, mai ales când e vorba de sistemul de învățământ.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. БАЙКОВ, В.Д. **Интернет: поиск информации и продвижение сайтов**. 2000. СПб.: БХВ Петербург. с. 288.
2. ГОНЧАРОВ, А. **Самоучитель HTML**. 2000. СПб.: Питер. с. 240 .
3. ДОЛИНЕР, Л.И. *Структура методической системы подготовки студентов педагогических вузов к использованию НИТ // Информатизация образования 2000. Тез. докл. Всероссий. научно-практич. конф. 16-18 мая 2000.* – г. Хабаровск, 2000. – с. 62-64.
4. КАГАН, В.И. *Единая методическая система института (методологические предпосылки) // Новые исследования в педагогических науках.* №2 (46). – 1985.
5. ПОЛОНСКИЙ, В.М. **Оценка качества научно-педагогических исследований**. 1987. Москва, Педагогика. с. 144.
6. СОКОЛОВ, В.М. **Проектирование и диагностика качества подготовки преподавателя**. 1994. Москва, Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. с. 160.

UN MORMÂNT DE REGE-RĂZBOINIC DIN ZORILE CIVILIZAȚIEI DE LA PRUTUL DE JOS (CONTRIBUȚII LA PROBLEMA DE CÂND ȘI CUM AU ÎNCEPUT RĂZBOAIELE)

Vasile HAHEU¹

A GRAVE OF THE KING-WARRIOR OF THE ANCIENT ERA IN THE LOWER PRUT (CONTRIBUTIONS TO THE PROBLEM OF WHEN AND WHY THE WARS BEGUN)

The problem is discussed of when and how the wars appeared, through the prism of a burial site nr. 4 of the Neolithic period (mid-Vth century BC) in Giurgiulești, Cahul region. The deceased person had a special social status and judging by some artefacts (golden sceptre, polished arms, etc.), probably was a military leader. In reconstruction of the warfare procedures of an epoch, the arms play a determining role, being represented here with daggers (made of the flint, bronze, bone) and spears. There are no arms for the distance struggle (arrowheads, etc.), which leads to the conclusion that the main fighting process was face to face struggle, with the use of different stratagems – ambushes, traps, surroundings, etc.

Keywords: Ancient Era, Neolithic period, Giurgiulești, Cahul region, artefacts.

Problema de când și cum au început războaiele, cu siguranță, face parte din categoria celor care au frământat mințile omenirii dintotdeauna și avem certitudinea că un răspuns cât de cât echivoc la aceasta nu v-a fi găsit niciodată. Se pare că războiul a fost dintotdeauna, mai mulți cercetători care abordează problema în aspect filosofic susțin că acesta era deja încă până la apariția omului și că se conține în însăși esența naturii. Numeroși cercetători susțin că istoria omenirii este, de fapt, istoria războaielor. Nu vom insista prea mult la o asemenea abordare, este nevoie de cercetări și interpretări mult mai profunde în acest sens. Ne vom exprima asupra problemei generale doar succint, exprimând opinia noastră asupra acesteia. În primul rând, noțiunea de război este una generalizatoare (ne referim aici doar pentru perioadele străvechi ale istoriei – n.n.), fiind, credem, și oarecum convențională, cuprinzând mai

multe manifestări, acțiuni în diverse situații de conflict. Acestea, la rândul lor, pot fi minore, majore și totale (corespondențe: locale, regionale și de amploare). Continuând logica expunerii, ele pot fi și individuale, de grup, intra- și intercomunitare, ierarhia continuând atât pe verticală, cât și pe orizontală. Cauzele principale ale conflictelor armate preistorice erau lupta pentru teritorii (de trai, de producție, pășuni etc.) și jaful de bunuri materiale.

Este dificil a fixa temporal apariția războaielor, dar nu este exclus să fie în legătură cu apariția structurilor armate specializate. Nu doar clica războinică de pe lângă conducătorul oricărui tip de structură politică. Este vorba despre armată ca instituție cu formă și conținut statuar. În al doilea rând, este practic unanim acceptată opinia că războaiele propriu-zise încep odată cu diviziunea comunităților umane după principalele tipuri de activitate economică a acestora –

¹ Vasile HAHEU, cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul de Arheologie

agricultori (sedentari) și crescători de vite (păștori nomazi). Anume dialogul dintre aceștia generează divergențe soldate în cele din urmă cu conflicte armate și mai târziu războaie. S-a scris mult în cadrul relațiilor nomazi-agricultori despre instaurarea și existența relațiilor de schimb/troc între aceștia. Dar procesul de schimb presupune a da ceva în schimbul celor necesare. Mult mai simplu era să fie luat cu forța și pe degeaba. Apar jafurile ca condiție a conflictelor. Este interesant că în calitate de inițiator al acestor procese sunt nomazii, care, de acum încolo, timp de milenii se ocupă cu jafurile și prădăciunea popoarelor de agricultori.

În cele ce urmează vom întreprinde o abordare a fenomenului războiului în *preistorie* prin prisma mormântului unui rege-războinic din epoca eneolitică (mijlocul mileniului V î.Hr.) descoperit în anul 1991 lângă s. Giurgiulești din actualul raion Cahul.

Situl se afla în partea superioară a unei scurgeri de ape late și înalte a celei de-a doua terase întinse dinspre nord la sud de-a lungul cursului inferior al r. Prut, la nivelul confluenței acestuia cu Dunărea, 1,5 km spre est-nord-est de satul Giurgiulești. A fost descoperit în cadrul cercetării tumulului II al culturii Iamnaia, în sectorul de sud-vest al acestuia. Faptul că necropola plană eneolitică a fost făcută încă până la edificarea tumulului respectiv este destul de clar dovedit prin analiza stratigrafică. Tumulul fiind cercetat prin metoda păstrării martorilor longitudinali, într-una din secțiunile de est, în care au fost surprinse construcția nr. 1 și mormântul 4, acestea au fost fixate dedesubtul nivelului antic de călcare a tumulului, stratul respectiv nefiind deranjat. Vestigiile necropolei – cinci morminte de inhumație și două construcții, cel mai probabil, de cult/ritualice, au fost evidențiate pe o suprafață de aproximativ 80 mp în sectoarele de centru, est și de sud ale

tumulului II. Toate mormintele au fost surprinse în solul viu [1, p. 101].

Pentru studiul nostru luăm în discuție doar mormântul 4, central pentru acest complex. Respectiv, din șirul numerosului și fastuosului material de inventar funerar vom invoca doar armele și artefactele care demonstrează statutul social deosebit al defunctului.

Mormântul 4 (11) (Fig. 1). A fost descoperit la 0,8 v spre sud-vest de extrema sudică a șanțului de vest al construcției de cult nr. 1. După particularitățile constructive, se deosebea cu mult de mormintele descrise anterior, având și o construcție arhitecturală deosebită și complexă. În partea superioară, groapa sepulcrală avea o formă ovală (2,6x2,4 m), orientată pe axa SSV-NNE. La adâncimea de 3,47-3,59 m de la nivelul antic de călcare, groapa se îngusta, căpătând o formă rotundă (diametrul – 2,15 m). Exact la această adâncime, în pereții acesteia, pe întreg perimetrul a fost săpat un jgheab nu prea mare (înălțimea – 0,12 m; adâncit în perete – 0,15-0,2 m), în care fusesse fixate joarde cu diametrul de 0,06 m, care acopereau transversal camera mortuară ce se afla mai jos. Extrema jgheabului și acoperământul lemnos au fost acoperite cu un strat de ocru roșu.

La nivelul de 4,0 m de la nivelul antic de călcare, groapa de intrare trecea într-o cameră funerară de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, orientate pe axa VNV-ESE. Pe pereții acesteia se observau urmele uneltelor antice de săpat în forma unor șanțulețe verticale semicirculare cu lățimea de 3,5 cm și lungimea de până la 20 cm. Dimensiunile camerei: lungimea – 1,82 m; lățimea – 1,2-1,4 m; adâncimea – 1,4 m de la nivelul jgheabului cu acoperire transversală și 5,05 v de la nivelul antic de călcare.

În partea superioară a gropii de acces, până la nivelul de 2,05-2,7 m de la nivelul antic de călcare, umplutura consta din lut

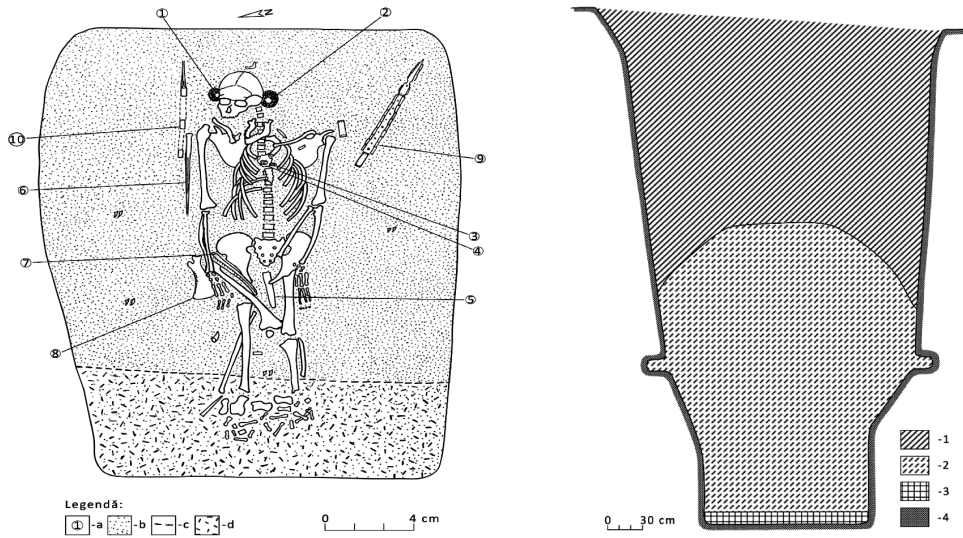

Fig. 1. Planul și profilul gropii mormântului nr. 4.

compact de culoare cenușie închisă, având incluziuni de fragmente mici de cărbune și oase calcinate de animale. Partea centrală a gropii până la adâncimea de 1,3 m era căptușită fără o ordine anumită cu craniile de animale domestice – cabaline (3) și bovine (2). Puțin mai jos au fost găsite un omoplat și o copită a unui alt animal mare. La adâncimea de 2 m, lutul cenușiu-închis se schimba cu lut viu curat, care era ridicat în formă de cupolă de la pereți spre centru și acoperea groapa până la fund.

Scheletul defunctului a fost găsit pe centrul gropii în poziție chircită pe spate, craniul orientat spre ESE (95°), partea facială în sus. Oasele mâinii drepte erau întinse de-a lungul corpului. Cele ale mâinii stângi erau ușor îndoite în cot cu palma pe oasele bazinului. Oasele picioarelor îndoite cu genunchii în sus s-au păstrat în poziție inițială. Nu era vopsit cu ocru. Scheletul era într-un strat de nămol, grosimea căruia varia între 4-8 cm. Fundul gropii în părțile centrală și de est era acoperit de rămășițele unui așternut de proveniență organică în formă de putregai de culoare cenușie des-

chisă. În partea de vest, aceasta era înrămată de o fâșie lată de 2,0 cm din cărbuni de lemn. În această parte, așternutul lipsea. Însăși așternutul și stratul de nămol erau intens presărate cu ocru, stratul respectiv în regiunea craniului avea grosimea de 5 cm, a picioarelor – 7 cm. Dedesubtul craniului erau câteva fragmente mari de cărbune din lemn. În jurul scheletului, într-o anumită ordine erau aranjate oase de animale și pește. Câte o copită de ovicaprină tânără se afla în dreapta scheletului la 0,25 m spre nord de cot și, respectiv, la 0,27 m de laba mâinii drepte. Altele se aflau la 0,23 m spre sud de humerusul mâinii stângi și între picioare la nivelul tibiilor. În partea dreaptă a scheletului, la 0,07 m spre nord de tibii, era partea superioară a unui cornișor de ovicaprină tânără, aripioara unui pește mare se afla lângă oasele parietale. Câte un os de pește mare se aflau în dreapta și stânga vertebrelor în zona epifizei claviculei.

Inventarul mormântului este destul de bogat și consta exclusiv din piese de armament și podoabe, care, cel mai verosimil, reprezenta simbolul unui statut social deosebit

al defunctului, precum și piese cu semnificație sacrală. O lamă masivă de silex se afla pe aripa dreaptă a bazinului. În partea dreaptă a scheletului, la nivelul craniului și al humerusului, erau rămășițele unui sceptru compozit, format din bucșe cilindrice din aur nativ, și în prelungirea părții superioare – un vârf din corn de cerb. În aceeași parte de-a lungul humerusului s-a găsit un străpungător/ stilet din aramă cu partea funcțională în patru muchii și mânerul rotund. Un vârf de lance din corn de cerb se afla în partea extremelor inferioare ale scheletului. În partea stângă a scheletului, la nivelul craniului și al humerusului, a fost descoperită o armă compozită formată din lemn, silex și corn de cerb. Alături de epifiza superioară a humerusului stâng se afla o plăsea de mâner din corn de cerb. Podoabe atârnată în forma unor inele concentrice din mărgeluțe din piatră calcaroasă erau în partea dreaptă și stângă ale craniului. Pe cutia toracică erau două inele spiralice de buclă executate din aur. O mărgică rotundă de tipul *salltaleone* din scoică a fost găsită pe clavicula stângă. O claviculă crestată de ovicaprină era alături de oasele labei mâinii drepte. Între aripile bazinului se afla imitația unui *falos* din corn de cerb. Între oasele picioarelor, mai aproape de tibii, era o placă din os de animal.

Descrierea descoperirilor:

1. Pumnal executat dintr-o lamă masivă de silex de culoare cafenie deschisă, cu profil arcuit, descoperită pe aripa dreaptă a bazinului. În secțiune este triunghiulară. Marginile terminale ale capătului din spate sunt ascuțite prin zimți retușați cu solzi mari. Marginile dintr-o parte dinspre spate sunt ascuțite prin retușare mărunță. Lungimea – 24,0 cm, lățimea maximală – 3,2 cm, grosimea – 0,5 cm (Fig. 2).

2. Vârf de lance din corn de cerb descoperit lângă oasele piciorului drept. Partea interioară este goală, cea exterioară – lustruită. Extrema funcțională este ascuțită.

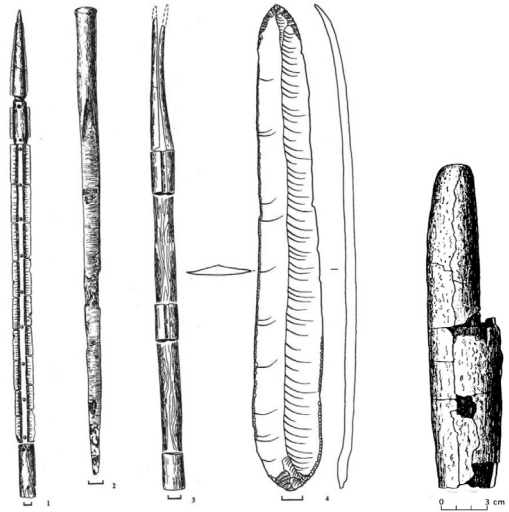

Fig. 2. Arme din mormântului 4.

Lungimea – 14,6 cm, diametrul maximal – 1,8 cm (Fig. 2).

3. Modelul unui *falos* dintr-un corn de cerb a fost descoperit între aripile bazinului în stare de erecție sub un unghi de 45° față de linia orizontală. Materialul spongios a fost eliminat complet. Capătul cornului a fost tăiat, aici fiind făcut un orificiu oval. Suprafețele interioare și exterioare au fost lustruite. Lungimea – 23,4 cm, diametrul maximal – 2,3 cm (Fig. 2).

4. Element de lance în formă de placă din corn de cerb descoperită în stânga scheletului, la 0,02 m de la epifiza superioară a humerusului stâng. Are în plan o formă dreptunghiulară, în secțiune – de segment. Partea exterioară este îngrijit lustruită. Una dintre părțile scurte este fațetată. De-a lungul părților scurte au fost făcute câte trei orificii cu diametrul 0,3-0,4 cm. Lungimea – 6,65 cm; lățimea – 2-2,2 cm (Fig. 2).

5. Inel spiralic de aur în 6 spire, descoperit pe toracicul scheletului. Executat dintr-o sârmă circulară cu diametrul de 0,2 cm. Capetele sunt ascuțite. Diametrul – 1,8 cm, lățimea – 1,6 cm, greutatea – 10,72 g, proba – 958 (Fig. 2).

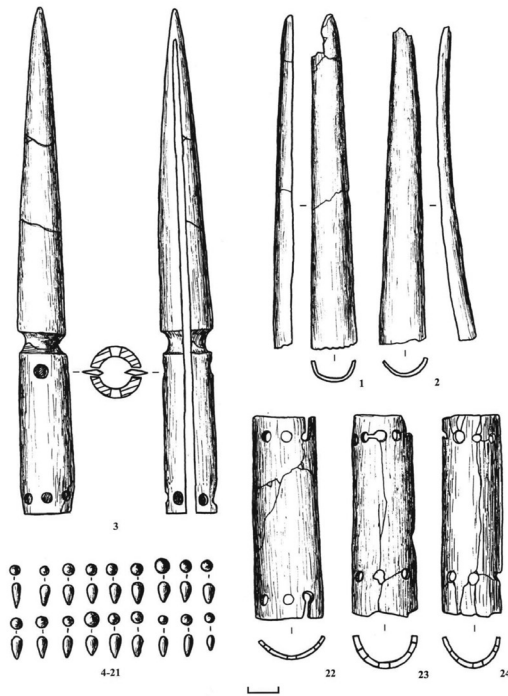

Fig. 3. Elemente ale armelor din mormântul 4.

6. Inel spiralic de aur în 5 spire, descoperit pe toracicul scheletului alături de cel precedent. Executat dintr-o sârmă circulară cu diametrul de 0,2 cm. Capetele sunt ascuțite. Diametrul – 1,9 cm, lățimea – 1,6 cm, greutatea – 10,6 g, proba – 958 (Fig. 3).

7. Pumnal/stilet din aramă, descoperit în partea dreaptă de-a lungul humerusului. Este executat prin batere dintr-o bară groasă întregă. Are mânerul rotund în secțiune cu capătul îngroșat în formă de ciupercă. Mânerul trece, fără distincții, în lama cu patru muchii. Baza secțiunii lamei este pătrată în secțiune. Lungimea totală – 34,9 cm, lungimea lamei – 24,1 cm, lungimea mânerului – 10,8 cm, diametrul – 1,4 cm, diametrul capătului – 1,6 cm, dimensiunile secțiunii lamei la bază – 1,1x1,15 cm, la capăt – 0,3x0,4 cm, greutatea – 320 g (Fig. 3).

8. Sceptru complex, descoperit în dreapta scheletului la nivelul craniului și al humerusului drept. Era constituit din trei

bucșe cilindrice de aur, având capătul din corn de cerb. Toate acestea, probabil, se fixau pe o bază de lemn rotund în secțiune. Bucșa superioară, practic, se alipea vârfului. Celelalte două erau la distanța de 10 cm una de alta. Lungimea totală a piesei complexe, probabil, nu trecea de 40 cm (Fig. 3). 1). Vârful prezenta un capăt de corn de cerb despicat de-a lungul în două părți egale. Materialul spongios a fost eliminat complet. Părțile superioare erau îngrijit lustruite. Lungimea – 11,0 cm, diametrul bazei – 1,5 cm (Fig. 3). 2). Bucșa superioară era executată dintr-o placă subțire (0,001 cm) răsucită în cilindru. Locul sudării capetelor nu se observă vizual. Pe suprafața exterioară se observă urmele lăsate de instrumentul de ciocănire în formă de setcă mărunță de apăsători. Pe două dintre părțile diametral opuse longitudinal au fost făcute două jgheaburi late de 0,3-0,4 cm și adâncite cu 0,15-0,2 cm. În fiecare dintre ele au fost făcute câte două orificii dreptunghiulare cu dimensiunile de 0,03-0,1 cm. Lungimea – 3,5 cm, diametrul – 1,9 cm, greutatea – 5,28 g, proba 750 (Fig. 3). 3). Bucșa de mijloc era executată dintr-o placă subțire (0,001 cm) răsucită în cilindru. Locul sudării capetelor nu se observă vizual. Pe suprafața exterioară se observă urmele lăsate de instrumentul de ciocănire în formă de setcă mărunță de apăsători. Pe două dintre părțile diametral opuse longitudinal au fost făcute două jgheaburi late de 0,35 cm și adâncite cu 0,25 cm. Într-unul dintre ele au fost făcute câte două orificii dreptunghiulare, în altul – trei, cu dimensiunile de 0,04-0,1 cm. Lungimea – 2,8 cm, diametrul – 1,8 cm, greutatea – 5,31 g, proba 750 (Fig. 3). 4). Bucșa inferioară era executată dintr-o placă subțire (0,005 cm) răsucită în cilindru. Locul sudării capetelor se observă bine vizual. Pe suprafața exterioară se observă urmele lăsate de instrumentul de ciocănire în formă de setcă mărunță de apăsători. Pe două dintre părțile diametral opuse longitudinal au fost făcute două jgheaburi

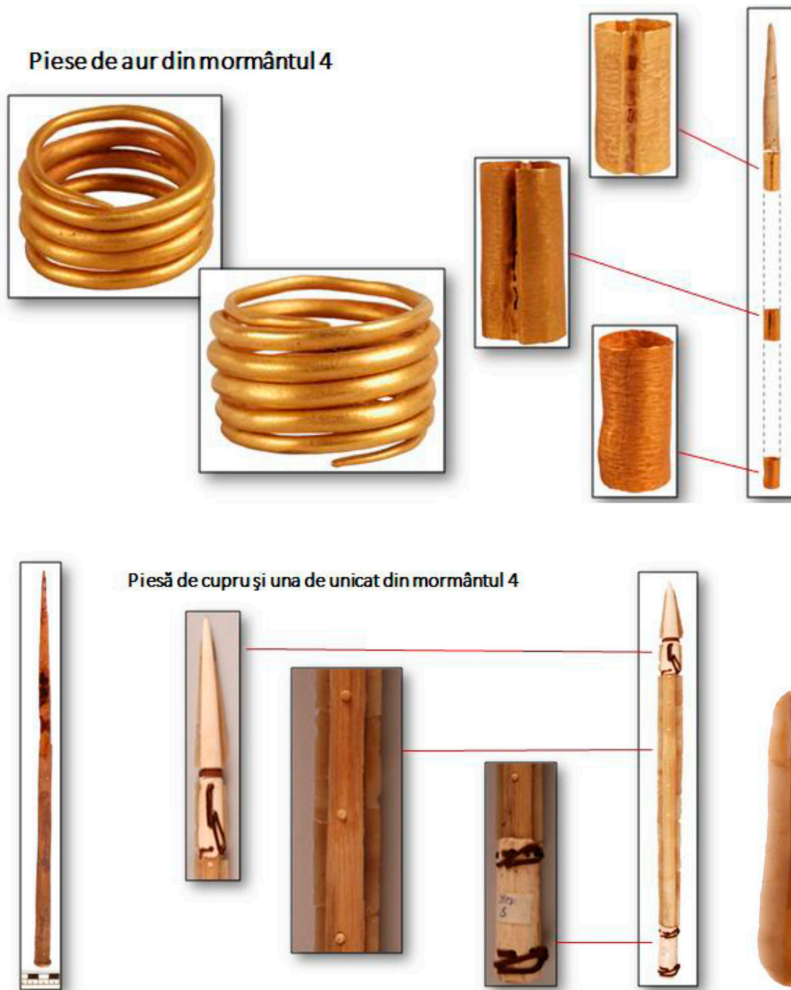

Fig. 4. Arme (os silex, cupru) și piese de podoabă (aur) din mormântul 4

late de 0,3-0,4 cm și adâncite cu 0,15-0,2 cm. În fiecare dintre ele au fost făcute câte două orificii dreptunghiulare cu dimensiunile de 0,03-0,1 cm. Partea inferioară a buceșii este mai bombată și are în secțiune o formă aproape pătrată cu dimensiunile de 1,4x 1,5 cm. Lungimea – 2,8 cm, diametrul în partea superioară – 1,6 cm, greutatea – 6,55 g, proba 750 (Fig. 4).

9. Armă complexă/compozită (spadă?, lance?), descoperită în stânga scheletului la distanța de 0,19 m de humerus. Capătul as-

cuțit este orientat spre sud-est. Piesa este confecționată din câteva tipuri de materiale – silex, corn de cerb, os și, probabil, lemn și piele. Lungimea totală – 60 cm (Fig. 4). 1). Baza piesei o prezintă o structură lemnoasă ce nu s-a păstrat. Aceasta, probabil, era acoperită cu piele, rămășițele căreia s-au păstrat în jgheburile vârfului de corn al piesei. Pielea se fixa pe bază cu ajutorul a 18 cuișoare de os, a câte 9 pe fiecare parte. Ultimele aveau o formă conică cu capătul rotunjit. Lungimea acestora – 0,45-0,87 cm, diametrul – 0,3 cm (Fig. 4).

2). Vârful piesei era confecționat dintr-un capăt de corn de cerb ce se fixa pe baza de lemn. Cornul era despicat de-a lungul în două părți până aproape de vârful ascuțit. Masa spongi-oasă dinăuntru a fost eliminată complet, partea exterioară este deosebit de îngrijit lustruită. Longitudinal vârful era împărțit printr-o adâncitură transversală (lățimea – 0,7 cm, adâncimea – 0,1 cm) în două părți. De-a lungul bazei vârfului erau găurite șase orificii circulare, a câte trei din fiecare parte, iar dedesubtul adânciturii – două, câte unul din fiecare parte, diametrul – 0,4 cm. În jgheburile longitudinale (lățimea – 0,25 cm) erau fixate lame compozite din silex, câte cinci din fiecare parte. Lungimea – 16,7 cm, diametrul la bază – 1,7 cm, lungimea superioară până la adâncitură – 10,7 cm, inferioară – 5,3 cm (Fig. 4). 3). Mănerul piesei a fost realizat cu ajutorul a două plăci din corn de cerb, ce au în plan o formă dreptunghiulară, iar în secțiune – de segment. Masa spongi-oasă dinăuntru a fost eliminată complet, partea exterioară este îngrijit lustruită. De-a lungul părții inferioare a plăcilor, la 1,1 cm de la margine, au fost găurite câte trei orificii rotunde cu diametrul de 0,4 cm. De-a lungul părții opuse – superioare au fost găurite pe o parte patru, iar pe alta – cinci orificii asemănătoare. Lungimea plăcilor – 6,6 cm, lățimea – 1,9-2,1 cm (Fig. 4). 4). De-a lungul bazei din lemn, probabil, erau scobite două jgheaburi simetrice, în care erau montate lame-compozite din silex de culoare cafenie. Acestea au forma preponderent dreptunghiulară, iar în secțiune – cvasiromboidală. Marginile cu care lamele se fixau în jgheaburi erau retușate. Lungimea – 1,5-4,7 cm, lățimea – 0,9 cm, grosimea – 0,4 cm (Fig. 4).

Conform conținutului taxonomic, *războiul prezintă un fenomen social-istoric complex, care constă într-un conflict armat (de durată) între două sau mai multe grupuri, categorii sociale sau, mai ales, între state, pentru realizarea unor interese economice și politice.* Ne pare oarecum nu îndeajuns de

amplă și chiar precisă această interpretare a DEX-ului. Poate mai relevantă ar fi: un *fenomen istoric social-politic complex (de durată măsurabilă)*, și mai departe după text. Desigur, și la motivațiile deflagrațiilor lista s-ar putea extinde. Reconstituirea a ceea ce înseamnă război (de fapt, confruntare, conflict, ciocniri etc.) pentru epocile istorice foarte îndepărtate, în cazul nostru eneoliticul, nu poate fi realizată nici cu aproximație. Nu dispunem de nici un argument în acest sens. Dacă cineva ar încerca să se expună cu anumite supoziții, ele ar fi doar speculație. Avem doar două situații când, totuși, putem aborda problema. Una este de ordin social – forma și conținutul structurii comunităților umane. A doua, oarecum mai obiectivă, o reprezintă arsenalul de arme de epocă. S-ar mai adăuga aici existența sau lipsa obiectivelor fortificate. Și, ce este mai important, nu putem vorbi la general despre fenomen pentru perioada eneoliticului, acesta fiind reprezentat de multiple aspecte și grupuri culturale, unele fiind sedentare, altele nomade. Fără a intra în detalii (structurile sociale, economice și politice), acestea sunt absolute. Este necesar de a discuta de la caz la caz, aparte, generalizările fiind excluse. În cazul nostru, ne vom referi doar la cercul cultural de care aparțineau și inhumățiile de la Giurgiulești. Necropola este plană. În calitate de cercetător nemijlocit al obiectivului, încă de la momentul săpăturilor mi s-a creat opinia că toate mormintele au fost făcute sincron. Și nu doar atât. Conținutul complexului funerar indică categoric că acesta a fost edificat categoric în legătură cu defunctul din mormântul 4, care și constituie subiectul prezentării noastre. Nu putem ști dacă este vorba despre o necropolă familială, dar aceasta nici nu contează prea mult. Important este că pe timpul vieții, undeva alături de vadul de trecere peste râu, ceva s-a întâmplat (moarte violentă, boală?) cu acesta și el a pierit. Restul mormintelor, după tradiția vremii, sunt sacrificii pentru a-l însoți pe defunctul principal în lumea de

apoi. Pentru a sfârși această extinsă expunere generală mai menționăm că este dificil a determina dacă erau nomazi sau sedentari, deși mai verosimilă este prima variantă. Corespondențe culturale sincronice nu se cunosc în regiune. Este important statutul de războinic al defunctului, precum și cel de conducător – sceptrul de aur, care în toate vremurile a fost un însemn al puterii, constatări recunoscute unanim de către cercetători [3]. Și de aici încolo vom aborda armele acestuia în contextul reconstituirii procedurilor de ducere a războaielor vremii. După aspectul lor, majoritatea, dacă nu toate, sunt pentru lupta corp la corp, lipsind cele de la distanță. Este simptomatic, dar ultimele lipsesc cu desăvârșire pentru întreg arealul culturii de la Volga până la Dunăre, în același timp, fiind foarte frecvente descoperirea de vârfuri de lance și topoare din silex, care sugerează aceleași procedee de ducere a bătăliilor - lupta corp la corp [4, *passim*]. Constatarea ne duce la concluzia că confruntările, fie individuale, fie colective, aveau loc prin contactul nemijlocit al părților conflictuale. Vorbim de cazul concret pe care îl putem argumenta. Armele din mormântul 4 sunt executate din silex, os, corn de cerb și aramă. În așa fel, a fost descoperit un pumnal silex executat dintr-o lamă masivă de silex, un vârf de lance din corn de cerb, un pumnal de aramă cu lama în patru muchii și o armă compozită (lance?), confecționată din mai multe materiale – corn de cerb, os, silex și, probabil, lemn, care forma baza piesei, precum și curelușe din piele pentru fixarea elementelor. Nu contează că în necropola de la Giurgiulești acestea sunt cu totul

deosebite, unele de unicat – aceasta ține de statutul social al defunctului. De fapt, analiza acestor arme necesită un studiu aparte – sunt foarte complexe, sofisticate și, în afara pumnalului de silex, nu au nici un fel de analogii spațiale și temporale, fiind de unicat. În cadrul mormântului mai este o piesă care demonstrează caracterul războinic al defunctului. Invocăm în acest sens piesa în formă de *falos*, care în religia indoeuropeană (panteonul *Vede-lor*) simbolizează *măciuca lui Indra*, zeul suprem al războiului și furtunii [3, p. 32]. Lipsesc armele de luptă la distanță – vârfurile de săgeată, lăncile etc. În cazul confruntărilor corp la corp, prioritate aveau și armele, și caracteristicile personale ale luptătorului (fizice, morale, abilitățile individuale, iscusința etc.), care în cazul conflictelor în grup erau coordonate de către conducător, unul dintre care a fost înmormântat în necropola de la Giurgiulești. Și aici, dar la nivel de logică, erau utilizate diverse procedee de luptă – capcana, urmărirea, învăluirea, ambuscada, surprinderea etc. Pe parcurs am utilizat termenul de *război*, deși suntem conștienți de convenționalitatea procedurii, pornind de la termenul de războinic. Pentru preistorie, noi nu putem vorbi despre războaie. Despre acestea putem vorbi doar în legătură cu apariția *armatei* și implicit a unor structuri din cadrul acesteia (de conducere etc.). Cetele de războinici ale preistoriei (mari și mici) provocau și participau la diverse forme de ciocniri/conflicte/ militare, locale sau zonale, care aveau un caracter mai mult sau mai puțin haotic și erau departe de ceea ce înseamnă război.

BIBLIOGRAFIE

1. Haheu V., Curceatov S., Cimitirul plan eneolitic de lângă satul Giurgiulești (considerații preliminare). Revista Arheologică 1, Chișinău 1993, 101-114.
2. Popescu M., Arsenie V., Văduvă Gh., Arta militară de-a lungul mileniilor. Buc. 2004.
3. Манзура И.В., Археология основного мифа. Стратум: структуры и катастрофы. Сборник символической индоевропейской истории (Кишинев 1997), 26-46.
4. Телегин Д.Я., Нечитайло А.Л., Потехина И.Д., Панченко Ю.В., Среднепалеолитическая и Новоданиловская культуры энеолита Азово-Черноморского региона (Луганск 2001).

ВООРУЖЕНИЕ, СНАРЯЖЕНИЕ, ВОИНСКИЕ ЗВАНИЯ БЕЛЫХ АРМИЙ ФИНЛЯНДИИ, ВЕНГРИИ, ЭСТОНИИ 1918-1920 ГОДОВ. СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Дмитро БОНДАРЕНКО¹

Белые армии новых государств Центральной и Восточной Европы, возникших в результате распада Российской и Австро-Венгерской империй, создавались в условиях Антибольшевистских войн. Их системы воинских званий и знаков различия были либо дореволюционными, где существовала определенная воинская традиция, как, например, в Венгрии, либо принципиально новыми под влиянием государств, оказывающих помощь, например, в случае Финляндии, главным образом, Германии и Швеции, а Эстонии – Швеции и Великобритании.

Финляндия до провозглашения независимости не имела собственной армии, но в период Освободительной войны сумела создать эффективные Вооруженные Силы, оказать помощь Эстонии и стать региональным центром силы. Вооруженные Силы Эстонии были созданы на основе эстонских воинских частей периода Первой Мировой войны. Венгрии – на основе венгерских частей Австро-Венгерских войск.

Реорганизация и переоснащение войск новых государств происходило в условиях войны и соответствовало возможностям стран; их организация, униформа, система воинских званий, вооружение формировались под влиянием Германии, России, Швеции, Великобритании.

Ключевые слова: Белые армии и монархическая контрреволюция в странах Центральной и Восточной Европы, знаки различия, организация, система воинских званий, вооружение Белых армий Центральной и Восточной Европы, Освободительная война в Финляндии 1918 года, главнокомандующий генерал-лейтенант барон Карл Густав Эмиль Маннергейм, Освободительная война в Эстонии в 1919 году, главнокомандующий полковник Йохан Лайдонер, Венгерско-румынская война 1919 года, главнокомандующий вице-адмирал Миклош Хорти.

THE ARMAMENT, EQUIPMENT, MILITARY RANKS OF THE WHITE ARMIES OF FINLAND, HUNGARY, ESTONIA IN 1918-1920. A COMPARATIVE ANALYSIS

The White armies of the new states of Central and Eastern Europe, which appeared as a result of the collapse of the Russian and Austro-Hungarian empires, were created under the circumstances of Anti-Bolshevik wars. Their military ranks and insignia systems were either pre-revolutionary, since the certain military traditions existed, for instance, in Hungary, or principally new, being created under the influence of assisting states, for example, in case of Finland – Germany and Sweden, and in case of Estonia – Sweden and Great Britain.

Finland did not have its own army before independence, but during the Liberation War, it managed to create effective Armed Forces, and assisted Estonia in the War against the Bolsheviks, and became the regional center of power. The Armed Forces of Estonia were formed on the basis of the Estonian military units of Russian army during the First World War, and Hungarian White forces were founded on the basis of the pre-revolutionary Hungarian Honvédség.

¹ *Дмитро БОНДАРЕНКО, докторант Кафедры современной истории Университета Сегеда (Венгрия).*

The reorganization and re-equipment of the White troops of the new states took place under the conditions of war and corresponded to the capabilities of the countries; their organizations, uniforms, systems of military ranks, weapons were formed under the influence of Germany, Russia, Sweden, Great Britain.

Keywords: White armies and monarchist counter-revolution in Central and Eastern Europe, insignia, organization, military ranks, weapons of the White armies of Central and Eastern Europe, Finnish Liberation War of 1918, Commander-in-Chief, Lieutenant General Baron Karl Gustav Emil Mannerheim, Liberation War in Estonia in 1919, Commander-in-Chief Colonel Johan Laidoner, Hungarian-Romanian War of 1919, Commander-in-Chief Vice-Admiral Miklós Horthy.

ARMAMENTE, ECHIPAMENTE, GRADELE MILITARE ALE ARMATEI ALBE DE FINLANDA, UNGARIA, ESTONIA, 1918-1920. ANALIZĂ COMPARATIVĂ

Armatele albe ale noilor state din Europa Centrală și de Est, care au apărut ca urmare a prăbușirii imperiilor rus și austro-ungar, au fost create în contextul războaielor antibolșevice. Sistemele lor de rang militar și insigne erau fie pre-revoluționare, unde exista o anumită tradiție militară, cum ar fi în Ungaria, fie principial noi influențate de statele care au oferit ajutor, de exemplu, în cazul Finlandei, în special Germania și Suedia, iar în cazul Estoniei – Suedia și Regatul Unit.

Înainte de independență, Finlanda nu avea propria armată, dar în timpul Războiului de Eliberare a reușit să creeze forțe armate eficiente, să asiste Estonia și să devină un centru regional de putere. Forțele armate ale Estoniei au fost create pe baza unităților militare estone din perioada Primului Război Mondial. Ungaria – pe baza unităților ungare ale trupelor austro-ungare.

Reorganizarea și reechiparea trupelor noilor state au avut loc în condițiile războiului și au corespuns capacităților țărilor; organizarea lor, uniforma, sistemul de rang militar, armatele formate sub influența Germaniei, Rusiei, Suediei, Marii Britanii.

Cuvinte-cheie: Armata Albă și contrarevoluția monarhistă contrarevoluție în Europa Centrală și de Est, însemnele, organizarea, sistemul gradelor militare, armatele albe ale Europei Centrale și de Est, războiul de eliberare în Finlanda în 1918, comandantul-șef, general-locotenent baron Carl Gustaf Emil Mannerheim, războiul de eliberare din Estonia în 1919, comandantul-șef, colonel Johan Laidoner, războiul maghiar-român din 1919, comandantul-șef, viceamiral Miklos Horthy.

Завершение Первой мировой войны привело к распаду Российской и Австро-Венгерской империй, возникновению на их территории новых национальных государств и завершению национального объединения Румынии и Италии. Распад империй также сопровождался социальными революциями и возникновением большевизма в бывших метрополиях: России и Венгрии. В результате соседние государства стали объектами большевистского «экспорта революции» и вынуждены были защищаться. Страны Антанты по причине истощения от Первой мировой войны

не сумели должным образом организовать вторжение в большевистские государства, поэтому ими было принято решение усилить армии воюющих с большевиками государств оружием, снаряжением и специалистами. Великобритания взяла на себя ответственность за оснащение стран Балтии, а Франция – Румынии [1]. Финляндия и Румыния сумели остановить большевизм, стали региональными центрами силы и флангами Санитарного кордона: Финляндия – щит Скандинавии, а Румыния – Балкан [2]. В самих же России и Венгрии как ответная реакция на большевизм возникла

контрреволюция, возглавляемая адмиралами-монархистами: Миклошем Хорти в Венгрии и Александром Колчаком в России, и вспыхнули гражданские войны.

Первые общие работы, посвященные контрреволюции в бывшей Российской империи и войне белых и красных, написаны участниками событий генерал-лейтенантом Н. Головиным, полковниками А. Зайцовым и Э. фон Валем [3]. Процесс создания белой венгерской национальной армии адмирала М. Хорти рассмотрен в работах Д. Бернада и Ч. Климента [4], А. Куршетиса [5], Л. Негостера [6]. Среди работ, посвященных Венгерско-румынской войне 1919 года, следует особо выделить К. Кирицеску [7], Д. Преда и К. Продан [8], К. и И. Скафесов и Г. Сербенеску [9], М. Станеску [10], К. Вледеску [11], Г. Торрея [12].

Начало антибольшевистских войн в странах Центральной и Восточной Европы проходило по двум сценариям. Первый, в Финляндии и Венгрии был захват власти большевиками в столице, поэтому правительство и Ставка Белых сил находились на периферии: в Финляндии – Вааса, в Венгрии – Арад, затем – Сегед. Второй, классическое вторжение: в Эстонии красные углубились в территорию страны, но столицу взять им не удалось; в Румынии вторжение красных происходило на двух фронтах: Российском – вдоль Днестра и Венгерском – в Трансильвании.

Формирование Белых армий Финляндии и Эстонии происходило по классической схеме: от добровольческих формирований к регулярной армии на основе всеобщей воинской обязанности. В Венгрии было запрещено комплектование на основе всеобщей воинской обязанности согласно условиям Белградского перемирия 1918 года и Трианонского мирного договора 1920 года. Регулярную армию с боевым опы-

том имела только Румыния. Финляндия создала армию с нуля, поскольку финны не служили в российской армии.

Создание финской Белой армии происходило от добровольческих команд егерей, так называемого «щюцкора» (охранного корпуса), затем была введена всеобщая воинская обязанность законом от 18 февраля 1918 года [13]. В армии Финляндии до сих пор существует звание «егерь» вместо «рядовой» или «солдат». Белая армия Эстонии на первом этапе также формировалась по аналогичному добровольческому принципу охранного корпуса «Кайтселит», но впоследствии так же как и в Финляндии была введена всеобщая воинская обязанность [14].

Под внешним влиянием создавалась национальная униформа Финляндии и Эстонии. Например, финская серая имела черты шведской образца 1910 [15]. Эстонская, цвета хаки или оливы, имела черты финской и английской. Шведским влиянием было также размещение знаков различия на петлицах вместо погон в армиях Финляндии и Эстонии, и германским и английским – на рукавах в армии Эстонии [16]. Серо-стальная и цвета морской волны или серо-зеленая униформа армии Румынии имела черты одновременно французской и австро-венгерской [17].

Стальные шлемы были стандартизированы в Румынии и Венгрии: в Румынии – французские Адриана образца 1915 года, а в Венгрии – австрийские M17 образца 1917 года. Финские и эстонские войска использовали шлемы всех типов: французские Адриана образца 1915 года, немецкие образца 1916 года, российские Соллберг образца 1917 года. Кроме того, эстонская армия получила также английские Броди образца 1915 года. Снаряжение и амуниция эстонской и финской армий также было

смешанным: российским и немецким.

Система воинских званий армии Финляндии была создана под шведским влиянием. Полковник именовался оверст, прапорщик – фенрих; капрал вместо ефрейтора, после лейтенанта следующим званием был капитан (звание обер-лейтенант или поручик отсутствовало). Однако, в отличие от швед-

ской, а также российской и немецкой армии, в финской было больше званий унтер-офицерского состава. Эстонская система воинских званий была создана под влиянием Финляндии, Германии и Великобритании, в то же время частично хранились некоторые дореволюционные русские звания старшего и младшего унтер-офицеров.

Таблица 1. Воинские звания армий Финляндии, Эстонии, Венгрии в сравнении с воинскими званиями армий Германии, Швеции, Румынии [18]

Германия	Финляндия	Швеция	Эстония	Венгрия	Румыния
Генерал-фельдмаршал					Маршал
Генерал-oberst				Генерал-полковник	
Генерал от инфантерии, кавалерии, артиллерии	Генерал	Генерал от инфантерии, кавалерии, артиллерии	Генерал	Генерал от инфантерии, кавалерии, артиллерии	Корпусной генерал
Генерал-лейтенант	Генерал-лейтенант	Генерал-лейтенант	Генерал-лейтенант	Фельдмаршал-лейтенант	Дивизионный генерал
Генерал-майор	Генерал-майор	Генерал-майор	Генерал-майор	Генерал-майор	Бригадный генерал
Оберст	Оверст	Оверст	Полковник	Полковник	Полковник
Оберст-лейтенант	Оверст-лейтенант	Оверст-лейтенант	Полковник-лейтенант	Лейтенант-полковник	Лейтенант-полковник
Майор	Майор	Майор	Майор	Майор	Майор
Гауптман, ротмистр	Капитан, ротмистр	Капитан, ротмистр	Капитан	Сотник	Капитан
Обер-лейтенант			Лейтенант	Обер-лейтенант	
Лейтенант	Лейтенант	Лейтенант, корнет	Младший лейтенант	Лейтенант	Лейтенант
	Фенрих	Фенрих	Липник	Заслош (Фенрих)	Подлейтенант
Фельдфебель, вахмистр	Старший фельдфебель	Флаг-юнкер			
Вице-фельдфебель, вице-вахмистр	Фельдфебель	Сержант	Фельдфебель	Старший плутонир	Плутониер-майор
	Старший сержант			Плутонир	Плутониер
Сержант	Сержант	Фурьер	Старший унтер-офицер	Младший плутонир	Сержант
Унтер-офицер, обер-егерь	Младший сержант		Младший унтер-офицер	Капрал	Капрал
Ефрейтор	Капрал	Капрал	Капрал	Ефрейтор	Фрунташ
Солдат, егерь	Егерь	Менинг	Солдат	Гонвед	Солдат

Система флотских званий Финляндии и Эстонии также формировалась под влиянием Германии, Швеции и Великобритании. Например, были введены звания коммандор и комендор, капитан-лейтенант и младший лейтенант, а также фенрих (липник – в Эстонии) вместо мичмана. В то же время среди боцманского состава присутствовали сухопутные звания, такие как «сержант» – на финском флоте и «фельдфе-

бель» – в эстонском флоте. Венгерская Дунайская флотилия сохранила дореволюционные звания флота Австро-Венгрии. В румынском флоте была разработана система званий мастеров – специалистов в определенных морских отраслях: артиллерийской, минно-торпедной, радиосвязи, механической и т.д., однако также сохранялись сухопутные звания младшего командного состава: капрал, сержант, плутониер.

Таблица 2. Воинские звания флотов Финляндии, Эстонии, Венгрии в сравнении с воинскими званиями флотов Германии, Швеции, Румынии [19]

Германия	Финляндия	Швеция	Эстония	Венгрия	Румыния
Гросс-адмирал					
Адмирал	Адмирал	Адмирал	Адмирал	Адмирал	Адмирал
Вице-адмирал	Вице-адмирал	Вице-адмирал	Вице-адмирал	Вице-адмирал	Вице-адмирал
Контр-адмирал	Контр-адмирал	Контр-адмирал	Контр-адмирал	Контр-адмирал	Контр-адмирал
Капитан моря	Коммандор	Комендор	Капитан флота	Капитан линейного корабля	Командор
Фрегатен-капитан	Комендор	Комендор-капитан	Капитан-лейтенант	Фрегат-капитан	Капитан-командор
Корветен-капитан	Капитан-комендор	Лейтенант-комендор	Капитан-майор	Корвет-капитан	Лейтенант-командор
Капитан-лейтенант	Капитан-лейтенант	Капитан		Лейтенант линейного корабля	Капитан
Обер-лейтенант моря			Старший лейтенант	Фрегат-лейтенант	
Лейтенант моря	Лейтенант	Лейтенант	Лейтенант	Корвет-лейтенант	Лейтенант
Декк-офицер-лейтенант	Младший лейтенант		Младший лейтенант		
Фенрих моря	Фенрих	Фенрих	Липник	Фенрих моря	
					Мастер-шеф
					Мастер 1-го класса
					Мастер 2-го класса
			Штабс-фельдфебель		Мастер 3-го класса
Обер-декк-офицер	Мастер	Форватер	Старший фельдфебель		Подмастер 1-го класса
Декк-офицер	Старший боцман	Флаг-штырман	Фельдфебель	Обер-штабс-боцман	Подмастер 2-го класса

Фельдфебель	Боцман	Штырман	Младший фельдфебель	Штабс-боцман	Плутониер-майор
Вице-фельдфебель	Старший сержант	Сержант	Старший маат	Унтер-боцман	Плутониер
Обер-маат	Сержант	Капрал	Маат	Боцманмаат	Сержант
Маат	Младший сержант	Вице-капрал	Младший маат	Маршгаст	Капрал
Обер-матрос	Старший матрос	Мениг 1-го класса	Старший матрос	Матрос 1-го класса	Фрунташ
Матрос	Матрос	Мениг	Матрос	Матрос 2-го класса	Солдат

Организация армий Финляндии и Эстонии формировалась под шведским влиянием. Так, например, организация соединений, частей, подразделений Финляндии и Эстонии строилась по троичному принципу: дивизия – три полка, полк – три батальона, батальон – три роты, батареи имели 6-орудийный состав. Для сравнения, в армии Румынии дивизия имела 4 полка, полк – 3 батальона, батальон – 3 роты, батареи состояли из 4 орудий, 3 батареи – батальон, 2 батальона – артиллерийский полк. В армии Венгрии сохранялась дореволюционная австро-венгерская система: дивизия – четыре полка, полк – три батальона, батальон – четыре роты, батареи – 6 орудий.

Важным моментом любого войска является стандартизация вооружения и амуниции. Только армия Венгрии имела определенный стандарт вооружения (дореволюционный). Армии Финляндии и Эстонии были вооружены и экипированы одновременно по российским и по немецким стандартам: винтовки 7,62-мм Мосин-Наган и 7,92-мм Маузер, пулеметы российские 7,62-мм Максим, Кольт, Льюис и немецкие 7,92-мм Максим. Кроме того, армия Финляндии использовала иногда 7,62-мм винтовки Винчестер, а Эстонии – даже 6,5-мм Арисака [20]. Артиллерия этих стран

одновременно имела на вооружении российские 76,2-мм пушки и 122-мм полевые гаубицы и немецкие 77-мм пушки и 105-мм полевые гаубицы. Вооружение Румынии было смешанным: австро-венгерским, немецким, французским и русским. Это связано с зависимостью от внешних поставок. До войны Румыния получала от Австро-Венгрии 6,5-мм винтовки Манлихер образца 1893 г. и 6,5-мм пулеметы Шварцлозе образца 1908 г. [21], от Германии 75-мм пушки и 105-мм гаубицы Крупп [22]. Во время Первой Мировой войны армия Румынии начала переход на 8-мм калибр стрелкового оружия, который использовался в войсках Австро-Венгрии и Франции. Румыния получала оружие от Франции (8-мм винтовки и пулеметы, 75-мм пушки) и от России (76,2-мм пушки), бронев автомобили «Остин-Путиловец», самолеты Ньюпор-12.

Итак, основу стрелкового оружия Венгрии и Румынии составили австро-венгерские винтовки системы Манлихера и пулеметы Шварцлозе. Венгерская армия использовала австро-венгерские 76,5-мм пушки и 104-мм гаубицы. Румынская армия имела на вооружении одновременно французские и германские 75-мм пушки, российские 76,2-мм пушки, немецкие 105-мм гаубицы и австро-венгерские 104-мм гаубицы [23].

Таблица 3. Тактическо-технические характеристики основных видов стрелкового оружия армий Центральной и Восточной Европы (1918-1919 гг.) [24]

Винтовки						
	Страна производитель	На вооружении	Масса, кг	Прицельная дальность, м	Скорострельность, в/м	Емкость магазина, патронов
6,5-мм Манлихер обр. 1893 г.	Австро- Венгрия	Румынии	4	2000	10	5
6,5-мм Арисака обр. 1905 г.	Япония	Эстонии	4,1	2200	15	5
7,62-мм Мосин- Наган обр. 1891 г.	Россия	Финляндии, Эстонии	4,2	2200	10	5
7,62-мм Винчестер обр. 1895 г.	США	Финляндии	4,1	1800	15-20	5
7,92-мм Маузер обр. 1898 г.	Германия	Финляндии	3,9	2000	15	5
8-мм Штайр- Манлихер обр. 1895 г.	Австро- Венгрия	Венгрии, Румынии	3,8	2250	15-20	5
8-мм Лебеля обр. 1886 г.	Франция	Румынии	4,2	1800	10	8
Пулеметы						
	Страна изготовитель	На вооружении	Масса, кг	Прицельная дальность, м	Темп стрельбы, в/м	Емкость ленты, патронов
6,5-мм Шварцлозе обр. 1908 г.	Австро- Венгрия	Румынии	20+19 станок	1800	400-500	250
7,62-мм Максим обр. 1910 г.	Россия	Финляндии, Эстонии	20 + 43 станок	3200	500-600	250

7,62-мм Кольт- Браунинг обр. 1895 г.	США, Россия	Финляндии	16+25,4 станок	2300	450-500	250
7,62-мм Льюис обр. 1913 г.	США	Финляндии, Эстонии	11,8	1800	550	47 и 97
7,92-мм Максим обр. 1908 г.	Германия	Финляндии, Эстонии	26,5 + 38,5 станок	2400	450-600	250
7,92-мм Максим обр. 1915 г.	Германия	Финляндии, Эстонии	17,8	2000	500-550	100 и 200
8-мм Шварцлозе обр. 1907 г.	Австро- Венгрия	Венгрии, Румынии	20,7 + 19 станок	1800	400-580	250
8-мм Шоша обр. 1915 г.	Франция	Румынии	9,5	1800	250	20
8-мм Гочкиса обр. 1914 г.	Франция	Румынии	23,5 + 24 станок	1800	500-600	25 и 250

Из данных таблицы 3 можно сделать вывод, что лучшими образцами стрелкового оружия были австро-венгерская 8-мм винтовка Манлихер и 8-мм станковый пулемет Шварцлозе, которыми были вооружены армии Венгрии и Румынии. 8-мм винтовка Манлихер имела лучшие показатели скорострельности благодаря пачечному заряжанию и бесповоротному затвору. Худшие показатели были у российской 7-62 мм винтовки Мосин-Наган из-за несовершенства

прицела и сложности использования предохранителя. Среди станковых пулеметов наиболее совершенными были австро-венгерский 8-мм Шварцлозе и французский 8-мм Гочкиса.

Среди образцов полевой артиллерии, как показано в таблице 4, наиболее удачными были французская 75-мм пушка (на вооружении Румынии) и немецкая 105-мм гаубица (на вооружении Румынии, Финляндии, Эстонии) [25].

Таблица 4. Тактическо-технические характеристики систем полевой артиллерии армий Центральной и Восточной Европы (1918-1919 гг.) [26]

Полевые пушки						
	Страна изготовитель	На вооружении	Масса, кг	Дальность стрельбы, м	Скорострельность, в/м	Масса снаряда, кг
75-мм обр. 1897 г.	Франция	Румынии	1544	8500	15	5,4
76,2-мм Шнейдер- Путилов обр. 1902 г.	Россия	Финляндии, Эстонии	1350	8500	10	6,5
75-мм Крупп обр. 1904 / 1912 гг.	Германия	Румынии	1079	6000	10	6,5
77-мм Крупп обр. 1896 г.	Германия	Финляндии, Эстонии	1020	7800	10	6,85
76,5-мм Бьолер обр. 1905 г.	Австро- Венгрия	Венгрии	1050	7000	20	6,3
Полевые гаубицы						
	Страна изготовитель	На вооружении	Масса, кг	Дальность стрельбы, м	Скорострельность, в/м	Масса снаряда, кг
105-мм Крупп обр. 1898/1909 г.	Германия	Финляндии, Румынии, Эстонии	1090	7000	5	15,7
104-мм Шкода обр. 1899 г.	Австро- Венгрия	Венгрии	1050	6100	9	14,3
122-мм Крупп обр. 1909 г.	Россия	Финляндии, Эстонии	1330	7700	2	23
105-мм Крупп обр. 1912 г.	Германия	Румынии	1150	6500	5	15,7

Самым массовым и наиболее эффективным броневым автомобилем оказался российский Остин-Путиловец, который находился на вооружении всех армий стран бывшей Российской империи. На вооружении Румынии находились

одновременно российские Остин-Путиловец и французские Рено и Пежо, которые имели определенные недостатки: открытые сверху и слабая броневая защита. Венгрия не имела бронесил вообще.

Благодаря помощи союзников армии Румынии и Эстонии получили на вооружении танки. Здесь, следует отметить, что Румыния была первой страной Центральной и Восточной Европы, получившей на вооружение танки (1919 год) [27]. Это были французские Рено FT17, созданные по схеме, ставшей в последствии классической: отделение

управления спереди, затем орудие во вращающейся башне и двигатель сзади. Рено FT17 были самыми совершенными на тот момент. Впоследствии Рено FT17 поступили на вооружение войск Эстонии. Кроме того, Эстония также получила английские Mk V. Финляндия и Венгрия танков на вооружении не имели.

Таблица 5. Тактическо-технические характеристики основных типов бронетехники армий Центральной и Восточной Европы в 1918-1919 годах [28]

Бронеавтомобили							
	Страна изготовитель	На вооружении	Масса, тон	Экипаж, чел.	Скорость, км/ч	Броня, мм	Вооружение
Остин-Путливец обр. 1915/1916 г.	Россия	Финляндии, Эстонии	5,2	5	60	8	2 пулемета 7,62-мм Максим
Рено обр. 1914 г.	Франция	Румынии	2,7	4	50-60	6	1 пулемет 8-мм Гочкис
Пежо обр. 1914 г.	Франция	Румынии	5	4	40	6	1 пулемет 8-мм Гочкис
Ланкастер обр. 1914 г.	Великобритания	Эстонии	4,7	4	80	8	1 пушка 37-мм или 1 пулемет 7,62-мм Максим
Танки							
	Страна изготовитель	На вооружении	Масса, тон	Экипаж, чел.	Скорость, км/ч	Броня, мм	Вооружение
Рено FT обр. 1917	Франция	Румынии, Эстонии	6,5	2	8	16	1 пушка 37-мм Гочкис или 1 пулемет 8-мм Гочкис
Mk. V обр. 1917	Великобритания	Эстонии	28-30	8	6,5	14	2 пушки 57-мм Гочкис и 4 пулемета 7,62-мм Льюис или 8-мм Гочкис, либо 6 пулеметов

Авиационный парк Румынии состоял из французских Ньюпор-12 и -17; Венгрии – из австро-венгерских Ганза-Бранденбург и немецких Альбатрос; Финляндии вообще был смешанным российско-немецким: Ньюпор-17 Альбатрос В. II, Фоккер D.VII и DFW C.V. [29]. Авиация Эстонии также была смешанной: помимо русских и немецких,

на вооружении поступали английские Сопвич. Как мы можем заметить из таблицы 5, лучшие образцы авиационной техники производила Германия, которые состояли на вооружении Финляндии и Венгрии, однако авиация этих стран была малочисленной и не могла повлиять на ход боевых действий на суше коренным образом.

Таблица 6. Тактическо-технические характеристики основных типов самолетов-истребителей, использующихся воздушными флотами стран Центральной и Восточной Европы в 1918-1919 годах [30]

	Страна производитель	На вооружении	Масса, кг	Экипаж, чел.	Скорость, км/ч	Потолок, м	Вооружение
Ньюпор 12 обр. 1915 г.	Франция, Россия	Румынии, Финляндии	520	2	157	4700	1 пулемет 7,62-мм Льюис
Ньюпор 17 обр. 1916 г.	Франция, Россия	Румынии, Финляндии	374	1	170	5300	1-2 пулемета 7,62-мм Льюис
Альбатрос D.III обр. 1917 г.	Германия	Венгрии, Румынии, Финляндии, Эстонии	661	1	175	5500	2 пулемета 7,92-мм Шпандау
Фоккер D.VII обр. 1918 г.	Германия	Финляндии	735	1	200	6400	2 пулемета 7,92-мм Шпандау
Ганза- Бранденбург D.I обр. 1916 г.	Австро-Венгрия	Венгрии	671	1	187	5000	1 пулемет 8-мм Шварцлозе
Авиатик D. I. обр. 1917 г.	Австро-Венгрия	Венгрии	610- 638	1	185-204	6100	2 пулемета 8-мм Швацлозе
Сопвич Кэмэл обр. 1917 г.	Великобритания	Эстонии	420	1	200	6400	2 пулемета 7,62-мм Виккерс или Льюис

Неотъемлемой частью Вооруженных Сил любого государства, имеющего выход к морю, является его военноморской флот. Необходимо отметить, что Финляндия и Эстония не обладали морской силой, необходимой для защиты своего побережья. Основу финского

флота составляли канонерские лодки собственной постройки и доставшиеся от российского флота, вооруженные орудиями 75-мм и 102-мм. Кроме того, финский флот получил в наследство российские устаревшие миноносцы типа «Сокол» и «Циклон» [31].

Эстонский флот получил захваченные англичанами российские новейшие эскадренные миноносцы «Автроил» и «Капитан 1-го ранга Миклухо-Маклай» [32], которые к тому времени уже морально устарели и уступали по своим тактико-техническим характеристикам новейшим эскадренным миноносцам Великобритании и Италии. Кроме того, эстонский флот получил российские канонерские лодки «Бобр» и «Конвоир» [33]. Подводных лодок флоты Финляндии и Эстонии не имели.

Австро-венгерская Дунайская флотилия досталась Королевству Венгрия после распада империи. Однако, 6 мониторов из 8 были захвачены сербами на базе Нови Сад [34]. Таким образом, флотилия Венгрии имела в своем составе 1 новейший монитор «Инн» и один устаревший «Самош», которые были переданы флотилиям Королевства Румыния и Королевства сербов, хорватов и словенцев после разгрома Венгерской советской республики в августе 1919 года [35].

Таким образом, наиболее сильной морской державой на Черном море и Дунае в 1920 году стало Королевство Румыния. После Первой мировой войны и Гражданской войны в России флоты России и Турции перестали существовать на Черном море, так же как и флотилия Венгрии на Дунае. В то же время Румыния получила 2 новейших

эскадренных миноносца, заказанных в Италии еще до войны, с артиллерией главного калибра в 152-мм, 7 австрийских миноносцев, 4 французские канонерские лодки [36], а Дунайская флотилия пополнилась тремя венгерскими мониторами в пополнение к имеющимся четырем румынским [37].

Если наиболее крупный калибр морских орудий Финляндии составлял 102-мм, а Эстонии – 120-мм, против 305-мм орудий на советских линкорах, то румынская корабельная артиллерия калибра 120-мм и 152-мм не имела соперников на Черном море в 1920 году (советские корабли имели главный калибр 102-мм и 130-мм).

Однако надо признать, что слабым местом всех флотов рассматриваемых государств было отсутствие подводных лодок, что осложняло защиту морских коммуникаций, учитывая, что советский флот как на Балтике, так и на Черном море располагал подводными лодками.

В то же время, как показал опыт войны на Балтике 1919 года, российский советский флот оказался беспомощным против москитной флотилии Великобритании, использующей в качестве главной ударной силы торпедные катера, базирующиеся в Териоки (Финляндия), а также эсминцы и подводные лодки, базирующиеся в портах Эстонии.

Таблица 7. Тактическо-технические характеристики боевых кораблей флотов и флотилий стран Центральной и Восточной Европы в 1918-1920 годах [38]

Класс и название корабля	Год вступления в строй	Водоизмещение, т.	Длина, м	Осадка, м	Мощность двигателя, л/с	Скорость хода, уз.	Бронирование, мм	Вооружение
Королевство Финляндия / с июля 1919 г. Финляндская республика								
Канонерские лодки Klas-Horn, (бывший «Воевода») Matti-Kurki (бывший «Посадник»)	1892	415	60,2	3,3	3500	21	-	1-102-мм, 1-75-мм 2-7,62-мм пулемета
Канонерские лодки Turunmaa, Karjala	1918	350	50,1	2,3	1150	15	-	2-75-мм
Канонерские лодки Nomeenmaa, Uusimaa	1918	400	52	3,4	1400	15	-	2-102-мм, 1-40-мм зенитная, 3-7,62-мм пулемета
Миноносцы типа «Сокол» (S) S 1-5	1901- 1904	250- 350	58	2,4	3800	26	-	2-75-мм, 2 450-мм однотрубных торпедных аппарата, 2-7,62-мм пулемета
Миноносцы типа «Циклон» (C) C 1-4	1901- 1903	152	45	1,5	3700	28	-	1-двухтрубный 450-мм торпедный аппарат
Эстонская республика								
Истребитель (Эскадренный миноносец) “Vambola” (бывший «Капитан 1-го ранга Миклухо- Маклай»)	1917	1260	98	3,9	31500	34	-	4-102-мм, 1-75-мм зенитная, 2-7,62-мм пулемета, 3-450-мм трехтрубных торпедных аппарата
Истребитель (Эскадренный миноносец) Lennuk (бывший «Автроил»)	1917	1350	107	4,1	32700	35	-	5-102-мм, 1-75-мм зенитная, 2-7,62-мм пулемета, 3-450-мм трехтрубных торпедных аппарата

Канонерская лодка Lembit (бывший «Бобр»)	1908	990	65,6	3,2	868	12,5	-	2-120-мм, 4-75-мм, 3-7,62-мм пулемета
Канонерская лодка Laine (бывший «Конвоир»)	1913	211	37	1,8	500	12	-	2-57-мм, 2-37-мм
Торпедный катер тип А	1917	109	41	1,5	1200	23	-	1-50-мм, 2 торпеды 450-мм
Королевство Венгрия								
Монитор Szamos	1892	448	54	1,2	1200	10	борт – 50, палуба – 19, башни – 75, боевая рубка – 50 / 75	2-120-мм, 2-66-мм зенитные, 2-8-мм пулемета
Монитор Inn (с 1920 г. в румынской флотилии под названием Basarabia)	1915	536	60,2	1,3	1560	13	борт – 40, палуба – 25, башни – 50, боевая рубка – 50	2-120-мм пушки, 3-120-мм гаубицы, 2-66-мм зенитные, 6-8-мм пулеметов
Королевство Румыния								
Мониторы Ion Brătianu, Lascăr Catargiu, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Lahovari	1907- 1908	580- 680	63,5	1,6-1,9	1800	14	борт – 75, башни – 75, боевая рубка – 50, палуба – 75	3-120-мм пушки, 2-120-мм гаубицы, 4-47-мм пушки, 2-6,5-мм пулемета
Истребители (эскадренные миноносцы) Mărăști, Mărășești	1917	1431	94,7	3,5	48000 и 39500	38 и 37,4	-	3-152-мм пушки, 4-75-мм зенитных орудия, 2-6,5-мм пулемета, 2-450-мм двухтрубных торпедных аппарата

Канонерские лодки Locotenent Remus Lepri, Sublocotenent Ion Ghiculescu, Căpitan Dumitrescu, Locotenent- Comandor Eugen Stihi	1920	450	60,9	2,5	9000	15	-	2-102-мм, 2-37-мм зенитные
Миноносцы Viforul, Vârtejul, Vijelia, Zborul	1914	262	58,2	1,5	5000	28	-	2-66-мм зенитные, 1-8-мм пулемет, 2-450-мм двухтрубных торпедных аппарата
Миноносцы Năluca, Fulgerul, Zmeul	1915- 1916	266	57,8	1,5	5000	28	-	2-66-мм зенитные, 1-8-мм пулемет, 2-450-мм двухтрубных торпедных аппарата
Монитор Bucovina бывший Sava	1915	580	62	1,3	1500	13,5	борт – 40, палуба – 25, башни – 50, боевая рубка – 50	2-120-мм пушки, 2-120-мм гаубицы, 2-66-мм зенитные, 2-47-мм, 7-8-мм пулеметов
Монитор Ardeal бывший Temes	1904	570	58,6	1,2	1400	12	борт – 40, палуба – 25, башни – 50, боевая рубка – 50	2-120-мм пушки, 1-120-мм гаубица, 2-88-мм зенитные, 4-8-мм пулемета

Важнейшей составляющей любых Вооруженных Сил является морально-психологическое состояние. Так, например, молодые армии Финляндии и Эстонии успешно отразили агрессию красных из России и перенесли боевые действия на территорию России. В Финляндии война началась 26 января 1918 года и уже 15 мая 1918 года территория

страны была освобождена от большевиков. Решающие битвы при Тампере и Выборге были блестяще выиграны генералом К. Г. Маннергеймом. Так, например, в период наступления на Тампере белые войска составляли 15 тыс. против 25 тыс. красных, однако потери белых составили всего 600 убитыми, в то же время красные потеряли 1800 убитыми

и 11 тыс. пленными [39]. В Выборге 28-29 апреля 1918 года сдалось в плен 15 тыс. красных [40]. Как отмечал барон К. Маннергейм: *«очень редко в истории войны доводилось до победы с такими незначительными материальными потерями, и уж совсем редко военные действия велись настолько неподготовленными войсками»* [41].

Финская Белая армия в феврале 1918 года насчитывала 32 тыс. военнослужащих. Ей противостояла 70-тысячная Красная армия (40 тыс. российских войск и 30 тыс. финской красной гвардии) [42]. В конце февраля 1918 года Белая армия достигла 70 тыс. против 100 тыс. красных, большей частью российских [43]. Но, несмотря на превосходство противника, Белая армия успешно вела крупные наступательные операции. К концу 1918 года финская действующая армия, находившаяся в 25 верстах от Петрограда и в 60-80 верстах от Мурманской железной дороги в Карелии, составляла 40-50 тыс., ей противостояли силы красных (40-50 тыс.) [44], при этом вся действующая армия красных насчитывала 300 тыс. бойцов [45]. То есть, финский фронт приковывал 1/6 часть сил действующей российской Красной армии.

Советское вторжение в Эстонию началось 16 ноября 1918 года. Для предоставления военной помощи Эстонии в войне против русских большевиков 30 декабря 1918 года был высажен десант в составе бригады генерал-майора М. Ветцера в районе Таллинна. Финские войска начали наступление по оба берега Финского залива, и уже 24 февраля 1919 года эстонский главнокомандующий полковник И. Лайдонер объявил о полном освобождении страны от большевиков [46]. Финляндия стала региональным центром силы на Балтике.

Несмотря на фактическое отсутствие регулярной армии (Эстонию защищали на первом этапе отряды добровольцев), главным успехом большевистского наступления было занятие Нарвы 29 ноября 1918. Упорство защитников Нарвы заставило большевиков не рассчитывать на быстрое занятие столицы, поэтому они провозгласить Эстонскую трудовую коммуну в Нарве. Силы красных колебались от 12 до 20 тыс. [47]. Им противостояли силы белых: 11 тыс. солдат и 240 офицеров [48]. Однако, уже на 7 января 1919 года, когда красные стояли уже в 30 км от Таллинна, после удачно проведенной полковником И. Лайдонером мобилизации, Белая армия достигла 15 тыс., к которым присоединился финский контингент, насчитывавший на тот момент в Таллинне всего 500 человек [49] (всего прибыло финнов в течение января 1919 года 3500 человек [50]). В исследовании Н. Какурина и И. Вацетиса численность эстонской национальной армии определена в 23-25 тыс., включая 5,8 тыс. российских белых [51]. Общее количество финских и эстонских белых войск на территории Эстонии весной-летом 1919 года Н. Какуриным определен в 25750 [52].

Приход большевиков к власти в Венгрии и провозглашение Венгерской советской республики 21 марта 1919 года для Румынии означал открытие второго фронта в войне с большевизмом, поскольку обе советские республики пытались соединиться именно на территории Румынии и установить в королевстве советскую власть. В условиях войны на два фронта Румыния выбрала единственно правильную тактику: оборона на Российском фронте вдоль Днестра (румынские войска выбили большевиков из Бессарабии еще в январе 1918 года [53]) и отражение агрессии,

а затем и наступление на Венгерском фронте с целью ликвидировать очаг большевизма в Центральной Европе.

В марте 1919 года большевистским правительством Б. Куна была создана Красная армия, которая насчитывала 25 тыс. бойцов, в мае 1919 года ее численность выросла до 150 тыс. [54]. 16 апреля 1919 советское правительство Венгрии развязало войну против Королевства Румынии. Венгерские большевики решили распространить советскую власть на всю территорию бывшего Венгерского королевства, а затем нанести удар по Румынии с целью соединения с наступающей Красной армией России. Параллельно, 6 апреля 1919 года в советской ставке был разработан план вторжения в Румынию на широком фронте от Каменец-Подольского до Черного моря для соединения с Венгерской Красной армией в Бухаресте [55]. 16 апреля 1919 года Красная армия Венгрии начала наступление против Румынии в Трансильвании. Численность наступающей венгерской Красной армии колебалась от 56 тыс. до 70 тыс. бойцов. румынские войска в Трансильвании насчитывали 64 тыс. [56] 22 апреля 1919 года так называемая «3-я Украинская Красная Армия» вышла к Днестру и начала приготовления к операции по соединению с советской Венгрией [57]. Соотношение сил на этом фронте было 3:1 в пользу красных в живой силе и почти 2:1 в артиллерии: 10 тыс. Румынских войск при 45 орудиях против 30 тыс. российских красных при 85 орудиях и 12 бронепоездах [58]. С 1 мая 1919 года начались позиционные бои на Днестре. 12 мая 1919 года красным удалось переправиться через Днестр, но они были отражены [59]. 27 мая 1919 года красным удалось прорваться в город Тигина (Бендеры), но они были выбиты в результате коротечного боя [60].

С 1 июня 1919 года общее количество войск Румынии, Франции и Греции в Бессарабии оценивалось красными в 43-45 тыс. человек, 88-100 орудий, 18 броневых автомобилей [61]. Увеличение военного контингента Румынии и союзников, а также внутренние проблемы красных заставили их прекратить боевые действия, и с 14 июня 1919 года на фронте установилось затишье. К 20 июня 1919 силы румынских войск и красных были равны и составляли примерно по 28 тыс. человек с каждой стороны. В июле 1919 года Красная армия начала повсеместный отход в связи с наступлением на Киев с двух сторон войск российских белых и украинской национальной армии [62].

В период летней кампании 1919 года ситуация на Венгерском фронте изменилась: соотношение сил уже 1½:1 в пользу румынской армии 90 тыс. румынских военнослужащих, против 60 тыс. красных венгров [63]. В результате удачно проведенных наступательных операций румынская армия 3 августа 1919 года заняла Будапешт и ликвидировала советскую власть в Венгрии.

Венгерская Национальная армия (Белая армия) была создана 6 июня 1919 года и первоначально насчитывала всего 8,5 тысяч солдат и офицеров [64]. К 16 ноября 1919 года главнокомандующему Белой армии вице-адмиралу М. Хорти удалось довести численность своей армии до 25 тыс. [65]. Необходимо отметить, что Национальная армия Венгрии создавалась при активной поддержке Королевства Румынии, и занимала территорию Королевства Венгрии поэтапно согласно эвакуации Румынской армии из страны. Однако адмиралу М. Хорти не удалось создать массовую армию из-за положения Части V Трианонского мирного договора от 4 июня

1920 года, которая предусматривала ограничение Вооруженных Сил Королевства Венгрии в 35 тысяч, отказ от всеобщей воинской повинности, запрет иметь авиацию, танки, тяжелую артиллерию, флотилию на Дунае.

Процесс государственного строительства требовал создания эффективной и массовой армии. Почти все рассмотренные страны, за исключением Румынии, которая уже имела регулярную армию с боевым опытом, и Венгрии, на которую было наложено ограничение относительно Вооруженных сил согласно условиям Трианонского соглашения, создавали собственные армии сначала на добровольной основе, а затем переходили на принцип комплектования на основе всеобщей воинской обязанности. При формировании возникали проблемы со стандартами униформы и вооружения. Венгрия использовала дореволюционные запасы. Финляндия, Эстония и Румыния зависели от внешних поставок, поэтому не имели единого стандарта вооружения, и, как правило, использовали образцы оружия как Центральных держав, так и стран Антанты. Лучшие образцы стрелкового оружия были австро-венгерские; артиллерии – французские полевые пушки и немецкие гаубицы; авиации – немецкие, британские и француз-

ские истребители, танки – французские.

Униформа, знаки различия и организация новых армий Финляндии и Эстонии существенно отличались от российской, и формировались под влиянием Швеции и Германии, и даже Великобритании.

Наиболее эффективными в Центральной и Восточной Европе оказались армии Финляндии и Румынии, которые не только защитили свою территорию от агрессии, но и обеспечили победу над большевизмом в соседних странах (Эстонии и Венгрии). Финляндия вела войну на один фронт против советской России, однако по обоим берегам Финского залива, и стала региональным центром силы на Балтике и щитом Скандинавии. Румынии пришлось вести войну на два фронта: венгерский и российский, несмотря на этот факт, она вышла из войны победителем и стала щитом Балкан от большевизма. Существенной разницей между странами было то, что Финляндия создала армию с нуля, в то самое время как Румыния обладала профессиональной армией со значительным опытом Первой Мировой войны. Кроме того, на 1920 год Румыния обладала самыми мощными морскими силами на Черном море и Дунае и стала региональным центром силы.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Генри Киссинджер, *Дипломатия*, Москва, Ладомир, 1997, с. 293, 295; John Hiden, Vahur Made, David Smith, *The Baltic Question During the Cold War*, New York, Routledge, 2008, p. 17.
2. Margaret Macmillan, *Paris 1919. Six Months that Changed the World*, New York, Random House, 2003, p. 128; Glenn Torrey, *The Romanian Battlefield in World War I*, Lawrence, The University Press of Kansas, 2011, p. 255, 334; Виктор Холодовский, *Финляндия и Советская Россия 1918-1920*, Москва, Наука, 1975, с. 4; Карл Густав Маннергейм, *Мемуары*, Москва, 1999, с. 173-176, 193, 195.
3. Николай Головин, *Российская контрреволюция 1917-1918*, Таллинн, 1937; Арсений Зайцов, *1918: очерки истории Русской Гражданской войны*, Москва, Кучково поле, 2006; Эрнест фон Валь, *Война белых и красных в Финляндии в 1918 году*, Таллинн, 1936; Эрнест фон Валь, *Значение и роль Украины в вопросе освобождения России от большевиков на основании опыта 1918-1920 гг.*, Таллинн, 1937.
4. Denes Bernad, Charles Kliment, *Magyar Warriors. The History of the Royal Hungarian Armed Forces, 1919-1945*, Vol. I, Solihull, Helion & Co. Ltd, 2015, 404 p.
5. Andris Kursietis, *The Royal Hungarian Armed Forces 1919-1945*, Soesterberg, Aspect Publishers, 2016, 252 p.
6. Leo Niehorster, *The Royal Hungarian Army, 1920-1945*, Volume 1: *Organization and History*, New York, Europa books, 1998, 320 p.
7. Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, Vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, 524 p.
8. Dumitru Preda, Costica Prodan, *Romania in WWI. A Concise History*, Saarbrücken, Lambert Academic Publishing, 2012, 187 p.
9. Ioan Scafeș, Cornel Scafeș, *Fabricat la "Škoda Werke". Artilerie de asediu în colecția Muzeului Militar*, București, Editura Alpha MDN, 2010, 88 p.; Cornel Scafeș, Horia Șerbănescu, Ioan Scafeș, *Trupele Blindate din Armata Română: 1919-1947*, București, Editura Alpha MDN, 2011, 88 p.
10. Marin Stănescu, *Armata română și unirea Basarabiei și Bucovinei cu România, 1917-1919*, Constanța, Ex Ponto, 1999, 242 p.
11. Cristian Vlădescu, *Uniformele armatei române*, București, Meridiane, 1977, 172 p.
12. Glenn Torrey, *The Romanian Battlefield in World War I*, Lawrence, University Press of Kansas, 2011, 422 p.
13. Карл Густав Маннергейм, *Мемуары*, Москва, Вагриус, 1999, с. 102.
14. Александр Дерябин, *Гражданская война в России 1917-1922. Национальные армии*, Москва, АСТ, 1998, с. 6.
15. Richard Knötel, Herbert Knötel, Herbert Sieg, *Uniforms of the World: A Compendium of Army, Navy, and Air Force Uniforms, 1700-1937*, London: Arms & Armour Press, 1980, p. 69.
16. Александр Дерябин, *Op. cit.*; *Kaitseväevormi kirjeldus*, Tallinnas, 1936; *Kaitseväe vormiriide, terarelvade, sõjalise varustuse ning rakmete joonistused*, Tallinnas, 1926; Spencer Kidd, *Military Uniforms in Europe 1900-2000*, Vol. 1, Morrisville, Lulu Press Inc., 2012.
17. Александр Дерябин, *Гражданская война в России 1917-1922. Войска интервентов*, Москва, АСТ, 2003, с. 24-25, 34-35.
18. Василий Новицкий (ред.), *Военная Энциклопедия*, Т. 1, Санкт-Петербург, Издательство Сытина, 1911, с. 109; Дмитрий Адаменко, *Императорский и королевский военный мундир, 1914 год*, Киев, 2006; *Uniformele Armatei Române: 1830 – 1930*, București: Muzeul Militar Național, 1930; *Kaitseväevormi kirjeldus*, Tallinnas, 1936; *Kaitseväe vormiriide, terarelvade, sõjalise varustuse ning rakmete joonistused*, Tallinnas, 1926; Spencer Kidd, *Military Uniforms in Europe 1900-2000*, Vol. 1, Morrisville, Lulu Press Inc., 2012; Richard Knötel, Herbert Knötel, Herbert Sieg, *Uniforms of the World: A Compendium of Army, Navy, and Air Force Uniforms, 1700-1937*,

London, Arms & Armour Press, 1980; Andris Kursietis, *The Royal Hungarian Armed Forces 1919-1945*, Soesterberg, Aspect Publishers, 2016; Leo Niehorster, *The Royal Hungarian Army, 1920-1945*, Volume 1: Organization and History, New York: Europa books, 1998; Marko Palokangas, *Itsenäisen Suomen sotilasarvot ja-arvomerkki: Suomen maavoimien sotilasarvojärjestelmä ja arvoasteiden merkitsemistavat vuosina 1917-2000*, Apali, 2000; Петр Ассанович, Михаил Свечин, *Шведская армия. 1910 год*, Санкт-Петербург, 1910; *Вооруженные силы Швеции*, Петроград, 1916; http://wabariik.rindeleht.ee/6_1/1/1.php

19. Дмитрий Адаменко, *Императорский и королевский военный мундир, 1914 год*, Киев, 2006; *Uniformele Armatei Române: 1830 – 1930*, București: Muzeul Militar Național, 1930; *Kaitseväevormi kirjeldus*, Tallinnas, 1936; *Kaitseväe vormiriide, terarelvade, sõjalise varustuse ning rakmete joonistused*, Tallinnas, 1926; Spencer Kidd, *Military Uniforms in Europe 1900-2000*, Vol. 1, Morrisville, Lulu Press Inc., 2012; Richard Knötel, Herbert Knötel, Herbert Sieg, *Uniforms of the World: A Compendium of Army, Navy, and Air Force Uniforms, 1700-1937*, London, Arms & Armour Press, 1980; Marko Palokangas, *Itsenäisen Suomen sotilasarvot ja-arvomerkki: Suomen maavoimien sotilasarvojärjestelmä ja arvoasteiden merkitsemistavat vuosina 1917-2000*, Apali, 2000.

20. Александр Дерябин, *Гражданская война в России 1917-1922. Национальные армии...* с. 10.

21. *Ibid.*, с. 34-35.

22. Sanders Marble (ed.), *King of Battle: Artillery in World War I*, Leiden, Brill Academic Publish, 2016, p. 354-355.

23. *Ibid.*; Ioan Scafeș, Cornel Scafeș, *Op. cit.*, p. 22, 62-63.

24. Александр Жук, *Стрелковое оружие. Революеры, пистолеты, винтовки, пистолеты-пулеметы, автоматы*, Москва, Воениздат, 1992; <http://modernfirearms.net>

25. Sanders Marble (ed.), *King of Battle: Artillery in World War I*, Leiden, Brill Academic Publish, 2016.

26. *Ibidem*.

27. Cornel Scafeș, Horia Șerbănescu, Ioan Scafeș, *Op. cit.*, p. 7.

28. Cornel Scafeș, Horia Șerbănescu, Ioan Scafeș, *Trupele Blindate din Armata Română: 1919-1947*, București, Editura Alpha MDN, 2011; <https://topwar.ru/73466-francuzskie-i-germanskie-broneavtomobili-pervoy-mirovoy-voyny.html>; <http://wio.ru/tank/ww1baru.htm>

29. Виктор Холодовский, *Революция 1918 года в Финляндии и германская интервенция*, Москва, Наука, 1967, с. 152.

30. Андрей Харук, *Истребители Первой Мировой войны*, Москва, ЭКСМО, 2014.

31. *Военно-морские силы Финляндии 1918-1945*, In: Морская коллекция, № 2, 2015, с. 2-5; *Корабли и суда БФ захваченные Финляндией и др. в 1918-1920 гг.*, Электронный ресурс, Режим доступа: <http://forums.airbase.ru/2017/06/t57407--korabli-i-suda-bf-zakhvachennyye-finlyandiej-i-dr-v-1918-1920.974.html>

32. Анатолий Верстюк, Станислав Гордеев, *Корабли Минных дивизий. От «Новика» до «Гогланда»*, Москва, Военная книга, 2006, сс. 72-74; Алексей Гайдук, Роман Лапшин, *Военно-морские силы Прибалтийских государств 1918—1940 гг.*, Санкт-Петербург, Галея Принт, 2009, с. 7, 12-15; *Корабли и суда БФ захваченные Финляндией и др. в 1918-1920 гг.*, Электронный ресурс, Режим доступа: <http://forums.airbase.ru/2017/06/t57407--korabli-i-suda-bf-zakhvachennyye-finlyandiej-i-dr-v-1918-1920.974.html>

33. Алексей Гайдук, Роман Лапшин, *Военно-морские силы Прибалтийских государств 1918—1940 гг.*, Санкт-Петербург, Галея Принт, 2009, с. 7, 12-15, 19; *Корабли и суда БФ захваченные Финляндией и др. в 1918-1920 гг.*, Электронный ресурс, Режим доступа: <http://forums.airbase.ru/2017/06/t57407--korabli-i-suda-bf-zakhvachennyye-finlyandiej-i-dr-v-1918-1920.974.html>

34. Иван Черников, *Флот на реках*, Санкт-Петербург, Полигон, 2003, сс. 468, 474, 478; Иван Черников, *Военные действия на Черном море и в устье Дуная в период Первой Мировой*

войны, In: Малый флот. Корабли и катера, боевые операции малого флота? [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://cmboat.ru/monitor/monitor26.html>; Иван Черников, *Мониторы типа «Кёреш»*, In: Малый флот. Корабли и катера, боевые операции малого флота, [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://cmboat.ru/monitor/monitor13.html>; Иван Черников, *Мониторы типа «Сава»*, In: Малый флот. Корабли и катера, боевые операции малого флота, [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://cmboat.ru/monitor/monitor16.html>; Иван Черников, *Мониторы типа «Темеш»*, In: Малый флот. Корабли и катера, боевые операции малого флота, [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://cmboat.ru/monitor/monitor14.html>; Иван Черников, *Мониторы типа «Эннс»*, In: Малый флот. Корабли и катера, боевые операции малого флота, [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://cmboat.ru/monitor/monitor15.html>

35. Иван Черников, *Флот на реках...* сс. 463-465, 474; Иван Черников, *Мониторы типа «Эннс»*, In: Малый флот. Корабли и катера, боевые операции малого флота, [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://cmboat.ru/monitor/monitor15.html>

36. Полина Ефимова, *Румынский флот: возвращение на круги своя*, In: Военное обозрение, [Электронный ресурс], режим доступа: <https://topwar.ru/67995-kak-rumynskiy-flot-iz-chmoschnogo-stal-ogo-go-a-potom-snova-vernulsya-na-krugi-svoya.html>; Михаил Задунайский, *Из рук в руки, или Судьба румынских эсминцев типа «Мэрэишь»*, In: Военное обозрение, [Электронный ресурс], режим доступа: <https://topwar.ru/70772-iz-ruk-v-ruki-ili-sudba-rumynskih-esmincev-tipa-meresht-chast-pervaya.html>; *Крейсера, эсминцы, миноносцы, фрегаты, корветы, канонерские лодки и авизо Румынии*, [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://navyworld.narod.ru/Crucisatorul.htm#Vifor>; *Romanian Royal Navy, El. Resource, access: https://web.archive.org/web/20021117162613/http://www.geocities.com/dangrecu/VaseArm.html*

37. Иван Черников, *Флот на реках...* с. 517-518; Иван Черников, *Мониторы Румынии (1878-1914 гг.)*, In: Малый флот. Корабли и катера, боевые операции малого флота, [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://cmboat.ru/monitor/monitor18.html>

38. *Военно-морские силы Финляндии 1918-1945*, In: Морская коллекция, № 2, 2015, с. 2-5; Алексей Гайдук, Роман Лапшин, *Военно-морские силы Прибалтийских государств 1918—1940 гг.*, Санкт-Петербург, Галей Принт, 2009, с. 7, 12-15, 19; *Корабли и суда БФ захваченные Финляндией и др. в 1918-1920 гг.* Электронный ресурс, Режим доступа: <http://forums.airbase.ru/2017/06/t57407--korabli-i-suda-bf-zakhvachennye-finlyandie-i-dr-v-1918-1920.974.html>; Иван Черников, *Флот на реках*, Санкт-Петербург, Полигон, 2003; Иван Черников, *Мониторы Румынии (1878-1914 гг.)*, In: Малый флот. Корабли и катера, боевые операции малого флота, [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://cmboat.ru/monitor/monitor18.html>; *Миноносцы и эсминцы Австро-Венгрии*, [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://navyworld.narod.ru/Torpedoboote.htm#Tb83F>; *Крейсера, эсминцы, миноносцы, фрегаты, корветы, канонерские лодки и авизо Румынии*, [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://navyworld.narod.ru/Crucisatorul.htm#Vifor>; *Romanian Royal Navy, El. Resource, access: https://web.archive.org/web/20021117162613/http://www.geocities.com/dangrecu/VaseArm.html*

39. Lauri Puntila, *The Political History of Finland 1809-1966*, London, Heinemann Ltd, 1975, p. 107.

40. Steven Zaloga, *Gustaf Mannerheim. Leadership. Strategy. Conflict*, Oxford, New York, Osprey Publishing Ltd., 2015, p. 26-27.

41. Карл Густав Маннергейм, *Op. cit.*, с. 135.

42. *Ibid.*, с. 86, 94; O. Jussila, S. Hentila, J. Nevakivi, *From Grand Duchy to a Modern State. A Political History of Finland Since 1809*, London, Hurst and Co., 1995, p. 108; Anthony Upton, *The Finnish Revolution, 1917-1918*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1980, p. 297.

43. O. Jussila, S. Hentila, J. Nevakivi, *Op. Cit.*, p. 109.

44. Антон Деникин, *Очерки Русской Смуты*, Кн. 3, Т. 4-5: *Вооруженные Силы Юга России*, Москва, Айрис Пресс, 2006, с. 22, 28.
45. Арсений Зайцов, *Op. cit.*, с. 332.
46. Карл Густав Маннергейм, *Op. cit.*, с. 157.
47. Николай Какурин, *Стратегический очерк Гражданской войны*, Москва, Ленинград, Воениздат. 1926, с. 52.
48. Александр Дерябин, *Гражданская война в России 1917-1922. Национальные армии...* с. 6.
49. *Эстонская Освободительная война*, in: *Estonica. Энциклопедия об Эстонии* [Электронный ресурс], Режим доступа: http://www.estonica.org/ru/История/1914-1920_гг_Первая_мировая_война_и_обретение_Эстонией_независимости/Эстонская_Освободительная_война/
50. *Финские, датские и шведские добровольцы в Эстонской Освободительной войне*, in: *Estonica. Энциклопедия об Эстонии*, [Электронный ресурс], Режим доступа: http://www.estonica.org/ru/Финские,_датские_и_шведские_добровольцы_в_Эстонской_Освободительной_войне/
51. Александр Дерябин, *Гражданская война в России 1917-1922. Национальные армии...* с. 7; Николай Какурин, Иохим Вацетис, *Гражданская война 1918-1921*, Санкт-Петербург, Полигон, 2002, с. 182.
52. Николай Какурин, *Стратегический очерк Гражданской войны...* с. 13.
53. Dumitru Preda, Costica Prodan, *Op. cit.*, p. 126; Marin Stanescu, *Armata română și unirea Basarabiei și Bucovinei cu România, 1917-1919*, Constanța, Ex Ponto, 1999, p. 109.
54. Denes Bernad, Charles Kliment, *Op. cit.*, p. 32.
55. Михаил Мельтюхов, *Бессарабский вопрос между мировыми войнами 1917-1940*, Москва, Вече, 2010, с. 69.
56. Dumitru Preda, Costica Prodan, *Op. cit.*, p. 148.
57. Михаил Мельтюхов, *Op. cit.*, с. 69, 72-73.
58. *Ibidem*, с. 77.
59. *Ibidem*, с. 81-82.
60. Ludmila Rotari, *Mișcarea subversivă din Basarabia în anii 1918-1924*, București, Editura Enciclopedică, 2004, pp. 126-130.
61. Михаил Мельтюхов, *Op. cit.*, с. 85.
62. *Ibidem*.
63. Dumitru Preda, Costica Prodan, *Op. cit.*, p. 156-157.
64. Denes Bernad, Charles Kliment, *Op. cit.*, p. 34.
65. *Ibidem*.

RĂZBOIUL DIN AFGANISTAN: AMINTIREA UNUI EROU¹

Cătălin GORINCIOI²

Viorel BOLDUMA³

THE WAR IN AFGHANISTAN: REMEMBERING A HERO

This article reports on Soviet intervention in Afghanistan in 1979-1989. This calvary is told by one of the participants in this war, originating from the Moldavian Socialist Soviet Socialist Republic, Ungheni rayon, Floritoaia-Noua village, Ion Gorincioi. The ex-soldier recounts the devotion to the past.

Keywords: Afghanistan, Soviet, Ion Gorincioi, war, Soviet intervention, mujahedin, military

Preliminarii. Uniunea Sovietică în perioada postbelică, de la declanșarea războiului rece și până în 1991, când s-a destrămat, a intervenit în mai multe regiuni ale lumii pentru a răspândi comunismul și a ajuta puterea sau opoziția acestora contra dușmanului principal din perioada războiului rece – SUA. În afară de implicarea în anumite războaie, armata sovietică a luat parte la diferite conflicte interne din mai multe țări, dar și la conflictele dintre diferite țări ale lumii a treia, având ca scop principal promovarea intereselor strategice sovietice, în același timp evitând conflictul direct între supraputeri în epoca armelor nucleare (sau, ca în cazul războiului civil spaniol, având angajarea într-un conflict pentru care nicio parte nu era pregătită suficient). În multe cazuri, implicarea sovietică a fost sub forma consilierilor militari sau sub forma vânzărilor sau aprovizionării cu arme. Una dintre aceste direcții a fost și Afganistanul, unde a intervenit în perioada 1979-1989.

Afganistanul este o țară din Asia centrală care se învecinează cu Iranul la vest, Pakistanul la sud și la est, Turkmenistanul, Uzbekistanul și Tadjikistanul la nord, și cu China în estul extrem. Relieful Afghanistanului este muntos (80 % din teritoriu). Aici se află cea mai mare parte din Munții Hindukush. Suprafața acestui stat este de 652.225 km². Pe lângă toate acestea, Afganistanul este una dintre cele mai sărace țări ale lumii, cu speranța de viață printre cele mai precare din lume. La sfârșitul anilor 1970, Afganistanul ocupă, în acest sens, poziția 108, din cele 129 de țări în curs de dezvoltare. De exemplu, în anul 1977, personalul medical era constituit din 1027 de doctori, dintre care 84 % domiciliau la Kabul, iar spitale funcționabile erau 71. Unul din cinci copii murea până la vârsta de un an, din cauza lipsei asigurării medicale pentru copii, iar intervențiile chirurgicale erau foarte costisitoare.

¹ Lucrarea a obținut Premiul Mare în cadrul Concursului Național EUStory Moldova „Descoperim eroi în localitate la noi – secolul al XX-lea”, Ediția I, 2017/2018. Proiect implementat de DVV International Moldova, în parteneriat cu Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Moldova (ANTIM), în parteneriat cu Fundației Korber, Germania, susținut financiar de Ministerul de Externe al Germaniei.

² Cătălin GORINCIOI, elev, cl. XII, IP Centrul de Excelență în Construcții din mun. Chișinău.

³ Viorel BOLDUMA, lector universitar UPS „I. Creangă”; profesor de istorie, GD II, IP Centrul de Excelență în Construcții din mun. Chișinău.

Data	Beneficiar
1936-1939	Spania
1939	Mongolia
1945-1949, 1950-1953	China
1950-53	Coreea de Nord
1961-1974	Vietnamul de Nord
1962-1964	Algeria
1962-1963, 1967-1975	Egipt
1962-1963, 1969-1976	Yemen
1967, 1970, 1972-1973, 1982	Siria
1975-1979	Angola
1967-1969, 1975-1979	Mozambic
1977-1979	Etiopia
1960-1970	Laos
1980-1991	Iraq
1982	Liban

[https://ro.wikipedia.org/wiki/Istoria_militar%C4%83_a_Uniunii_Sovietice\(a\)cesat](https://ro.wikipedia.org/wiki/Istoria_militar%C4%83_a_Uniunii_Sovietice(a)cesat) (accesat 31.03.2018)

Intervenția sovietică în Afganistan. Cauzele războiului din Afganistan (1979-1989) au fost din motiv că URSS dorea să ocupe Afganistanul care era bogat în resurse minerale. De acolo posibil să fi intenționat să ocupe și Pakistanul ca să ajungă să comunice cu Oceanul Indian. Însă afganii s-au opus sovieticilor și au primit ajutor militar din partea SUA. Dar, de fapt, SUA urmărind aceleași obiective ca sovieticii: lupta pentru dominație în regiune, pentru a pune mâna pe bogățiile naturale afgane și pentru a controla căile de transport a substanțelor narcotice ce veneau din Afganistan etc.

După revoluția pro-moscovită din 1978, situația Afganistanului s-a agravat rapid. După alte două revoluții, sovieticii au decis să instaureze un guvern la Kabul, împreună cu o armată sovietică uriașă. Curând a izbucnit războiul islamic *jihad*, împreună cu mai multe fracțiuni mujahedine. Sovieticii s-au trezit în plin război. CIA a trimis 700 milioane de dolari pe an, în cadrul celei mai ample operațiuni secrete din istorie. Trupele sovietice au fost retrase din Afganistan între 15 mai 1988 și 15 februarie 1989, de

către președintele URSS, Mihail Gorbaciov. Războiul i-a costat pe sovietici peste 15.000 de persoane, iar pe afgani moartea a 6.2 milioane și plecarea din țară a mai mult de jumătate din totalul mondial de refugiați.

Unii autori (Ion Valer Xenofontov) consideră că războiul din Afganistan a constituit principala cauză a descompunerii Uniunii Sovietice și, implicit, a comunismului. Participarea sovieticilor la acest război a constituit 60 mld. de ruble, ceea ce va intensifica și mai mult criza economică a sovieticilor, care a marcat, în final, colapsul Uniunii Sovietice. Pentru a menține Afganistanul sub influența sa, Kremlinul, potrivit unor date oficiale, a fost nevoit să implice efectiv cca 90.000 de oameni, numărul total al militarilor sovietici care au efectuat stagiul militar în zonă este de 620.000, numărul morților reprezentând 15.051, iar cel al pierderilor sanitare (handicapuri fizice) evaluându-se la 469.685. Pe fundalul conflictului armat care se desfășura în al cincilea an, fără succese majore, iar anii 1984-1985 constituind apogeul pierderilor de vieți umane, a fost adoptată Rezoluția CC al PCUS P206/2 din 27. 6.1985, conform căreia în presă urmau să fie publicate fapte singulare și separate (nu mai mult decât una pe lună) referitoare la militarii sovietici răniți sau morți în urma efectuării serviciului militar, eliminării forțelor de insurecție, înfăptuirii datoriei de ajutor internațional acordat poporului afgan. Această direcție propagandistică a fost menținută de către liderii sovietici până la colapsul URSS. Acțiunile propagandistice ale Kremlinului n-au putut însă eclipsa tragediile din familiile combatanților căzuți. Însă Kremlinul va recunoaște abia în ultimele momente eșecul din Afganistan.

Din nefericire, pentru noi, românii (basarabeni) tot am participat la acest război sovieto-afgan. Numărul combatanților evaluându-se la cca 40.000. Potrivit datelor

furnizate de Uniunea Veteranilor Războiului din Afganistan din Republica Moldova, numărul total al combatanților moldoveni morți în războiul sovieto-afgan este de 301. Specificul morții a generat utilizarea unor sicrie speciale – fără oberliht – pentru ca rudele celor căzuți în războiul sovieto-afgan să nu constate vidul interior, element teribil al flagelului militar. Din acest considerent din Afganistan se trimiteau uneori în sicriu de zinc pietre, nisip, sicriul fiind închis ermetic. Misterul legat de combatanții expediați și tendința de descifrare, negarea realității macabre au constituit pentru apropiatii acestora acțiuni morale profunde. Impaciența războiului a marcat aplicarea unor măsuri speciale, prevăzute în situații excepționale, una dintre acestea fiind bruoanele post-mortem. Combatanții sovietici, în mod special acei care plecau în misiuni speciale, notau pe o foaie adresa, familia, numele, prenumele, anul nașterii, comisariatul militar de unde au fost recrutați, numele unuia dintre părinți, toate aceste informații fiind fixate într-un tub de cartuș. În ciuda faptului că URSS a tins să mențină în taină moartea combatanților sovietici, acest aspect a avut efectul unui bumerang, a dezvăluit adevărul despre ce se întâmplă în realitate în Afganistan.

Studiu de caz. Unul dintre participanții la acest calvar a fost și tatăl meu, Ion Gorincioi, originar din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, raionul Ungheni, satul Florișoia Nouă, născut la data de 3 iulie 1966. Scopul acestei lucrări este de a releva realitatea despre conflictul din Afganistan (1979-1989) și a prezenta în baza analizei a unei părți a literaturii de specialitate și analizei mărturiilor ale unui participant care este tatăl meu, care îl consider un adevărat erou, deoarece a supraviețuit acestui calvar, viitor părinte a 4 copii, 2 (fată și băiat) din prima căsnicie, alții 2 (băieți gemeni) din

căsnicia a doua. Unul din gemeni sunt eu Cătălin Gorincioi, autor al acestui eseu.

Ion Gorincioi a terminat studiile primare și medii în satul de baștină. La vârsta de 18 ani, poștașul îi aduce citație cu rugămintea de a se prezenta la Comisariatul militar raional. Aici a și început aventura sa de luptător pe meleag străin și erou al țării noastre. Potrivit cerințelor Comisariatului militar, a trecut un control medical care a confirmat faptul că este sănătos. Pentru că rezultatele înregistrate de comisia medicală erau pozitive, a fost trimis să facă armata în Uzbekistan, or. Karshi. După cum relatează Ion Gorincioi „am fost trimis în Uzbekistan în orașul Karshi. Acolo am fost înmatriculat la o instituție de școlarizare, unde am învățat cum să împușc din automat, mitralieră, cum să conduc mașina și tancul, la ce viteză să conduc și alte lucruri”. A adăugat apoi că această școlarizare era pe o perioadă de jumătate de an și se numea „Курс молодого бойца” (trad. din rusă, „Școala tânărului combatant”), însă el a realizat-o doar timp de 3 luni, de pe 21 octombrie 1984 până în 21 decembrie 1984. Din spusele sale, această excepție a fost făcută din cauza unei urgențe. Potrivit datelor istorice anume acești ani (1984-1985), au fost cei mai grei, cu vărsare multă de sânge. După cum menționează Ion Gorincioi „Fiecare ostaș era obligat să treacă această școlarizare, indiferent în ce oraș, am colegi care au trecut-o la Kiev și alte orașe a fostei URSS, altfel nu erau luați pe frontul de luptă”. Școlarizarea era făcută nu doar de ostași, dar chiar și de viitorii bucătari care urmau să plece, iar ei la fel erau desemnați cu ordinul de militar. După expirarea termenului de școlarizare, soldații erau repartizați în diferite țări. Tot el menționează că „nu toți erau trimiși în Afganistan, care erau repartizați în Asia Mijlocie alți în Germania, Cehia, Polonia”. A confirmat faptul că nu știa că va fi trimis în Afganistan, însă

nu era din motivul că Uniunea Sovietică ținea în secret acest lucru „... toți treceam același curs de instruire. Nu erau pregătiri anume pentru Afganistan sau pentru altă țară, toți învățam egal, ...după terminarea cursurilor eram repartizați”. De altfel, Afganistanul nu a fost unica țară unde URSS a intervenit cu ajutor „frățesc”. Deja când a terminat cursurile a plecat la ТУРКБО – (Туркестанский Военный Округ – trad. Districtul militar din Turkestan), unde avea să fie repartizat. După ce a avut loc repartizarea, nu i se spunea că urmează se plece în Afganistan, însă acelei echipe de ostași li se spunea „Груз-200” – (încărcătura 200), dar ostașii deja își dădeau seama că pleacă în Afganistan. Altor echipe li se spunea altfel, spre exemplu unei echipe de la Kiev, aceluiași an, i se spunea „Команда-А40” – (echipa А40).

Prețioase informații sunt oferite de către combatant despre modul de gândire al băștinașilor afgani. Gândirea lor se diferă de gândirea noastră. Astfel, fostul ostaș subliniază că, chiar și tradițiile sunt total diferite, ceea ce e absolut normal pentru 2 state cu un contrast atât de mare din punct de vedere climatic, al reliefului dar și mai important al credinței. Astfel, fostul ostaș spune că „mentalitatea lor diferă de mentalitatea noastră, pentru că ei sunt musulmani, iar noi persoane creștine, asta în primul rând. În al doilea rând, ca să comunicăm cu așa persoane și să te înțelegi bine, trebuie să le știi tradițiile și obiceiurile. Nu le știam pe toate foarte bine. Ceea ce cunoșteam era doar din cele spuse de ofițerii sovietici. Ne explica exact cum părintele explică propriului copil ceva. Țin minte foarte bine, din spusele ofițerilor, cum se petreceau înmormântările la ei. Mi-au fost explicate, mie și colegilor mei, căci înmormântarea persoanei afgane nu este petrecută exact ca și la noi. La ei nu se fac mormintele cum le facem noi. Groapa avea mărimile standard,

însă fundul nu era drept, dar are pe lateral o nișă unde era amplasat răposatul. Corpul lui nu era poziționat într-un sicriu, ci era bandajat, ca un fel mumificat cu materie albă. Deasupra era deja astupat cu pământ și niște pietre. Cruci nu aveau, era însă un băț lung, iar la capăt avea o bucată de material plasat în așa mod, încât să aducă aminte de un drapel. Aceste drapel erau de diferite culori, care însemna circumstanțele în care a murit mujahedul afgan. Verde – simbolizează faptul că persoana a murit în luptă și că merita să plece cu onoare în rai, negru – simbolizează faptul că mujahedul a fost omorât fără motiv.” Ostașilor li s-a explicat faptul că nici într-un caz să nu rupă sau să smulgă aceste drapele, pentru că va fi o acțiune ce va lua în răs tradițiile și obiceiurile acestora „...noi asta înțelegeam foarte bine, dar din neștiință, când am văzut prima dată așa ceva am început să tragem și să smulgem. Pe lângă toate astea ofițerii ne mai țineau lecții și despre starea economică și politică a mai multor provincii și orașe din Afganistan. Noi cunoșteam câte ceva, însă ceea ce cunoșteam erau doar date generale sau doar auzite cândva de la cineva.”

Ion Gorincioi subliniază faptul că Afganistanul este un popor foarte credincios, iar ei slujesc credința și pe Allah chiar și cu propria viață. Diferența dintre noi creștinii ortodocși și ei musulmanii este prin faptul că noi putem să ne contrazicem, într-un fel sau altul, cu Dumnezeu, prin întrebarea „De ce Doamne...?”. Ei însă evită categoric această întrebare, susținând faptul că soarta pe care o au și eșecul lor în viață este din cauza că Allah s-ar fi supărat pe ei și acum îi pedepsește. Dacă cineva ar îndrăzni să-și pună întrebarea „De ce Allah...?” asta ar însemna că nu îi respectă deciziile, iar asta ar duce la un eșec și mai mare în viață. Un musulman riguros se roagă la moschee de 5 ori pe zi, ceea ce duce la cel puțin 5 contacte cu o masă de oameni care par înrolați într-o

armie permanentă. Gândirea și progresul presupun libertatea de a-și organiza timpul așa cum vor. De aceea apar în realitate numeroase abateri de la regula celor 5:

- **Importanța căsătoriei:**

În tradiția musulmană binele societății se bazează preponderent pe starea de spirit a individului și pe fericirea cuplului. Astfel, căsătoria reprezintă în religia musulmană un pilon important al comuniunii dintre bărbat și femeie, precum și un semn al înțelepciunii.

„El v-a creat din voi înșivă soațe, pentru ca voi să trăiți în liniște împreună cu ele. Și El a pus între voi dragoste și îndurare și acestea sunt semne pentru un neam de oameni care chibzuiesc” (Coran 30:21).

- **Allah este singurul Dumnezeu:**

Coranul, cartea sfântă a religiei musulmane, notează că Allah este cel care l-a creat pe om dintr-un cheag de sânge. Astfel, oamenii au fost realizați prin voință liberă, divină, cu scopul de a-l asculta și sluji pe unicul Dumnezeu.

- **Necesitatea rugăciunii:**

Religia musulmană le cere credincioșilor săi să se roage la Allah de cinci ori pe zi, să postească în timpul Ramadanului și să meargă în pelerinaj la Mecca cel puțin o dată în viață, dacă situația financiară le permite.

- **Importanța generozității:**

O altă regulă importantă a Islamului spune că un musulman credincios, pentru a-și arăta dragostea față de Allah, trebuie să facă acte de caritate în fiecare an. De asemenea, Coranul atenționează că valoarea oferită în dar celor nevoiași trebuie să fie proporțională cu averea acumulată.

- **Jihadul nu înseamnă „război sfânt”:**

Folosită preponderent de musulmanii extremiști, expresia „Jihad” nu înseamnă „război sfânt”, ci se referă mai degrabă la o luptă interioară pentru dobândirea binelui și eliminarea nedreptății sociale. Un posibil

aspect combativ al termenului „jihad” poate fi înțeles doar dacă ne referim la lupta împotriva agresiunii sau tiraniei. Merită de amintit că islamul respinge orice formă de teroare, extremism sau fanatism, religia musulmană punând un preț deosebit de mare pe viața umană.

Islamismul nu e un bloc fanatic sau tabără militară, deși lasă această impresie. Talibanii considerau dezbaterea o erezie, iar îndoiala un păcat. Studiul altei cărți decât Coranul un lucru inutil, periculos. Mai mult, în vremea guvernării lor, toți miniștrii au fost înlocuiți de mulahi, lipsiți de orice înțelegere pentru progres sau dezvoltare economică. În anii '80 comunismul a încercat să pună capăt societății structurate în clanuri prin colectivizare – țărani săraci au refuzat însă să lucreze pământul luat de la proprietarii bogați întrucât o cutumă islamică spunea să nu sădești în solul furat.

Cu toții cunoaștem faptul că războiul din Afganistan (1979-1989) a fost unul destul de sângeros, mai ales la începutul anilor '80. Ostașii au fost nevoiți de numeroase ori să lupte cu băștinașii Afganistanului, întrucât prima luptă nici nu și-o amintesc: „Prima luptă? Nu există prima luptă, în dată ce ai aterizat pe pământul lor deja lupti cu ei. A lupta nu înseamnă a sta după mitralieră, să fie strigat semnalul foc și tu ostaș fiind să tragi în tot ce mișcă. Am mai spus, nu există o primă luptă. Am aterizat, gata, deja nu suntem prea apreciați de mulți dintre băștinași din cauza propagandei americane anti-sovietică. Noi eram datori să luptăm, pentru că am depus un jurământ, exact cum acum armata națională depune jurământul că va apăra țara chiar și cu prețul propriei vieți, iar medicii jurământul lui Hippocrates.”

Operațiunile militare erau destul de dure, însă victime erau mai rar întâlnite, cu toate că numărul lor total nu e într-atât de mic. Din informația oferită și detalierea

situațiilor de luptă descrise de tatăl meu, confirmăm acest lucru: „Pentru a ne mobiliza și pregăti de luptă era dată o alarmă puternică, cu un sunet înalt și foarte, foarte iritant. Ceva similar sirenelor din ziua de astăzi. Alarma era declanșată atunci când se auzeau împușcături prin apropiere, iar noi cei din unitate luam armele, jachetele antiglonț și ieșeam pe front. Scopul nostru era să apărăm baza militară, tot armamentul și automobilele noastre. Fiecare ostaș se poziționa pe un loc anumit de unde împușca și el pe unde vede. Din nefericire pentru noi, dușmanii atacau doar pe timp de noapte. Rar se întâmpla să fim atacați pe timp de zi. Ziua putea să ți se adreseze cu Здравствуйте, Шуравй! (trad. din rusă și rașună „Bună ziua, sovietice!”), iar seara să te împuște și înjunghie. Ziua lucra din greu prin soare, iar seara își lua arma și pleca în munți unde se adunau și împușcau. Probabil era o tactică a lor de a ataca când toți dormeau, pentru a lua prin surprindere toată unitatea, iar lupta să fie mai favorabilă pentru ei, cu un efect mai bun sau doar pentru că anume atunci aveau cât de cât timp liber. Însă noi eram pregătiți pentru așa gen de acțiuni și cu ușurință le țineam piept. Ostașii stăteau prin tranșeele săpate anterior, iar dacă pământul era moale, fiecare ostaș cu lopata își putea săpa propriul tranșeu. Din fericire, niciun cunoscut de al său, sau camarad, nu și-a pierdut viața atunci când era și el implicat în așa gen de acțiuni, pentru că rolul său în Afganistan era altul, nu cel de a apăra unitatea. Așa gen de atacuri erau frecvente, însă din fericire pentru ambele tabere, nimeni nu avea de suferit pierderi mari de vieți, numai statele aveau de suferit din cauza cheltuielilor a mii de gloanțe, care aducea pierderea a miliarde de dolari.

Erau ofițeri ai armatei afgane care au făcut studii superioare în URSS, anume la Kiev, Odessa, Moscova și prin alte regiuni.

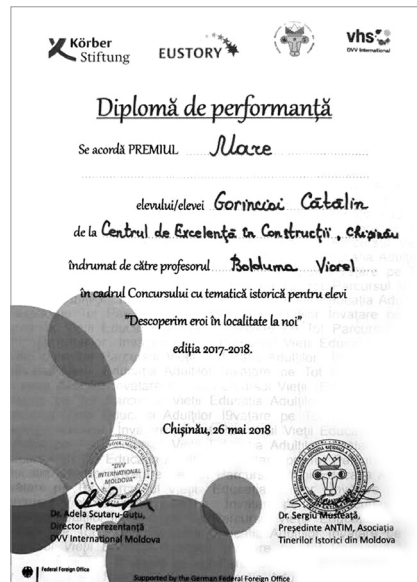
Doar că majoritatea nu făceau studiile pe deplin, însă alegeau să facă cursuri de militari și deja primeau grad de ofițer. Printre ofițerii armatei sovietice se numărau și membri ai partidului comunist. În afară de toate astea, în orice operațiune militară erau însoțiți și de armata lor, doar că mai mult lucrul era îndeplinit de ei, dar nu de armata afgană. Afganii mergeau permanent în urma sovieticilor, un fel de a asigura.

Rolul lui Ion Gorincioi nu era de a apăra unitatea, de aceasta se ocupau ceilalți colegi ai săi, el era pe post de șofer. Datorită necesității majore de combustibil și armament pe la toate unitățile militare sovietice din Afganistan, ei nu stăteau mai mult de o săptămână între granițele unui oraș. Transportau atât armament și combustibil cât și haine, alimente și alte produse. Deplasările erau frecvente și prin tot Afganistanul, iar riscul de a fi atacați și jefuiți era destul de mare, de aceea echipele erau foarte pregătite pentru orice situație neplăcută. După cum relatează fostul ostaș „...eram șofer de coloană, scopul nostru era de a aproviziona unitățile militare cu combustibil și armament. Noi cei din coloană nu aveam un loc anumit unde să stăm mergeam prin tot Afganistanul. Luam armamentul și combustibilul de la Bagran și le duceam peste tot. Misiunile noastre erau atât de frecvente, căci practic nici nu reușeai să te instalezi bine și trebuia din nou de plecat. Eu plecam

pentru că eram „зам командира взвода” (trad., plutonier adjunct.)”, subliniază Ion Gorincioi.

Ca orișice participant al unui război, are diferite cicatrici și traume acumulate pe tot parcursul timpului care s-a aflat în Afganistan. În urma unei misiuni a fost cât pe ce să-și piardă viața „Țin minte, continuă Ion Gorincioi, până acum acea zi în care am fost între viață și moarte. Era o zi de vara călduroasă, iar eu șofer fiind am avut de transportat armament de la aeroport la unitatea militară din Kandahar. Coloana reprezenta un șir din 20 de mașini la care eu eram primul în acea zi. Toată operațiunea de transportare o făceam cât mai repede posibil, pentru că riscam să fim atacați de dușmani. Cu cât stăteam mai mult pe teritoriul lor, cu atât riscul era mai mare. Prin rație ni se spunea când să ne pornim și când să ne oprim. Asta o făcea o patrulă cu mașina blindată care cerceta drumul din fața noastră de diferite mine și de prezența dușmanilor. Semnalul de pornire a fost dat. Am mers cam 2 km, dar se pare că cei responsabili de investigarea traseului au ratat o mina italiană Fugas, pe care din greșeală am nimerit eu. Nu am observa mina, iar consecințele sunt prezente și acum. Mina a explodat, mașina s-a stricat complet, eu și tovarășul meu din Cecenia am fost răniți. A fost chemat de urgență un elicopter și cu grabă am fost transportați la spitalul militar din apropiere pentru a ne salva. Timp de două săptămâni am stat în spital fără cunoștință și nu știam cum am ajuns acolo. Bucățile desprinse din mașină și sticle de la geamuri mi-au intrat în talpă, genunchi și spate. Aceste obiecte străine mi-au fost scoase în scurt timp, iar rana bine dezinfectată și cusută. Cicatricile se pot vedea bine până în prezent, însă asta nu se compară cu trauma lăsată pe viață în urma exploziei. Mi s-a fracturat centura pelviană, încât până acum am din când în când dureri puterni-

ce, dar mulțumesc Domnului că am rămas doar cu o fractură, căci tovarășului meu din Cecenia i sa sfârșat centura pelviană complet. Asta am aflat din spusele altor tovarăși. Din păcate, nu știu ce s-a întâmplat mai departe cu el. El fiind demobilizat îndată, cât de cât tratat și trimis acasă, căci nu mai era în stare moral și nici pregătit fizic de a putea continua serviciul militar. Aș vrea să îl întâlnesc acum, să mai văd ce face, să putem discuta, însă am fost despărțiți o dată și pentru totdeauna. Eu am rămas în Afganistan să continui serviciul militar. Moral eram destul de afectat, fizic eram cât de cât bine, traumele fiind nu chiar așa de grave. În urma exploziei am căpătat și o contuzie slabă. Am fost supus unui tratament medicamentos timp de o lună, unde mi sa prescris niște pastile de calmare pe care le administram timp de o lună. Mi-am păstrat postul de șofer, însă deja nu mai plecam cu coloana. Eu deja aprovizionam aeroportul cu apă, pentru a răci roțile avioanelor militare. Avioanele când se întorceau de la luptă, pe pista de aterizare, roțile se încălzeau foarte tare, erau tocmai roșii. Se încălzeau din cauza vitezei cu care se

roteau pe pista, plus că plăcile de beton, în alte aeroporturi din metal, erau destul de fierbinți ceea ce intensifica temperatura roților, iar cu ajutorul apei erau răcite.”

Produsele și alimentele consumate în Afganistan nu se compară nici pe departe cu ceva bun, pregătit ca la mama acasă. Era constituit în mare parte din conserve. Felul I și felul II la fel erau prezente. Mâncau și macaroane, orez, hrișcă, cartofi uscați, praf de cartofi amestecat cu apă fiartă, lapte uscat la fel prefăcut cu apă. Nu prea aveau de unde să se alinte, însă era destul de bun. Ceva dulciuri, bomboane, sucuri le cumpăram de la magazinul din unitate. Sucurile vândute țin minte că se numeau SiSi și erau numai din mandarine, ceva similar Fantei de astăzi. În cea mai mare parte a timpului mâncau pe afară și când era vreun vânt ceva, pâi se mai întâmpla să mai mănânce și cu nisip. Crănțănea prin dinți și aveai impresia că mănânci cu pietre, dar totuși înghițai. Cel mai renumit meniu se numea SuhPai și era constituit dintr-o pâine, arpacaș, carne tocată, conserve, salam „докторска” (doktorskaia), lapte condensat, 11 kg de posmagi, iar cei care nu fumau primeau și 1kg de zahăr, însă fumătorii în loc de zahăr primeau 18 pachete de țigări Pamir sau Ohotnik. Mâncarea era pregătită tot de ostași. Majoritatea aveau măcar studii medii în domeniu, dar totuși trecuți prin cursurile de pregătire, exact ca toți ceilalți. La fel au trecut comisia medicală și la fel își fac serviciul militar exact ca ostașii.

Cu toate că și-a pierdut mulți camarazi și colegi pe frontul de luptă din Afganistan, totuși asta nu îl împiedică să spună și cuvinte frumoase despre ei și tradițiile lor: „Într-adevăr, sunt și persoane viclene, rele, care sunt gata în orice moment să te înjunghie pe la spate, dar pe lângă toate aceste trăsături negative sunt și oameni deștepți, cu capacități de gândire nu mai rele decât ale noastre, cu speranțe și scopuri

în viață. Pe acest plan nu se diferențiază cu mult de noi. Da! Nu neg faptul că ei ne atacau mereu și că ne doreau numai răul, însă noi eram socotiți ca și cotropitori pentru ei, din cauza propagandei britanice și americane. Ei stârneau zvonuri că noi am venit să le furăm religia, femeile și alte lucruri. Din câte știm, foarte bine, ei au un spirit patriotic foarte dezvoltat, deci ca orișice om care își iubește poporul e gata să-și riște chiar și viața pentru a alunga intrusul.” subliniază combatantul. Datorită acestui spirit dezvoltat al poporului, într-adevăr Afganistanul a putut ține piept tuturor războaielor petrecute pe teritoriul său. Cât despre propaganda anti-sovietică de care mergea vorba, ostașii nu o recunosc ca fiind adevărată „Noi am plecat cu scopul de a menține pacea, un fel de ajutor pentru ei. În plus, Uniunea Sovietică nu dorea ca America să-și bage nasul pe teritoriul asiatic și noi aveam scopul de a nu le permite să se instaleze atât de aproape de granițele Uniunii Sovietice.” Din cele menționate mai sus relevăm faptul că ostașii nu prea știau bine motivul aflării lor pe țărâm străin. Însă noi deja știm bine adevăratul motiv: lupta pentru dominație în regiune pentru a pune mâna pe bogățiile naturale afgane și pentru a controla căile de transport al substanțelor narcotice ce veneau din Afganistan etc.

Cea mai fericită zi a sa a fost anume aceea zi în care a fost demobilizat (27 septembrie 1986). Dorul de casă era mai mare decât tot Afganistanul. Cu emoții mari, lacrimi în ochi și bucurie în suflet a pornit în drumul spre casă „... Afară era o zi caldă și uscată, tipică Afganistanului din acel timp și anotimp, când am auzit vocea ofițerului că îmi spune să mă pregătesc de plecare din Afganistan. Nu pot să redau prin cuvinte fericirea din mine și emoțiile pe care le-am trăit auzind acele cuvinte. Fericit în mine și cu un aspect cât se poate de serios tipic unui plutonier adjunct, m-am bărbierit, am

făcut o baie în grabă, căci peste jumătate de oră trebuia să fiu la aeroport. Însă, ajungând la aeroport am fost nevoit să mai aștept două ore. Din păcate, pentru mine, am fost trimis înapoi în unitate, pentru că nu au fost adunați toți cei demobilizați din serviciu militar, cu termenul de 2 ani expirat. Mi-a fost greu acele zile. Mă gândeam doar la casă, mă gândeam la ce surprize și schimbări poate să fie supus raionul Ungheni și satul de baștină Florițoaia Nouă. Peste 3 zile ofițerul intră în cortul unde mă aflam și anunță „дембеля домой” (trad. Rusă, demobilizații acasă). Inima a început să bată puternic și speram de data aceasta chiar să ajung acolo, nu doar până la aeroport. Am zburat cu avionul AN-76 din Afganistan în Uzbekistan la Tașkent. Acolo am aterizat pe aeroportul militar. Noi cei demobilizați aveam bilete la tren cursa Tașkent-Moscova, dar ca să te deplasezi cu trenul așa distanță mare, era nevoie de o săptămână. Noi însă am decis să grăbim lucrurile și am plecat deja la aeroportul civil din Tașkent, unde am vândut biletele de tren la un preț mai mic și am cumpărat bilete la avion, cursa Tașkent – Harkov, Ucraina. Se pare că eram într-atât de entuziasmați că plecăm într-un sfârșit acasă, căci nu am auzit cum s-a anunțat imbarcarea la cursa noastră și am pierdut-o. Dezamăgiți, am vândut iarăși biletele și am cumpărat bilete la cursa Tașkent-Kiev. Când am ajuns la Kiev, iarăși ne puneam să alegem între tren sau avion pentru a ajunge la Odessa. Taximetristul care conducea spre gara feroviară ne-a anunțat că cu trenul vom avea de mers toată noaptea până la Odessa, însă este un avion care urmează să decoleze peste o oră de la un alt aeroport, cu care vom ajunge în câteva ore la Odessa. Așa a și fost. Am urcat într-un avion AN-24 și în scurt timp am ajuns la Odessa de unde am luat trenul până la Chișinău, iar de la Chișinău am luat trenul până la Ungheni.

Într-adevăr, drumul spre casă nu a fost ușor. A fost chiar destul de complicat, dar cred că toată această călătorie de lungă durată cu stresuri mari, hoinărind pe meleaguri străine, a meritat. Acasă fiind așteptat de părinți, rude și prieteni”, conchide eroul.

După ce a fost demobilizat a plecat la Comisariatul militar raional pentru ai oferi legitimația de veteran. Din păcate, pentru el și toți veteranii acestui război, nici Uniunea Sovietică și nici Republica Moldova nu a oferit un ajutor material pe măsură „... doar cât am stat în Afganistan mamei i se oferea 100 de plăci de ardezie, cărbuni și lemne de foc.” Doar cam atât s-a oferit din partea statului. În schimb, promisiuni au fost multe. Mai ales din partea unei locuințe „Apartamente se promet de mult, însă mai mult de promisiune nu se face nimic. Chiar acum nu demult mi-a venit o scrisoare unde se specifică faptul că poate să mi se ofere un apartament și lista cu documente pe care trebuie să le prezint și locul, însă nu voi prezenta niciun document. Nu vreau să particip.” Nu putem spune că statul nu a oferit și nu oferă nimic, doar că ceea ce oferă e foarte puțin în comparație cu munca, traumele și riscul căruia am fost supus în Afganistan. Statul încă nu a uitat complet de ei, oferindu-le permis pentru călătorii gratuite prin transporturile publice și ajutor material în valoare de 100 lei la pensie pentru achitarea serviciilor comunale. Faptul că e veteran de război pensie nu i se oferă. Pensia pe care o are este datorită faptului că a continuat timp de 20 ani serviciul militar aici, în Moldova. Din partea statului, pentru scurt timp, i s-a oferit un curs de reabilitare gratuit. Unde era supus unui tratament medicamentos împotriva eventualelor boli pe care le-ar fi căpătat în Afganistan. După cum am mai specificat în primele rânduri, speranța de viață este minimă și medicina slab dezvoltată, iar căldura și nisipul de acolo creând

condiții favorabile pentru dezvoltarea bacteriilor, microbilor și bolilor. Antisanitaria din unitate era la un nivel deplorabil, ostașii urinându-se în niște țevi din plastic înfipite în pământ, aceasta creând un miros insuportabil și condiții favorabile pentru bacterii. Civili nu trăiau în condiții mai bune, ei fiind bolnavi de numeroase boli. Dacă el ar fi declarat măcar unele simptome a unor boli răspândite prin Afganistan, sora medicală ar fi trasă la răspundere. Ea era obligată să prescrie medicamentele și să le ofere regulat pacientului, altfel ar fi foarte rău pentru ea.

Potrivit studiului făcut de specialiștii de la Spitalul Militar de Urgență Cluj, peste 47 % dintre militari declară că se confruntă zilnic cu un stres crescut, acesta fiind un risc specific pentru bolile cardiovasculare. 42 % dintre participanții la cercetare au declarat că au de a face cu un stres moderat și doar 10 % din ei au spus că nu sunt deloc stresați. „Stresul este un factor de risc major, iar militarii trăiesc într-un stres permanent care exacerbează ceilalți factori de risc și declanșează o cascadă de alți factori”, spune Mihail Florea. Fumatul și valorile peste medie ale colesterolului sunt alți factori de risc importanți pentru apariția bolilor cardiovasculare. Astfel, 59 % dintre militari au valoarea colesterolului peste cea normală și 60 % dintre ei sunt fumători.

Din spusele fostului plutonier adjunct, relevăm faptul că consideră instalarea armatei sovietice pe teritoriul Afganistanului o inițiativă bună pentru statul afgan. Din cele comunicate aflăm că URSS a investit în Afganistan construind diferite fabrici, uzine oferind numeroase locuri de muncă pentru populația din Afganistan. „Toți spun că sovieticii au făcut doar rău poporului afgan, însă, de fapt, cei din Afganistan până acum recunosc faptul că cu noi era mai bine, chiar și acei care au luptat împotriva noastră. Erau sate întregi cu oameni care mu-

reau de foame, care nu își permiteau nici măcar o pâine. Însă, noi ostașii, împreună cu ofițerii, ne duceam și le dădeam ceva să mănânce. Obișnuiam să le dăm: ceapă, cartofi, făină de grâu, orez, lapte condensat și lapte uscat. Ei deja laptele uscat îl dizolvau într-un vas de 5 l, la un borcânel de 200g de praf, în apă fiartă și îl consumau. Obișnuiau des să ne întrebe dacă mai avem așa ceva. Copiilor le era plăcut de toate, începând de la chibrituri și terminând cu pâine. Ei luau și țigări, și pâine, bomboane, conserve, lapte condensat, chiar și aceeași carne tocată de porc, cu toate că poporul musulman nu obișnuiește să consume carne de porc, însă ei erau copii și nu înțelegeau prea multe. Ei și se adresau cu „Шуравӣ” (trad. din paștună „sovietice”), iar noi ne adresam cu Бача (trad. din tadjică „băiatul”). Des obișnuiau să îți spună „- Шуравӣ дай бакшиш” (trad. paștună și rusă „-Sovietice dă-mi bacșiș”), însă el nu îți cerea neapărat ceva bani, era mulțumit chiar și cu un chibrit, o țigară măcar. Îmi aduc aminte râzând de un dialog cu un copil „- Шуравӣ, сгуценка естъ?” ... „- Тушонка етъ!”... „- Eee! Тушонка не надо” (trad. din rusă și paștună „- Sovietice, lapte condensat ai?” ... „- Carne tocată am”... „- Eee! Carne tocată nu trebuie”). Este de mirare faptul că copii de vreo 8-10 ani, deja cunoșteau destul de bine limba rusă. Aceasta era datorită faptului comunicării permanente cu noi și aflarea lor prin preajma noastră, astfel auzeau des limba rusă cu care discutam cu ostașii din alte țări ale fostei URSS. Rusa era un fel de limbă internațională pentru noi. Copiilor le era interesant. De mirare e și faptul că puteau la această vârstă fragedă să și împuște foarte bine. Lumea se împărțea în două părți, cei care laudă prezența URSS și cei care o detestă, însă copiii familiilor care laudă URSS, erau numiți un fel de pionieri. Pe lângă costumul cu cravată mai ținea în mână și automatul, magazine cu cartușe și

la 8-10 ani ai lui, patrula pe un sector anumit și le era interesant.

Cât despre date generale ale acestui război, fostul plutonier adjunct are doar de lăudat Uniunea Sovietică „Da! Într-adevăr, au murit destul de mulți ostași, dar chestia e într-aceea că atunci, în acele momente, nu în zadar. Dacă nu ar fi intervenit armata sovietică pe teritoriul afgan, asta ar fi însemnat drum direct a armatei americane spre hotarele fostei URSS, iar asta nu avea să fie prea bine.”

În concluzie, am putea sublinia că în perioada sovietică, pentru a-și atinge scopurile expansioniste, URSS trimitea ostași

în diferite colțuri ale lumii. Tragic este faptul că acești ostași nu cunoșteau unde se duc, pentru ce luptă, și, desigur, erau îndoctrinați cu ideea că URSS e cel mai mareț, puternic și pacificator stat din lume. Iar cel mai tragic că zeci de mii dintre acești ostași nevinovați se întorceau acasă în sicrie de metal....

Eu mă consider un norocos că tatăl meu s-a întors și este un adevărat erou pentru mine. Amintirile acestuia sunt bine-venite în educarea mea ca personalitate și patriot. Totodată, am înțeles că războiul este cel mai mare calvar al omenirii.

BIBLIOGRAFIE

Surse orale

a) Inedite

Interviu cu Ion Gorincioi, realizat de către Cătălin Gorincioi, la datele de: 25.02.2018, 30.02.2018, 04.03.18 și 17.04.18 (audio)

b) Edite

Vasile Efros, Afganistanul – pământ promis mujahedinilor, Editura Opera Magna 2004, 125 p.
Alexandru Vakulovski, Afganii, București, Tracus Arte, 2016, 241 p.

Ion Xenofontov, Războiul sovieto-afghan. Studiu de istorie verbală. Percepții. Documente. / Red. șt. C. Manolache. Iași, Editura Lumen, 2011, 549 p.

Lucrări de specialitate

Ion Xenofontov, Războiul din Afghanistan în memoria participanților din Republica Moldova (1979–1989). Realitate istorică și imaginar social, Iași, Editura Lumen, 2010, 544 p.

Idem, *The soviet-afghan war (1979–1989). Study of oral history*, în *Revista Militară. Studii strategice de apărare și securitate*, nr. 2, 2011, p. 51-54.

Idem, *Afganistanul în contextul geopolitic internațional: dilemele existenței*, în *Honorem Anatol Țăranu: Studii de istorie contemporană a românilor / Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat și Drept. /Coord.: Nicolae Enciu, Chișinău, CEP USM, 2011, p. 284-292.*

Idem, *Memoria eternilor combatanți sau despre intrarea celor mici în marea istorie*, în Alexandru Vakulovski, *Afganii*, București, Tracus Arte, 2016, p. 7-10.

Idem, *Socio-psychological context of war and warriors after the war*, în *Stress in military profession, Thematic collection of articles*, Strategic Research Institute, University of Defense, Republic of Serbia & Faculty of Military Science, Stellenbosch University, South Africa, Media center „Odrbrana”, Belgrade, 2018, p. 379-393

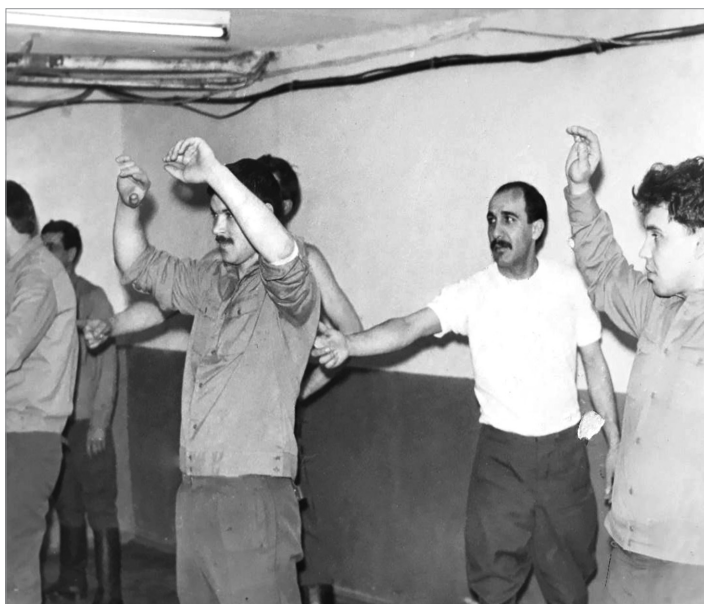
Surse WEB:

- <https://ro.wikipedia.org/wiki/Afganistan>(accesat 23.02.2018)
- <http://www.monitorulcj.ro/actualitate/8287-cu-ce-boli-vin-acasa-militarii-care-au-luptat-in-afganistan#sthash.HGDZIFlb.DfGCakBd.dpbs>(accesat 24.02.2018)
- <https://brainly.ro/tema/3746683>
- <https://www.wattpad.com/100252125-sa-descoperim-afganistan>
- [https://ro.wikipedia.org/wiki/R%C4%83zboiul_din_Afganistan_\(1979-1989\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/R%C4%83zboiul_din_Afganistan_(1979-1989))

ANEXE

Gorincioi Ion (n. 1966 – participant
al conflictului din Afganistan 1979-1989)
(Arhiva familiei Gorincioi)

Ion Gorincioi în timpul orei de luptă în perioada serviciului militar
din Afganistan. (1985-1986) (Arhiva familiei Gorincioi)

„În timpul îndeplinirii serviciului de pază la aeroportul din Kandahar (1985-1986)”
(Arhiva familiei Gorincioi)

„În timpul serviciului cu cea de-a doua mașină (1985-1986)”
(Arhiva familiei Gorincioi)

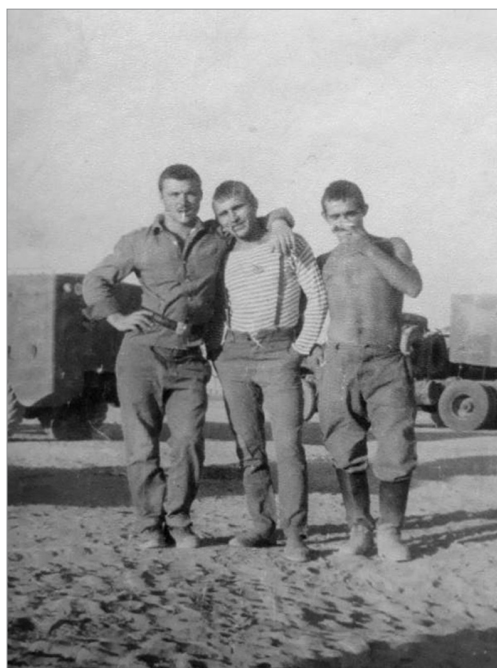

„În timp ce îmi luam lucrurile și hainele pentru eliberare din armată (27 septembrie 1986)”

„La aeroportul din Kandahar cu un coleg de la Cricovă”
(Arhiva familiei Gorincioi)

„Cu 2 prieteni din Ungheni, cel din dreapta pierzându-și viața în Afganistan”
(Arhiva familiei Gorincioi)

În timpul îndeplinirii serviciului de pază la aeroportul din Kandahar.
(Arhiva familiei Gorincioi)

Ostașul Ion Gorincioi (Arhiva familiei Gorincioi)

„Pe poligon la împușcat”, continuarea serviciului militar.
(Arhiva familiei Gorincioi)

Medaliile meritate de ostașul Ion Gorincioi
(Arhiva familiei Gorincioi)

Arhiva familiei Gorincioi

INTERVENȚIA SOVIETICĂ ÎN CEHOSLOVACIA (1968)

Ion Valer XENOFONTOV¹

THE SOVIET INTERVENTION IN CEHOSLOVAKIA (1968)

O acțiune majoră cu impact internațional a fost intervenția din august 1968 (cu numele codificat operația „Dunărea”) a trupelor Pactului de la Varșovia (Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, Bulgaria, Germania de Est, Ungaria și Polonia) în Cehoslovacia. Uniunea Sovietică, marcată de *sindromul puterilor mari*, avea drept deziderat politic înlăturarea reformelor socioeconomice ale „Primăverii de la Praga” inițiate de Alexander Dubček (1921–1992), secretarul general al Partidului Comunist din Cehoslovacia (1968–1969). URSS, în scopul apărării propriilor interese și pentru extinderea influenței globale, a promovat acțiuni ce îmbrăcau forma unor așa-zise *ajutoare internaționale*, interese vitale pentru stat, pentru legitimarea acțiunilor în politica mondială. În cazul de față este vorba despre *doctrina Brejnev*, potrivit căreia, statele socialiste urmau să vină în ajutor altor state socialiste amenințate de „forțe reacționare”. În realitate era vorba de conservarea sferei sovietice de influență. *In grosso modo*, acțiuni militare active în Cehoslovacia nu s-au desfășurat. Potrivit unor informații, 108 cetățeni și-au pierdut viața, iar cca 500 de persoane au fost rănite. În prima zi a ostilităților, 58 de persoane au fost ucise sau rănite, inclusiv șapte femei și un copil de opt ani. Pe parcursul a 36 de ore a fost stabilit controlul deplin asupra teritoriului cehoslovac, iar conducerea de la Praga a fost înlocuită cu una prosovietică. Potrivit istoricului italian Francesco Guida, pe parcursul crizei cehoslovace, între ianuarie și august 1968, nu a avut loc nicio

reuniune a Comitetului Politic Consultativ al Pactului de la Varșovia. Acest fapt s-ar fi datorat poziției deosebite a României.

Anatoli Dobrînin, ambasadorul Uniunii Sovietice în Statele Unite ale Americii, în memoriile sale *In Confidence (Confidențial)* afirmă că imixtiunea sovietică în Cehoslovacia a fost „ilizibilă” la Casa Albă. Mai mult ca atât, președintele american (1963–1969) Lyndon Johnson (1908–1973) a rămas indiferent față de acest eveniment, considerând că această zonă este sub influența sovieticilor, solicitând, totodată, o vizită la Moscova. Iar Biroul Politic al CC al PC al URSS nu s-a așteptat ca „Johnson să reacționeze așa placid la evenimentele de la Praga și a emis imediat invitația oficială atât de dorită de acesta”. Diplomatul sovietic specifica: „Am primit răspunsul în câteva ore după expedierea la Moscova a raportului meu privind conversația avută cu Johnson”. Reacția pasivă a președintelui SUA a fost aspru criticată în Congres.

Ca și în alte acțiuni militare (de exemplu, în cazul războiului sovieto-afghan) purtate de sovietici, se constată intempestivitatea și aleatorismul evenimentului. Cetățenii sovietici, militarii, mobilizați din unitățile și cantoanele armatei sovietice, erau puși în fața faptului împlinit, considerent cu implicații majore atât asupra prestației serviciului efectuat, cât și a stării de spirit din armată. A fost o mobilizare fără o selecție bine definită, situație generată și de faptul că Moscova a secretizat implicarea trupelor militare în Cehoslovacia. Secretul militar și cu atât mai mult necesitatea pregătirii

¹ Ion Valer XENOFONTOV, doctor în istorie, cercetător științific, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

speciale a efectivului au fost elemente percepute ca fiind de o actualitate deosebită de doar un cerc restrâns de lideri sovietici.

În mod oficial, participarea cetățenilor din RSS Moldovenească la acest conflict nu este recunoscută.

Mărturiile oferite în ianuarie 2018, prin intermediul interviului semistrukturat, de către un doctor ne prezintă un studiu de caz relevant a ceea ce a fost ingerința sovieticilor în Cehoslovacia. În vara anului 1968, societatea fierbea în nedumerire și răvășită de zvonuri. Totul a derulat în perimetrul unei situații *antebellum*. Mobilizarea în armată a fost promptă, impusă, fără a asigura un personal calificat: „Era perioada concediilor de vară, mulți angajați din efectivul rezerviștilor erau la odihnă și atunci lucrătorii comisariatelor, dar și persoane angajate special, pur și simplu *arcăneau* la întâmplare bărbați pentru a-i înrola (mobilizare forțată) în armată. Mulți dintre cei care urmau să fie înrolați nu erau de găsit, de aceea la comisariatele militare erau aduse și persoane întâmplătoare, care, evident, aveau o pregătire profesională precară. Cea mai bună pregătire profesională, adică versați în radiotehnică, o aveau inginerii înrolați de la radioteleviziunea națională. Erau puțini profesioniști pricepuți în domeniul de bază al unității noastre. Nu aveam nici eu experiența necesară unui medic militar, unde mai pui că m-am trezit și în postura de medic-șef al regimentului. La acestea se adăugau particularitățile specifice activității de cadru militar, mai ales în condiții de susținere logistică inferioară față de nivelul solicitat. Mai mult ca atât, nu aveam aprovizionarea cu cele necesare pentru a acorda asistență medicală în condiții de marș sau în condiții de campanie, când mașinile speciale pe care erau instalate radiolocatoarele se dislocau pe o distanță de 50-70 km una față de alta. Practic nu aveam nimic decât spirit și câte ceva pentru bandaje”.

Din considerente de securitate, hărțile care indicau traseul spre Cehoslovacia au fost preluate de la Statul-major (ștab) și aduse în unitate în mijloacele de transport sanitar.

Nicolae Ceaușescu ieșise la balcon să anunțe că nu trece nimeni hotarul României. „Vom apăra hotarul cu toții – bărbați, copii, femei!”. Prin discursul de la 21 august 1968 al liderului comunist român, public și vehement au fost condamnate acțiunile agresive ale „trupelor celor cinci țări”. De consemnat că acest fapt a asigurat României un prestigiu internațional. Drept reacție, trupele sovietice au fost angajate în manevre tactice demonstrative în apropierea frontierei românești. La 24 august 1968, N. Ceaușescu a discutat cu I. B. Tito că, în caz de atac al URSS, să se permită o eventuală retragere a militarilor români în Iugoslavia. Liderul iugoslav a fost de acord, cu condiția dezarmării trupelor române. La 4 septembrie a fost aprobat decretul de constituire, organizare și funcționare a gărzilor patriotice românești. Era vorba de niște detașamente înarmate ale muncitorilor, țăranilor și intelectualilor ce aveau drept scop sprijinirea armatei în caz de imixtiune. Astfel s-a conturat doctrina „luptei întregului popor” pentru apărarea suveranității.

Kremlinul era iritat că liderul României N. Ceaușescu nu susținuse ingerința în Cehoslovacia. Americanii erau îngrijorați de activizarea trupelor sovietice la hotar cu România. Anatoli Dobrînin menționează că „Pe 28 august (1968 – n.n.) Rusk (Dean Rusk, secretar de stat în domeniul politicii externe) m-a convocat urgent ca să-mi spună că a aflat despre mișcări de trupe sovietice neobișnuite de-a lungul granițelor românești în ultimele 24 de ore. Fuseseră deja speculații în Occident despre posibilitatea unei invazii sovietice a României, bazate în general pe refuzul

acesteia de a lua parte la acțiunea comună cu celelalte state ale Tratatului de la Varșovia, contra Cehoslovaciei”. Moscova însă nu a intenționat să intervină în România, deoarece nu s-a îndoit niciodată de stabilitatea regimului comunist din această țară. Acțiunile sovieticilor erau sub vizorul serviciilor occidentale de informații, care l-au anunțat pe președintele Johnson aflat în concediu la moșia sa din Texas. Acesta l-a contactat telefonic imediat pe Rusk, căruia i-a transmis pentru liderii sovietici un mesaj „emoțional”, descris astfel de Dobrinin: „În numele omenirii, vă cerem să nu invadați România, deoarece consecințele ar fi imprezvizibile. De asemenea, sperăm că niciun fel de acțiuni nu vor fi luate împotriva Berlinului occidental, care ar putea provoca o criză internațională majoră, pe care suntem preocupați s-o evităm cu orice preț. Toate acestea ar fi dezastruoase pentru relațiile sovieto-americane și pentru întreaga lume”. Ambasadorul sovietic a transmis de urgență o telegramă superiorilor despre îngrijorările americanilor. Răspunsul primit de curând a fost transmis șefului diplomației americane: „Sunt instruit să vă informez că rapoartele despre o mișcare iminentă a forțelor militare sovietice în România sunt special concepute de anumite cercuri pentru a induce în eroare guvernul american și nu corespund realității. Același lucru se aplică în totalitate și Berlinului occidental”. La auzul acestui mesaj, Dean Rusk a răsuflat ușurat.

Drumul militarilor din RSS Moldovenească spre Cehoslovacia trebuia să treacă prin România, însă itinerarul a fost modificat în urma deciziei istorice a lui Nicolae Ceaușescu de a nu susține țările din blocul Pactului de la Varșovia implicate în ingerința din Cehoslovacia. Drept urmare, traseul s-a schimbat din direcția României spre Ucraina, localitatea Ciop, apoi Ungaria.

Față de această intervenție au protestat mai multe personalități ale timpului. Celebru în acest sens este cazul multiplului campion olimpic Emil Zatopek (19.IX.1922, Koprivnice – 21.XI.2000, Praga, Cehia). Supranumit „locomotiva cehă”, „locomotiva umană” sau „omul-locomotivă”, E. Zatopek nu a avut niciodată un antrenor – alerga până la epuizare. În 1968, celebrul sportiv a protestat în mod public față de intervenția sovietică în Cehoslovacia. A fost înlăturat din funcția pe care o deținea la Ministerul Apărării, fiind nevoit să activeze într-o mină de uraniu. Performerul a fost respectat de toată mișcarea sportivă internațională, fiind oaspete de onoare la toate edițiile ulterioare ale Jocurilor Olimpice.

În URSS „dosarul Cehoslovacia” era unul tabuizat chiar și în rândurile elitei. Ulterior, în decembrie 1989, Guvernul Uniunii Sovietice a recunoscut faptul că „decizia de a trimite trupele aliate în Cehoslovacia a fost una nejustificată, s-a produs o imixtiune greșită în afacerile interne ale unui stat suveran”.

BIBLIOGRAFIE

1. Ion Valer Xenofontov, *Intervenția Pactului de la Varșovia în Cehoslovacia (1968)*, în *Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie*. Ediția V, vineri, 28 aprilie 2018. /Editor: Aurel Zancu. Program. Rezumatele comunicărilor, Chișinău, 2018, p. 67.

1. Ion Valer Xenofontov, *Intervenția sovietică în Cehoslovacia (1968)*. *Din memoriile unui medic militar*, în *The 1st Annual Kurultai of then Endangered Cultural Heritage*. AKECH 2018 5-8 July, Constanța, Romania, Constanța, Anticus Press, 2018, p. 100-113.

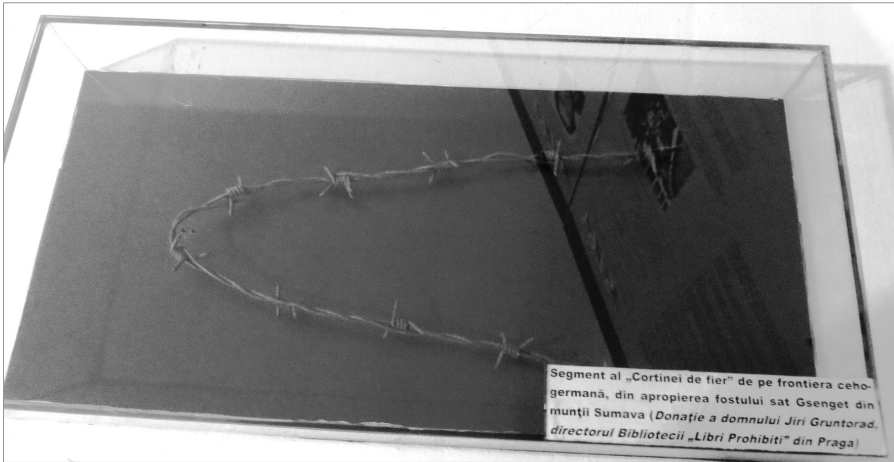

Multiplul campion olimpic Emil Zatopek a protestat în mod public față de intervenția sovietică în Cehoslovacia.

Sursă: <https://www.independent.co.uk/sport/olympics/>

Placheta Pactului de la Varșovia. Muzeul „Casa Mureșenilor”, Brașov, România.
Foto: Ion Valer Xenofontov, 24 mai 2018

Segment al „Cortinei de fier” de pe frontiera ceho-germană, din apropierea fostului sat Gsenget din munții Sumava. Donație a domnului Juri Gruntordar, directorul Bibliotecii „Libri Prohibiti” din Praga. Memorialul Sighet, România.
Foto: Ion Valer Xenofontov, 10 martie 2018

Expoziția „Primăvara de la Praga. 1968”. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea, România.
Foto: Ion Valer Xenofontov, 28 martie 2018

„RUSOICA” BASARABEANĂ

Tatiana TANAS¹

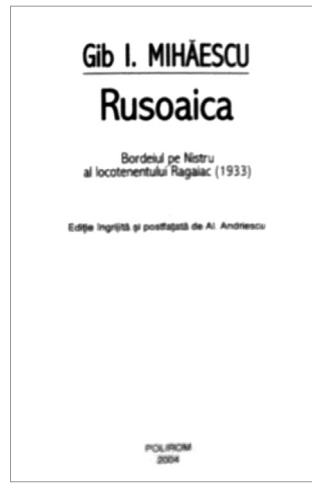
BASSARABIAN „RUSSIAN”

Una din cele mai reprezentative lucrări ale lui Gib I. Mihăiescu (1894–1935) este romanul „Rusoica. Bordeul pe Nistru al locotenentului Ragaiaș,” ediție îngrijită și postfațată de Al. Andriescu, Editura Polirom, 2004. Lucrarea a fost scrisă la anul 1933, dar din motive politice cartea a fost interzisă în România timp de câteva decenii, până în anul 1990. Romanul i-a fost inspirat lui Gib I. Mihăiescu din povestirea unui prieten, ofițer de grăniceri, despre tragica aventură a unei tinere violoniste care a trecut clandestin frontiera.

Prezentarea de față încearcă să aducă în atenția tuturor celor interesați de universul hotarului de la Nistru, protecția și trecerea acestuia în perioada interbelică, de asemenea, prezintă o istorie personală a locotenentului Ragaiaș, ofițer român ce a fost trimis cu detașamentul său de pază pentru a împiedica trecerile frauduloase de o parte și alta a fluviului Nistrului, având în paza sa un sector cu o lungime de 6 km. Acțiunea se petrece la granița dintre România și URSS, pe malul Nistrului. Autorul a reușit cu măiestrie să îmbine gândirea și obiceiurile orașenești cu cele ale satului, locul unde tradiția era păstrată cu sfințenie.

Principalele teme abordate în lucrare sunt protecția hotarului de la Nistru, trecerea frontierei și prezența persoanelor care ajutau emigranții să treacă granița, descrierea celor ce transgresau hotarul, condițiile sanitare și căutarea obsesivă a idealului feminin.

Lucrarea poate fi divizată în două părți: prima parte fiind aranjarea detașamentului

la hotarul Nistrului, vigilența cu care este păzit, și partea a doua o constituie căutarea idealului feminin, anume a „rusoaicei” întruchipare a femeii îndrăznețe și frumoase, intelectuală, senzuală, posesivă și plină de tulburătoare chemări.

Dacă e să analizăm prima parte a lucrării, fiind consistentă în multiple detalii interesante din această perioadă și cu o descriere amplă a hotarului de la Nistru și nu numai. Mai întâi de toate este descris râul Nistru și spațiul în care se afla detașamentul locotenentului Ragaiaș după cum urmează: „pustietate de văi ușoare și colnice presărate de cochete mănunchiuri de arbori, cu fluviul plin de răcoare și de sălcii la câteva sute de pași, cerul larg și nesfârșit deasupra, cu miros de iarbă și de câmp”, unii soldați fiind mulțumiți de situația nouă.

Un alt aspect tratat în lucrare este imaginea celor ce treceau hotarul, aceștia fiind

¹ Tatiana TANAS, masterandă, anul II, Facultatea Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova.

numiți „bolșevici”, niște bieți zdrențăroși, cu fața suptă de mizerie, cu ochii aprinși de frigurile fricii și oboselii, ajungerea pe teritoriul românesc fiind pentru ei suprema fericire. Nimeni nu știa prin ce chinuri și nevoi au trecut pentru a ajunge aici. Trebuie de menționat că trecerea Nistrului avea loc îndeosebi iarna, când apa era înghețată și puteau merge pe gheață, puteau lua cu ei mai multe lucruri, și vara, înotând.

Numărul celor refugiați din Uniunea Sovietică era foarte mare, încât închisorile românești nu mai puteau face față aplicărilor legii pașapoartelor, statul nefiind în stare să deschidă noi închisori pentru nou-veniți, astfel încât statul român le ierta vina celor ce treceau frontiera, eliberându-i și trimițându-i înapoi. Locotenenții români aveau grijă ca trecerea înapoi a Nistrului să fie făcută în siguranță pentru cei ce caută refugiu, pentru a nu fi reținuți de grănicerii Uniunii Sovietice. Acest lucru se făcea dimineața sau la ore când pe malul celălalt al râului nu se găseau grăniceri ruși, ceea ce denotă că hotarul Nistrului nu era păzit foarte bine de către sovietici, ulterior și de cei români. Pentru cei ce treceau ilegal Nistrul, dar aveau rude în Basarabia, aceștia se alegeau cu o amendă. Erau și cazuri de cetățeni români care au refuzat cetățenia română și s-au expatriat de bunăvoie de pe teritoriul românesc, aceștia nu mai aveau posibilitatea de a fi primiți înapoi.

Un alt aspect ce relevă păzirea hotarului de la Nistru de către trupele române este faptul amplasării soldaților români după starea acestora, și anume cei visători se aflau de obicei prin preajma pichetului, iar spre flancurile sectorului erau doar cei cu urechea fină și cu pas de copoi. Noaptea tot locul era bătut, iar schimburile obișnuite plecau la ore și intervale de timp diferind cu totul de la o noapte la alta și chiar de la un schimb la altul. Aceste metode erau destul de eficiente și permiteau prinderea unui număr mare de refugiați.

O altă latură elucidată în lucrare este prezența colonelului român Tătăranu ce era militáros și ursuz. Prin intermediul acestuia au fost evidențiate principalele probleme ce persistau la soldații-grăniceri de la hotarul Nistrului, și anume: îndeletnicirea unor detașamente cu prinsul peștilor, în loc să prindă spionii, și a doua problemă femeile, anume femeile care trec Nistrul, momind pe ofițeri, toată granița era împânzită de femei plătite de bolșevici. Domnișorii le țin câte 2-3 zile, apoi le lasă să plece în orice direcție doresc ele. Cea de-a doua problemă era extrem de gravă, în acest caz luându-se măsuri față de soldații prinși cu femei, aceștia fiind deferiți Consiliului de Război pentru complicitate și trădare. În instrucțiile care se făceau soldaților de la hotar, un accent important se punea asupra numărului spioanelor descoperite la Chișinău și-n alte localități din Basarabia. Colonelul Tătărăscu menționa „că soldații au o slăbiciune pentru femei și nu își fac datoria, cei mai buni militari și subalterni devenind cârpe în fața femeilor. Părăsesc postul, de aceea va solicita mustărări disciplinare pentru cele mai neînsemnate abateri.

Din roman, aflăm că trecerea frontierei de către unii emigranți era posibilă prin participarea unora precum Serghe Bălan, care adormea vigilența grănicerilor cu inventivitate și inteligență speculativă. De exemplu, își oferea nevasta, pe senzuala și voluptuoasa Niculina, drept ispită pentru locotenent. Înaintea locotenentului Ragaic a fost locotenentul Mătăsaru Florea, acesta s-a îndrăgostit de Niculina, venea în ospeție, s-a împrietenit cu Serghe, apoi Serghe venea în vizită pe la Nistru să-l vadă soldații începuseră să-l cunoască, și când îl întâlneau pe acolo, ziua, seara sau dimineața nu-i ziceau nimic. Acesta este unul din cazurile ce arată o latură a trecerii lejere a hotarului de la Nistru, care permitea să transporte pentru bani persoane de

o parte și alta a Nistrului, fără a fi suspectat de cineva. Situația schimbându-se odată cu venirea locotenentului Ragaiac, inițial, Serghe Bălan, neavând posibilitatea de a se ocupa de transportarea persoanelor, dar mai apoi datorită soției sale Niculina, acesta din nou trecea lejer Nistrul.

Un aspect destul de important tratat în lucrarea dată este faptul că în timpul așteptării până a trece Nistrul, locurile și locuințele în care se aflau persoanele nu aveau condiții sanitare bune, accentuându-se prin faptul că toate persoanele care erau reținute de trupele române aveau păduchi.

O altă situație destul de importantă ce prezintă atmosfera tensionată a hotarului de la Nistru este venirea unui colonel rus în „ospete”, care, datorită unui act era scutit de percheziție, dar acest document nu a împiedicat trupele române să-l percheziționeze. Noaptea, în timp ce acesta dormea, i s-au luat mantaua și căciula, acestea fiind despuiate și percheziționate minuțios, pentru a depista acte, dar nu au găsit nimic, lucrurile au fost cusute înapoi și puse la loc. Se prezintă o situație de neîncredere, frică și tensiune între aceste două părți, dar și de chibzuință și iscusință a grănicerilor români.

În a doua jumătate a lucrării, una total diferită de prima, apare mult așteptata rusoaică. „O rusoaică înaltă, într-o șubă greoaie, căptușită cu blană, o căciulă căzăcească, cizme de cauciuc vechi, ținând în mână o cutie de vioară”. Acesta era tot bagajul ei. Făcea Conservatorul la Odesa, când izbucnise revoluția; tatăl ei avea mari uzine metalurgice. Tatăl ei era baron, a fost deposedat de avere în urma revoluției și la un an executat prin înecare. Mama și frațele ei au fost omorâți, iar alte două surori au trecut hotarul neștiind dacă au reușit sau nu. O chema Valentina Andreevna Grușina – Valea. Aceasta era imaginea rusoaicei proiectată în mintea lui Ragaiac, dar

proiectată prin cuvintele prietenului său Iliad, detașamentul fiind amplasat alături de cel al locotenentului Ragaiac. Influențat de literatura rusă, locotenentul Ragaiac și-a imaginat o rusoaică-fantasmă aristocrată, nobilă, cultivată, căreia cinismul istoriei i-a sălbăticit destinul.

Rusoaica mult așteptată a fost expedită înapoi de către colonel, iar Iliad și Ragaiac încep căutările acesteia, fiind niște căutări continue, desperate, cu vise neîmplinite și imposibile. Din această cauză, acești doi acționează nechibzuit, încălcând unele dintre regulamente, și anume expediind unul din deținuți în satul Doboșani – sat unde se aflau majoritatea refugiaților ce așteptau să treacă Nistrul, pentru a căuta rusoaica și a o ajuta să treacă Nistrul. Un exemplu servește interogatoriul celor reținuți, care știau și ei despre căutarea rusoaicei. Din aceasta se desprinde un lucru interesant ce ține de faptul identității și apartenenței la o națiune, etnie, fapt confundat și neclar pentru unele persoane. Astfel, în timpul unui interogatoriu cu cei refugiați, la întrebările: „Care din voi e moldovean? Care are rude în Basarabia?” nu a primit niciun răspuns, iar la întrebarea: „Care din voi știe moldovenește?” a răspuns doar o persoană. Acesta știa „moldovenește” și rusește, dar s-a identificat ca fiu al lui Dumnezeu. În acest sens se dovedește că oamenii erau în incertitudine; din cauza situației politice create în ultimii ani, ei nu știau de ce naționalitate erau.

La finele romanului vedem că Valea nu a fost adevărata rusoaică din visurile militarilor români, ci o identifică cu fosta lui dragoste până la stabilirea la Nistru, Marusea. Când a văzut-o în rochie albă de mireasă, locotenentul Ragaiac a constatat că ea este rusoaica din visurile sale.

Întregul roman are ca subiect principal fluviul Nistru, el luând viața la o mulțime

de oameni dornici să trecă hotarul. Această latură este elucidată și în lucrarea respectivă; unul din cazurile cele mai elocvente ce prezintă acest lucru este trecerea Nistrului de către un trib întreg: „străbunic, bunici, părinți, copii, nepoți. Echipați de cale lungă. Femeile cu copiii în brațe, bărbații cu saci, cu perne, cu plăpumi, legate cu sfori pe piept, la coaste și la spate. Toți fugeau de foame, persecuții cumplite, dărâmări de biserică, execuții în masă, violuri, deposedări, toate durerile cărnii și sufletului”. Aceștia au fost trimiși înapoi cu o luntre care era posibil să se răstoarne din cauza greutatei. Familia nu a vrut să se despartă în jumătate și au refuzat să treacă Nistrul pe rând, fapt ce a dus la răsturnarea plutei, în viață rămânând doar trei persoane, iar restul au fost înghițite de curenții fluviului Nistru. Tot în Nistru a murit și Valea, pe apă plutind doar cutia ei de la vioară.

Romanul „Rusoaica” este cartea reprezentativă pentru întreaga creație a lui Gib I. Mihăiescu. Este o lucrare consistentă, clară, cu prezența unor detalii și fapte ce relatează întregul proces de păzire a hotarului de la Nistru, situația populației în acea perioadă, trecerea hotarului pentru căutarea unei vieți mai bune și, desigur, căutarea idealului feminin.

Rusoaica este așteptată pe parcursul întregului roman, aceasta reprezentând un ideal feminin, o întruchipare a perfecțiunii. Rusoaica s-a identificat doar parțial cu două femei, cu Valea, apoi cu Marusea, însă rusoaica adevărată nu își face apariția niciodată. Rusoaica constituie obiectul unei obsesii plăsmuite de mintea unui ofițer, eroul romanului, locotenentul Ragaiac, care vedea în femeia respectivă idealul din romanele rusești citite, însumând calitățile eroinelor lui Dostoievski, Turgheniev, Tolstoi ș.a.

Revista Militară

Studii de securitate și apărare. Publicație științifică. Nr. 1 (19)/2018

Fondator: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Lector: Vitalie ȚURCANU

Redactor tehnic: Nicoleta BOGDAN

Coperta, design, procesare computerizată și pre-press: Valeriu OPREA, Nicoleta BOGDAN